

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

СОЛОМЧАК ХРИСТИНА ОРЕСТІВНА

УДК: 373.5-053.6:796.5

ДИСЕРТАЦІЯ
ФОРМУВАННЯ У ПІДЛІТКІВ ІНТЕРЕСУ ДО ЗАНЯТЬ ТУРИЗМОМ В
УМОВАХ ЛІТНЬОГО ОЗДОРОВЧОГО ТАБОРУ

011 Освітні, педагогічні науки

Подається на здобуття ступеня доктора філософії. Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Х.О.Соломчак

Науковий керівник: Лук'янченко Микола Іванович, доктор педагогічних наук, професор

ДРОГОБИЧ-2021

АНОТАЦІЯ

Соломчак Х.О. Формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору. – Кваліфікаційна наукова робота на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки». – Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Дрогобич, 2021.

У роботі теоретично обґрунтовано на засадах особистісно орієнтованого підходу ефективність у формуванні стійкого інтересу в підлітків до занять туризмом у педагогічних умовах літніх оздоровчих таборів (далі – ЛОТ). З'ясовано психолого-педагогічні аспекти цього процесу, обґрунтовано методологічні засади, відтворено алгоритм виникнення у підлітків інтересу до занять туризмом та навчально-виховну модель його формування в педагогічних умовах ЛОТ, визначено форми і методи, на засадах особистісно орієнтованого підходу розглянуто його динаміку за параметрами рівнів мотивації, задоволення особистісних очікувань від перебування в ЛОТ, фізичної прикладної підготовки (в компетенція сили, витривалості, швидкості, спритності).

Проблема формування у підлітка інтересу до занять туризмом виходить за межі компетенції лише фізичного виховання, а є загальною педагогічною проблемою. Підлітковий вік (11/12 – 15/16 років) є найбільш сприятливим для ефективного формування здорового способу життя, вмотивованих занять туризмом, оскільки відбувається перехід від природної потреби в рухах та мандрівках, пізнанні себе та світу до усвідомленої необхідності її задоволення. Джерелом інтересу до занять туризмом є внутрішня мотивація підлітка, яка виникає тоді, коли цілі і завдання щодо занять фізичною культурою, вимоги дорослих (батьків, учителів, вихователів, інструкторів, керівників фізкультури в школі та поза нею) виявляються для підлітка оптимальними, коли їхнє (дорослих) «треба» трансформується в його (підлітка) «хочу». Це поєднання естетичного та етичного рівнів усвідомлення підлітком проблеми і, як засвідчує опитування, на цьому етапі онтогенезу естетичне домінує над етичним.

Інтерес підлітків до занять туризмом є формою емоційного вияву потреби рухової діяльності, що забезпечує скерованість особистісних сил підлітка на її задоволення. Процес формування інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ ми розглянули як мотиваційний, розкрили його діалектику, з'ясували логіку його «технології». Це дозволило відтворити алгоритм виникнення інтересу у конкретизації шести етапів: виникнення потреби займатися туризмом як відчуття підлітком нестачі руху, фізичного навантаження, самопізнання і самовдосконалення тощо → пошук способів задоволення цієї потреби → визначення цілей, напрямів дій → виконання конкретних дій у виборі і в заняттях туризмом → отримання результату як винагороди за виконані дії, що послаблює, зберігає чи посилює інтерес до занять туризмом → відчуття задоволеної потреби в заняттях фізичними вправами та туризмом, що свідчить про стійкий інтерес до цих занять як поєднання знань (інтегративних валеологічних), діяльності (власне занять фізичними вправами та туризмом – самостійно та спеціально організованих) та емоційного задоволення від цієї діяльності.

Методологічні засади формування у підлітків інтересу до занять туризмом у ЛОТ визначені ідеями філософії і педагогіки канікул (А.Болл, Б.Болл, Г.Буранова, Н.Крилова, А.Сотнікова, С.Щекіна та інші), а також настановами особистісно орієнтованого підходу у поєднанні із валеологічним (М.Андрос, І.Бех, О.Вишневецький, Т.Круцевич, М.Лук'янченко, Т.Ротерс, Л.Сущенко, В.Туяхова, С.Тупіленко, Н.Тимошук та інші). Суть цих настанов в наступному:

- утвердження позиції підлітка як рівноправного учасника виховного процесу в педагогічних умовах ЛОТ;
- співробітництво педагога (вихователя/інструктора/тренера) з вихованцями за типом суб'єкт-суб'єктної взаємодії, що сприяє взаєморозумінню, співпереживанню, вільному обміну думками, враженнями;
- забезпечення умов повноцінної життєтворчості особистості, що сприяє індивідуальному розвитку підлітка, стимулює його внутрішню мотивацію до

занять туризмом; створення у заняттях туризмом ситуації успіху, захищеності, підтримки, позитивних емоційних переживань підлітка.

У дисертації створено навчально-виховну модель формування у підлітків інтересу до занять туризмом у ЛОТ, розкрито зміст основних структурних компонентів цього процесу. Визначено зміст понять «інтерес» та «процес формування інтересу до занять туризмом», його мету і завдання в умовах ЛОТ та шляхів і засобів їх досягнення, встановлено теоретико-методологічну основу формування цього інтересу, розкрито належні педагогічні умови, вказано форми і методи в ЛОТ, охарактеризовано вікові особливості підлітків як суб'єктів педагогічної взаємодії, встановлено суб'єкти виховного впливу на підлітка в процесі формування інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ, визначено основні чинники, обґрунтовано розуміння стійкого інтересу до занять туризмом як результату процесу його формування в умовах ЛОТ в єдності інтегративних валеологічних знань, діяльності та задоволення від неї.

З метою забезпечення функціонування моделі розроблено і впроваджено авторський спецкурс «Туризм – це більше, ніж мандрівки», у програмі якого відображено власний педагогічний та передовий тренерський досвід, передбачено використання словесних і практичних, наочних методів, мультимедійних форм, зустрічі з відомими туристами, пропагування ідей спортивної туристичної діяльності тощо. У процесі формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ використано традиційні та інноваційні методи, зокрема розроблену нами методику інформаційно-дослідницького проекту для підлітків «Україна – туристична країна». Завдання проекту підлітки виконували як самостійно, так і в групах, виявляли знакові події українського та світового туризму, особливості розвитку спортивного туризму, знайомились із біографіями знаменитих спортсменів-туристів, з'ясовували правила туристичної мандрівки, склад групи, тактичні дії кожного із учасників та групи в цілому тощо. Візуалізація даної інформації за допомогою інформаційних комп'ютерних технологій, використання Інтернет-ресурсу

дозволила закріпити отримані знання у пам'яті підлітків, використати їх у практичних заняттях туризмом.

З метою вивчення динаміки формування стійкого інтересу у підлітків до занять туризмом у ЛОТ нами було проведено дослідну роботу, діагностування підлітків за параметрами рівнів усвідомлення потреб та цілей у заняттях туризмом в умовах ЛОТ та поза ним, особистісних очікувань від перебування в ЛОТ, фізичної прикладної підготовки підлітків (в показниках компетенції туризму).

Результати підсумкового дослідження підтвердили ефективність врахування психолого-педагогічних аспектів формування у підлітків мотиваційної сфери та інтересу до занять туризмом у ЛОТ (вік, стать, потреби, цілі тощо); естетичного та етичного рівнів усвідомлення підлітком проблеми, поєднання освітньо-виховних традицій та інновацій, використання у сучасній системі роботи ЛОТ навчально-виховної моделі формування у підлітків інтересу до занять туризмом, створеної із застосуванням авторського спецкурсу «Туризм – це більше, ніж мандрівки». Впровадження спецкурсу у процес формування у підлітків інтересу до занять туризмом засвідчили важливість вивчення історії світового та українського туризму, природи та культури рідного краю, що формує почуття патріотизму, сприяє усвідомленню потреби гартувати тіло, волю і характер з метою збереження особистого здоров'я та здоров'я спільноти (сім'ї, роду, нації).

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає у тому, що:

- *вперше* цілісно визначено, теоретично обґрунтовано ефективність процесу формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору на засадах особистісно орієнтованого підходу;

- *уточнено* дефініцію «інтерес до занять туризмом», що дозволило відтворити алгоритм його виникнення та модель його формування на засадах особистісно орієнтованого підходу за параметрами мети, теоретико-

методологічної основи, загальних шляхів і засобів, завдань, критеріїв сформованості;

- *встановлено*, що застосування природних засобів (вода, повітря, сонце) і гігієнічних, штучно створених (організація та проведення туристичних походів, фізичні вправи, пісня, змагання, виступ тощо) у педагогічних умовах літнього оздоровчого табору формує у підлітків стійкий інтерес до занять туризмом у синкретизмі знання, діяльності та задоволення, виконує при цьому соціально-виховну, пізнавальну, розвиваючу роль;

- *подальшого розвитку* набула розробка методики застосування засобів туризму у навчально-виховному процесі в умовах літнього оздоровчого табору та поза ним, яка формує у підлітків стійкий інтерес до цього виду діяльності;

- *встановлено*, що причинами спаду інтересу підлітків до занять туризмом є відсутність в них належної мотивації, яка повинна бути заснована на актуалізації засад особистісно орієнтованого підходу, валеологічної культури особистості та соціальної компетенції. Нестабільний політичний, соціально-економічний стан в державі та суспільстві породжує у молоді протест і протидію, нігілізм і відчуження, нехтування обов'язком щодо власного здоров'я, можливості самопізнання і самореалізації, крайній індивідуалізм. Саме це визначає необхідність реорганізації фізичного виховання в умовах літнього оздоровчого табору та поза ним з процесу регламентованої нормативами щільної рухової активності, у комплексну, міжпредметну, особистісно та суспільно вмотивовану фізкультурно-оздоровчу міжсуб'єктну діяльність.

Практичне значення отриманих результатів визначається розробкою та апробацією в педагогічних умовах ЛОТ програми «Туризм – це більше, ніж мандрівки», укладеної здобувачем на основі передового педагогічного та власного досвіду, створенням діагностичного інструментарію визначення рівня інтересу підлітка до занять туризмом як певного критерію його особистісної та валеологічної культури.

Результати дослідження впроваджено у практику роботи, що документально підтверджено. Основні науково-методичні розробки, положення та висновки можуть бути використані для підготовки студентів закладу вищої педагогічної освіти у програмі спецкурсу «Туризм – це більше, ніж мандрівки», перепідготовки учителів фізичної культури, з числа яких формується контингент інструкторів фізичного виховання в ЛОТ, укладання посібників, організації позашкільної та позааудиторної роботи учнівської та студентської молоді, науково-дослідної роботи студентів закладів вищої освіти.

Ключові слова: інтерес, літній оздоровчий табір, мотивація, підлітки, процес формування, структурно-змістова модель, спецкурс, туризм.

ABSTRACT

Solomchak Kh. Forming an interest in tourist activity among teenagers in terms of summer recreational camp. – Qualification academic paper work, based on manuscript authorship.

Dissertation for doctoral degree of philosophy in specialty of 001 «Academic, pedagogical disciplines». – Drohobych State Pedagogical University of Ivan Franko, Drohobych, 2021.

In this paper work the effectiveness of developing a stable interest in tourist activity among teenagers in the terms of summer recreational camps (further – SRC) is theoretically based on a personally-oriented approach. It was determined psychopedagogical aspects of the process, methodological basis, recreated algorithm of arising interest in tourist activity among teenagers and educational model of its forming in pedagogical terms of SRC, were found forms and methods based on personally-oriented approach, reviewed its dynamics on motivational levels, while satisfying personal expectations of staying at SRC, physical readiness (in meaning of forces, endurance, speed, sprint).

The problem of forming the interest in tourist activity among teenagers is beyond physical education alone, but it is a pedagogical problem in general. Teenage stage of life (11/12 - 15/16 years old) is the most suitable for an effective forming of healthy lifestyle habits, motivated tourist activity, because there is a need in physical activity and traveling, getting to know oneself and the world, as well as conscious need of satisfying such needs. The source for the interest in tourist activity lies in internal motivation of a teenager, which arises when all the objectives and tasks as to physical culture activity meet the demands of the adults (parents, teachers, educators, instructors, physical educator in/out of school) are optimal for a teen, when theirs (adults') «have to» is transforming into his/hers (teenager's) «want to». This is a combination of aesthetic and ethic levels of a teenager's awareness of the problem, and, according to surveys, at this ontogenesis phase, the aesthetic dominates over ethics.

The interest in tourist activity among teenagers is a form of emotional perception for physical activity, which provides and directs teenager's individual capacities to its satisfaction. We discovered the process of forming the interest in tourist activity in terms of SRC as a motivational, by revealing its dialectic, uncovering the connection of its «mechanics». It allowed us to recreate the algorithm of appearing of the interest by demonstrating the six phases: developing of the need in tourist activity, in a sense of a lack of an exercise, physical activity, self-realization and self-development, etc → looking for means of satisfying such a demand → determining the aims, managing the actions → accomplishing the exact actions as to making a choice for tourist activity → getting the result as a reward for accomplishing the actions, which may lessen, preserve or increase the interest in tourist activity → the feeling of satisfying the need in tourist and physical activities, which speaks about stable interest in such activities as to combination of knowledge (integrative and valeological), activity (in particular, physical and tourist activities - individually and grouped) and emotional satisfaction due to such an activity.

Methodological aspects of forming the interest in tourist activity among teenagers at SRC were determined by the meaning of philosophy and pedagogics of vacation (A. Ball, B.Ball, G.Buranova, N.Krylova, A.Sotnikova, C.Shchekina and others), along with individually-oriented approach teachings in combination with valeological (M.Andros, I.Bekh, O.Vishnevskiy, T.Krutsevych, M.Lukyancheko, T.Roters, L.Sushchenko, V.Tuiahova, S.Tupilenko, N.Tymoshchuk and others). The meaning of these teachings is in following:

- imposing a teenager's viewpoint as an equal participant of educational process in pedagogical terms of SRC;
- cooperation of a teacher (educator/instructor/coach) with students by the types of individual-subjective interaction, which encourage understanding, compassion, free reciprocating of intellectual and emotional expressions;

- maintaining proper conditions for an individual creativity, which evokes a teenager's individual development, stimulating his/hers internal motivation for tourist activity;
- initiating situations out of tourist activity for success, safety, support, positive emotions of teenagers.

In this dissertation was recreated an educational model of forming the interest in tourist activity among teenagers at SRC, along with revealing the content of the main structural components of this process. It was defined the meanings of the terms «interest» and «process of forming an interest in tourist activity», its aim and task in terms of SRC and its means and ways to achieve them, was established theoretical-methodological basis of forming such an interest, were disclosed appropriate pedagogical terms, were indicated forms and methods at SRC, were characterized teenagers' peculiarities as the objects of pedagogical interaction, were defined the aspects of educational influence on a teenager in the process of forming the interest in tourist activity in terms of SRC, were set the fundamental factors, were grounded the recognition for stable interest in tourist activity as a result of the process of its forming in terms of SRC associating with integrative valeological knowledge, activity and its satisfying.

In order to maintain the functioning of such a model was developed and implemented author's special course «Tourism – is more than just a travel», in the program of which is displayed an individual pedagogical and coaching experience, it was envisioned the using of theoretical and practical, visual methods, forms of multimedia, meeting with influential tourists, spreading the ideas of sport tourist activity and so on. In the process of forming the interest in tourist activity among teenagers in terms of SRC were applied traditional and innovative methods, developed by us exclusively, a method of informative research project for teenagers «Ukraine – tourists country». The tasks of the project were done by teenagers individually and in groups, revealing the outstanding events of Ukrainian and worldwide tourism, peculiarities of sport tourism development, while getting acquainted with biographies

of famous sportsmen-tourists, discussing the rules of tourist travel, group members, tactics of every member's actions and group's in general, etc. The visualization of the particular information with the help of informative computer technologies, using internet resources gives the opportunity to attach the knowledge in teenagers' minds, implementing the knowledge into practical tourist activities.

Aiming to study the dynamics of forming a stable interest among teenagers in regards to tourist activity at SRC, we have conducted the research, analyzed the teenagers by the criteria levels as to the awareness of needs and objectives for tourist activity at SRC and elsewhere, personal expectations of staying at SRC, physical practical preparation of teenagers (by indicators of tourist competence).

The results of the final study confirmed the efficiency of taking into the account of psychological pedagogical aspects of forming a teenagers' area of motivation and interest in tourist activity at SRC (age, gender, needs, aims, etc.); aesthetic and ethic levels of teenagers' comprehension of needs, the combination of educational traditions and innovations, using in a modern system at SRC activity of educational model of forming the interest in tourist activity among teenagers, created by the practicing of the special course «Tourism – is more, than just a travel». Implementing the special course in the process of forming the interest in tourist activity among teenagers confirmed the importance of studying the history of world and Ukrainian tourism, nature and culture of our homeland, which results in forming the sense of nationalism, takes part in the awareness of the need to harden body and spirit, in order to preserve one's health and health of community (family, nation).

Scientific novelty of obtained results of the research lies in the following:

- or the first time was fully defined, theoretically grounded the proficiency of the process of forming a teenage interest in tourist activity in terms of summer recreational camp based on personally-oriented approach;
- was the definition of «interest in tourist activity» which allowed to recreate the algorithm of its developing and the model of its forming which was based

on personally-oriented approach by criteria of its objective principles, theoretical methodological ground, general ways and means, mentality criteria;

- was established, that by the means of using natural (water, air, sun) and healthful factors, along with unnaturally created (organizing and implementing of the tourist hiking activity, physical exercises, songs, competition, performance, etc.) within pedagogical surroundings at summer recreational camps, we encourage teenagers and form a stable interest in a tourist activity while in syncretism of knowledge, action and satisfaction, at the same time playing social and educational, cognitive, upgrowth roles;

- the following progress is achieved by the actualization of the methodological practice of the tourist means in the terms of educational process at summer recreational camp and elsewhere, which gives teenagers a stable interest for this kind of activity;

- it's been set up, that the cause of decreasing teenagers' interest in tourist activity lies in the absence of proper motivation, which should be founded on the actualization of the principles of personally-oriented approach, valueological culture of an individual and social competence.

Unstable political, socio-economic status of the state and society brings in teenagers' minds a feeling of protest, nihilism and estrangement, neglecting responsible attitude towards own health, ability for self-knowledge and self-realization, radical individualism. This is exactly what defines the necessity of reorganizing of physical education out of the process of required regulations regarding to heavy physical activity, into a complex, integrative, personally and socially motivated physical and recreational inter-subjective activity in surroundings of summer recreational camp and elsewhere.

Practical meaning of acknowledged results is defined by developing and probation in pedagogical terms of SRC of the program «Tourism is more than just a travel», concluded by the aspirant on the principles of the predominant pedagogical and personal experience, creating the characteristic system of defining the level of

interest in tourist activity among teenagers as to specific pattern of their individual and valueological culture. The results of the research were put into practice of the work, which is approved by the documents. The main scientific and methodological processes, status and the closure may be used in pursuance of students' preparation of the pedagogical higher education institutions within the special course program «Tourism is more than just a travel», requalification of teachers of physical education, out of which are formed the number of physical education instructors in terms of SRC, preparing manuals, organizing out-of-school work of pupils and students, a scientific research work of students as to higher education institutions.

Keywords: interest, summer recreational camp, motivation, teenagers, the process of forming, structural and content model, special course, tourism.

Список публікацій здобувача, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Статті в наукових фахових виданнях України та у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних

1. Щербанік Х.О. Формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору: постановка проблеми. Молодь і ринок. 2018. № 7 (162). С. 139 – 143.
2. Щербанік Х.О. Структура навчально-виховної моделі формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору Інноваційна педагогіка. Науковий журнал. Одеса: Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. Випуск 7. 2018. С.56 – 59.
3. Соломчак Х.О. Форми і методи для занять підлітків туризмом в педагогічних умовах літнього оздоровчого табору Інноваційна педагогіка. Науковий журнал. Одеса: Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. Випуск 23. 2020. С.39 – 42.

4. Соломчак Х.О. Шляхи удосконалення процесу формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. праць Класичного приватного університету [Редкол.: А.В.Сущенко (голов.ред) та ін.]. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 70. 230 с. Т.4. С. 14 – 17.

5. Щербанік Х.О. Психолого-педагогічне забезпечення формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору The 6th International conference – Science and society (August 3, 2018). Accent Graphics Communications & Publishing, Hamilton. – Canada, 2018. 250 p. С.146 – 156.

6. Solomchak H. Forming an interest in practicing tourism activity for the purpose of recreation and well-being of teenagers in a present-day environment. *Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej*, Częstochowa: Wydawnictwo Akademii Polonijnej «Educator», 2020, 38 (2020) nr 1-1, 324 s. S. 221 – 226.

Опубліковані праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Чепелюк А.В, Щербанік Х.О. Особливості туризму як засобу фізичної активності студентів вищих навчальних закладів Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Випуск 136. 2016. С.211-215.

8. Щербанік Х.О., Чепелюк А.В. Туризм як складова екологічного виховання студентів вищих навчальних закладів Науковий часопис. Серія 15. Випуск 5 К (86) 17. Наукові матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи», присвяченої 20-ти річчю факультету фізичного виховання Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Київ: Вид. НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. С.374-377.

9. Щербанік Х.О. Вплив спортивно-оздоровчого туризму на організм студентів вищих навчальних закладів: Матеріали міжнародної науково-

практичної конференції «Тенденції розвитку туристичної індустрії в умовах глобалізації», 27-28 квітня 2017р., Ужгород, С.103-105.

Опубліковані праці, що додатково відображають наукові результати дисертації

10. Гук Н., Щербанік Х. Туризм. Методичні рекомендації до виконання індивідуальних завдань. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2017. 0,8 друк арк. / авт. уч. 0,5 друк. арк..

11. Щербанік Х.О. Проблема дозвілля та відпочинку у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського. Педагогіка Василя Сухомлинського: від традицій до інновацій: зб. наук. пр. / за ред. М. Чепіль. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2018. С. 261 – 267. (7 с. / 0,4 д.а.)

12. Соломчак Х.О. Проблеми формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору. Збірник наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Пріоритетні напрями розвитку сучасних педагогічних та психологічних наук». 7 – 8 серпня 2020 р. Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки». 2020. 124 с. С.79 – 82.

REFERENCES

Articles in scientific professional journals of Ukraine and in publications included in international scientometric databases

1. Shcherbanik Kh.O. (2018). Formuvannia u pidlitkiv interesu do zaniat turyzmom v umovakh litnoho ozdorovchoho taboru: postanovka problem [The adolescents' formation of interest in pursuing tourism in the context of a summer health camp: the statement of the problem]. Molod i rynek. 2018. № 7 (162). S. 139 – 143.

2. Shcherbanik Kh.O. (2018). Struktura navchalno-vykhovnoi modeli formuvannia u pidlitkiv interesu do zaniat turyzmom v umovakh litnoho ozdorovchoho taboru [Structure of educational-excellent model forming in

interviewers to visit tourism in the conditions of the summer health camp]. Innovatsiina pedahohika. Naukovyi zhurnal. Odesa: Prychornomorskyi naukovodoslidnyi instytut ekonomiky ta innovatsii. Vypusk 7. 2018. S.56 – 59.

3. Solomchak Kh. O. (2020). Formy i metody dlia zaniat pidlitkiv turyzmom v pedahohichnykh umovakh litnoho ozdorovchoho taboru [Forms and methods for adolescents' tourism classes in the pedagogical conditions of the summer recreation camp]. Innovatsiina pedahohika. Naukovyi zhurnal. Odesa: Prychornomorskyi naukovodoslidnyi instytut ekonomiky ta innovatsii. Vypusk 23. 2020. S.39 – 42.

4. Solomchak Kh.O. (2020). Shliakhy udoskonalennia protsesu formuvannia u pidlitkiv interesu do zaniat turyzmom v umovakh litnoho ozdorovchoho taboru [Means to improve the process of evoking an interest in hiking among teenagers in terms of summer wellness camps]. Zbirnyk naukovykh prats «Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnikh shkolakh» №70/2020 S. 14 – 17.

5. Shcherbanik Kh.O. (2018). Psykholoho-pedahohichne zabezpechennia formuvannia interesu u pidlitkiv do zaniat turyzmom v umovakh litnoho ozdorovchoho taboru [Psychological and pedagogical support for the formation of interest in adolescents in tourism in a summer health camp].The 6th International conference – Science and society (August 3, 2018). Accent Graphics Communications & Publishing, Hamilton. – Canada. 250 p. S.146 – 156.

6. Solomchak Kh.O. (2020) Forming an interest in practicing tourism activity for the purpose of recreation and well-being of teenagers in a present-day environment. Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej, Częstochowa: Wydawnictwo Akademii Polonijnej «Educator», 2020, 38 (2020) nr 1-1, 324 s. S. 221 – 226.

Published works, certifying the approbation of the dissertation materials

7. Chepeliuk A.V., Shcherbanik Kh.O. (2016). Osoblyvosti turyzmu yak zasobu fizychnoi aktyvnosti studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv [Features of tourism as a physical activity of students in higher education]. Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Vypusk 136. S.211- 215.

8. Shcherbanik Kh.O., Chepeliuk A.V. (2018). Turyzm yak skladova ekolohichnoho vykhovannia studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv [Tourism as a component of ecological education of students of higher educational institutions]. Naukovyi chasopys. Serii 15. Vypusk 5 K (86) 17. Naukovi materialy IKh Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Realizatsiia zdorovoho sposobu zhytia – suchasni pidkhody», prysviachenoj 20-ty richchju fakultetu fizychnoho vykhovannia Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. – Kyiv. Vyd. NPU imeni M.P. Drahomanova, S.374-377.

9. Shcherbanik Kh.O. (2017). Vplyv sportyvno-ozdorovchoho turyzmu na orhanizm studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv [The impact of sports and health tourism on the body of students of higher educational institutions] Materialy Mizhnarodnoi Naukovo-praktychnoi konferentsii «Tendentsii rozvytku turystychnoi industrii v umovakh hlobalizatsii», 27-28 kvitnia 2017r., Uzhhorod., S.103-105

Published papers that further reflect the scientific results of the dissertation

10. Huk N., Shcherbanik Kh. (2017). Turyzm. Metodychni rekomendatsii do vykonannia indyvidualnykh zavdan. Drohobych: Redaktsiino-vydavnychiy viddil DDPU imeni Ivana Franka. 16 s./ avt. uch. 0,5 druk. ark.

11. Shcherbanik Kh.O. (2018). Problema dozvillia ta vidpochynku u pedahohichnii spadshchyni Vasylia Sukhomlynskoho [The problem of leisure and recreation in the pedagogical heritage of Vasyl Sukhomlynsky]. Pedahohika Vasylia Sukhomlynskoho: vid tradytsii do innovatsii: zb. nauk. pr. / za red. M. Chepil. Drohobych. S. 261 – 267. (7 s. / 0,4 d.a.).

12. Solomchak Kh.O. (2020). Problemy formuvannia u pidlitkiv interesu do zaniat turyzmom v umovakh litnoho ozdorovchoho taboru [Problems of formation of teenagers' interest in tourism in the conditions of a summer health camp]. Zbirnyk naukovykh robit uchasnykiv Mizhnarodnoi Naukovo-praktychnoi konferentsii «Priorytetni naprjamy rozvytku suchasnyh pedahohichnyh ta psyholohichnyh nauk». 7 – 8 serpnia 2020 r. Odessa: HO «Pivdenna fundacia pedahohiky». 2020. 124 s. S.79–

ЗМІСТ

Вступ.....	19
Розділ 1. Теоретичні засади формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору.....	30
1.1. Методологічні засади та закономірності формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору.....	30
1.2. Психолого-педагогічні аспекти проблеми формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору.....	66
1.3. Структурно-змістова модель формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору.....	88
Висновки до 1 розділу.....	103
Розділ 2. Методичні особливості формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору.....	106
2.1. Аналіз актуального стану формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору.....	106
2.2. Педагогічний інструментарій формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору.....	119
2.3. Підготовка майбутніх учителів до організації та проведення туристичної діяльності школярів.....	152
Висновки до 2 розділу.....	168
Висновки.....	171
Список використаних джерел.....	179
Додатки.....	202

ВСТУП

Актуальність проблеми формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору визначена сукупністю її психологічних, соціальних і педагогічних аспектів, оскільки цей процес відбувається у просторі партнерів виховання – сім'ї, закладу загальної середньої освіти та позашкільного освітнього закладу. Одним із типів позашкільного освітнього закладу є літній оздоровчий табір (далі – ЛОТ), в соціально-педагогічних умовах якого у підлітків формується інтерес до занять туризмом.

Головною метою роботи ЛОТ є реалізація права кожної дитини на повноцінний відпочинок та оздоровлення, створення належних умов для змістовного дозвілля, задоволення інтересів та запитів дітей та молоді відповідно індивідуальних потреб кожного. Недостатню оздоровчо-рухову активність шкільного фізичного виховання компенсують в умовах ЛОТ тренувальні фізичні вправи, змагання з різних видів рухової активності, заняття туризмом.

Туризм є складним багатограним соціальним явищем і, водночас, здобутком фізичної культури і спорту, виявляє цінності здорового способу життя, сприяє розвитку, самовдосконаленню особистості та суспільства.

Заняття туризмом в умовах ЛОТ є короткочасною, комплексною підготовкою підлітків до участі у туристському поході, що у єдності туристських знань, умінь та навичок, дій та діяльності, позитивних емоцій та відчуття задоволення формують стійкий інтерес, роблять цей вид діяльності життєво необхідною потребою, формою проведення дозвілля, оздоровлення та відпочинку. За своїм змістом заняття туризмом є педагогічним процесом, у якому на інтегративній основі, у поєднанні особистісно орієнтованого, валеологічного, діяльнісного та компетентнісного підходів використовуються різноманітні форми і методи навчання, виховання та розвитку підлітка. У заняттях туризмом відбувається різнобічний розвиток особистості підлітка, загартування та оздоровлення організму, зміцнення фізичних, духовних сил та

волі, розвиваються здатності до самостійної діяльності та колективної взаємодії. Проблему формування інтересу у підлітків до занять туризмом актуалізує їх освітній потенціал та сприятливі для цього виду діяльності умови ЛОТ.

Проблема дозвілля, оздоровлення та відпочинку дітей та молоді в конкретизації діяльності ЛОТ та організації занять туризмом в ньому є актуальною для українських та зарубіжних вчених, що обумовлено її міжгалузевим значенням, науково-теоретичним і практичним спрямуванням, важливістю вирішення як для особистісного, так і суспільного життя. Процес формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ та поза ним визначений українськими та зарубіжними вченими у низці аспектів, а саме:

в особливостях виховання особистості на різних етапах онтогенезу, зокрема засобами фізичної культури і спорту – І.Бех, Л.Божович, О.Вишневецький, А.Возняк, М.Земська, І.Кон, І.Мурахов, О.Невмержицька, Т.Пантюк, О.Романчук, Т.Ротерс, Є.Смолен, В.Сухомлинський, Н.Федчишин, М.Чепіль;

у розкритті досвіду з основ менеджменту в дитячих оздоровчих закладах Європи та США на основі вимог та рекомендацій американської асоціації таборів, концептуальних визначень педагогіки і філософії канікул – Т.Алексєєнко, Арманд Болл, Беверлі Болл, О.Газман, Ф.Далларі, А.Маріотті, І.Петрова, В.Рагозіна, А.Сотнікова, С.Тетєрський, І.Турчик, І.Шевчук, С.Щекіна;

у вивченні особливостей процесу формування здорового способу життя підлітків в умовах оздоровчого табору – Г.Буранова, О.Войчун, В.Горбинко, В.Грановський, О.Дмитрук, Є.Коваленко, А.Конончук, Н.Крилова, М.Наказний, П.Рибалко, В.Солова, М.Унгар, Ю.Щур;

у з'ясуванні особливостей розвитку туризму як виду спорту та явища культури – Т.Блистів, В.Ганапольський, І.Головач, В.Дехтяр, О.Дмитрук, Л.Дудорова З.Дзюбинський, В.Ільницький, В.Кифяк, В.Козинець, Г.Кондрацька, М.Костриця, Я.Луцький, А.Мрочек-Жуліцка В.Обозний, Б.Пангелов, В.Петранівський, В.Птіцин, Л.Припутень, М.Рафалюк, М.Рутинський, З.Філіпов,

П.Фірцак;

у визначенні методологічних принципів та підходів у фізичному вихованні школярів в педагогічних умовах та взаємозв'язку школи та ЛОТ – Б.Ведмеденко, М.Гончаренко, О.Дубогай, Н.Дудник, І.Єрмаков, О.Жабокрицька, С.Жевага, Ю.Калічак, О.Кібальник, С.Кондратюк, Н.Макєєв, О.Овчарук, С.Павлюченко, О.Пехота, Н.Тимощук, В.Туяхова, М.Чепіль, С.Ютрас, С.Нормандо, І.Калнінс;

у розгляді педагогічних чинників формування стійкого інтересу та ролі мотивації підлітків до фізичної активності та здорового способу життя – Г.Апанасенко, О.Андрєєва, Г.Безверхня, О.Брижаний, В.Винник, О.Голуб, В.Грановський, Т.Круцевич, В.Лисяк, М.Лук'янченко, А.Маслоу, Н.Михайлова, С.Омельченко, А.Полулях, Л.Прокопова, А.Сітовський;

у розкритті особливостей процесу підготовки вчителів фізичної культури до роботи в ЛОТ – О.Войчун, М.Гончаренко, В.Григоренко, О.Кобрій, Г.Кривошеєва, М.Лук'янченко, В.Химинець, Є.Хриков та низка інших.

Міжгалузевий характер проблеми формування у підлітків інтересу до занять різними видами фізичної культури і спорту в умовах закладу загальної середньої освіти та позашкільного освітнього закладу спонукає педагогів, психологів, соціологів, медиків, діячів фізичної культури та спорту долучатися до визначення мети, засобів, теоретико-методологічних засад цього процесу, розробляти понятійний апарат, передбачувати наслідки тощо.

Водночас варто зазначити, що проблема формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ є недостатньо дослідженою у низці теоретичних та практичних аспектів. Свідченням актуальності проблеми є *суперечності між* суспільними викликами, вимогами і рекомендаціями наукових розробок, документів нормативно-правової бази та реаліями процесу фізичного виховання в умовах ЛОТ, а саме:

- необхідність переведення занять туризмом в освітньому процесі ЛОТ на засади особистісно орієнтованого, компетентнісного та валеологічного підходів

та укоріненість в процесі фізичного виховання традиційної, репродуктивної парадигми;

- недопустимість застосування в умовах ЛОТ форм і засобів авторитарного фізичного виховання та неготовність більшості вчителів/інструкторів вибудувати стосунки з учнями, батьками на засадах партнерства і праці;

- традиційно регламентована нормативами щільна рухова активність підлітків в умовах ЛОТ та потреба реорганізації занять туризмом у комплексну, пізнавальну, міжпредметну, сповнену емоціями та естетикою, особистісно вмотивовану фізкультурно-оздоровчу міжсуб'єктну діяльність;

- низькі показники рівня мотивації підлітків до занять туризмом та фізичною культурою серед підлітків та незадовільний стан використання інструкторами фізичного виховання інноваційних технологій для її розвитку в умовах ЛОТ;

- значний виховний потенціал занять туризмом у ЛОТ (соціалізація, відпочинок, оздоровлення, самопізнання та самореалізація) та недостатнє його використання тощо.

Усе сказане обумовило вибір теми нашого дослідження **«Формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору»**.

Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами університету та кафедри. Тема дисертаційного дослідження є складовою науково-дослідницької теми кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка «Українська освіта в контексті трансформаційних суспільних процесів» (номер державної реєстрації 0108U007644). Тему дисертації затверджено вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 17 від 19 жовтня 2017 року).

Об'єктом дослідження є освітній процес у літньому оздоровчому таборі, в якому у підлітків формується інтерес до занять туризмом.

Предмет дослідження – зміст і педагогічний інструментарій формування стійкого інтересу у підлітків до занять туризмом у літньому оздоровчому таборі.

Мета дисертаційного дослідження – виявити та обґрунтувати теоретичні та методичні аспекти формування стійкого інтересу у підлітків до занять туризмом у педагогічних умовах літнього оздоровчого табору.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

з'ясувати психолого-педагогічні аспекти проблеми формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору;

обґрунтувати методологічні засади формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору;

обґрунтувати алгоритм виникнення у підлітків інтересу до занять туризмом та освітню модель його формування в педагогічних умовах літнього оздоровчого табору;

встановити педагогічний інструментарій для забезпечення процесу формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору;

виявити перспективи підготовки майбутніх учителів до організації та проведення туристичної діяльності підлітків.

Гіпотеза дослідження полягає у припущенні, що формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ є ефективним, якщо:

- враховано *психолого-педагогічні аспекти* проблеми, а саме вікові психофізіологічні особливості підлітків, *діалектику виникнення та розвитку інтересу* до занять туризмом через усвідомлення потреб, а також *настанови філософії та педагогіки канікул*; створено *належні педагогічні умови* функціонування літнього оздоровчого табору для відпочинку та оздоровлення у відповідності до вимог нормативно-правових документів, які регламентують роботу закладів позашкільної освіти такого типу;

- очікуваний результат у процесі формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору отримуємо у цілісності знання

(про туризм як вид спорту і явище культури, засоби туризму, значення тощо), можливості пізнання себе і світу засобами туризму, спортивно-оздоровчої туристської діяльності та задоволення від її результатів. Причому треба пам'ятати, що у підлітковому віці як етапі онтогенезу задоволення від занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору буде отримано підлітком за умови перебування в ситуації успіху, психологічного комфорту, самоствердження та самореалізації.

Методи дослідження. Реалізація мети та вирішення завдань дисертаційного дослідження вимагає комплексного методологічного підходу, що допоможе виявити різноманітні форми становлення і розвитку досліджуваного явища і передбачає поєднання теоретичних та емпіричних методів дослідження:

- **теоретичні:** аналіз педагогічної, валеологічної, психологічної, методичної літератури – *для визначення науково-теоретичного підґрунтя дослідження*; контент-аналіз нормативних і законодавчих документів – *для виявлення змісту і специфіки роботи літніх оздоровчих таборів в сучасних умовах, організації та проведення туристичної діяльності*; прогностичні методи – *для моделювання та прогнозування, осмислення процесу формування інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору з використанням традиційних та інноваційних технологій*; аналіз і синтез результатів – *для узагальнення та висновків*;
- **емпіричні:** вивчення передового педагогічного досвіду використання інноваційних технологій у формуванні інтересу в підлітків до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору, зокрема засобами краєзнавства; педагогічне спостереження, усне та письмове опитування (бесіда, інтерв'ю, тестування, анкетування); розв'язання проблемних ситуацій для вивчення світоглядних, ціннісних орієнтацій, рівня сформованості у підлітків інтересу та готовності до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору; моделювання – з метою створення

освітньої моделі формування у підлітків інтересу до занять туризмом, їх інтеграції у сучасну модель роботи літнього оздоровчого табору.

Експериментальна база дослідження: Центр післядипломної освіти та доуніверситетської підготовки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, пришкільний літній табір закладу загальної середньої освіти ліцею № 16 імені Юрія Дрогобича Дрогобицької міської ради, пришкільний літній табір закладу загальної середньої освіти ліцею № 2 Дрогобицької міської ради, пришкільний літній табір закладу загальної середньої освіти ліцею № 1 імені Івана Франка Дрогобицької міської ради, Станція юних туристів Дрогобицької міської ради Львівської області, дитячий заклад санаторного типу «Нафтуся Прикарпаття». Дитячий оздоровчий табір «Веселка» (с. Старий Кропивник, Дрогобицький р-н, Львівська обл.), Дитячий оздоровчий табір «Світанок» (м. Трускавець).

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає у тому, що:

- *вперше* цілісно визначено, теоретично обгрунтовано ефективність процесу формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору на засадах особистісно орієнтованого підходу;

- *уточнено* дефініцію «інтерес до занять туризмом», що дозволило відтворити алгоритм його виникнення та модель його формування на засадах особистісно орієнтованого підходу за параметрами мети, теоретико-методологічних засад, загальних шляхів і засобів, завдань, критеріїв сформованості;

- *встановлено*, що застосування природних засобів (вода, повітря, сонце) і гігієнічних, штучно створених (організація та проведення туристичних походів, фізичні вправи, пісня, змагання, виступ тощо) у педагогічних умовах літнього оздоровчого табору формує у підлітків стійкий інтерес до занять туризмом у синкретизмі знання, діяльності та задоволення, виконує при цьому соціально-виховну, пізнавальну, розвивальну роль;

- *подальшого розвитку* набула розробка методики застосування засобів туризму у навчально-виховному процесі в умовах літнього оздоровчого табору та поза ним, яка формує у підлітків стійкий інтерес до цього виду діяльності;

- *встановлено*, що причинами спаду інтересу підлітків до занять туризмом є відсутність в них належної мотивації, яка повинна бути заснована на актуалізації засад особистісно орієнтованого підходу, валеологічної культури особистості та соціальної компетенції. Нестабільний політичний, соціально-економічний стан в державі та суспільстві породжує у молоді протест і протидію, нігілізм і відчуження, нехтування обов'язком щодо власного здоров'я, можливості самопізнання і самореалізації, крайній індивідуалізм. Саме це визначає необхідність реорганізації фізичного виховання в умовах літнього оздоровчого табору та поза ним: перетворення процесу регламентованої нормативами щільної рухової активності у комплексну, міжпредметну, особистісно та суспільно вмотивовану фізкультурно-оздоровчу міжсуб'єктну діяльність.

Особистий внесок здобувача. Усі ключові ідеї, положення та висновки дисертаційного дослідження розроблено автором самостійно. Авторська участь в обсязі статей у співавторстві становить 0,7 друк.арк.:

1. Гук Н., Щербанік Х. Туризм. Методичні рекомендації до виконання індивідуальних завдань. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2017. 0,8 друк.арк./ авт. уч. 0,5 друк. арк.. Х.Щербанік розробила індивідуальні завдання для студентів з курсу «Туризм», виконання яких передбачає врозуміння психолого-педагогічних аспектів занять туризмом.

2. Чепелюк А.В., Щербанік Х.О. Особливості туризму як засобу фізичної активності студентів вищих навчальних закладів. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Випуск 136. 2016. С.211–215. 0,2 друк арк./авт.уч. 0,1 друк.арк. У статті Х.Щербанік визначила та теоретично обґрунтувала особливості туризму як засобу набуття життєво важливої компетентності майбутніх вчителів фізичної культури.

3. Щербанік Х.О., Чепелюк А.В. Туризм як складова екологічного виховання студентів вищих навчальних закладів Науковий часопис. Серія 15. Випуск 5 К (86) 17. Наукові матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи», присвяченої 20-ти річчю факультету фізичного виховання Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Київ: Вид. НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. С.374 – 377. 0,2 друк арк./авт.уч. 0,1 друк. арк. У статті Х.Щербанік визначила теоретичні основи формування здорового способу життя та екологічного виховання молоді засобами туризму, розглянула шляхи і засоби підтримки організму на належному функціональному рівні під час занять туризмом.

Практичне значення отриманих результатів визначається тим, що розроблено і апробовано в умовах літнього оздоровчого табору авторську програму «Туризм – це більше, ніж мандрівки», укладену здобувачем на основі передового педагогічного та власного досвіду.

Основні науково-методичні нароби, положення та висновки можуть бути використані у розробці програми спецкурсів для професійної підготовки студентів; для розробки навчальних програм, посібників, організації позашкільної та позааудиторної роботи учнівської та студентської молоді, для науково-дослідної роботи студентів закладів вищої педагогічної освіти, для підготовки та перепідготовки учителів фізичної культури, з числа яких формується контингент тренерів/інструкторів фізичного виховання в літніх оздоровчих таборах.

Основні положення та результати дослідження **впроваджено** в освітній процес факультету фізичного виховання, спорту і здоров'я Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (довідка № 1128 від 26.11.2020 р.), Центру післядипломної освіти та доуніверситетської підготовки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 76 від 07.12.2020 р.), закладу загальної середньої освіти ліцей № 16

імені Юрія Дрогобича Дрогобицької міської ради (довідка № 185 від 25.11.2020 р.), закладу загальної середньої освіти ліцей № 2 Дрогобицької міської ради (довідка № 01-17/285 від 09.12.2020 р.), закладу загальної середньої освіти ліцей № 1 імені Івана Франка Дрогобицької міської ради (довідка № 231 від 02.12.2020 р.), Станції юних туристів Дрогобицької міської ради Львівської області (довідка № 989 від 03.12.2020 р.).

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та результати дослідження доповідалися на науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах, слуханнях, читаннях різного рівня, зокрема:

1. Міжнародна науково-практична конференція «Тенденції розвитку туристичної індустрії в умовах глобалізації» (27-28 квітня 2017р. Ужгород).

2. Міжнародна науково-практична конференція «Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи» (Баку – Ужгород – Дрогобич, 2018 рр.).

3. Міжнародна науково-практична конференція «Формування цінностей особистості в європейському освітньому просторі: теорія та практика» (26 – 27 жовтня 2017 року, Дрогобич).

4. IX Міжнародна науково-практична конференція «Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи», присвячена 20-ти річчю факультету фізичного виховання Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Київ – Дрогобич, 2017).

5. The 6th International conference – Science and society. Accent Graphics Communications & Publishing, Hamilton (Canada, August 3, 2018).

6. Міжнародна науково-практична конференція «Пріоритетні напрями розвитку сучасних педагогічних та психологічних наук» (7 – 8 серпня 2020 р., Одеса).

7. VIII Міжнародна науково-практична дистанційна конференція «Actual trends of modern scientific research» (Мюнхен, 14 – 16 березня 2021 р.).

8. Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання сучасних педагогічних та психологічних наук» (19 – 20 лютого 2021 р., Одеса).

9. Всеукраїнська науково-практична конференція «Педагогіка Василя Сухомлинського: від традицій до інновацій» (Дрогобич, 2018 р.).

10. Науково-методичні семінари кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Дрогобич, 2017 – 2021 рр.).

11. Щорічні звітні наукові конференції Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Дрогобич, 2017 – 2020 рр.).

Публікації результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено у **12** публікаціях, у тому числі: **4** – у наукових фахових виданнях України; **2** – у зарубіжних наукових виданнях; **2** – апробаційного характеру, **4** – додатково висвітлюють наукові результати. Загальний обсяг публікацій автора за темою дисертації становить 6.0 д.а.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (213 найменувань, із них 14 іноземними мовами), 5 рисунків, 7 таблиць та 11 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 236 сторінок, основний зміст викладено на 165 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ У ПІДЛІТКІВ ІНТЕРЕСУ ДО ЗАНЯТЬ ТУРИЗМОМ В УМОВАХ ЛІТНЬОГО ОЗДОРОВЧОГО ТАБОРУ

1.1. Методологічні засади та закономірності формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору

Розширене обґрунтування методологічних засад досліджуваної проблеми визначає способи здобуття наукового знання про динамічний процес формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ, шляхи досягнення поставленої мети, забезпечує всебічність розгляду досліджуваного процесу, допомагає увести у науковий обіг нову інформацію, уточнити термінологічний апарат, створити логіко-аналітичний пізнавальний інструментарій.

Методологічні засади дослідження становлять ідеї філософії і педагогіки канікул, настанови особистісно орієнтованого підходу у поєднанні із валеологічним та компетентнісним, які сформульовано в нормативно-правових документах, що регламентують роботу ЛОТ, а також розробки проблеми літнього відпочинку та оздоровлення дітей і підлітків українськими та зарубіжними педагогами, психологами, соціологами в минулому і в сьогоденні.

Для обґрунтування ефективності застосування методологічних засад процесу формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ, нами створено робочу концепцію (за Є.Яковлєвим та Н.Яковлевою [199, с. 12–19]), теоретично обґрунтовано обрані методи, сукупність прийомів дослідження, що визначають хід роботи з фактичним матеріалом.

Робоча концепція нашого дослідження побудована на системі тверджень, які виявляють у складних причинно-наслідкових зв'язках закономірності процесу формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ. Композиційно систему поглядів на проблему формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ вибудовуємо у розкритті загальних положень,

з'ясуванні понятійно-категоріального апарату, теоретико-методологічної основи, закономірностей і принципів функціонування та розвитку досліджуваного процесу, його змістового наповнення, характеристики педагогічних умов ЛОТ, в яких розгортається досліджуваний процес та практично-експериментального підтвердження (верифікації) результативності використання запропонованої концепції. Хід нашого дослідження послідовно і цілісно, починаючи із з'ясування методологічної основи досліджуваної проблеми, розкриває розділи запропонованої концепції.

Методологічні аспекти вирішення проблеми формування в умовах ЛОТ інтересу у підлітків до занять туризмом, які є умовою відпочинку та оздоровлення, пов'язані в цілому із настановами філософії та педагогіки канікул, особистісно орієнтованого, валеологічного та компетентнісного підходів.

Педагогіка канікул як самостійна галузь наукового педагогічного знання виникла і набула поширення у пострадянському просторі у кінці ХХ ст. Поняття «педагогіка канікул» увів у науковий обіг О.С.Газман для визначення уявлень про сукупність педагогічних стратегій і технологій, які забезпечують свободу самовизначення і саморозвитку молоді у цікавій для неї діяльності і створюють найширші можливості придбання життєво важливого соціального практичного досвіду в умовах життя поза сім'єю та освітнім закладом [28].

Розробка проблем педагогіки та філософії канікул пов'язана з іменами А.Болла і Б.Болла [18]; Г.Буранової [20]; А.Сотнікової [160]; С.Тетерського [93]; С.Щекіна [189; 190] та низки інших. Засадничою думкою в усіх розробках проблеми є твердження про те, що перебування і діяльність підлітків у ЛОТ засноване на принципах природовідповідності, добровільності та зацікавленості, а також сприяє активному відпочинку та оздоровленню.

Методологічними засадами процесу формування інтересу у підлітків до занять туризмом визначено основні цінності і настанови філософії канікул: свобода та інтерес. Для вибору підлітками занять туризмом як «діяльності за

інтересом» необхідно надати їй ігрового характеру. Водночас у спільній творчій ігровій діяльності тактикою і педагогічними технологіями співробітництва дітей і дорослих має бути виховання і саморозвиток. О.Газман визначив основні ідеї педагогіки канікул: будь-який виховний вплив у таборі повинен бути не прямим; важливо повсякчас здійснювати індивідуальний підхід у вихованні; індивідуальний підхід передбачає віковий – для кожного віку потрібно розробити свою програму життя і режим. Водночас позиція педагога у таборі повинна бути особливою, адже літо – це, перш за все, відпочинок [28, с. 14]. Таким чином, постулати педагогіки канікул відповідають настановам особистісно орієнтованого навчання і виховання, згідно з якими зусилля дорослого (вихователь/інструктор/тренер/) спрямовані на створення умов для самодіяльності дітей, розвитку і самореалізації.

Загальна мета проведення канікул, як зазначає Т.Алексєєнко, полягає у створенні умов для відпочинку та відновлення пізнавальної та фізичної активності учнів. У період канікул активізується діяльність соціальних служб для молоді, закладів культури, позашкільних закладів освіти, одним із яких є ЛОТ. Їх завдання – організувати змістовне дозвілля дітей та молоді з метою забезпечення потреби у відпочинку, оздоровленні, позитивних емоціях, а також задля профілактики дитячої бездоглядності, асоціальної поведінки [1, с. 378]. Педагогічні умови ЛОТ повністю розкривають соціально-педагогічний потенціал і забезпечують потреби літніх канікул як оздоровлення та відпочинку.

Основною ознакою діяльності підлітка в канікулярний період в умовах ЛОТ є не строга регламентація діяльності, не заняття як необхідність, а діяльність як свобідний вибір, заснований на бажанні та інтересі. Під час канікул і перебування в ЛОТ відбувається зміна форм і сфери спілкування, зміни в структурі особистісних зв'язків, симпатій, уподобань тощо. А тому підліткове дозвілля завжди повинне бути динамічним, наповненим яскравими подіями, новими видами пізнання і практичної діяльності тощо.

На думку Н.Крилової, у світлі ідей педагогіки і філософії канікул розуміння канікул як періоду рекреації і певного доповнення до базової шкільної освіти є недостатнім [92, с. 25]. Ідеологічну основу виховної і соціально-виховної діяльності дітей і підлітків у період літніх канікул становлять цінності особистісного розвитку – це свобода та інтерес, творчість та спілкування.

Як зазначає І.Шевчук, відмінність дозвілєвої діяльності у порівнянні з іншими видами життєдіяльності людини полягає в тому, що здійснюється відповідно до потреб індивіда, з метою отримати відчуття задоволення, розваги, відпочинку, а також урізноманітнити життя. Обираючи певний вид дозвілєвої діяльності, особистість зважає на його індивідуальну та соціальну цінність, а зміст дозвілєвих занять обумовлений метою та тими завданнями, які людина ставить перед собою: набути знання та навички, виробити норми поведінки, засвоїти культурні цінності, опанувати різні сфери суспільної діяльності тощо [188, с. 258].

Філософія і педагогіка канікул окрім ідей творчості, свободи, зацікавленості, спільної діяльності, на нашу думку, повинна бути конкретизована ідеєю здоров'я і здоров'язберігаючої діяльності.

Заняття туризмом і стійкий інтерес до них відображають суть здоров'язберігаючої діяльності як фізкультурно-оздоровчої. Слід зазначити, що недостатньо розроблена проблема формування мотивації та інтересу до занять туризмом, наклали відбиток і на методологічні підходи дослідження проблеми інтересу, зокрема в умовах ЛОТ.

Дитячий табір оздоровлення та відпочинку, як зазначає П.Фірцак, може бути класифіковано за багатьма ознаками, зокрема мова йде про: державні, комунальні чи приватні форми власності; позаміські або міські; літні або зимові, чи цілорічні; з денним або цілодобовим перебуванням; орієнтовані на дітей з особливими потребами або орієнтовані на дітей певного віку; тематичні (релігійні, мовні, туристичні, мистецькі, наметові, оздоровчі, спортивні,

санаторні, патріотичного виховання та інші). У заміських оздоровчих таборах діти перебувають цілодобово у спеціально обладнаних приміщеннях, на окремій території, із забезпеченням чотирьохразового харчування, дотриманням загального режиму дня, організацією дозвілля, проведенням виховних заходів. Робота міських таборів з денним перебуванням організована на базі шкіл, станцій юних техніків, дитячих будинків творчості тощо, з дво- або триразового харчування, з дотриманням розпорядку дня з 8.30 до 14.30 або 18.00, організацією дозвілля і проведенням різних виховних заходів. У заміських наметових таборах організація життєдіяльності підлітків стимулюється інтересом до навколишнього середовища. Особлива увага надається фізично-рекреативній діяльності, яка створює умови реальної можливості зміцнення здоров'я та поліпшення фізичного стану. Цьому сприяє щоденне проведення низки колективних оздоровчих заходів: дотримання режиму дня, санітарно-гігієнічних норм, заняття спортом, загартування та і звичайне цілодобове перебування на свіжому повітрі. А в умовах літнього оздоровчого табору скаутських організацій підліток велику увагу приділяє подоланню певних труднощів життя на природі. Потрапляючи у нові життєві умови, значно відмінні від повсякденного життя, підлітки стикаються з різними новими ситуаціями: від виконання щоденних побутових обов'язків до пізнання способу сумісного проживання в групі однолітків [179, с. 144 – 145.].

Літні оздоровчі табори є однією із найбільш популярних форм відпочинку та оздоровлення дітей під час літніх канікул. Залучення їх у період перебування в таборі до повсякденних занять туризмом, фізичними вправами, загартуванням організму – ось головні завдання, які стоять перед інструкторами і педагогами таких таборів. Таким чином, активний відпочинок, який є основним напрямком діяльності ЛОТ, що здійснюється за допомогою і з використанням занять туризмом, фізичних вправ, рухливих і спортивних занять у водоймі і на березі, змагання з різних видів рухової діяльності, компенсує недостатню оздоровчу ефективність шкільної системи фізичного виховання.

Основними завданнями ЛОТ є розвиток здатності до засвоєння умінь і навичок безпекової життєдіяльності, створення умов для зміцнення здоров'я дітей, реалізація низки програм для відновлення сил, самовизначення, самореалізації, виховання (зокрема здоров'язберігаючого) та ненав'язливої соціалізації. Діяльність і функціонування сучасного ЛОТ базується на принципах дитиноцентризму, безпеки життя і здоров'я дітей та підлітків, захисту їхніх прав і гідності, пріоритету індивідуальних інтересів, особистісного розвитку і самореалізації за умови дотримання соціально-правових норм табірної співжиття, підтримки ініціатив дитячого самоуправління тощо.

Світова історія масових дитячих таборів, як з'ясував В.Горбинко, бере початок ще з першої половини XIX ст. у Північній Америці. В освітньому просторі Західної Європи до сьогодні для потреб дітей та молоді використовують скаутську систему організації таборів оздоровлення і відпочинку. Проте, уже з другої половини XX ст. у змісті роботи дитячих закладів оздоровлення та відпочинку навчально-освітній компонент набуває пріоритету. Значної уваги надано організації розваг, цікавого дозвілля, гурткової роботи, створенню умов для надання дитині можливості здійснити варіативний вибір діяльності. Дослідник прийшов до висновку, що саме дитячі табори поклали початок освітньо-оздоровчому рухові у світі, який суттєво вплинув на розвиток і формування систем закладів оздоровлення та відпочинку дітей та підлітків. При цьому організаційні основи масових форм відпочинку і оздоровлення у світі стантартизовані, мають спільні риси і, водночас, адаптовані до цінностей місцевої культури різних народів [36, с. 275 – 276].

Ідея створення дитячого оздоровчого табору як форми виховання на території сучасного пострадянського простору виникла у зв'язку з ідеологією авторитарного комуністичного виховання і знаходилась під егідою профспілок. Перший Всесоюзний дитячий оздоровчий табір «Артек» було створено у 1925 році. Після розпаду Союзу в освітньому просторі незалежної України практика літнього відпочинку дітей у таборах була збережена, однак зазнала певних

трансформацій і змін. Зусилля державних, громадських, освітніх установ сьогодні повинні бути спрямовані на вироблення цілісної національної концепції філософії і педагогіки канікул, у якій педагогічні стратегії і технології будуть відповідати українським соціо-культурним реаліям.

Зміст діяльності дитячих оздоровчих закладів, як зазначає В.Грановський, сьогодні реалізується за такими напрямками, як педагогічний, рекреаційно-оздоровчий та освітньо-розвивальний, які пов'язані із формуванням у підлітків кращих якостей особистості та наданням їм кваліфікованої педагогічної допомоги й підтримки в адаптації до тимчасового дитячого колективу, створенні умов для творчого розвитку та саморозвитку особистості, удосконалення навичок здорового способу життя. Дослідник вважає, що будь-яка оздоровча та виховна робота в ЛОТ має бути педагогічною. Для того, щоб оздоровчо-виховний процес став педагогічною діяльністю, необхідно, на думку В.Грановського, у роботі дитячого оздоровчого табору врахувати такі чинники:

– специфіка роботи дитячого оздоровчого табору й тимчасового дитячого колективу впливає на використання підлітками нових умов для їх самоствердження. Розвивається здатність дитини до вибору позиції – вести здоровий спосіб життя; ціннісно-орієнтаційної діяльності (усвідомлення того, що здоров'я – найвища цінність). Отже, основна концептуальна ідея діяльності дитячих оздоровчих закладів – самовизначення підлітка в ситуації вибору. Тому на основі широкої самодіяльності підлітків у таборі використовуються праця, відпочинок, розваги, фізкультура та спорт як засоби формування здорового способу життя підлітків;

– організація діяльності в дитячому оздоровчому таборі має ґрунтуватися на основі гуманістичного підходу. Самоцінністю є лише особистість підлітка. Усе інше – засоби її розвитку. Підліток стає в центрі уваги всієї діяльності, він вибирає її вид, а дорослий (вихователь/інструктор/тренер) допомагає йому, починаючи взаємодію із спільного формулювання мети майбутньої співпраці із формування здорового способу життя. Причому це принципова позиція, яка має

організаційно-технологічне забезпечення та зумовлено тим, що в умовах динамічного розвитку суспільства та нестабільних соціальних ситуацій виникає необхідність готувати життєздатне, здорове підрастаюче покоління до постановки й розв'язання нових завдань, яких не було та не могло бути у досвіді минулих поколінь;

– потрібно відмовитися від поглядів на дитячий табір тільки як на систему оздоровлення підлітків, а бачити в ньому унікальну систему духовного та фізичного розвитку дитини, простір її активності в пізнанні та діяльності, зв'язок з сім'єю, школою, громадськими організаціями тощо [38].

Педагогічними аспектами даної проблеми є вибір та реалізація у педагогічних умовах літнього оздоровчого табору таких форм і методів роботи з підлітками, які були б адекватні щодо їх вікових, гендерних соціально-психологічних особливостей, навчальної мети та завдань оздоровлення, розвитку, виховання, навчання.

Освітня робота в ЛОТ пов'язана із досягненням загальної мети проведення канікул, а саме: створення умов для відпочинку і відновлення фізичної та пізнавальної активності молоді. У визначенні В.Рагозіною особливостей дозвіллевої діяльності учнівської молоді важливим названо період канікул, під час яких відбувається спілкування з однолітками, заняття спортивно-оздоровчою, розважальною діяльністю пасивно-репродуктивного характеру, інтелектуально-пізнавальною – активного характеру, а також аматорською діяльністю декоративно-прикладного характеру тощо [143, с. 223 – 224]. Важливо відзначити, що різні види і форми занять дітей та молоді під час дозвілля та канікул можуть бути спеціально організованими та довільними. Однією із форм раціонального використання тривалого часу дозвілля (канікул) є спеціально організований оздоровчо-виховний процес в ЛОТ. Педагогічні умови в таборі створені для забезпечення важливого завдання виховної роботи – орієнтація на інтереси дитини, забезпечення розвитку, здобуття життєвого

досвіду як компетентностей, оздоровлення та активного відпочинку в період дозвілля.

Вивчення проблеми організації і проведення відпочинкової, фізкультурно-оздоровчої роботи з підлітками в умовах ЛОТ нами здійснено у двох напрямках: шляхом опрацювання наявних досліджень українських і зарубіжних науковців та пакету нормативно-правових документів щодо роботи ЛОТ. У більшості західних країн розроблена і прийнята концепція «Health Related Physical Fitness» (HRPF), яка заснована на встановленні тісної залежності ризику виникнення, так званих, «хвороб цивілізації» від рівня і спрямованості фізичної активності людини [121; 133]. Використання технологій «Physical Fitness» є багатовекторним, а саме поняття близьке за значенням до визначення «фізичне виховання». Понятійно, як зазначають німецькі, польські психологи, педагоги, соціологи М.Земська, С.Ютрас, С.Нормандо, І. Калнінс, Є.Смолен, К.Анц, М.-Т.Шрайбер, це характеристика збереження динамічного здоров'я, особливо для фізично неактивних груп населення, дітей та молоді [201; 203; 204; 206 та ін.].

Як зазначає професор соціальної психології з Канади Майкл Унгар (Michael Ungar), перебування підлітків у літніх таборах формує в них психологічну стійкість до незнайомих, іноді стресових ситуацій, допомагає підлітку розробляти особистісну стратегію подолання таких ситуацій. Умовами набуття таких життєвих компетенцій вчений називає наступні:

1) навички перебування в нових відносинах не тільки з однолітками, але і з довіреними чужими дорослими; вміння самотійно вести переговори з дорослим про те, що турбує і що потрібно підлітку;

2) утвердження себе у власній ідентичності шляхом пошуку і знаходження спорідненої діяльності (спів, спорт, читання тощо), яка робить дитину впевненою у стосунках з іншими;

3) відчуття контролю над власним життям, досвід самооцінки та самоствердження в набутих компетенціях і після закінчення часу перебування в таборі;

4) здобуття уміння бути терпимим і толерантним до інакшості іншої людини;

5) валеологічні навички здорового способу життя (перебування на свіжому повітрі, фізичні вправи, рівновага між режимними обов'язковими заняттями і достатньо неструктурованим вільним часом, хороше раціональне харчування;

6) шанс відчувати свою індивідуальність і приналежність до спільноти (діалектичний взаємозв'язок відчуття «Я» і «МИ») в устремлінні до спільної мети, у хоровому співі, поході, усвідомленні власної ідентичності тощо;

7) краще розуміння своєї культури шляхом пізнання, цінностей своєї спільноти, інших людей та їхньої культури тощо [209]. Таким чином, перебування в таборі формує у підлітків життєво необхідні компетенції, які повинні бути закріплені в умовах сім'ї та школи і зможуть забезпечити стійкість у прийнятті правильних рішень упродовж усього життя.

У нашому дослідженні проаналізовано низку нормативних документів, які упродовж останніх десятиліть визначали в Україні умови оздоровлення, організації і проведення відпочинку дітей у ЛОТ: Типове положення про дитячий оздоровчий заклад, за погодженням ряду міністерств і відомств (у тому числі з Міністерством освіти і науки України), затверджено наказом Державного комітету України у справах сім'ї та молоді від 5 лютого 2004 р. № 31, зареєстрованого Міністерством юстиції України 19 лютого 2004 р. за № 231/8812; відповідно до Закону України «Про позашкільну освіту», підпункту 22 пункту 4 Положення про Державний комітет України у справах сім'ї та молоді, затвердженого Указом Президента України від 15.04.2002 № 340, пункту 4 Положення про позашкільний навчальний заклад, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.05.2001 № 433, та на виконання Державної цільової соціальної програми оздоровлення та відпочинку дітей і розвитку мережі дитячих закладів оздоровлення та відпочинку на період до 2017 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 № 549-р, Інструкція щодо організації та проведення екскурсій та подорожей з учнівською

та студентською молоддю (затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 02.10.2014 № 1124) та інші (Див : Табл. 1.1.).

Таблиця 1.1.

**Основні положення нормативних документів
щодо проблеми оздоровлення та фізичного виховання в умовах ЛОТ (1992 –
2017 рр.)**

№ з/п	Назва документу	Система поглядів на проблему оздоровлення та фізичного виховання в умовах ЛОТ
1.	Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (1992 р.)	«...здоров'я - стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад»; «Держава сприяє утвердженню здорового способу життя населення шляхом поширення наукових знань з питань охорони здоров'я, організації медичного, екологічного і фізичного виховання, здійснення заходів, спрямованих на підвищення гігієнічної культури населення, створення необхідних умов, в тому числі медичного контролю, для заняття фізкультурою, спортом і туризмом, розвиток мережі лікарсько-фізкультурних закладів, профілакторіїв, баз відпочинку та інших оздоровчих закладів, на боротьбу із шкідливими для здоров'я людини звичками, встановлення системи соціально-економічного стимулювання осіб, які ведуть здоровий спосіб життя» [61];
2.	Закону України «Про позашкільну освіту» (із змінами і доповненнями) (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 46, ст.393)	«позашкільний навчальний заклад є складовою частиною системи позашкільної освіти, яка надає знання, формує вміння й навички за інтересами, забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації та інтелектуальний, духовний і фізичний розвиток, підготовку до активної професійної й громадської діяльності, створює умови для соціального захисту та організації змістовного дозвілля відповідно до здібностей, обдарувань і стану здоров'я вихованців, учнів та слухачів. Позашкільні навчальні заклади можуть функціонувати у формі оздоровчих закладів, які здійснюють позашкільну освіту й забезпечують організацію дозвілля, проведення змістовного відпочинку та

		передбачають оволодіння необхідними знаннями, уміннями й навичками організації здорового способу життя. До переліку типів позашкільних начальних закладів віднесено оздоровчі заклади для дітей і молоді: дитячо-юнацькі табори (містечка, комплекси) – оздоровчі, профільні, праці й відпочинку, санаторного типу, із денним перебуванням, туристичні бази [65.];
3	Національна програма «Діти України», 1996	«Держава сприяє правовому і соціальному захисту дітей, створенню належних умов для всебічного розвитку молодого покоління. Предметом особливої уваги держави є: зменшення негативного впливу навколишнього природного середовища на стан здоров'я дітей, ... забезпечення збереження та оптимізація мережі закладів освіти, розвиток і створення нових типів навчально-виховних закладів для дітей різного віку, організація їх повноцінного дозвілля, сприяння розвитку психолого-педагогічних служб, основним завданням яких має бути діагностико-психологічне обстеження, профілактика, корекція, консультативно-методична допомога всім учасникам навчально-виховного процесу, просвітницька робота, психологічна експертиза нових технологій навчання та виховання [117];
4	Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації» (1998 р.)	«сприяння духовному і фізичному розвитку молоді, виховання у неї почуття громадянської свідомості та патріотизму, бажання активно сприяти утвердженню державності України; розвиток фізкультурно-спортивного руху в Україні з урахуванням змін у всіх сферах суспільного життя та ціннісних орієнтаціях населення України; забезпечення переорієнтації практичної діяльності галузі на розв'язання пріоритетної проблеми – зміцнення здоров'я населення засобами фізичного виховання, фізичної культури і спорту; створення умов для задоволення потреб кожного громадянина України у зміцненні здоров'я, фізичному та духовному розвитку; виховання у населення України відповідних мотиваційних та поведінкових характеристик, активної соціальної орієнтації на здоровий спосіб

		життя; забезпечення передових позицій у міжнародному спортивному русі, спорті вищих досягнень, сприяння розвитку олімпійського руху в Україні, піднесення міжнародного авторитету держави у світовому співтоваристві [184];
5	Закон України «Про охорону дитинства» (2001 р.)	«...розвиток мережі навчальних закладів, діяльність яких спрямована на організацію дозвілля, відпочинку і оздоровлення дітей, зміцнення їх матеріально-технічної бази ...» [64];
6	Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді (2004 р.)	«Методологічною основою формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді є гуманістична модель освіти, суть якої полягає у створенні сприятливої соціокультурної ситуації, готовності до формування у них суспільно значущої життєвої стратегії. Рівень цієї готовності характеризується здатністю дітей та молоді перетворювати зовнішні вимоги на внутрішні спонуки, мотиви поведінки з пробудженням їх самосвідомості и відповідальності за власну культуру здоров'я» «...формування фізично, психічно, соціально, морально здорової особистості з високим рівнем громадянської відповідальності, готової до самостійного вибору власного місця в житті; високоерудованої та культурної особистості, яка має гуманістичний світогляд і гуманістичні якості, поважає батьків, інших людей, які її оточують, із сформованою культурою спілкування; веде здоровий спосіб життя, прагне самовдосконалення; толерантна, чесна, милосердна, доброзичлива» [86];
7	Державна програма «Репродуктивне здоров'я нації» (2007)	«розроблення та реалізація міжгалузевих стратегій, спрямованих на пропагування, формування і заохочення до здорового способу життя, відповідального батьківства та безпечного материнства; інформування населення з питань відповідального ставлення до охорони особистого здоров'я; проведення просвітницьких заходів з питань охорони здоров'я, пропагування здорового способу життя, планування сім'ї, зміцнення репродуктивного здоров'я населення, охорони

		материнства, а також профілактики онкологічних захворювань» [43];
8	Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» від 04 вересня 2008	Стаття 29. Учасники процесу оздоровлення та відпочинку дітей 1. До учасників процесу оздоровлення та відпочинку дітей належать: діти; їхні батьки або особи, які їх замінюють; працівники дитячого закладу оздоровлення та відпочинку дітей; представники підприємств, установ та організацій-власників (засновників) закладу; представники профспілок та інших об'єднань громадян [62];
9	Про методичні рекомендації щодо організації оздоровлення дітей та проведення виховної роботи у дитячих закладах оздоровлення і відпочинку Лист МОН № 1/9-384 від 01.06.10 року	«Відпочинок – це комплекс спеціальних заходів соціального, виховного, медичного, гігієнічного, спортивного характеру, що забезпечують протягом відпочинкової зміни організацію дозвілля дітей, відновлення фізичних і психічних функцій дитячого організму, сприяють розвитку духовності та соціальної активності дітей та здійснюються в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку. Оздоровлення – комплекс спеціальних заходів соціального, виховного, медичного, гігієнічного, спортивного характеру, спрямованих на поліпшення та зміцнення фізичного і психологічного стану здоров'я дітей, що здійснюється в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку протягом оздоровчої зміни. Дитячий заклад оздоровлення та відпочинку – це постійно або тимчасово діючий, спеціально організований або пристосований заклад, призначений для оздоровлення, відпочинку, розвитку дітей, що має визначене місце розташування, матеріально-технічну базу, кадрове забезпечення та технології для надання послуг з оздоровлення та відпочинку дітей відповідно до державних соціальних стандартів надання послуг з оздоровлення та відпочинку. Відповідно до умов та особливостей діяльності дитячі заклади оздоровлення та відпочинку поділяються на 2 основні типи: заклади оздоровлення та заклади відпочинку. До дитячих закладів оздоровлення відносяться: дитячий заклад санаторного типу, дитячий центр, позаміський дитячий заклад оздоровлення та відпочинку» [142];

10	Концепція Державної цільової соціальної програми оздоровлення та відпочинку дітей і розвитку мережі дитячих закладів оздоровлення та відпочинку на період до 2017 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 № 549-р	Поліпшення та зміцнення фізичного і психологічного стану здоров'я дітей, відновлення їх життєвих сил, запобігання бездоглядності, створення умов для продовження виховного процесу та розвитку творчих здібностей забезпечується шляхом організації оздоровлення та відпочинку дітей, зокрема у період канікул [83];
11.	Концепція Загальнодержавної програми «Здоров'я – 2020: український вимір», схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2011, № 1164-р	На сьогодні охорона здоров'я є досить складною системою з багатьма чинниками та детермінантами здоров'я, які охоплюють все суспільство. Одним із шляхів охорони здоров'я є збереження та зміцнення здоров'я ... формування системи громадського здоров'я, мотивація населення до здорового способу життя [84].

На основі опрацьованих нормативно-правових та нормативно-розпорядчих документів всеукраїнського та місцевого призначення (а саме законів України «Про оздоровлення та відпочинок дітей», «Про охорону дитинства», «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення», Кодексу цивільного захисту України, Типового положення про дитячий заклад оздоровлення та відпочинку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.04.2009 № 422, Звіти обласних та районних державних адміністрацій обстежуваного періоду «Про підсумки проведення оздоровлення

та відпочинку дітей влітку», а також інші нормативні документи) **літнім оздоровчим табором (ЛОТ) у межах нашого дослідження називаємо тимчасово діючий (у період літніх канікул), спеціально організований або пристосований заклад, призначений для оздоровлення, відпочинку, розвитку дітей, що має визначене місце розташування, матеріально-технічну базу, кадрове забезпечення та технології для надання послуг з оздоровлення та відпочинку дітей відповідно до державних соціальних стандартів надання послуг з оздоровлення та відпочинку.**

Супровідною метою щодо відпочинку та оздоровлення підлітків в педагогічних умовах ЛОТ є освітній, спортивний та культурний розвиток. Педагогічний простір літнього табору сприяє формуванню у дітей та підлітків нових життєво необхідних навичок у безпечному виховному середовищі.

Наповнюючи поняття «формування» педагогічним сенсом, звертаємося до Словника української мови, де сказано, що формування передбачає вироблення в кому-небудь певних якостей, рис характеру і таке інше; надання чому-небудь завершеності та визначеності [154, с.624]. Таким чином, формування у підлітків під час перебування в ЛОТ інтересу до занять туризмом розуміємо як цілісний процес міжсуб'єктної взаємодії, в якому туризм, туристська діяльність постають для підлітків як предмет вивчення і засіб самопізнання та самовиховання.

Визначення ключових термінів та понять дослідження взято нами із пакету документів нормативно-правового забезпечення процесу оздоровлення та відпочинку дітей, зокрема:

«відпочинкова зміна» – це період перебування дитини в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку не менше 14 днів;

«оздоровча зміна» – це період перебування дитини в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку не менше 21 дня, протягом якого дитина отримує послуги з оздоровлення та відпочинку;

«профільна зміна» (туристична, спортивна, додаткової освіти: юних біологів, математиків, екологів тощо) – період перебування дитини в дитячому

закладі оздоровлення та відпочинку, протягом якого дитина крім послуг з оздоровлення та відпочинку отримує комплекс послуг, спрямованих на розвиток певних здібностей та інтересів;

«тематична зміна» – оздоровча або відпочинкова зміна, протягом якої дитина окрім послуг з оздоровлення та відпочинку отримує комплекс додаткових послуг, спрямованих на розвиток її здібностей та інтересів за напрямками позашкільної освіти, фізичної культури та спорту, соціальної реабілітації, соціального захисту тощо за спеціальною програмою;

«відпочинок» – комплекс спеціальних заходів соціального, виховного, медичного, гігієнічного, спортивного характеру, що забезпечують організацію дозвілля дітей, відновлення фізичних і психічних функцій дитячого організму, сприяють розвитку духовності та соціальної активності дітей, що здійснюються у дитячому закладі оздоровлення та відпочинку протягом відпочинкової зміни;

«оздоровлення» – комплекс спеціальних заходів соціального, виховного, медичного, гігієнічного, спортивного характеру, спрямованих на поліпшення та зміцнення фізичного і психічного стану здоров'я дітей, що здійснюються в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку протягом зміни;

«державні соціальні стандарти оздоровлення та відпочинку дітей» – встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій щодо забезпечення необхідними послугами з оздоровлення та відпочинку дітей («діти, які потребують особливої соціальної уваги та підтримки», «діти, які потребують особливих умов для оздоровлення»);

«послуги з оздоровлення» – комплекс спеціальних заходів соціального, виховного, медичного, гігієнічного, спортивного характеру, що надаються дитячим закладом оздоровлення та відпочинку і спрямовані на відновлення та поліпшення фізичного і психічного стану здоров'я дитини;

«відпочинкові послуги» – заходи, спрямовані на організацію дозвілля дітей з дотриманням періоду активного та пасивного відпочинку, організацію

раціонального харчування та забезпечення відповідними до вимог умовами проживання [62].

Використовуючи напрацювання українських та зарубіжних вчених, педагогів, психологів, а також власний досвід [11; 12; 169; 171; 168; 158; 196 та ін.], нами зроблено обґрунтування та узагальнення щодо застосування валеологічного та особистісно-орієнтованого підходів на заняттях фізичною культурою, зокрема в умовах ЛОТ. Особистісно орієнтований підхід навчання і виховання до вирішення проблеми формування у підлітків інтересу до занять туризмом у ЛОТ є основним у визначенні методологічних засад дослідження і тісно пов'язаний із теоретичними засадами валеології. Однак, проблема дозвілля та відпочинку школярів у сучасній педагогічній теорії і практиці визначена низкою суперечностей між положеннями документів нормативно-правової бази, суспільними викликами, вимогами, рекомендаціями педагогів, психологів, медиків і реаліями організації та методичного забезпечення цього процесу в умовах сім'ї, школи, позашкільного навчально-виховного закладу, зокрема ЛОТ. Мова йде про перспективи соціалізації, відпочинку, оздоровлення, самопізнання та самореалізації школярів у канікулярний період, розуміння чого базується на урахуванні гуманістичного вирішення проблеми в єдності досвіду минулого і сьогодення.

Процес формування інтересу у дітей та молоді до занять фізичною культурою, спортом був визначений як навчально-виховна форма всебічного розвитку, відпочинку та оздоровлення у спадщині українських педагогів в минулому і сьогоденні, зокрема у працях К.Ушинського (1823 – 1870), В.Сухомлинського (1918 – 1970), О.Савченко (нар.1942), Е.Вільчковського (нар.1935) та низки інших.

У педагогічних працях К.Ушинського [174; 175; 176] конкретизовано освітньо-оздоровчі та виховні завдання фізичного виховання молоді. Педагог неодноразово наголошує на необхідності оволодіння вихованцями науково-практичним знанням із сфери природничих та гуманітарних наук, зокрема

психології, педагогіки, медицини, анатомії; удосконалення здібностей і здатностей людини в її природному прагненні до довершеності та самовдосконалення, загартування та протистояння шкідливому, руйнівному для здоров'я впливу; використання впливу «сильних, ненавмисни вихователів: природи, сім'ї, суспільства, народу, його релігії, мови» [175, с. 25]; інтеграція фізичної і розумової праці, що «найкорисніше було б для здоров'я людини» [176, с. 390].

К.Ушинський пов'язує фізичне виховання з проблемою здоров'я дітей та молоді в конкретизації базових категорій сучасної валеологічної науки, це «здоров'я», «сон», «хвороба», «втома», «спосіб життя», «нервова система» тощо. При цьому поняття «здоров'я» розглядає в аспектах фізично-тілесного, психічного, соціального та духовного.

У 70-х роках ХХ ст. у педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського проблема здоров'я дитини як поєднання різних видів пізнавальної діяльності та відпочинку є наскрізною. Про це у праці «Серце віддаю дітям» педагог сказав так: «Турбота про здоров'я – це найважливіша праця вихователя. Якщо виміряти всі мої турботи й тривоги про дітей, то добра половина їх – про здоров'я» [163, с. 103]. При цьому великий педагог застерігав про те, що «турбота про людське здоров'я, тим більше про стан здоров'я дитини, – це не просто комплекс санітарно-гігієнічних норм і правил, не перелік вимог до режиму, харчування, праці, відпочинку. Це, насамперед, турбота про гармонійну повноту всіх фізичних і духовних сил, і вінцем цієї гармонії є радість творчості» [163, с. 109].

Педагогічні погляди В.Сухомлинського на проблему дозвілля та відпочинку школярів виявляють єдність теорії і практики, причому теоретична база його спадщини заснована на міждисциплінарному знанні педагогіки, психології, філософії, медицини, методологічних засадах особистісно орієнтованого навчання, виховання та розвитку. Зміст рекомендацій педагога сформулюємо в таких твердженнях:

- дитина є рівноправним учасником виховного процесу в педагогічних умовах школи та поза нею;

-співпраця дорослого (вчителя, вихователя, батьків) з вихованцем відповідає типу суб'єкт-суб'єктної взаємодії, що сприяє взаєморозумінню, співпереживанню, вільному обміну думками, враженнями;

-лише умови повноцінної життєтворчості особистості сприяють індивідуальному розвитку учня, стимулюють його внутрішню мотивацію та інтерес до діяльності;

- педагогічні умови процесу навчання, виховання та розвитку учня повинні створювати ситуації успіху, захищеності, підтримки, позитивних емоційних переживань дитини.

Орієнтованість вчення В.Сухомлинського на особистість дитини, її самопізнання та розвиток дозволила йому дати дещо нетрадиційне, однак обґрунтоване і прийнятне визначення відпочинку: «Відпочинок може бути і неробством, і активною діяльністю. Неробство в кращому розумінні цього слова необхідне як розрядка після інтенсивної, напруженої праці – розумової чи фізичної» [164, с.142]. Як бачимо, В.Сухомлинський вказує на діяльнісний підхід до розуміння ключових, життєво необхідних потреб дитини –пізнання навколишнього світу і себе в ньому як праця, свобода вибору її активних чи пасивних форм, емоційна винагорода за її результати. Педагог називає години відпочинку складною діяльністю духовного життя, оскільки молодь використовує надбання і цінності культури, створені попередніми поколіннями, то ж і майстерність виховання полягає в тому, щоб години, вільні від навчання і фізичної праці, були сповнені живої, хвилюючої думки, глибоких моральних, інтелектуальних та естетичних почуттів [164, с.144].

В.Сухомлинський вказує на тісний взаємозв'язок уміло організованих процесів навчання та відпочинку: чим багатші духовні інтереси в години відпочинку, тим більше приваблюють дитину навчання, розумова праця на уроках, тим більше вона відчуває красу в творах мистецтва [164, с.144]. В

організації вчителем/вихователем відпочинку недопустимим є примус дитини, покарання за непослух, адже в процесі дозвілєвої діяльності вона відкриває в собі нові сили та здібності, краще пізнає себе та світ навколо себе.

Відпочинком, згідно з вченням В.Сухомлинського, стає навіть дуже напружена розумова чи фізична діяльність дитини, але лише за умови її вмотивованості, присутності бажання, потреби самої дитини в цій праці, інтересу як форми емоційного вияву такої потреби, що забезпечує скерованість особистісних сил на її задоволення [164].

Засвоюючи сьогодні вчення В.Сухомлинського про час дозвілля та відпочинку дитини, зокрема в організованих педагогічних умовах ЛОТ, особливу увагу приділяємо мотивації її діяльності – це сукупність особистісних потреб, внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, які здійснюють вплив на поведінку, визначають вид і форми діяльності, надають їй спрямованості на досягнення особистих цілей чи цілей групи (класу, загону, команди тощо). Поєднання особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів в організації літнього дозвілля, зокрема в педагогічних умовах ЛОТ, на думку В.Сухомлинського, допоможе уникнути формування у вихованцеві негативних рис споживацтва у стосунках з іншими людьми та світом.

Звичайно, вихованець в часі педагогічної діяльності В.Сухомлинського (це 30-і – 70-і роки ХХ століття) і підліток початку ХХІ ст. – перебувають у діаметрально відмінних соціо-культурних умовах, однак застереження великого педагога є особливо актуальними для виховання сучасної молоді в умовах школи та поза нею: «Не можна без тривоги дивитися на те, що влітку в багатьох піонерських таборах діти стають курортниками: відпочинок вбачають в тому, щоб максимальну частину потреб, які людина в звичайних умовах задовольняє своїми силами, тут виконував за неї хтось інший» [164, с.142]. Сучасним педагогам, батькам у час утвердження пасивного відпочинку дитини перед монітором у віртуальному світі комп'ютерної гри чи спілкування з однолітками як норми варто беззастережно прийняти пораду В.Сухомлинського про

привчання до активного, діяльного відпочинку з дитинства, що допоможе у дозвіллі побачити не тільки можливість зміцнити здоров'я і фізичні сили, а й розвинути сили духовні [164, с.142].

Чудовим відпочинком В.Сухомлинський вважав туристичні походи: в яких загартовується фізична сила, формується моральне переконання та естетичні погляди [164, с.143]. Із досвіду проведення туристичних походів педагог вказує на те, що перед кожним походом необхідно ставити освітню мету, діти в поході повинні дізнатися про що-небудь нове, а результати можуть стати критерієм ефективності пізнання, розвитку та виховання, наприклад: уміння визначити сторони світу без сонця і зірок, добути вогонь без сірників, розпалити вогнище в дощову погоду, спорудити курінь тощо. Таким чином, кожний похід є немов поштовхом, початком, стимулом нового інтересу, що збагачує духовний світ вихованців. Це розумові, трудові, громадські та естетичні інтереси [164, с.143].

В емоційно та фізично напруженому, технізованому сьогоденні, яке ставить перед дитиною в школі і поза нею складні завдання відповідати викликам оточуючого світу, крилатими стають слова В.Сухомлинського: «Збагачуючи свій духовний світ під час відпочинку, створюючи у самому собі нові цінності, учень виховує сам себе» [164, с.144]. У цих обставинах завдання школи, позашкільних закладів освіти, педагогів полягає у створенні належних педагогічних умов для дозвілля, відпочинку та оздоровлення дитини.

Як бачимо, у педагогічній спадщині В.Сухомлинського значна увага приділена розробці проблеми єдності пізнавальної праці та відпочинку дитини – як в спеціально організованих навчальних формах та закладах (школах, позашкільних установах, зокрема в ЛОТ), так і в стихійних умовах повсякдення. В.Сухомлинський розробляв методологічні настанови розуміння відпочинку дитини як важливої пізнавальної, розвиваючої діяльності, організації належних умов для неї, що в сучасній педагогіці утвердило засади особисто орієнтованого навчання, виховання та розвитку. Належні педагогічні умови часу дозвілля та відпочинку дитини, згідно з вченням В.Сухомлинського, поєднують її розумову,

фізичну, емоційно-естетичну діяльність, акумулюють думки і почуття, розвивають здатність до творчості, формують гармонійно та всебічно розвинену особистість. Незважаючи на присутність обов'язкових для того часу ідеологічних кліше у працях В.Сухомлинського (типу: «виховання будівника комунізму»), його педагогічне вчення, зокрема погляди на дозвілля та відпочинок дитини не втратили своєї актуальності і в сьогоденні.

Проблема формування валеологічної культури дітей та молоді засобами фізичного виховання не втрачає своєї актуальності і для сучасних педагогів. Зокрема О.Савченко визначає мету фізичного виховання дитини на різних етапах онтогенезу, що встановлює наступність у вихованні в закладі загальної середньої освіти. Вчена-педагог надає великого значення фізичному вихованню та засобам всебічного розвитку особистості в фізкультурній та ігровій діяльності, формування ключових фізкультурних компетентностей, ціннісного ставлення до фізичної культури, спорту, фізкультурно-оздоровчих занять, а також виховання фізично загартованих і патріотично налаштованих громадян України. Досягнення поставленої мети можливе шляхом виконання низки завдань, а саме: виховання розуміння значущості занять фізичними вправами, спортивними іграми як важливого засобу зміцнення здоров'я, отримання задоволення, гартування тіла та характеру, самовираження, соціальної взаємодії; формування здатності володіння різними способами рухової діяльності; розвиток здатності встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між позитивними та негативними чинниками і станом свого здоров'я та фізичного розвитку; використовувати сили природи для зміцнення здоров'я та фізичного вдосконалення; розвиток здатності до самоконтролю та самооцінки, спілкування та взаємодії для досягнення командних цілей; виховання емоційно-ціннісного ставлення до занять фізичною культурою та спортом тощо [147].

Розглядаючи значення і роль для виховання особистості фізичної культури, Е.Вільчковський визначає її основні функції: нормативну, яка полягає у закріпленні норм рухової діяльності; інформаційну, що відображає здатності

накопичувати культурну інформацію, розповсюджувати її та передавати в міжпоколінневих зв'язках; комунікативну – як здатність до спілкування; біологічну, що пов'язана із задоволенням природної потреби людини на всіх етапах онтогенезу в русі; естетичну, що забезпечує задоволення естетичних потреб особистості в красивих рухах, гармонійному фізичному розвитку тощо [26, с.5]. Як бачимо, для української традиції фізичного виховання дітей та молоді на різних вікових етапах їхнього розвитку характерною є тенденція в реалізації вимог особистісно орієнтованого підходу.

Досліджуючи соціально-педагогічні умови особистісно орієнтованого виховання старшокласників у процесі позакласної роботи, Н.Тимощук визначає особистісно орієнтовану технологію виховання, яка спрямована на аналіз, планування, забезпечення, оцінювання та керування розв'язанням проблем саморозвитку і самостворення особистості як суб'єкта активної діяльності та суспільних відносин. Практичну реалізацію цієї настанови вимагає комплексний, інтегративний процес, що охоплює ідеї, засоби і способи організації суб'єкт-суб'єктної особистісної взаємодії вихователя і вихованця в таких провідних орієнтирах:

- утвердження позиції підлітка як рівноправного учасника виховного процесу (зокрема в умовах ЛОТ), що в свою чергу сприяє виникненню неформального, доброзичливого мікроклімату в педагогічному колективі, співробітництва педагога з вихованцем за типом «партнер – соратник», «дорослий – дорослий»;

- забезпечення повноцінної життєтворчості особистості, що сприяє максимальному саморозкриттю можливостей індивідуального розвитку підлітка, стимулює його внутрішні сили до творчого зростання і самовдосконалення;

- культивування діалогічної форми суб'єкт-суб'єктної взаємодії педагога з вихованцем на основі «інтимно-особистісного спілкування», що спонукає до взаєморозуміння, співпереживання, вільного обміну думками, враженнями;

– прояв у підлітка активної життєвої позиції, «смыслотворчості», позитивного суб'єктного досвіду самовизначення, творчості, «комунікації як корпорації», «установки на іншого»;

– створення ситуації успіху, захищеності, підтримки, позитивних емоційних переживань підлітка у предметно-перетворювальній та комунікативній діяльності, а також у діяльності, спрямованій на його суспільно значуще професійне та особистісне самовизначення, на інтелектуально-моральний розвиток [169, с. 9 – 11]. У процесі розробки теоретичної і практичної частин дослідження педагогічних умов формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ ми враховуємо рекомендації дослідниці щодо необхідності створення соціокультурного середовища для повноцінного інтелектуально-духовного розвитку кожного підлітка, його творчої самоактуалізації та самореалізації.

Обов'язковою умовою початку табірної зміни є визначення стану здоров'я (за даними медичних карт) підлітків. Слід зазначити, що на відпочинок до ЛОТ йдуть, здебільшого, підлітки основної та підготовчої групи. Як зазначає В.Туяхова, окрім такого поділу, умовно можна розділити дітей ще на декілька груп (категорій):

- абсолютно здорові діти, але які не бажають займатися фізичною культурою;
- діти, що тимчасово перейшли в підготовчу групу через хворобу;
- фізично погано розвинені діти, які зазнають кепкувань однолітків, а тому є замкнутими, невпевненими у власних силах тощо;
- добре фізично розвинені діти, які, однак, можуть втратити бажання займатися фізичною культурою, якщо складність занять не буде відповідати фізичним вмінням і можливостям, що в кінцевому результаті приведе до втрати інтересу в заняттях, туризмом зокрема.

Особистісно орієнтований і диференційований підходи важливі для підлітків, як з низькими, так і з високими показниками фізичної культури,

оскільки низький рівень розвитку рухових здібностей часто буває однією з головних причин відсутності інтересу у підлітків до занять фізичними тренувальними вправами та туризмом, а підлітки з високим рівнем потребують відповідного навантаження. Саме тому необхідне диференціювання завдань і темпу їх освоєння, а також оцінки досягнень.

Зміст особистісно орієнтованого навчання, як зазначає В.Туяхова, – це сукупність педагогічних технологій диференційованого навчання руховим діям, розвиток фізичних якостей, формування знань і методичних умінь і технологій управління освітнім процесом, що забезпечують досягнення фізичної досконалості [173]. Розвиток фізичних якостей, виконання тренувальних фізичних вправ є необхідною умовою для занять туризмом. Зупинимось на розгляді окремих аспектів цього процесу.

Ефективним є застосування цілісного методу з подальшою диференціацією деталей техніки за ознакою складності, а також інтеграцією цих частин різними способами залежно від рівня технічної підготовленості підлітків, що допоможе якісніше виконувати тренувальні вправи для подальшого заняття туризмом. Рухові дії є природними для функціонування людського організму, однак потребують постійного тренування для досягнення вправності у виконанні – спеціально організованого чи супровідного щодо інших дій. Важливим є те, що підліток може обирати обсяг, темп, вид рухових дій, тобто здійснювати рухову діяльність у відповідності до своїх особистісних потреб, зацікавлень та здатностей. Однак завжди хтось потребує переконання у власних можливостях, заспокоєння, підбадьорення, інші, навпаки, стримування від зайвого завзяття. На заняттях підліткам пропонуємо різні учбові завдання: одній групі – підготовчі вправи, що виконуються в полегшених умовах; іншим – складніші вправи тощо. Підготовленіші підлітки виконують вправи в умовах змагання або в ускладнених умовах (н-д, з використанням різних опор, вантажу), а також збільшуємо число повторень і число проходження кола. Водночас менш підготовлені підлітки працюють в стандартних умовах, причому обов'язково проводиться

індивідуальна робота з тими підлітками, в яких не виходить виконання тієї або іншої фізично-тренувальної вправи. При проведенні вправ в ігровій діяльності або у формі змагання менш підготовлених підлітків можна розподіляти в різних командах, однак частіше проводити заміну цих гравців. З часом підлітки набувають упевненості в своїх силах і поступово пізнають свої потреби, набувають інтересу, включаються в регулярні заняття. Використання тренувального або тонізуючого режиму в індивідуальній роботі з підлітками на різних етапах заняття сприяє збереженню фізичного, емоційного комфорту підлітка. Індивідуальні досягнення підлітків мають пріоритетне значення. Саме тому в роботі обов'язково застосовуємо методи заохочення, словесне схвалення.

Вибір величини навантаження повинен покращити рівень оволодіння фізичними вправами для занять туризмом у порівнянні з вихідним рівнем, що сприятиме в кінцевому результаті підвищенню і рівня інтересу до занять. Контроль фізичних навантажень кожного підлітка виконуємо за ознакою частоти серцевих скорочень перед початком і після закінчення заняття. Для визначення функціонального стану підлітків також використовуємо порівняння показників пульсу з характером і величиною навантажень, водночас фіксуємо швидкість відновлення пульсу під час відпочинку. Важливо пам'ятати, що фізичні навантаження, які не викликають напруження фізіологічних функцій, не дають достатнього ефекту.

Для досягнення ефективності у заняттях туризмом як на рівні вибору методики, так і її практичної реалізації важливим є чітке розмежування функцій особистісно орієнтованих та традиційної технологій фізичного виховання. С.Тупіленко [171, с. 184] пропонує їх порівняльну характеристику, яку представляємо у табл. 1.2.

Порівняльна характеристика особистісно орієнтованих та традиційної технологій фізичного виховання (за С.Тупіленко [171])

Функції	Реалізація в особистісно орієнтованій технології	Реалізація в традиційній технології
Оздоровча	Пріоритети ставляться на досягненні надійності здоров'я через досягнення оптимальної фізичної активності, використанні здоров'яформувальних технологій	Пріоритети ставляться на формуванні рухових умінь і навичок
Освітня	Формування свідомого ставлення до свого здоров'я та занять, мотивації до систематичних занять фізичною культурою, міцних рухових умінь і навичок	Формування знань з основ фізичної культури, базового рівня рухових умінь і навичок
Розвивальна	Розвиток рухових і особистісних якостей	Розвиток рухових якостей
Індивідуалізована	Запровадження індивідуальних програм фізичного розвитку поряд з використанням групових форм організації фізичного виховання	Індивідуальний підхід з урахуванням стану здоров'я, рівня рухової підготовленості, рухової активності в групових формах організації фізичного виховання
Оцінювальна	Оцінювання здійснюється на основі персонального вдосконалення, без порівняння з однолітками та без урахування вікових норм; стандартні тести фізичної підготовленості використовуються для розуміння компонентів оздоровчої фізичної активності та визначення індивідуальних цілей подальшого розвитку	Використання уніфікованих тестів для визначення рівнів фізичної підготовленості
Творча	Отримання задоволення від можливості вільного самостійного вибору фізичних	Жорстка регламентація в

	тренувальних вправ та їх виконання	запланованих педагогом видах рухової діяльності
--	------------------------------------	---

Важливим наслідком застосування особистісно орієнтованого підходу, а відтак і технологій у сфері фізичного виховання дитини на різних етапах онтогенезу С.Тупіленко вважає те, що у контексті особистісно орієнтованого фізичного виховання фізичний розвиток і здоров'я дитини доцільно розглядати у взаємозв'язках з інтелектуальною та соціальною активністю, формуванням її особистості та індивідуальності [171, с. 185]. Мова йде про зв'язок особистісно орієнтованого підходу з валеологічним у процесі фізичного виховання, зокрема в умовах ЛОТ.

Впровадження поняття *«валеологічна культура»* в освітній простір школи та поза нею передбачає не лише знайомство підлітків із закономірностями та механізмом формування, збереження, зміцнення, відновлення та передачі за спадковістю здоров'я. Метою виховання валеологічної культури особистості є: формування у вихованцеві високого рівня обізнаності з будовою свого організму, його функціями, знання правил здорового способу життя, дотримання їх заради свого здоров'я і благополуччя своїх нащадків, вміння формувати і берегти власне здоров'я, відповідально і творчо ставитися до процесу самовдосконалення як обов'язкової умови повноцінного здорового способу життя [165, с. 72].

Провідні напрями реалізації завдань формування здорового способу життя як основної настанови валеологічного підходу визначені в різні роки Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті, Державною програмою «Діти України», Законами України «Про освіту», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», Указом Президента України «Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя», Цільовою комплексною програмою «Фізичне

виховання – здоров'я нації», що сприяло створенню в суспільній та індивідуальній свідомості нормативно-правової, морально-етичної, естетичної основи утвердження здоров'я як вищої соціальної цінності. Однак, для того щоб фізична культура виявляла позитивний вплив на здоров'я підлітка, він повинен дотримуватись певних правил [43, с. 36]:

1) плануючи та регулюючи навантаження, необхідно у першу чергу керуватись розумінням зміцнення здоров'я;

2) використовувати в заняттях науково обґрунтовані, перевірені практикою форми і засоби фізичної культури, які відповідають вимогам оздоровчої цінності;

3) забезпечити у процесі використання усіх форм фізичної культури регулярність та єдність лікувального, педагогічного контролю і самоконтролю.

Дотримання наведених правил у заняттях фізичними тренувальними вправами для занять туризмом, утвердить тісний взаємозв'язок між показниками здоров'я, фізичним розвитком, функціональними можливостями і руховою підготовленістю, забезпечить можливість гармонійного розвитку особистості підлітка.

Значну дослідницьку увагу проблемі взаємодії фізичного виховання школярів з естетичним приділяє Т.Ротерс. Фізична культура, на думку дослідниці, пов'язана з соціокультурними процесами, суспільною свідомістю, форми якої відображають духовне та фізичне здоров'я усіх і кожного в суспільстві [146, с.235], а мета і зміст фізичного виховання стають невіддільними від естетичного, морального, національно-патріотичного тощо.

Підліток є повноправним суб'єктом освітньо-оздоровчого процесу в умовах закладу освіти. Тож досягнення освітньої мети щодо всебічного і гармонійного розвитку особистості підлітка визначається тим, наскільки він усвідомлює свої потреби, розуміє відповідальність за своє здоров'я, потребу його зміцнювати в різновидових заняттях фізичною культурою як формами активного відпочинку. Від якісного відпочинку залежить якість праці, тож зміст

і форми дозвілля підлітка, культура проведення цього часу повинні вповні забезпечити мету відпочинку та оздоровлення, бути відповідними щодо індивідуальних особливостей та інтересів.

Таким чином, завдання *формулювання мети і завдань фізичного виховання трансформуються у процесі педагогічної взаємодії* у завдання щодо *реалізації інтересу, мотиву, життєво необхідної, соціально та особистісно значимої потреби суб'єктів виховання у заняттях тренувальними для туризму фізичними вправами та здійсненні туристської діяльності*. У межах нашого дослідження такими суб'єктами є підліток та організатор (вихователь/інструктор/тренер) фізичного виховання в умовах ЛОТ.

Освітній процес в ЛОТ як закладі позашкільної освіти є оздоровчо-виховним та процесом відпочинку, який здійснюється з урахуванням індивідуальних можливостей, інтересів і здібностей дітей та підлітків, їх віку, психофізичних особливостей та стану здоров'я [137]. Загальноприйнято на міжгалузевому рівні категорія здоров'я розглядається у чотирьох аспектах: фізичному, психічному, соціальному та духовному, водночас, очевидним є зв'язок проблеми здоров'я із здійсненням естетичного, морально-етичного, статевого виховання, запобіганням виникнення шкідливих звичок тощо [34].

Як зазначає М.Лук'янченко, психолого-педагогічний напрям в педагогіці здоров'я визнає, що здоровий спосіб життя – це спосіб життєдіяльності людини, метою якого є формування, збереження і зміцнення здоров'я. У формуванні здорового способу життя важливим чинником є мотивація особистості, її психологічна установка на збереження здоров'я. Тут поширена думка, що для мотивації будь-якої форми поведінки необхідне дотримання двох умов: а) мета дій повинна відповідати витраченим на неї зусиллям і б) бути досяжною [101, с.110.].

Здоровий спосіб життя С.Омельченко визначає як біосоціальну категорію, яка інтегрує уявлення про певний тип життєдіяльності людини та пов'язана із її діяльністю, побутом, формою задоволення матеріальних і духовних потреб,

правилами індивідуальної та громадської поведінки. При цьому дослідник виділяє основні чинники, що визначають спосіб життя людини, зокрема:

- рівень загальної культури та її освіченість;
- матеріальні умови життя;
- статеві, вікові та інші психо-соматичні особливості людини;
- стан здоров'я;
- характер екологічного оточення;
- особливості сімейних стосунків і сімейного виховання;
- навички людини;

– можливості задоволення біологічних та соціальних потреб [122, с. 57 – 58]. Таким чином, спосіб життя людини на всіх етапах онтогенезу пов'язаний із рівнем життя, його якістю та стилем, а здоровий спосіб життя визначається як дотримання, звичайне виконання певних правил, які забезпечують гармонійний розвиток людини, високу працездатність, душевну рівновагу та здоров'я [166, с. 75].

Польський дослідник здоров'язберігаючої педагогіки З.Дзубинські пропонує інтегрувати в соціально-культурну діяльність аксіологічний підхід щодо здоров'я як найвищої цінності людини та спільноти. Формування культури здоров'я особистості є культурним надбанням людства, який передається у міжпоколінневих зв'язках та містить не тільки матеріальні артефакти, а й погляди, норми, критерії оцінювання, правила поведінки тощо. Уміння піклуватися про здоров'я не є вродженою схильністю, вважає автор, однак людина розпоряджається ним та вдосконалює його упродовж усього свого життя [202, с. 35–64].

Здоровий спосіб життя, як вважає Г.Апанасенко, можна визначити як систему поведінки людини, що включає фізичну культуру, культуру харчування, творчу активність, періодичну зміну найближчого оточення, повноцінне сімейне життя, високоморальне ставлення до людей, суспільства, природи, що забезпечують гармонійний розвиток і зміцнення здоров'я особистості [6, с. 145].

Вимоги і настанови здорового способу життя, як зазначає В.Грановський із педагогічної точки зору, у кінцевому рахунку носять поведінковий і виховний характер, тобто їх можна трактувати як систему дій особистості, спрямованих на усвідомлення нею здоров'я як найвищої індивідуальної та суспільної цінності й формування потреби в його сприянні та зміцненні [37].

У своєму прагненні бути здоровим, що засноване на розумінні цінності здоров'я як гармонії і рівноваги, підліток мотивований досягнути фізичної досконалості, душевної, психічної гармонії із собою і світом, повноцінно харчуватися, уникати деструктивного оточення та звичок, дотримуватися правил особистої гігієни: очищення організму та його загартовування [123, с.55].

Здоров'я як стан гомеостазу, запорука успіху, благополуччя, зростання на різних етапах онтогенезу є соціально значущим феноменом, по рівню і стану якого судять про ступінь розвитку і благополуччя суспільства. Формування здоров'я населення країни і її трудовий потенціал у найближчому майбутньому визначає стан здоров'я підростаючого покоління.

Здоров'я є не лише фундаментальною потребою оптимальної життєдіяльності людини, але й загальнолюдською та індивідуальною цінністю, станом повного благополуччя, що характеризує цілісність людського буття.

В.І. Белов, Ф.Ф. Михайлович [10] визначають 51 чинник позитивного впливу і 52 чинники негативного впливу на здоров'я. Провідними чинниками збереження і зміцнення здоров'я автори називають фізичну активність і фізичне тренування, якісні продукти і збалансоване харчування, емоційну гармонію і настрій, повноцінний відпочинок і відновлення, також виключають чинники, що негативно впливають на організм. Учених, які прагнуть знайти відповіді на питання, пов'язані з оздоровчою фізичною культурою, цікавлять заняття фізичними вправами, різними видами фізичної культури, що забезпечують підвищення працездатності, пошук оптимальних і ефективних форм і засобів рухової активності дитини. Рухова діяльність дитини активізує не тільки окремі м'язи або внутрішні органи, а організм в цілому. Очевидно, що корекційна

робота, що проводиться в процесі занять фізичною культурою, сприяє не тільки розвитку рухових функцій, але і пізнавальних здібностей.

Як зазначає Т.Круцевич, фізична активність – невід’ємний і складний компонент поведінки людини. Вона визначається соціально-економічними і культурними чинниками і залежить від віку, індивідуальних особливостей статури і функціональних можливостей, від роду занять, кількості вільного часу і характеру його використання, доступності спортивних споруд і місць відпочинку, а також природних умов, що сприяють активному відпочинку [91].

Проблема здоров’я як міжгалузева має комплексний характер вивчення. Представники різних галузей знань трактують феномен здоров’я як:

- стан повного фізичного, душевного й соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб та фізичних дефектів [2, с. 143];

- ресурс, а не мету життя [4, с. 28];

- гармонійне функціонування внутрішніх та зовнішніх складових частин людини й суспільства [81, с. 7];

- стан організму, що визначає його адаптивні можливості й складає потребнісно-мотиваційну та інформаційну основу життєдіяльності організму і може бути виражений інтегральними характеристиками взаємопроникнення стану окремих органів і систем організму [48, с. 67];

- динамічний стан людини, який визначається резервами механізмів самоорганізації її системи (стійкістю до впливу патогенних чинників і здатністю компенсувати патологічний процес), характеризується енергетичним, пластичним та інформаційним (регуляторним) забезпеченням процесів самоорганізації, а також є основою прояву біологічних (виживання – збереження особи, репродукція – продовження роду) і соціальних функцій [89, с. 18];

- процес вільного (а не обмеженого хворобою) функціонування всіх систем організму в умовах взаємодії із зовнішнім середовищем [53, с. 12]. Як бачимо, спільним у даних визначеннях медиків, педагогів, психологів є розуміння здоров’я як стан рівноваги людського організму у його зв’язках із

навколишнім середовищем, коли фізичні, духовні та інші здібності особистості виявляються найбільш повно та гармонійно, що забезпечує інтенсивність функціонування, збереження цілісності організму, його працездатність, адаптацію до природного та соціального середовища, що безперервно змінюється.

Використання компетентнісного підходу в процесі оздоровчої фізичної культури забезпечує формування у підлітків низки здатностей до здорового способу життя, що складається з дотримання правил поведінки, харчування, способу мислення, вчинків і звичок. Щоб молода людина формувалася здорова фізично, психологічно і духовно, а також відчувала це як потребу, необхідно з дитинства навчати здоровому способу життя. Прийнято розрізняти здоровий спосіб життя спільноти (населення) та окремого індивіда, адже цей спосіб життєдіяльності, направлений на збереження і зміцнення здоров'я, є умовою і передумовою існування і розвитку інших сторін способу життя [95].

Здоровий спосіб життя як компетентність всіх і кожного забезпечує поєднання повноцінної біологічної і соціальної адаптації з можливістю максимального самовираження нації в конкретних умовах життя і зумовлює подальший розвиток суспільства. Водночас, здоровий спосіб життя індивіда в будь-якому віковому періоді його особистісного розвитку забезпечує здатність досягнути максимальну кількість біологічно і соціально цілеспрямованих форм і способів життєдіяльності, адекватних потребам і можливостям особистості, що усвідомлено реалізуються нею, забезпечують формування, збереження і зміцнення здоров'я, здатність до продовження роду і досягнення активного довголіття [59]. Окрім сказаного необхідним є також усвідомлення підлітками естетичної цінності здоров'я.

Таким чином, одним із основних завдань фізичної культури в умовах ЛОТ є розвиток інтересу підлітків до занять фізичною культурою. Для вирішення даного завдання, по-перше, слід враховувати індивідуальні можливості і переваги підлітків у виборі виду фізкультурно-оздоровчої діяльності, а по-друге

необхідно формувати у підлітків усвідомлену потребу у фізичній культурі, здоровий спосіб життя і збереження власного здоров'я. Канікули є не лише періодом дозвілля, оздоровлення та відпочинку відповідно до інтересів підлітка, але й час і простір розширення його практичного соціального, життєвого досвіду. Діяльність в ЛОТ формує інтереси, виявляє потреби: фізкультурно-оздоровчі, культурно-пізнавальні, художньо-естетичні, трудові тощо. Взаємодія дорослого і підлітка в умовах ЛОТ дає в результаті мотивовану, особистісно і соціально значущу діяльність. Водночас, найбільш ефективними методами і прийомами виховання інтересу в підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ є такі, що:

а) сприяють усвідомленому засвоєнню знань, умінь, навичок з питань анатомії і фізіології людського тіла, особливостей збереження його здоров'я та оптимального функціонування за умови постійної рухової фізкультурно-оздоровчої діяльності;

б) створюють належні умови для виникнення інтересу і задоволення потреби в заняттях туризмом;

в) сприяють самопізнанню, всебічному і гармонійному саморозвитку і самовихованню засобами фізичної культури.

Із сказаного випливає, що потрібно урізноманітнити заняття з фізичної культури за допомогою включення в програму ЛОТ ігрового і змагального методів, різних видів фізичної культури, які дозволять у процесі фізичної діяльності кожного підлітка реалізувати власні потреби в русі, а також сприятимуть зміні мотиву діяльності та отримання інформації з примусу зовнішніх обставин, норм, правил, обов'язків на *мотив інтересу*. Водночас, важливим є усвідомлення підлітками взаємозв'язку занять туризмом з турботою про фізичний стан, пріоритетними цінностями здорового способу життя. Це все в цілому допоможе сформувати у підлітків потребу займатися фізкультурної діяльністю протягом усього подальшого життя, усвідомити, що це необхідно в їх подальшій життєдіяльності.

Як бачимо, в сьогоденні в організації та проведенні занять з фізичної культури та туризму, зокрема в умовах ЛОТ, сформувався комплексний підхід – оздоровча спрямованість фізичної діяльності в єдності особистісно орієнтованого, валеологічного та компетентнісного підходів. Виявлені теоретико-методологічні підстави формування у підлітків інтересу до занять фізичною культурою в цілому і туризмом зокрема під час літніх канікул дозволили встановити закономірності цього процесу як зв'язок між суб'єктами педагогічної взаємодії в туристично-фізкультурній діяльності з метою формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ та ключових життєво необхідних компетентностей, зокрема активного відпочинку та оздоровлення. Взаємозв'язок між змістовим наповненням, психолого-емоційними особливостями суб'єктів цього процесу та очікуваними результатами розкрито в наступних підрозділах роботи.

1.2. Психолого-педагогічні аспекти проблеми формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору

У періодизації людського життя підлітковий вік визначений часовими межами 11/12 – 15/16 років. Це перехідний період від дитинства до юності, а тому за якістю свого психо-емоційного, фізичного, інтелектуально-вольового протікання він трактується як критичний. Основними рисами підліткового віку українські та зарубіжні психологи і педагоги (Л.Божович [16], Л.Виготський [23], В.Грановський [38], Т.Круцевич [91], І.Мурахов [111], Т.Надім'янова [115], О.Сорокоумова [159] та низка інших визначають бажання самоутвердження шляхом неприйняття і спротиву, долання перешкод, вольової напруги, здійснення вчинку, пізнання незвіданого та ризикованого. У цьому віці встановлюється ідентичність з собою, здійснюється пошук свого місця у зовнішньому світі, формується критичність в самооцінці, чіткішою стає мотиваційна сфера. Причому неможливість задовільнити потреби і запити в

обставинах життя підлітка створюють ситуації психологічного дискомфорту, невпевненості в своїй силі.

Заняття фізичною культурою, зокрема фізичними тренувальними вправами та туризмом в умовах ЛОТ, оптимально дають можливість психосоматичної компенсації стану підлітка, відновлення відчуття компетентності як здатності бути сильним, швидким, спритним. Причому треба пам'ятати, що існує розбіжність за ознакою статі: дівчатка фізичних вправах більш швидкі, вправні в рухах та координації, а в хлопчиків інтенсивно розвивається сила рухів.

Підлітковий вік, як стверджують І. Бех [11], Л. Божович [15], Л. Виготський [23], І. Кон [78], є найбільш сприятливим для ефективного формування здорового способу життя, оскільки він є визначальним в особистісному становленні людини, формуванні її світогляду та самосвідомості.

Зробимо вибірку із вчення українських та зарубіжних психологів, педагогів про визначення особливостей підліткового віку та його вікових психо-емоційних особливостей, що допоможе нам краще зрозуміти суб'єкта досліджуваної проблеми (Див.: Табл.1.3.).

Таблиця 1.3.

Підлітковий вік та його психо-емоційні особливості

Автор	Характеристика підліткового віку та його психо-емоційних особливостей
С.Гончаренко	період розвитку дітей від 11–12 до 15–16 років [32, 35];
С.Водзюк	перехідний період, оскільки цей вік характеризується переходом від дитинства до дорослості й завершується приблизно до 15–16 років, коли підліток вступає в новий період розвитку – юнацький. У цей період відбувається інтенсивне формування особистості, формуються перші переконання [49, с. 37];

Ефимова-Яраєва В. П.	підлітковий вік – «критичний» вік, період криз, у якому організм має підвищену сензитивність (чутливість) до якихось певних зовнішніх і внутрішніх впливів, дії яких саме в цей (і ніякий інший) період розвитку мають особливо важливі, безповоротні наслідки. Такі періоди переважно супроводжуються психологічною напруженістю, перебудовою, хворобливістю [57, с. 129];
Л.Виготський	увів поняття кризи до вікової періодизації, трактує підлітковий вік як кризовий, визначивши його як цілісну зміну особистості дитини, що виникає під час зміни стабільних періодів; вона обумовлюється виникненням основних новотворів, що призводять до руйнації однієї соціальної ситуації розвитку й появи іншої, адекватної новому психологічному образу дитини; вчений розглядає становлення людини як індивіда та особистості на всіх етапах онтогенезу у діалектичній взаємодії двох відносно автономних, але нерозривно пов'язаних один з одним рядів розвитку – натурального й соціального [23];
І. Кон	трактує підлітковість як «фазу переходу від залежного дитинства до самостійної та відповідальної дорослості, що передбачає, з одного боку, завершення фізичного, зокрема статевого, дозрівання, а з іншого – досягнення соціальної зрілості» [80, с. 7];
Л. Божович	вважає, що для підліткового віку особистості, що формується, характерна внутрішня позиція, яка обумовлює певну структуру ставлення дитини до

	дійсності, до оточення, до самої себе, що, зі свого боку, включає ставлення до свого здоров'я і до здоров'я тих, хто довкола [16, с. 174];
І. Бех	трактує підлітковий період як період громадянського становлення людини, її соціального самовизначення, активного залучення до громадського життя, формування духовних якостей особистості. Головне за цих умов – формування активної життєвої позиції, важливий елемент якої – відповідальне ставлення як до власного здоров'я, так і до здоров'я інших [11, с.243];
О. Жабокрицька	завдяки розвитку у підлітковому віці самосвідомості та прагнення до самостійності, самовиховання вважає цей період сприятливим для виховання потреб у здоровому способі життя [58, с.11];
О.О.Сорокоумова	вважає, що саме у підлітковому віці вперше у розвитку особистості акти самосвідомості (це самопізнання, самопостереження, самоствавлення, саморегулювання поведінки і діяльності) стають однією із необхідних потреб особистості [159, с. 148].

Як бачимо, більшість учених відзначають, що у підлітковому віці внутрішній світ дитини активно взаємодіє із зовнішнім соціальним середовищем. У процесі такої взаємодії відбувається розвиток самосвідомості підлітка, тому для нього стає можливим глибше й ширше розуміння інших людей, виникає прагнення до самопізнання, самовдосконалення, саморозвитку. Причому у ціннісній орієнтації підлітка важливе місце починає посідати здоров'я і здоровий спосіб життя.

Здоровий спосіб життя забезпечує підліткові стан повного фізичного, духовного й соціального комфорту, є умовою нормального функціонування усіх його органів і систем, розвитку мислення, уваги та пам'яті, емоційної стійкості, вольових і моральних якостей, душевної рівноваги, здатності регулювати поведінку відповідно до змін навколишнього середовища, власних потреб та ідеалів. Однак, дорослі повинні допомогти підліткові усвідомити беззаперечну цінність здоров'я і дати навички дотримання здорового способу життя.

У підлітковому періоді як перехідному, на думку О.Сорокоумової, відбуваються зміни в соціальній ситуації розвитку підлітка, пов'язані з його прагненням і потребою розширити простір своєї діяльності, утвердити себе як дорослого, вибудувувати взаємовідносини з оточуючими на правах рівності, хоча спілкування з однолітками є провідним [159, с. 135 – 144].

Дорослішання підлітка пов'язане із потребами самоутвердження та самореалізації. А тому підліток займається фізичною культурою вмотивовано, з власної волі, за власним бажанням. Внутрішня мотивація підлітка і є джерелом інтересу до занять туризмом. Вона виникає тоді, коли вимоги дорослого, цілі, завдання щодо занять фізичною культурою виявляються для підлітків оптимальними, коли їхні вимоги відповідають його (підлітка) бажанням і потребам. Справа у тому, що занадто складні цілі викликають у підлітка стан тривожності, невпевненості в собі, а надмірно легкі – нудьгу і байдужість. Все це – негативні емоції. А основою виникнення внутрішніх мотивів та інтересу є позитивні емоції, настрої і, як результат, відчуття задоволення – не лише від результату, а, насамперед, від процесу занять.

Особливе значення у процесі занять фізичною культурою в цілому та туризмом зокрема має формування пізнавального інтересу у підлітків щодо свого тіла, його фізіологічних особливостей, про що неодноразово говорили Г.Безверхня [9], С.Жевага [59], Т.Круцевич [90], В.Лисяк [96], Н.Михайлова [109], А.Сітовський [152] та низка інших.

Основною метою роботи багатьох таборів, окрім оздоровлення та відпочинку дітей та молоді, є освітній, спортивний та культурний розвиток, отримання життєво важливих компетенцій у безпечному виховному середовищі. У підлітковому віці відбувається перехід від природної потреби в рухах до усвідомленої необхідності занять конкретним видом спортивної діяльності. Саме тому формування у підлітків інтересу до занять туризмом є важливою умовою успішного здійснення фізкультурно-оздоровчого виховання в умовах ЛОТ у поєднанні із розумовим, патріотичним, естетичним, моральним.

Розвиток фізичних здібностей підлітка є невід'ємним від функціонування інших сфер його особистості, а фізкультурна діяльність не обмежується тільки розвитком і формуванням тілесних характеристик, оскільки визначається і знаходиться у тісному взаємозв'язку із розумовою діяльністю. На жаль, поширеним є хибне розуміння рухової активності людини як механічного, тільки фізичного явища.

Педагогічні умови ЛОТ є оптимальними для психосоціального розвитку підлітків, які отримують необхідний досвід життя поза сім'єю, спілкування з різними людьми – як дорослими, так і однолітками, отримувати від них чи надавати їм допомогу.

Сьогодні неможливо знайти жодної сфери людської діяльності, яка не була б пов'язаною з фізичною культурою, оскільки фізична культура і спорт – загально визнані матеріальні і духовні цінності суспільства в цілому і кожної людини окремо. Історично фізична культура складалась, перш за все, під впливом практичних потреб суспільства в повноцінній фізичній підготовці дітей і дорослого населення до праці. Якісно нова стадія усвідомлення суті фізичної культури пов'язується з її впливом на духовну сферу людини як діючого засобу інтелектуального, морального та естетичного виховання. Саме тому завжди треба пам'ятати, що підліток не є клієнтом відпочивально-оздоровчої індустрії, а учнем/вихованцем закладу позашкільної освіти.

Фізична культура поєднує соціальне і біологічне в особистості підлітка в єдине ціле і виступає сферою її гармонізації, областю цілісно орієнтованого розв'язання протиріччя, які постійно виникають між зазначеними категоріями. Отже, фізичне виховання – це, насамперед, педагогічний процес формування висококультурної особистості, визначальним принципом якого є єдність інтелектуального, світоглядного і рухового (фізично-тілесного) компонентів. Таке розуміння вимагає переорієнтації фізичного виховання в умовах закладів освіти різного типу та поза нею із суто прикладної рухової діяльності на використання отриманих знань та умінь для самоудосконалення.

Знаючи особливості особистості підлітка, вихователь/інструктор в умовах ЛОТ організовує заняття туризмом з підлітками для задоволення ними потреби самопізнання і самореалізації як однієї із найприродніших потреб вихованців цієї вікової групи. Заняття туризмом сприяють гармонійному розвитку і всебічному вихованню особистості підлітка в єдності напрямів, розмаїтті шляхів і засобів. Необхідно пам'ятати, що проблема формування інтересу до занять туризмом є загальною педагогічною проблемою, а тому може бути вирішена в інтеграції форм, змісту і методів.

Одним із найважливіших питань у методиці розвитку рухових якостей є визначення оптимального функціонального навантаження. Об'єм вправ, що спрямовані переважно на розвиток фізичних якостей, необхідно планувати з урахуванням природньої потреби і біологічних передумов їх формування. Прояву рухових якостей притаманні певні характерні особливості. Одна із особливостей будь якої рухової якості полягає у тому, що вона не обмежується її проявом у якійсь одній дії. Другою характерною особливістю рухових якостей є їх тісний взаємозв'язок, адже рухові здатності людини не існують ізольовано одна від одної.

Обґрунтовуючи психолого-педагогічні аспекти формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах позашкільного закладу, зокрема ЛОТ, необхідно з'ясувати їх різновиди та класифікаційні характеристики. До

вирішення цієї проблеми зверталися Т.Блистів [13], В.Ганнопольський [29], І.Головач [30], В.Дехтяр [45], О.Дмитрук [47], В.Кифяк [72], М.Костриця [88], Я.Луцький [102], Є.Панкова [126], Б.Пангелов [125], В.Петранівський [130], Л.Припутень [139], З.Філіпов [178] та низка інших. За класифікаційними ознаками туризм як узагальнююче поняття соціокультурного явища, дозвілєвої форми відпочинку та оздоровлення конкретизуємо різними його видами (див.: Рис. 1.1.).

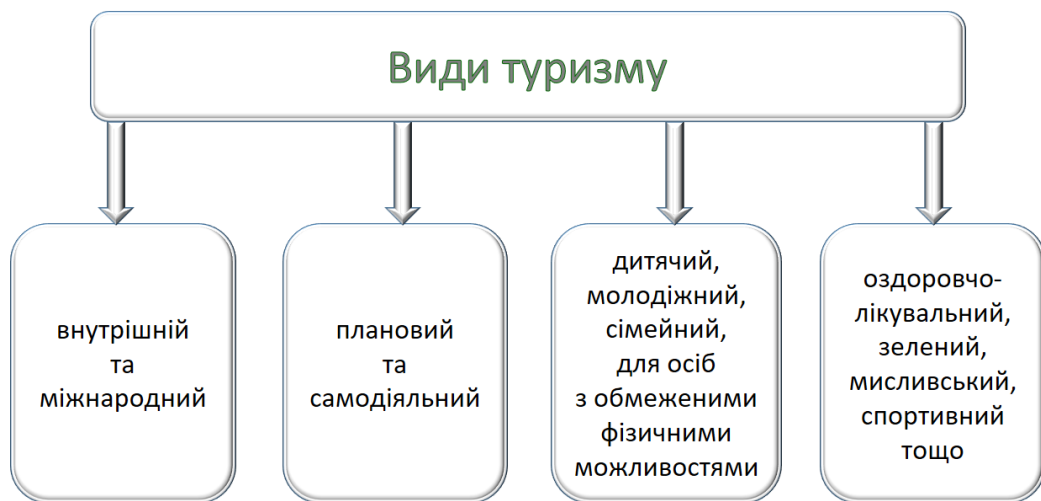


Рис.1.1. Види туризму (за З.Філіповим, [178, с.6–7])

Залежно від місця проведення подорожі З.Філіпов поділяє туризм на *внутрішній та міжнародний*; у відповідності до організаційних обставин – на *плановий та самодіяльний*; водночас категорії подорожніх дають визначення туризму – дитячий, молодіжний, сімейний, осіб похилого віку, осіб з обмеженими фізичними можливостями. Важливою є мотивація самої подорожі, що дозволяє виокремити оздоровчо-лікувальний, культурно-пізнавальний, зелений, рекреаційний, мисливський, екстремальний, шопінг-туризм, діловий, релігійний, етнічний і спортивний.

Усі види туризму є взаємопов'язані, однак, для нашого дослідження важливим є визначення спортивного туризму – це вид спорту з подолання

певного відрізка земної поверхні, який називають маршрутом. При цьому З.Філіпов зазначає, що під поняттям «земна поверхня» маємо на увазі не лише ґрунтову поверхню, але також і кам'яну і водну тощо. Тож під час проходження маршруту долаємо різні специфічні природні перешкоди, наприклад, гірські вершини і перевали, або річкові пороги (у водному туризмі) тощо [178, с.6–7].

В узагальненому визначенні заняття туризмом – це довготривала комплексна підготовка спортсменів-туристів до участі в спортивних туристських походах і змаганнях з туристського багатоборства, а також короткочасна, комплексна підготовка до участі у туристському поході. У будь-якій тривалості заняття туризмом формують необхідні для цього виду діяльності знання, уміння та навички. І коли ці заняття стають системними, входять до кола життєво необхідних потреб, а процес підготовки до походу та участі в ньому дають відчуття задоволення, ми можемо стверджувати про сформований інтерес до занять туризмом.

Важливим етапом у формуванні інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ є заняття фізичними тренувальними вправами, що має теоретичну і практичну складові в їх єдності. Теоретичний аспект фізкультурно-оздоровчої роботи в умовах ЛОТ полягає в актуалізації раніше набутих і засвоєнні нових знань із загальних питань про здоров'я людини, і про своє власне – в результаті самопізнання, самостереження і самооцінки. Практичний аспект занять туризмом супроводжується роз'ясненням, рекомендаціями, отримання підлітком нових здоров'язберігаючих умінь і навичок. Тобто, підліток повинен одночасно отримати відповіді на питання, що треба робити, чи що не треба робити, як, навіщо тощо. Важливо, щоб у підлітка було чітке усвідомлення права власного вибору (займатися чи не займатися) і, водночас, відповідальності за його наслідки. Мети буде досягнуто за умови, що діяльність підлітка буде емоційно позитивно забарвленою, стане власним вибором знати і вміти, яке трансформується в потребу систематичних занять фізичною культурою,

туризмом зокрема. Це усвідомлення підлітком потреби як шлях від естетично-емоційного задоволення до обов'язку і переконання.

Єдність задоволення та обов'язку у заняттях підлітка туризмом визначена першочерговим завданням роботи табору: оздоровлення в умовах раціонального та добре організованого відпочинку. В. Горбинко називає основні функції занять підлітка фізичною культурою в умовах ЛОТ:

релаксаційна – для зниження фізичного тону та психологічного розслаблення;

рекреаційна та компенсаційна – для відновлення фізичних і духовних сил, які були витрачені під час навчання в школі та супровідній громадській, гуртковій та іншій діяльності, коли фізична активність здатна компенсувати інтелектуальне навантаження, втому тощо [35, с. 57–60]. Таким чином, проживання підлітка в таборі – це вже є відпочинком від проблем і турбот навчального року, і, водночас, можливість оздоровлення, отримання нових здоров'язберігаючих знань, умінь і навичок зокрема в процесі занять туризмом.

Основною метою діяльності дитячого оздоровчого табору є розвиток у підлітків первинних сталих інтересів до певних видів оздоровчої діяльності, потреб у свідомому, обов'язково шанобливому ставленні до власного здоров'я та необхідності його постійного підтримання, а також формування у них умінь і навичок задоволення цих потреб у повсякденному житті.

Ефективність будь-якої діяльності, як зазначає П.Гусак, забезпечується позитивною мотивацією до її впровадження, тому в процесі виховання основ здорового способу життя підлітків потрібно, насамперед, сформувати у них мотивацію щодо здорового способу життя, озброїти їх системою знань, умінь і навичок із питань формування здоров'я та його покращення. У широкому розумінні мотивація щодо формування здорового способу життя підлітків передбачає:

– усвідомлення значення способу життя для особистого здоров'я, доброго самопочуття, успіхів у навчанні;

– усвідомлення змісту і значення загальнолюдських цінностей, постійний духовний розвиток, самовдосконалення та самореалізація;

– усвідомлення значення рухової активності для розвитку здорового організму, вміння задовольняти свої рухові потреби упродовж дня; займатися фізичною культурою й спортом;

– розуміння особистісно-індивідуальної сутності здорового способу життя, його факторів;

– знання особливостей впливу навколишнього середовища на здоров'я людини;

– знання свого фізичного, психічного, розумового розвитку, характеру, пізнавальних процесів (уваги, пам'яті, уяви, мислення) для їхнього самовдосконалення та корекції;

– знання назви основних частин тіла і внутрішніх органів, їх будову та роль у життєдіяльності організму людини;

– знання і дотримання правил особистої гігієни, гігієни побутових і навчально-виховних приміщень, одягу, взуття;

– знання основних правил раціонального харчування з урахуванням віку;

– знання й виконання правил профілактики захворювань хребта, органів зору, слуху тощо;

– знання психолого-фізіологічних особливостей розвитку хлопців і дівчат, розуміння значення самовиховання у формуванні всебічно розвиненої особистості;

– знання основних параметрів нормального психічного стану та підтримання їх рівня;

– знання особливостей збереження свого здоров'я від простудних і деяких інфекційних захворювань;

– знання своєї родини, любов та повага до батьків, інших членів сім'ї;

– володіння прийомами саморегуляції фізіологічних і психічних процесів, уміння адекватно оцінювати свою поведінку; безконфліктно взаємодіяти з оточенням;

– розуміння умов безпечного життя;

– уміння вимірювати основні антропометричні й фізіологічні показники (зріст, масу тіла, частоту пульсу, дихання в стані спокою та після фізичного навантаження), розуміння значення цих показників для контролю за станом здоров'я і його корекції; володіння методами самоконтролю організму;

-уміння зміцнювати свій організм постійним загартуванням [41].

Мотивація підлітка до занять туризмом в умовах ЛОТ – це сукупність особистісних потреб, які справляють вплив на поведінку підлітка, поєднання внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, які спонукають його до фізкультурної діяльності, визначають її форми, поведінку, надають цій діяльності спрямованості, орієнтованої на досягнення особистих цілей чи цілей групи (загону, референтної групи, команди тощо).

Таким чином, складовими мотиваційного процесу, що формує інтерес підлітка до занять туризмом в умовах ЛОТ, є зовнішні і внутрішні чинники, що спонукають підлітка до фізкультурно-оздоровчої діяльності. У межах нашого дослідження ми будемо називати їх зовнішніми і внутрішніми мотиваторами.

Готовність підлітка до занять туризмом, розвитку змагальництва і роботи в команді, реалізації у заняттях набутих знань, умінь і навичок, валеологічних компетентностей характеризує його мотиваційний потенціал. Причому можемо говорити про силу мотивації – інтенсивність наміру підлітка, міру його готовності включитися у фізкультурно-оздоровчу діяльність для досягнення поставлених цілей. Слід пам'ятати, що мотивація підлітка може містити різноплановість мотивів як результат значущих для підлітка потреб, які спонукають його до фізкультурно-оздоровчої діяльності шляхом занять туризмом.

Спрямованість підлітка на реалізацію своїх потреб відбувається на основі вибору конкретного виду занять. Тобто мотивація фізкультурно-оздоровчої діяльності має свою напрямленість, є вибірковою. Співпадіння «внутрішньої» і «зовнішньої» мотивації є важливою, оскільки виникає у процесі педагогічної міжсуб'єктної взаємодії, коли вихователь/інструктор/тренер, однолітки породжують мотиви, що спонукають підлітка до певних дій. Такими початковими мотивами може бути прагнення до самовдосконалення, до самовираження і самоствердження, соціальні установки, задоволення духовних і матеріальних потреб. Бажання займатися туризмом може бути викликане прагненням перебувати у середовищі своїх однолітків, товаришів, почуттям симпатії один до одного і спільною потребою у спілкуванні. Це може домінувати над прагненням до високих результатів та інтересом до певного виду фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Таким чином формування інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ можемо розглядати як мотиваційний процес впливу на поведінку підлітка факторів-мотиваторів. Умовно можемо розділити його на декілька етапів, що виникають у послідовному зв'язку і єдності. Розкриваючи діалектику процесу мотивації і з'ясовуючи його внутрішню логіку розглянемо кожен із цих етапів окремо.

Перший етап – це виникнення потреби займатися туризмом, що виявляється як відчуття підлітком нестачі руху, подорожі, фізичного навантаження, самопізнання і самовдосконалення тощо. Це відчуття потреби створює неспокій і потребує задоволення.

Другий етап – пов'язаний із пошуком способів задоволення потреби в заняттях туризмом. Підлітки по-різному можуть намагатись усунути відчуту потребу: задовольнити, ігнорувати, не помічати. У педагогічних умовах ЛОТ, у режимі дня, у поєднанні мети дозвілля та оздоровлення постає можливість застосувати низку заходів в організованій і самостійній фізкультурній діяльності та діях.

На третьому етапі підліток під керівництвом дорослого визначає цілі, напрями дій, з'ясовує, що конкретно йому треба зробити для задоволення потреби в заняття фізичною культурою, туризмом зокрема. На цій стадії відбувається усвідомлення підлітком того, що необхідно зробити, щоб отримати бажаний результат і наскільки він є доцільним щодо потреби і досяжним.

Четвертий етап пов'язаний із конкретними діями у виборі і в заняттях фізично-тренувальними туристськими вправами, участі в екскурсіях, подорожах, походах. Тут підліток повинен докласти зусиль для того, щоб досягти поставлених цілей, виявити свої знання, уміння і навички, застосувати здобуті раніше соціальні, природознавчі, фізкультурні та інші компетентності, набути нових.

Наступний п'ятий етап передбачає отримання винагороди за виконані дії, яка може набути різної форми: самоусвідомлення, фіксація власних успіхів, схвалення оточуючих, офіційне визнання перемоги тощо. Тобто підліток отримує результат як те, що має задовольнити потребу, виявляє, наскільки отримане відповідає власним очікуванням. На цьому етапі відбувається або послаблення, або збереження і посилення інтересу до занять туризмом.

І на завершальному шостому етапі підліток отримує відчуття задоволення потреби в заняттях туризмом та фізичною культурою, що може свідчити про стійкий інтерес до цих занять (Див.: Рис. 1.2.).

Вихователю/ інструктору /тренеру, який відповідно до своїх обов'язків надає інформацію та рекомендації, необхідно пам'ятати, що з досягненням певного діапазону активності підлітка у заняттях туризмом інтерес до них починає зростати значно повільніше або взагалі залишається на незмінному рівні. Цей етап можна розглядати як оптимальний рівень активності, коли досягаються найліпші результати – тобто наявність стійкого інтересу до занять туризмом. Отже вихователь/інструктор/тренер сприяє досягненню не максимальної, а саме оптимальної активності підлітка. Адже інтерес і активність залежать від індивідуальної спрямованості занять тренувальними фізичними

вправами та туризмом, які обумовлені усвідомленими потребами і метою діяльності. Водночас існує небезпека тренерського недогляду, коли підліток може старанно займатися, бути активним, але не усвідомлювати кінцевих цілей цих занять через незадовільну їх організацію, помилкове розуміння поставлених завдань, неефективну методику проведення тощо.



Рис.1.2. Етапи процесу формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ

Важливим моментом у процесі формування інтересу підлітка до занять туризмом в умовах ЛОТ є оцінка, винагорода іншими та самооцінка отриманих результатів. Розв’язання цієї проблеми має ситуативний характер і може здійснюватися похвалою, виголошеною подякою тощо. Однак підліток повинен усвідомлювати особистісну потребу у систематичних заняттях, а тому й

здійснювати свою власну, «внутрішню» оцінку як винагороду, стимул, відчуття задоволення потреби, самоповаги і самореалізації.

Термін «стимул» (від латинського stimulus – батіг) означає спонукання до дії, спонукальну причину, яка визначає мету дій і діяльності для задоволення потреб та інтересів. В основі цих спонукальних дій лежать здебільшого зовнішні чинники (матеріальні – покращення фізичного стану, моральні – розвиток волі і характеру, задоволення собою, повага інших тощо), які мають цільову спрямованість. Мотив – це теж спонукання до дії, але в основі його може бути як стимул (похвала усна з боку однолітків і вихователів/інструкторів/тренерів та адміністративно ухвалена – наказ, розпорядження тощо), так і особисті причини (почуття обов'язку, відповідальність, страх поразки, прагнення до самовираження, самореалізації тощо).

Таким чином, стимулювати означає впливати, спонукати до цільової дії, давати поштовх ззовні, за допомогою якого може здійснюватись мотивація фізкультурно-оздоровчої діяльності підлітка в цілому, туристської зокрема. Стимулювання є зовнішнім виховним впливом на підлітка, що спонукає його до конкретних дій або процесу, сприяє усвідомленню певних мотивів та цілей, впливає на зусилля, старанність, наполегливість, сумлінність підлітків у заняттях. Однак, існує дуже тонка межа між стимулюванням і маніпуляцією, що суперечить настановам особистісно орієнтованої гуманістичної педагогіки. Очевидним є те, що досконалі педагогічні умови ЛОТ, високий рівень самоусвідомлення підлітка, розуміння ним потреби займатися фізичними тренувальними вправами і туризмом, професійна компетентність вихователя/інструктора/тренера створюють стартову лінію у мотиваційному процесі, формують стійкий інтерес до занять туризмом в умовах ЛОТ та поза ним.

Формування інтересу у підлітків до занять туризмом є складовою об'єкту процесу фізично-оздоровчого виховання в умовах ЛОТ. Причому цей інтерес пов'язаний з іншими засадничими чинниками, які впливають на мотивацію

підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ. У структуру цих чинників нами включено:

1) матеріально-технічна база в ЛОТ, яка дає можливість підліткам здійснювати фізкультурно-оздоровчу діяльність, забезпечує потребу в заняттях тренувальними фізичними вправами і туризмом;

2) належні педагогічні умови, створені в ЛОТ для задоволення потреб підлітків в оздоровленні та відпочинку, шляхом занять туризмом зокрема;

3) комунікативно-інформаційне мікро- і макросередовище ЛОТ, до якого входять ЗМІ, державні органи влади, які контролюють роботу ЛОТ, громадські спортивні організації, можливість відвідування підлітками спортивних заходів тощо;

4) особистісні характеристики, знання, вміння, ідеали, звички, потреби, цінності підлітка та інших суб'єктів педагогічної взаємодії (Див.: Рис.1.3).

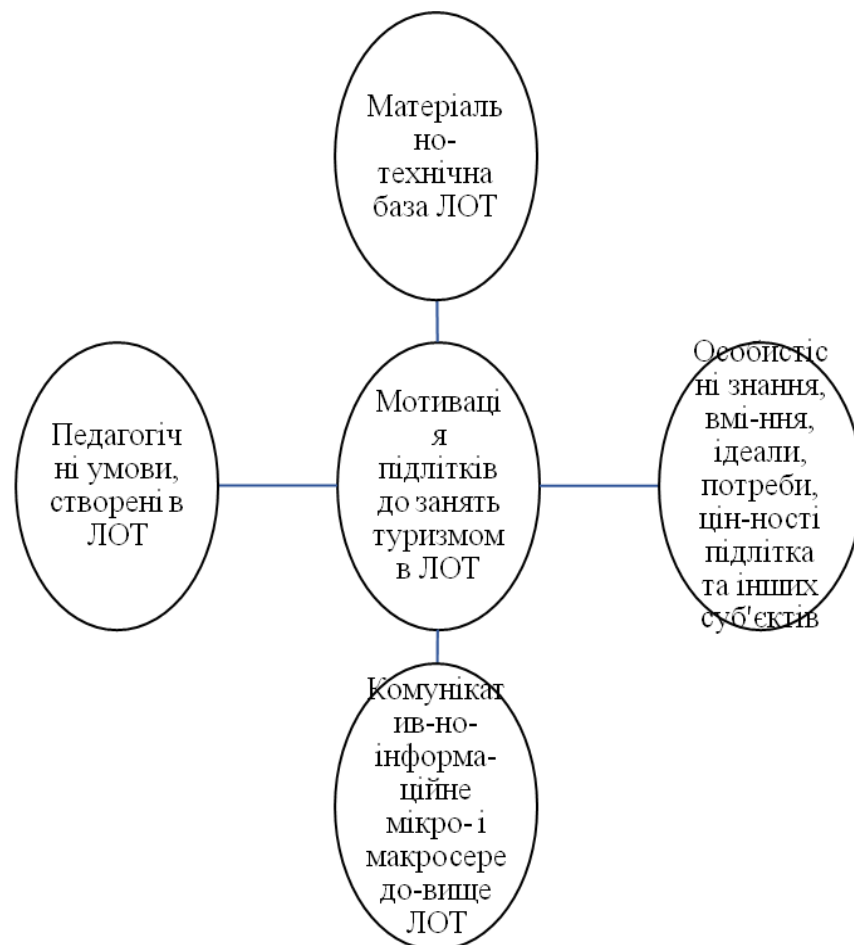


Рис. 1.3. Структура чинників, які впливають на мотивацію підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ

Отже, заняття туризмом пов'язані з **потребами** таких занять, **мотивами** і **стимулами**, що в цілому створює *алгоритм мотивації у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ та поза ним*. Слід пам'ятати, що мотивація, яка спонукає підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ, займає особливе місце у психолого-педагогічному забезпеченні фізкультурно-оздоровчої діяльності в цілому. Розглянемо кожен із складових мотиваційної сфери.

Потреба в заняттях туризмом виникає у підлітка як відчуття фізіологічного, соціального або психологічного дискомфорту через брак руху, можливості самовиявлення, самопізнання та самоствердження. Потреба в русі, мандрівках, пізнанні себе і світу, помірних фізичних навантаженнях, самореалізації необхідна для створення нормальних умов функціонування організму підлітка, що росте і розвивається. Однак, підліток може по-різному позбавлятися цієї потреби: задовільнити її або зовсім не реагувати на неї. Ці потреби, як стан дефіциту, дисбалансу, спонукають підлітка до дії, породжують інтерес до цільової фізкультурної діяльності, мають фізіологічний характер і є, водночас, наслідком суспільних умов. Потреба пробуджує так звану пошукову активність, спрямовану на знаходження способу її задоволення. Підліток може вибрати будь-який спосіб з тих, які він знає, але реально сфера його вибору обмежена конкретними умовами життя.

Потреба займатися туризмом є за своєю природою первинною (тобто фізіологічною, вродженою), яка все більше усвідомлюється з досвідом.

Суб'єктом вияву, носієм потреби займатися туризмом, є як окрема особистість підлітка, так і колектив (в умовах ЛОТ – це група, загін), сформований за віковою або гендерною ознакою.

Окрім цього, суспільство є також суб'єктом потреби у заняттях підлітків туризмом, оскільки в цілому має потребу збереження здоров'я молодого покоління, з яким пов'язані перспективи розвитку спільноти.

На певному етапі самоусвідомлення особистості потреба займатися туризмом носить абстрактний характер, і лише при наявності відповідних педагогічних умов, зокрема в ЛОТ, ця потреба стає реальною, такою, що може бути задоволена.

Ефективність процесу фізичного виховання та оздоровчої роботи з підлітками в умовах ЛОТ забезпечує **інтерес підлітків до занять туризмом, який є формою емоційного вияву такої потреби, що забезпечує скерованість особистісних сил підлітка на її задоволення**. Задоволення потреби не зменшує інтересу, а виявляє нові його форми (наприклад, систематичні заняття спортом вдома, в школі, на дозвіллі тощо). Умовою реалізації потреби є усвідомлення її змісту і можливості задоволення. Саме тоді потреба набирає форми інтересу, адже у перекладі з латинської термін «інтерес» означає «мати значення», «бути важливим».

Сформований інтерес обумовлює появу спонукальних дій, мотивів. Слово «мотив» походить від латинського «*movere*», що означає «приводити в рух», «штовхати». Мотив – це усвідомлене спонукання до дії і саме у ньому знаходять відображення і виявлення потреби та інтереси. Таким чином, **мотиви, потреби та інтереси** схожі за своєю сутністю: *потреби людини* – це нестача чогось, *інтереси* – це усвідомлені потреби, джерело діяльності, об'єктивна необхідність виконання певних функцій для задоволення потреб; *мотиви* – усвідомлені причини діяльності, спонукання людини до чогось. Однак слід пам'ятати, що *потреба* – це тільки *образ* бажаного блага, який буде втілений в реальність за умови, якщо будуть виконані (мотивовані) певні дії.

Для фізкультурно-оздоровчої діяльності характерною є велика кількість різноманітних мотивів, що пов'язано із фізичним і психічним напруженням, а тому підліток повинен усвідомлювати причини своїх зусиль. Інтереси, мотиви занять фізичними тренувальними вправами і туризмом для підлітка завжди мають особистісний характер, залежать від безлічі зовнішніх стосовно

особистості і внутрішніх чинників. Інтерес не тільки спонукає підлітка до дії, а й визначає, що саме і як треба зробити.

Алгоритм виникнення інтересу і мотивації підлітка до занять фізичними тренувальними вправами та туризмом в педагогічних умовах ЛОТ через потреби показано в Табл. 1.4.

Табл. 1.4.

Алгоритм процесу формування інтересу у підлітків до занять туризмом в педагогічних умовах ЛОТ

Етапи	Зміст етапів
Потреба в заняттях туризмом	брак рухової діяльності, активності, мандрівки; нестача руху; дефіцит свободи, спілкування, позитивних емоцій, нових вражень; необхідність особистісного самоствердження в групі, самореалізації в суперництві, змаганні тощо
Інтерес (первинний і нестійкий) до занять туризмом	це форма емоційного вияву потреби в заняттях туризмом, усвідомлення її змісту, що забезпечує скерованість особистісних зусиль підлітка на її задоволення, це спонукання до певної активності, до задоволення потреби певним способом.
Мотиви підлітка до занять туризмом	усвідомлені підлітком причини займатися туризмом, у них (цих причинах) знаходять відображення і виявлення потреби та інтереси; початковими мотивами може бути прагнення до нових вражень, перевірка власних сил, самовдосконалення, до самовираження і самоствердження, соціальні установки, задоволення духовних і матеріальних потреб.
Стимул як мета дій і діяльності підлітка для задоволення потреби та інтересу до занять туризмом в умовах	сукупність рушійних сил, які спонукають, впливають, дають підліткові зовнішній поштовх до занять туризмом, визначають їхню форму, стиль поведінки, надають цій діяльності спрямованості на досягнення особистих цілей чи цілей групи (загону, референтної групи, команди тощо); стимулом може бути: похвала усна (з боку однолітків і вихователів/інструкторів/тренерів) та адміністративно ухвалена (наказ, розпорядження,

ЛОТ	подяка, грамота тощо), також особисті причини (почуття обов'язку перед товаришами, відповідальність, страх осуду, поразки, прагнення перебувати в середовищі своїх однолітків, товаришів, почуття симпатії один до одного і спільна для них потреба в спілкуванні; прагнення покращити (підкоректувати) фігуру, зміцнити здоров'я, прагнення до самовираження, самореалізації тощо)
Діяльність (заняття туризмом)	досягнення підлітком в очевидних результатах оптимального діапазону активності; вибір і виконання конкретних, усвідомлених дій в заняттях туризмом: в природних умовах чи штучно створених (у формі фізичних тренувальних вправ); з власної ініціативи (приватно) чи спеціально професійно організована (посередництвом та за участі агентства, клубу, інструктора, тренера, провідника тощо); у відповідності до питань: Що роблю? Де? Коли? Як? Для чого? Внаслідок чого? тощо;
Результати задоволення потреб як стійкий інтерес до занять туризмом	відчуття задоволеної потреби в заняттях туризмом як поєднання <i>знань</i> (про себе, значення і мета мандрівки тощо), <i>діяльності</i> (заняття тренувальними фізичними вправами – самостійно та спеціально організованими, підготовка до походу, власне похід) та <i>емоційного задоволення</i> від цієї діяльності; відсутність відчуття нестачі, дефіциту, браку, дискомфорту; відчуття задоволення, внутрішнього комфорту, що, однак, не зменшує інтересу до занять туризмом, а виявляє нові його форми (н-д: звичка систематично займатися спортом, певними фізичними вправами, відвідувати басейн, проводити дозвілля в спортзалі, на екскурсії чи подорожі/поході, грати в командні спортивні ігри, позбавитися шкідливих звичок, обрати професію, пов'язану з туризмом тощо).

В умовах ЛОТ підліток знаходиться у колективі однолітків та персоналу (педагогічного, медичного, технічного). Особистісний інтерес до занять туризмом як задоволення потреби в них пов'язаний із колективним інтересом (групові, командні, гурткові форми занять) і суспільним (фізкультурно-оздоровча мета роботи ЛОТ, визначена Типовим положенням, Статутом тощо). Однак, незважаючи на взаємозв'язок названих інтересів, пріоритетним є

особистісний, оскільки його задоволення в кінцевому результаті є умовою для отримання колективних результатів (н-д, командна перемога) і суспільних (оздоровлення молоді, зміцнення і збереження здоров'я спільноти, народу, нації).

Розрізняючи *первинний* та *стійкий* інтерес до занять туристськими тренувальними вправами та туризмом в умовах ЛОТ, первинний трактуємо як короткочасний, пов'язаний із найближчими цілями, які виникають спонтанно під впливом сильних емоційних чинників. На основі первинного інтересу формується стійкий інтерес до занять, вибір нових форм і змісту цих занять. Це відбувається, коли підліток обирає далеку, і поза межами ЛОТ, перспективу занять, визначаючи при цьому близькі цілі і завдання. Тому при формуванні інтересу до занять туризмом мотивація повинна бути багаторівневою та особистісно орієнтованою.

Таким чином, обґрунтування психолого-педагогічних аспектів проблеми формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ та поза ним допомогло встановити вікові, гендерні особливості підліткового віку, розкрити зміст педагогічної міжсуб'єктної взаємодії в цьому процесі як мотиваційному, який умовно поділяємо на декілька етапів: усвідомлення *потреби* в заняттях туризмом як брак руху та саме цього виду діяльності – виникнення *первинного інтересу* до цих занять як форма емоційного вияву потреби, усвідомлення її змісту – та *мотивів* до занять туризмом як усвідомлення підлітком причин для цього виду діяльності, у яких відображені і виявлені потреби та інтереси – *отримання стимулу* як розуміння мети дій і діяльності підлітка для задоволення потреби та первинного інтересу до цих занять в умовах ЛОТ (похвала як заохочення, страх осуду, перспектива спілкування в діяльності, загартування тощо) – *заняття туризмом та підготовчо-тренувальними фізичними вправами як діяльність* (в природних умовах чи штучно створених, з власної ініціативи та спеціально організована, індивідуальна та командна – *відчуття задоволення, психологічного комфорту, задоволення потреби* у заняттях туризмом як *стійкий*

інтерес, що, однак, не зменшує потреби в цих заняттях, а виявляє нові його форми. Етапи мотиваційного процесу виникають у послідовному зв'язку як в алгоритмі виникнення інтересу і мотивації підлітка до занять туризмом через потреби, з'ясування чого дозволило створити модель процесу формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ, виокремити у ньому структурно-змістові компоненти.

1.3. Структурно-змістова модель формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору

Формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ є складним структурно змістовим явищем.

З метою виявлення особливостей, реалізації мети і завдань цього процесу ми вважаємо за доцільне визначити структурно-змістові компоненти (див.: Табл. 1.5.), а також створити його модель (див: Рис. 1.4.).

Модель, за визначенням В.Лозовецької, є уявною або матеріально реалізованою системою, котра відображає або відтворює об'єкт дослідження (природний чи соціальний) і здатна змінювати його так, що її вивчення дає нову інформацію стосовно цього об'єкта. За властивостями моделі ми можемо дізнатися про суттєві властивості об'єкта, оскільки модель відтворює, аналізує їх. А тому однією з основних вимог до моделі є вимога адекватності, тобто відповідність реальній дійсності за основними, суттєвими властивостями, параметрами [98, с. 516].

При розробці моделі процесу формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ нами було враховано **мотиваційні аспекти**, які було виявлено під час бесід, опитування та анкетування підлітків. А саме:

зацікавленість підлітків у цьому виді рухової активності, яка проявляється у виборі як хлопцями, так і дівчатами, тобто не залежить від диференціації за ознакою статі;

водночас, заняття туризмом для дівчат пов'язані, перш за все, із задоволенням естетично-емоційних потреб (спілкування з однолітками в неформальній, екстремальній обстановці, споглядання краси природи, знайомство з новими місцевостями тощо);

хлопці називають домінуючими мотиви покращення фізичного стану, загартування, самореалізації в можливостях прояву сили, спритності, мужності, відваги, відповідальності тощо;

необхідність диференціації, альтернативного підходу із врахуванням статі у розподілі обов'язків, доручень, виборі фізичних навантажень тощо.

Перед з'ясуванням змісту основних структурних компонентів процесу формування інтересу підлітка до занять туризмом в умовах ЛОТ визначаємо зміст понять «інтерес» та «процес формування інтересу до занять туризмом». встановлення теоретико-методологічних засад формування цього інтересу, визначення мети і завдань занять туризмом в умовах ЛОТ та шляхів і засобів їх досягнення, розкриття належних педагогічних умов, форм і методів в ЛОТ, встановлення ключового суб'єкта педагогічної взаємодії (підліток) та суб'єктів виховного впливу на підлітка в процесі формування інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ (зокрема сім'я, школа та її роль у фізичному вихованні підлітка), основних мотиваційних чинників формування інтересу до занять туризмом, обґрунтування стійкого інтересу до занять туризмом як результату процесу його формування в умовах ЛОТ (див.: Таблиця 1.5.).

**Структурно-змістові компоненти формування інтересу у підлітків до
занять туризмом в умовах ЛОТ**

Ключові поняття та структурні компоненти	Зміст понять та структурних компонентів
Поняття: «інтерес», «інтерес до занять туризмом»	<p>- форма емоційного вияву будь-якої потреби, що забезпечує скерованість особистості на її задоволення;</p> <p>- інтерес до занять туризмом – це фізкультурно-оздоровчий, емоційно-естетичний інтерес, сформоване у підлітковому віці стійке соціально-психологічне утворення, яке стає явищем внутрішнього суб'єктивного світу особистості, потребою займатися туризмом упродовж усього періоду онтогенезу, а також сприяє самореалізації, самоствердженню та самоідентифікації особистості.</p>
«процес формування інтересу до занять туризмом»	<p>-закономірна, послідовна, безперервна, систематична виховна/самовиховна діяльність, що заснована на педагогічній міжособистісній взаємодії та самопізнанні, у процесі якої формуються навички і звички поведінки на основі ідеалів, норм і принципів валеології та екології, участі у практичній діяльності: 1) виникнення потреби займатися туризмом (як відчуття і усвідомлення нестачі руху, фізичного навантаження, пізнання навколишнього світу, самопізнання і самовдосконалення), розвиток/саморозвиток особистості, формуються поетапно стійкі моральні, естетичні, інтелектуальні, фізичні якості та потреби; 2) пошук способів задоволення цієї потреби; 3) визначення мети і напрямку дій; 4) виконання конкретних дій в занятті туризмом (вибір маршруту, визначення часу в конкретизації етапів, мети і завдань, підготовка спорядження, розподіл обов'язків, знайомство з правилами безпеки, розробка нестандартних ситуацій тощо; 5) отримання результату як винагороди; 6) відчуття задоволення потреби в заняттях туризмом;</p>
Теоретико-методологічна основа формування цього інтересу	<p>- нормативно-правові документи про фізичне, здоров'язберігаюче виховання в сучасній Україні в умовах школи та поза нею, зокрема в умовах ЛОТ;</p> <p>- вчення гуманістичної педагогіки, цінності якої утверджені настановами особистісно орієнтованого,</p>

	<p>діяльнісного та компетентнісного підходів;</p> <ul style="list-style-type: none"> - філософія і педагогіка канікул, головними ідеями яких є свобода, творчість, зацікавленість (інтерес) та спільна міжособистісна взаємодія; - валеологія як інтегральна наука (про фундаментальні закони духовного, психічного і фізичного здоров'я як окремої особи, так суспільства), головною метою якої є оздоровлення людини шляхом залучення її до здорового способу життя, активного відпочинку;
<p>Заняття туризмом в умовах ЛОТ, їх мета і завдання</p>	<ul style="list-style-type: none"> - активний відпочинок; - укріплення здоров'я, підвищення рухової активності, задоволення потреби у заняттях туризмом; - формування свідомого ставлення до довкілля, свого здоров'я, відповідальності за його стан та збереження; - вирішення інших, супутніх проблем естетичного, морального, гендерного самовиховання, запобігання виникненню шкідливих звичок та ін.; - можливість самореалізації, самовизначення та самоутвердження;
<p>Шляхи і засоби досягнення мети в умовах ЛОТ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - створення належних педагогічних умов для відпочинку та оздоровлення, перш за все, позитивного емоційного, естетичного, пізнавального середовища; - створення умов для задоволення потреби підлітків в заняттях туризмом; - засвоєння валеологічних норм, знань, умінь і навичок у досвіді табірною особистісного життя, у спілкуванні і спільній діяльності (трудовій, фізкультурно-оздоровчій, художньо-мистецькій, навчально-пізнавальній), основою якої є гра; - урахування особливостей віку, статі, індивідуального соціо-культурного досвіду, становища підлітка у колективі; - використання традиційних та інноваційних програм в заняттях туризмом;
<p>Належні педагогічні умови, форми і методи в умовах ЛОТ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - сучасна матеріально-технічна база, зокрема для оздоровлення, занять фізкультурою і спортом; - професійність та компетентність педагогічного колективу ЛОТ; - створення та використання педагогічних ситуацій (спеціальних і випадкових) та педагогічних задач відповідно до мети формування інтересу у підлітків до занять туризмом; - застосування традиційних та інноваційних навчально-

	виховних форм і методів (екскурсії, походи, дискусії, мультимедійні технології тощо);
Підліток як суб'єкт педагогічної взаємодії в процесі формування інтересу до занять туризмом	<ul style="list-style-type: none"> - період розвитку дітей від 11/12 до 15/16 років - перехід від залежного дитинства до самостійної та відповідальної дорослості, - «критичний» вік, період криз та досягнення соціальної зрілості, самоусвідомлення - формування особистості, формуються перші переконання, відповідальне ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших, до довкілля, історії рідного краю та країни; - психологічна напруженість, тривожність, перебудова, хворобливість;
Суб'єкти виховного впливу на процес формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ	Сім'я – школа – інші позашкільні, зокрема профільні заклади – громадські організації (фанклуби, скаутські спільноти, Федерація спортивного туризму України, Туристична асоціація України) – засоби масової комунікації – первинний (контактний) колектив – організатор (вчитель/вихователь/тренер/інструктор) фізичного виховання в умовах ЛОТ тощо;
Сім'я та її роль у процесі формування інтересу у підлітків до занять туризмом	<ul style="list-style-type: none"> - формування основ здорового способу життя (норми гігієни, режим праці та активного відпочинку, сну, харчування тощо); - цінності активного відпочинку - сімейні подорожі (авто, пішохідні, велосипедні тощо);
Роль школи, фізичного виховання у процесі формування інтересу у підлітків до занять туризмом	<ul style="list-style-type: none"> - належна організація позакласної та позашкільної роботи з фізичного виховання та туризму; - зміцнення здоров'я та загартування організму, гармонійний розвиток особистості, функцій і фізичних можливостей дитини, формування життєво важливих рухових навичок та вмінь на уроках фізичного виховання та в позаурочний час; - інтеграція навчальних форм, змісту та методів (екскурсії, походи по історичних місцях рідного краю в єдності етапів <i>до</i> і <i>після</i> проведених заходів: організації, фізичної підготовки, збору інформації, презентація та обговорення результатів;

<p>Основні чинники формування інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - створення вихователем/інструктором/тренером ситуації емоційного комфорту, релаксу, розваги, що допомогло б підліткам зняти втому після навчання; - врахування гендерних мотивів; - бажання підлітків відпочити, знайти нових друзів, отримати нові знання та навички, здобути життєво необхідні компетентності, покращити фізичну підготовку та стан здоров'я; - розвинути волю і характер, отримати відчуття задоволення собою, повагу інших та самоповагу тощо; - навчитися раціонально, активно відпочивати;
<p>Стійкий інтерес до занять туризмом як результат досліджуваного процесу</p>	<ul style="list-style-type: none"> - практичне втілення вимог валеології в особистісні переконання, досягнення, внутрішні мотиви поведінки та діяльності, систему цінностей; - впевненість у собі; - у процесі занять туризмом зміцнення дружніх, партнерських стосунків, комунікативних зв'язків в середовищі однолітків та дорослих; - отримання нових соціо-культурних знань і навичок, життєво необхідних компетентностей; - відчуття задоволеної потреби в заняттях туризмом як поєднання <i>знань</i> (про себе, види туризму, значення занять туризмом тощо), <i>діяльності</i> (заняття тренувальними фізичними вправами, спеціально організованими екскурсіями, туризмом) та <i>емоційного задоволення</i> від цієї діяльності.

Ключовим у визначенні поняття «інтерес» є поняття мотиву та потреби, задоволення якої у процесі формування інтересу до занять туризмом повинне привести підлітка до нового психологічного утворення у формі стійкого інтересу до занять туризмом як результату цього процесу в умовах ЛОТ та поза ним.

Основою процесу формування інтересу підлітка до занять туризмом в умовах ЛОТ є педагогічна взаємодія між суб'єктами цього процесу в системах: «вихователь/інструктор/ тренер – підліток», «підліток – підліток». Педагогічна взаємодія є засадничим елементом будь-якого педагогічного процесу, оскільки заняття туризмом в умовах ЛОТ – це спільна міжособистісна діяльність, у

процесі якої формуються навички і звички поведінки на основі ідеалів, норм і принципів валеології, участі у практичній діяльності.

Формуючи у підлітків інтерес до занять туризмом, вихователю/інструктору/тренеру слід почати із пізнання теорії інтересу. Потрібно, перш за все, разом із підлітками з'ясувати, який психологічний механізм лежить в основі інтересу: 1) виникнення потреби займатися туризмом (як відчуття і усвідомлення нестачі руху, подорожей, зміни обстановки, фізичного навантаження, самопізнання і самовдосконалення), розвиток/саморозвиток особистості, формування поетапно стійких фізичних якостей, інших і потреб, почуттів; 2) пошук способів задоволення цієї потреби; 3) визначення мети і напрямку дій; 4) виконання конкретних дій у виборі і в занятті туризмом; 5) отримання результату як винагороди; 6) відчуття насолоди від занять туризмом як задоволення стійкої потреби в цих заняттях.

Формування інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ розглядаємо як процес мотиваційної сфери особистості, розрізняючи при цьому внутрішню і зовнішню мотивацію. Пріоритет внутрішніх мотивів і цілей пов'язаний та оптимально відповідає можливостям підлітка, усвідомленню ним своєї суб'єктивної відповідальності за реалізацію цих мотивів. Водночас за умови реалізації мотивів і досягнення поставлених цілей підліток отримує емоційний стимул, продовжує заняття туризмом та фізичними тренувальними вправами самостійно, без спонукання з боку вихователя/інструктора. У такій ситуації фіксуємо дієвість внутрішньої мотивації як шлях до отримання очікуваних результатів. Внутрішня мотивація виникає також тоді, коли підліток відчуває задоволення від самого процесу та умов занять, від характеру взаємин з вихователем/інструктором/ тренером, членами групи під час тренувальних занять та туристського походу.

Задоволення інтересу не призводить до його зникнення, а навпаки, інтерес зміцнюється, розвивається, стає більш глибоким і різнобічним – стійким.

Інтерес, таким чином, є **постійним чинником фізкультурно-оздоровчої діяльності підлітка**: полегшує виконання завдань, стимулює вольові зусилля, допомагає проявляти терпіння, завзятість, наполегливість, сприяє цілеспрямованості.

В умовах ЛОТ існує декілька негативних факторів у процесі формування інтересу у підлітків до занять туризмом, а саме:

- низький рівень матеріально-технічного забезпечення занять туризмом;
- протиріччя між вербальним рівнем знань про користь рухової активності та низьким практичним рівнем цієї активності;
- низький рівень відповідальності за стан свого здоров'я;
- несформованість емоційно-вольової сфери особистості;
- нераціональне використання вільного часу.

Одним із пріоритетних напрямів діяльності ЛОТ є забезпечення повноцінного духовного, психічного й фізичного розвитку дітей та молоді, охорона та зміцнення їх здоров'я. Робота з дітьми в умовах оздоровчих таборів повинна здійснюватися в рамках фізичного виховання, особливістю якого в період шкільних канікул є її домінуюче оздоровче завдання.

Виявляючи сутнісні ознаки виховного простору ЛОТ, ми визначили сукупність педагогічних стратегій і технологій, які забезпечують свободу вибору і створюють умови для формування інтересу і саморозвитку дитини в діяльності, яка поєднує ідеї відпочинку та оздоровлення.

Для цілеспрямованого формування інтересу тренерів/інструктору/вихователів, як зазначає П.Рибалко, необхідні глибокі знання про мотиваційну сферу підлітків в цілому та, зокрема, про різні типи мотивів, а саме: 1) соціально важливі (бути здоровим, готовим до праці, виконання військового обов'язку тощо); 2) навчально-пізнавальні (оволодіти новими прийомами, отримати нові знання та вміння), 3) результативні (досягти певного результату, виконати певний норматив, зайняти високий рейтинг у змаганнях, зміцнити здоров'я, підкоректувати фігуру тощо); 4) процесуальні

(підліткові подобається сам процес занять та його етапи); 5) оцінні (отримати схвалення дорослого та друзів, самооцінку). Кожен із названих мотивів є тісно взаємопов'язаним з іншими [144]. Таким чином, процес занять туризмом дає підліткові перспективу отримання винагороди, статусу переможця, відчуття належності до команди, досягнення високого результату, спілкування з однолітками та дорослими (вихователем/інструктором/тренером) тощо.

До теоретико-методологічних засад процесу формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ належать положення нормативно-правових документів про фізичне, здоров'язберігаюче виховання у сучасній Україні в умовах школи та поза нею, вчення гуманістичної психології, особистісно орієнтованої педагогіки, філософія і педагогіка канікул, головними ідеями яких є свобода, творчість, зацікавленість (інтерес) та спільна взаємодія, рекомендації валеології як інтегральної науки (про фундаментальні закони духовного, психічного і фізичного здоров'я як окремої особи, так суспільства), головною метою якої є оздоровлення людини шляхом залучення її до здорового способу життя.

Заняття туризмом в умовах ЛОТ мають на меті активний відпочинок, зміцнення здоров'я, підвищення рухової активності, задоволення потреби в руховій діяльності, активному відпочинку, формування свідомого ставлення до свого здоров'я, відповідальності за його стан та збереження, вирішення інших, супутніх проблем естетичного, морального, гендерного самовиховання, запобігання виникненню шкідливих звичок тощо, можливість самореалізації, самовизначення та самоутвердження. Фізичні вправи як складова занять туризмом водночас є тренувальними для участі в поході та оздоровчими, оскільки направлені на розвиток фізичних якостей і компонентів, що забезпечують здоров'я як стан рівноваги людського організму у його зв'язках із навколишнім середовищем, коли фізичні, духовні та інші здібності особистості виявляються найбільш повно та гармонійно, що забезпечує інтенсивність функціонування, збереження цілісності організму, його працездатність,

адаптацію до природного та соціального середовища, що безперервно змінюється.

Процес формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ, на нашу думку, буде успішним тоді, коли мета виховання збігається з метою самовиховання. Мотиви визначають вибір шляху, напрямок діяльності у заняттях туризмом, а мета вказує на те, наскільки намір підлітка є усвідомленим. Причому мета занять туризмом повинна співпадати з уявленням про очікуваний результат діяльності.

Якщо потреба є джерелом активності, то мотиви як спонукання до певної активності і задоволення потреби у визначений спосіб надають цій активності певний напрям і утримують підлітка у рамках даного шляху. Мотиви дозволяють зрозуміти, чому саме ставляться ті чи інші цілі, розвивається невгасиме прагнення до їх досягнення. Для фізкультурно-оздоровчої діяльності підлітка характерна велика різноманітність мотивів, які потребують чіткого розуміння та усвідомлення.

Відповідно до вікових соціально-ментальних особливостей та потреб підлітка визначаємо шляхи і засоби формування інтересу до занять туризмом та тренувальними фізичними вправами в умовах ЛОТ. Сюди входить створення належних педагогічних умов для відпочинку та оздоровлення, усвідомлення підлітками потреб у заняттях туристською діяльністю, створення позитивного емоційно-естетичного середовища, яке забезпечує відчуття задоволення і насолоди від занять, спільна фізкультурно-оздоровча діяльність в ігровій формі тощо.

Практика проведення занять туризмом та фізичними тренувальними вправами в ЛОТ дотепер спирається на обмежений набір традиційних засобів фізичного виховання (можна сказати, «режимних» для табірної розпорядку – вранішня зарядка, ігри, змагання тощо) і відображає релікти авторитарної педагогіки минулих років.

У межах нашого дослідження особливим засобом формування у підлітків інтересу до занять туризмом є впровадження авторського спецкурсу «Туризм – це більше, ніж мандрівки», у програмі якого відображено наш власний педагогічний, організаторський досвід, передбачено використання словесних і практичних, наочних методів, мультимедійних форм, зустрічі з відомими спортсменами-туристами, пропагування ідей краєзнавчого туризму тощо (див.: Додаток В).

Основна мета реалізації програми – отримання стійкого інтересу у підлітків до занять туризмом, заснованого на **синкретизмі знання** – про себе, своє тіло, здоров'я, типи туристичних походів, значення і методику занять туризмом тощо, **занять туризмом та задоволення** – власне від процесу заняття туризмом та отриманого пізнавального, емоційно-естетичного результату. Відтак заняття за програмою повинні дати підліткам відповіді на питання: Що називаємо туризмом? Навіщо потрібно займатися туризмом? І головне – як з користю для себе і довкілля займатися туризмом?

Відповідь на останнє запитання пов'язана із належними **педагогічними умовами** для занять підлітків туризмом в умовах ЛОТ, які створені під впливом, перш за все:

сучасної матеріально-технічної бази, зокрема для відпочинку та оздоровлення, занять фізкультурою і спортом,
професійної компетентності колективу ЛОТ,
методичного забезпечення, зокрема застосування інноваційних форм і методів навчально-виховної роботи, створення педагогічних ситуацій та задач, вирішення яких допомагає досягнути очікуваного результату у заняттях підлітками туризмом.

Таким чином, життєві обставини, природні та гігієнічні (штучно створені) педагогічні умови ЛОТ спонукають підлітка до вибору певного шляху у задоволенні потреби в пізнавальній діяльності, русі, фізичних навантаженнях тощо. Тут вибір тих чи інших видів фізкультурної діяльності відбувається як би

сам собою, без чіткого усвідомлення процесу і обставин, спонтанно, – спочатку як способу задоволення тільки якоїсь однієї, а потім цілого комплексу фізкультурно-оздоровчих потреб, а саме: більше знати про себе, про закономірності функціонування свого тіла, про відмінності між нормами здоров'я і паталогією тощо, вміти керувати, володіти, своїм тілом, тренувати його для занять у певному виді спорту, мати навички самотренування та тренування інших, виконувати фізичні тренувальні вправи на відкритому просторі, у приміщенні, з інвентарем та без нього.

У ЛОТ підлітки знаходяться цілодобово, зміна триває не більше 14 днів, санаторного типу – 21 день. Здебільшого сучасні умови матеріально-технічної бази ЛОТ є слабкими. Враховуючи це, програма фізичного виховання повинна містити в собі ті види занять, які не вимагають застосування складного устаткування та інвентарю. Окрім того, сучасні дослідження рівня фізичного розвитку і фізичної підготовленості підлітків засвідчують, що більшість дітей, які відпочивають в оздоровчих таборах, мають назагал показники середнього та низького рівнів, а саме: порушення в стані опорно-рухового апарату, проблеми у розвитку грудної клітини, невідповідність щодо ваго-ростового індексу тощо [180, с. 319; 14; 73 та ін.].

Підліток стає суб'єктом педагогічної взаємодії у процесі формування інтересу до занять туризмом, коли аналізує, пробує внести зміни у свою фізкультурно-оздоровчу поведінку. Як зазначає В.Григоренко, формуванню мотиваційної сфери притаманна така визначальна ознака, як свідоме відношення підлітка до змісту фізкультурно-оздоровчої діяльності. Причому, ускладнення мотивів занять фізкультурно-оздоровчою діяльністю призводить також до ускладнення цілей цієї діяльності, які, відповідно, можуть стати основою більш зрілих мотивів [39].

Процес формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ базується на знаннях особливостей організму підлітка як суб'єкта цього процесу, що дає змогу своєчасно корегувати фізичні навантаження, формуючи стійкий

інтерес до занять туризмом. Потреба у заняттях туризмом є особистісно орієнтованою як за формою, так і змістом, що не допускає застосування примусу, тиску авторитетом, покарання тощо. Складовою особистісно-орієнтованого підходу є діалогічність, спільне (підлітка і дорослого) вирішення завдань щодо вдосконалення знань, умінь і навичок з фізичної культури. Дорослому (вихователь/інструктор/тренер), який здійснює педагогічну взаємодію з метою формування інтересу до занять туризмом, необхідно володіти відповідними знаннями та методиками для реалізації цієї мети.

Така система навчальних занять підвищує творчий потенціал керівників фізичної підготовки в умовах ЛОТ та поза ним, спонукаючи їх до постійного вдосконалення, пошуку нових методичних прийомів, методів і технологій навчання та оздоровлення зокрема засобами туризмом.

В умовах ЛОТ мотивація та потреба підлітків в заняттях туризмом визначені у висхідному зростанні низкою факторів як можливостями:

вільного вибору різних видів вправ,

зняти втому, отримати емоційне задоволення, поліпшити фізичну підготовленість,

міжособистісного спілкування – в тренуванні, командній діяльності, грі, змаганні тощо.

Таким чином, виникнення інтересу у підлітків до занять туризмом обумовлене їхніми потребами і запитамі, має емоційно-естетичне наповнення, виконує роль мотивів діяльності, яка пов'язана із внутрішнім прагненням самореалізації, самоствердження та самоідентифікації.

З метою формування стійкого інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ та поза ним та відповідно до програми спецкурсу «Туризм – це більше, ніж мандрівки», основну увагу в розробленій нами моделі приділяємо особистості підлітка як основного суб'єкта навчально-виховного процесу в умовах ЛОТ. Це сприяє формуванню підлітком *власного образу*, тобто сприйняття свого тіла, особистості і можливостей, *самооцінки*, тобто виявлення

позитивних і негативних почуттів підлітка щодо самого себе, а також пробуджує свідому, емоційну потребу зробити зміни у власному способі життя, зокрема щодо занять туризмом.

Для унаочнення сприйняття підлітками себе та перспективи власного життєвого розвитку на основі занять туризмом знайомимо їх із ієрархією людських потреб (за А.Маслоу). У жодній із публікацій А.Маслоу [105; 106] такої схеми немає. Графічне пірамідальне зображення ієрархії потреб А.Маслоу введене в 1970-х роках і широко використовується для спрощеного викладу ідеї. З метою допомогти підліткам зрозуміти систему та ієрархію людських потреб, пізнати власні потреби, зокрема в заняттях ФВ, та побачити перспективу власного саморозвитку нами використано дане вчення і схему (див: Додаток И, Рис.И.1.).

При цьому, аналізуючи кожен із груп потреб, підлітки усвідомлюють, що забезпечення як базових потреб: фізіологічні потреби, зокрема в руховій діяльності; потреба в безпеці і захисті; потреби життя в соціумі; потреби визнання і поваги, так і вищої – в особистісному зростанні та самореалізації, передбачають ведення активного і здорового способу життя. У сучасному світі немає жодної сфери діяльності людини, яка б не передбачала певне фізичне навантаження. І, відповідно, задоволення усіх потреб і запитів людини можливе за умови занять фізичною культурою, зокрема туризмом упродовж усього життя.

Стійкий інтерес до занять туризмом як результат сформованості компетентності у запропонованій нами структурно-змістовій моделі (див: Рис. 1.4.), взаємозв'язок мети цілісного освітньо-оздоровчого процесу в ЛОТ та завдань фізичного виховання, посилення мотиваційної сфери особистості підлітка у заняттях туризмом, покращення фізичного стану, зняття відчуття втоми, посилення емоційно-вольової сфери особистості підлітка є сукупним кінцевим показником набуття інтегративного валеологічного знання як особистісних життєво необхідних компетентностей, здійснення оптимальної

фізкультурно-оздоровчої діяльності у природних та гігієнічних умовах ЛОТ та відчуття задоволення від цього процесу.



Рис. 1.4. Структурно-змістова модель формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ

Під час організації фізкультурно-оздоровчої виховної роботи в ЛОТ важливо забезпечити цілісність у системі всіх впливів, що спрямовані на особистість. Діяльність і дії усіх суб'єктів виховного впливу у процесі формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ передбачають узгодженість, використання доцільно обраного змісту, методики та широкого арсеналу засобів.

Вказуючи на інтегративну сутність поняття здоров'я (фізичне, моральне, соціальне, духовне), В.Грановський вважає стан фізичного здоров'я підлітка одним із критеріїв сформованості здорового способу його життя. При цьому акцентує увагу на таких педагогічних складових, як: виховання інтересу до вивчення проблем здоров'я, виховання потреб і мотивів здорового способу

життя, формування цінності здоров'я як пріоритетної, виховання навичок самоконтролю, самоаналізу, самовиховання [38, с. 224]. Важливим є те, що здоровий спосіб життя та інтерес у підлітків до нього безпосередньо пов'язаний із заняттями туризмом, причому педагогічні умови ЛОТ є оптимальними для виникнення і формування цього інтересу.

Таким чином, ті цінності і пріоритети, які визначає підліток у своєму житті та культивує суспільство, найближче оточення є важливим структурним компонентом моделі процесу формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ. Такою цінністю є здоров'я та здоровий спосіб життя. У залежності від пріоритетності здоров'я в ієрархії потреб і цінностей життя підлітка, формується мотивація і його компетентність зберегти здоров'я, зокрема засобами занять туризмом.

ВИСНОВКИ ДО 1 РОЗДІЛУ

Визначаючи теоретичні основи формування у підлітків інтересу до занять туризмом у ЛОТ, нами розглянуто методологічні засади та психолого-педагогічні аспекти вирішення проблеми, створено і визначено структуру моделі досліджуваного навчально-виховного процесу в умовах відпочинку та оздоровлення.

Методологічну основу процесу формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ становлять ідеї філософії і педагогіки канікул, а також настанови нормативно-правових документів, особистісно орієнтованого підходу у поєднанні із валеологічним та компетентнісним.

Проаналізувавши психолого-педагогічні аспекти досліджуваної проблеми, з'ясовано, що підлітковий вік (11/12 – 15/16 років) в онтогенезі займає особливе місце, оскільки розвивається рефлексія, а на її основі – самосвідомість, самооцінка та самоідентифікація, у зв'язку з чим стає можливим глибше розуміння себе та інших людей, визначення життєвої перспективи. Саме цей період є найбільш сприятливим для ефективного формування здорового способу

життя, стійкого інтересу до занять фізкультурно-оздоровчою діяльністю, туризмом зокрема. У фізичному вихованні підлітків засобами туризму в умовах ЛОТ ефективним є застосування тренувальних вправ для усіх м'язових груп та психо-фізичних якостей (спритності, швидкості, сили, витривалості).

Нами відтворено алгоритм виникнення інтересу і мотивації підлітка до занять туризмом в педагогічних умовах ЛОТ через потреби. Етапами цього процесу є: потреба в заняттях туризмом як нестача руху, діяльності, активності → інтерес до цих занять як форма емоційного вияву потреби та усвідомлення її змісту → мотиви до занять як усвідомлені підлітком причини займатися туризмом, у яких відображені і виявлені потреби та інтереси → стимул як мета дій і діяльності підлітка для задоволення потреби та інтересу до цих занять в умовах ЛОТ (похвала, страх осуду, потреба в спілкуванні, корекція фігури, покращення здоров'я тощо) → заняття туризмом та підготовчо-тренувальними фізичними вправами як діяльність (в природних умовах чи штучно створених, з власної ініціативи чи спеціально організована, індивідуальна чи командна) → результати задоволення потреби у заняттях туризмом як стійкий інтерес, відчуття внутрішнього комфорту, задоволення, що, однак, не зменшує інтересу до цих занять, а виявляє нові його форми (н-д: звичка відвідувати басейн, спортзал, гра в команді, відмова від шкідливих звичок, обрання професії, пов'язаної із туризмом тощо).

Фізкультурно-оздоровчий інтерес, сформований у підлітковому віці, є стійким психологічним утворенням, яке стає явищем внутрішнього суб'єктивного світу особистості, потребою займатися туризмом упродовж усього періоду онтогенезу, а також сприяє самореалізації, самоствердженню та самоідентифікації особистості. Враховуючи фізичні та ментальні особливості особистості підлітка, можемо стверджувати, що заняття туризмом відкриває для нього одну із найприродніших потреб – шлях до самопізнання і самореалізації своєї фізично-тілесної сутності у нерозривній єдності з інтелектуально-вольовою та емоційною.

Формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ є складним структурно змістовим явищем, що визначило доцільність створення його моделі за параметрами розуміння змісту понять «інтерес» та «процес формування інтересу до занять туризмом», встановлення теоретико-методологічної основи формування цього інтересу, визначення мети і завдань занять туризмом в умовах ЛОТ та шляхів і засобів їх досягнення, розкриття належних педагогічних умов, форм і методів в ЛОТ, характеристика вікових особливостей підлітка як суб'єкта педагогічної взаємодії, встановлення суб'єктів виховного впливу на підлітка в процесі формування інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ, ролі сім'ї та школи у фізичному вихованні підлітків, основних чинників формування інтересу до занять туризмом, обґрунтування стійкого інтересу до занять туризмом як результату процесу його формування в умовах ЛОТ.

Результати першого розділу дослідження відображені у таких публікаціях: 193; 194; 195; 196; 207.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ У ПІДЛІТКІВ ІНТЕРЕСУ ДО ЗАНЯТЬ ТУРИЗМОМ В УМОВАХ ЛІТНЬОГО ОЗДОРОВЧОГО ТАБОРУ

2.1. Аналіз актуального стану формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору

З метою виявлення актуального стану формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ нами проводилась експериментально-дослідна робота у формах пілотажного дослідження (спостереження та його результати, анкети, питальники, аналіз документів тощо) упродовж 2018 – 2020 років у кілька етапів на базі таких закладів освіти: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Центр післядипломної освіти та доуніверситетської підготовки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, заклад загальної середньої освіти ліцей № 16 імені Юрія Дрогобича Дрогобицької міської ради, заклад загальної середньої освіти ліцей № 2 Дрогобицької міської ради, заклад загальної середньої освіти ліцей № 1 імені Івана Франка Дрогобицької міської ради, Станція юних туристів Дрогобицької міської ради Львівської області, дитячий заклад санаторного типу «Нафтуся Прикарпаття», Дитячий оздоровчий табір «Веселка» (с. Старий Кропивник, Дрогобицький р-н, Львівська обл.), Дитячий оздоровчий табір «Світанок» (м. Трускавець).

Здійснення пілотажного (розвідувального) дослідження в контексті усієї роботи дозволило отримати оперативну інформацію про актуальний стан формування інтересу до занять туризмом у підлітків в умовах ЛОТ, а також фізичного виховання, особистісного життя підлітка в умовах закладу освіти та поза ним тощо. Програма нашого дослідження передбачає такі етапи: 1) розробка методики проведення розвідки; 2) визначення чинників, які є мотиваторами та антимотиваторами щодо формування у підлітків інтересу до занять туризмом в

умовах ЛОТ; 3) визначення мотивації та стану використання вчителем/вихователем/інструктором фізичного виховання в умовах ЛОТ настанов особистісно орієнтованої підходу в оздоровчо-виховному процесі ЛОТ, що є суттєвим чинником отримання інтересу підлітків до занять туризмом як очікуваного результату; 4) аналіз результатів експериментально-розвідувальної роботи та подальшого визначення шляхів удосконалення формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ.

Проведення пілотажного дослідження відповідає принципу взаємозв'язку між обґрунтованими теоретичними положеннями з обраної для дослідження проблеми та отриманими даними для перевірки правильності сформульованої гіпотези дослідження.

Пілотажне дослідження проводилося в середовищі підлітків (11 – 15 років) та вчителів/вихователів/інструкторів фізичного виховання в закладах освіти різного типу в різних регіонах України, зокрема в ЛОТ, до і під час відпочинку/оздоровлення підлітків, зайнятості педагогів в ЛОТ упродовж 2018 – 2020 років. У нашому опитуванні взяли участь підлітки (усього 100 осіб) та майбутні вчителі, вчителі фізичної культури, з числа яких формується контингент вихователів/інструкторів фізичної культури в ЛОТ (100 осіб) в регіоні Прикарпаття.

Зокрема в ЛОТ «Нафтуся Прикарпаття» під час першої табірної зміни (червень, 2019 р.) було зроблено робочу вибірку – 25 підлітків (13 хлопців і 12 дівчат), в групі яких проведено два незалежні зрізи методами опитування (інтерв'ювання), анкетування, тестування: на початку (вхідна діагностика) і в кінці зміни (вихідна діагностика).

Цілі та питання опитування були пов'язані із реалізацією низки завдань, а саме:

виявленням ставлення та мотивації підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ;

з'ясуванням особливостей залучення підлітків до занять туризмом у формах і методах туристичної роботи, готовності вчителів та вихователів до організації та здійснення туристичної діяльності на засадах особистісно орієнтованої освітньої парадигми;

аналізом педагогічних умов ЛОТ для формування інтересу у підлітків до занять туризмом як життєво необхідних компетенцій;

визначенням ролі і значення туристичної діяльності для формування валеологічної культури підлітків.

Згідно з гіпотезою нашого дослідження процес формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ є ефективним, якщо враховано особливості підліткового віку, закономірності виникнення та розвитку інтересу до занять туризмом через усвідомлення потреб, створено належні педагогічні умови в ЛОТ для здійснення освітньо-оздоровчого процесу та відпочинку. А стійкий інтерес у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ отримуємо у цілісності знання, спортивно-оздоровчої туристської діяльності та задоволення від її результатів. Причому педагогічні умови передбачають створення вихователями/інструкторами ситуацій успіху, психологічного комфорту у спілкуванні та діяльності підлітків, самоствердження та самореалізації в заняттях підлітками туризмом та тренувальними вправами.

Опитуючи підлітків в умовах закладів загальної середньої освіти м.Дрогобича (заклад загальної середньої освіти ліцей № 16 імені Юрія Дрогобича Дрогобицької міської ради, заклад загальної середньої освіти ліцей № 2 Дрогобицької міської ради, заклад загальної середньої освіти ліцей № 1 імені Івана Франка Дрогобицької міської ради, Станція юних туристів Дрогобицької міської ради Львівської області) у період до літнього відпочинку в умовах ЛОТ, а також під час перебування в таборі «Нафтуса Прикарпаття» (на початку зміни), ми з'ясували, що 65 відсотків опитаних підлітків (із сукупності опитаних 100 осіб) не були залучені до занять туризмом – через відсутність спеціальної матеріальної бази в закладі освіти їхнього навчання, незацікавленість педагогів

та, відповідно, підлітків, відсутність досвіду, необов'язковість проведення такої форми роботи тощо. Водночас 15 відсотків спорадично займаються туризмом з ініціативи дорослих (батьків, вчителів, вихователів), і лише 20 відсотків опитаних залучені до систематичних занять туризмом в умовах сім'ї, ЛОТ чи іншого закладу позашкільної освіти (Рис.2.1.).

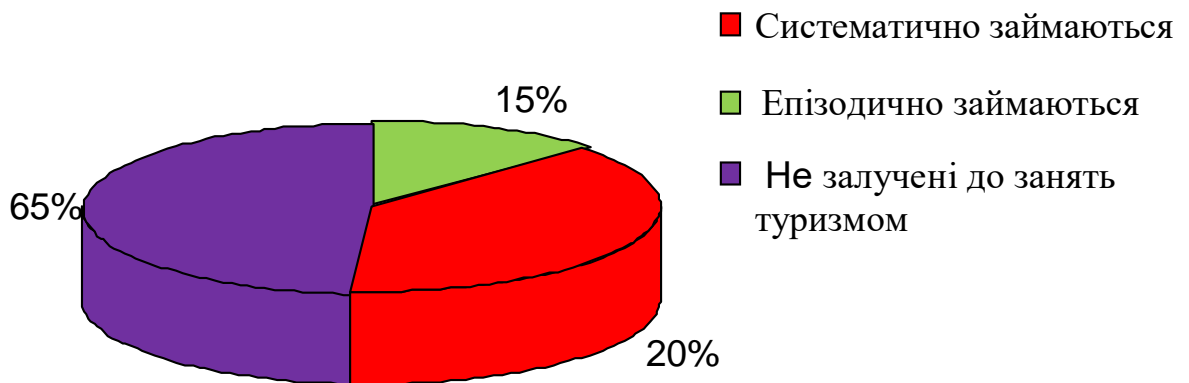


Рис. 2.1. Показники залучення підлітків до занять туризмом (травень 2018 – березень 2020 року).

У формуванні інтересу до занять туризмом важливою є мотиваційна сфера особистості підлітка, зокрема щодо занять фізичною культурою та туризмом, усвідомлення здоров'язберігаючих потреб як цінностей та обов'язку, розуміння занять туризмом як можливості набути життєво важливі компетентності, досвід, визначитися з майбутньою професією тощо.

Роль мотивів як чинників, мотиваторів діяльності виявляє себе у тому впливові, який підтримує і стимулює інтелектуальні, моральні, вольові і фізичні зусилля підлітка, що пов'язані із досягненням мети. Для підлітків серед мотивів у заняттях туризмом найхарактернішими є світоглядні настанови, цінності та пріоритети повсякденного життя, до яких входять уявлення про себе, свої можливості та потреби, віра у власні сили (фізичні та моральні), знання про

шляхи і засоби задоволення потреб у заняттях туризмом в умовах ЛОТ та поза ним.

Проаналізувавши результати власного спостереження, опитування, бесід з вчителями/вихователями/інструкторами фізичного виховання та підлітками, можемо зробити висновок про те, що блок мотивації виконує в структурі фізкультурно-оздоровчої діяльності важливі функції: є пусковим механізмом діяльності – окреслює потребу в заняттях туризмом; підтримує необхідний рівень активності для задоволення цієї потреби; регулює зміст активності та використання різних засобів діяльності для досягнення бажаних результатів – відпочинку, оздоровлення, спілкування, самоствердження тощо.

Мотиви, які характеризують відсутність інтересу підлітків до занять туризмом, тобто є антимотиваторами щодо виникнення стійкого інтересу у підлітків до таких занять, ми представили у Додатку Д (Рис. Д.1.).

Причинами відсутності потреби в заняттях фізичними тренувальними вправами та туристським відпочинком, як нами виявлено, є для 43 відсотків опитаних неналежна організація занять фізичною культурою, одноманітність навчального матеріалу та дидактичних засобів, для 20 відсотків опитаних підлітків неприйнятним є авторитарний, командний стиль спілкування дорослого, тобто вихователя/інструктора/тренера, що створює ситуацію емоційного дискомфорту, напруги та втоми. Водночас 19 відсотків з числа опитаних пояснюють свою байдужість до занять фізичною культурою і туризмом зокрема тим, що не мають необхідних знань про туризм як вид спорту, форму дозвілля та надбання культури, а 18 відсотків надають перевагу пасивному відпочинку з використанням ІКТ, однак мають досвід участі в короткотривалих екскурсіях в межах населеного пункту проживання.

Водночас для підлітків важливими є мотиви, пов'язані з життєвою перспективою «зміцнити своє здоров'я», «наростити м'язову масу», «схуднути», «випробувати свої сили» тощо. Отримані дані дозволяють зробити висновок про те, що у структурі та ієрархії мотивів, які характеризують інтерес підлітків до

занять туризмом (див.: Додаток Е, Рис. Е.1.), основна маса опитаних, 42 відсотки, у такий спосіб хотіли б зняти втому після навчання, отримати відчуття емоційного комфорту, релаксу та розваги; 18 відсотків з числа опитаних мотивовані до занять туризмом можливістю і перспективою пізнати рідний край; 15 відсотків – покращити рівень фізичної підготовленості; також 15 відсотків опитаних прагнуть поєднати отримання нових знань з туристською діяльністю і мати емоційне задоволення від цього, 10 відсотків мають мотивацію відчувати значне фізичне навантаження, випробувати себе в туристських заняттях.

У процесі формування інтересу до занять туризмом у підлітків в умовах ЛОТ суб'єктом педагогічної взаємодії є організатор (вихователь/інструктор/тренер) фізичного виховання, а засобами впливу – його особистісні та професійні риси, уподобання, цінності та пріоритети. Важливою вимогою в роботі є використання особистісно орієнтованого, валеологічного, діяльнісного та компетентнісного підходів у формуванні стійкого інтересу у підлітків до занять туризмом та тренувальними фізичними вправами в умовах ЛОТ, врахування вікових, психо-соматичних особливостей підліткового віку, пропагування культури тіла, впровадження різновидів форм тренування, володіння методикою їх виконання самостійно в гігієнічних (штучно створених) та природніх умовах. Однак більшість керівників фізвиховання в умовах ЛОТ, як засвідчують результати нашого опитування, не мають спеціальної підготовки/перепідготовки для використання особистісно орієнтованих технологій у процесі формування у підлітків інтересу до занять туризмом та фізичними тренувально-туристськими вправами в умовах ЛОТ.

Нами було опитано в регіоні Прикарпаття 100 організаторів фізичного виховання (вчитель/вихователь/інструктор/тренер, а також студентів), які працюють у різнотипних закладах освіти. Отримані результати показали, що особистісно орієнтовані методики на засадах валеології у процесі організації і проведення занять фізичними тренувальними вправами та туризмом організатори фізичного виховання (вчитель/вихователь/інструктор/тренер, а

також студенти спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»), які працюють або мають досвід роботи в умовах ЛОТ, використовують неохоче і недостатньо. А тому як наслідок: відсутні партнерські, діалогічні настанови, натомість авторитарний, командний стиль у спілкуванні «дорослий – підліток», низький рівень психологічного комфорту підлітка, елементи примусу і покарання, метою занять фізичними вправами є не підліток, його потреби та інтереси, а показники знань, умінь і навичок. Заняття туризмом в контексті фізичного виховання переважно використовуються як засіб, а не як об'єкт пізнання. У керівників фізвиховання в умовах ЛОТ слабо виражена спрямованість та готовність до використання інноваційних, етнопедагогічних технологій на засадах дитиноцентризму, валеології, педагогіки партнерства з метою формування стійкого інтересу у підлітків до занять туризмом.

Серед респондентів, хто використовує інноваційні засоби та технології фізичної культури в освітньо-оздоровчому процесі ЛОТ, лише 25 відсотків обізнані (здебільшого в результаті самоосвіти) та систематично використовують технології особистісно орієнтованого підходу, 21 – частково та епізодично використовує і 54 – не обізнані і, відповідно, не використовують новітні методики виховання та розвитку. Такий стан речей обумовлений тим, що професійно-педагогічна підготовка (перепідготовка) учителів фізичної культури на сьогодні потребує більшого застосування відомостей про особистісно орієнтований підхід в організації та проведенні занять туризмом з підлітками – як на методологічному, змістовому, так і методичному рівні. Окрім того, поєднання змісту курсів валеології і фізичного виховання могли б підвищити ефективність освітнього процесу як в умовах школи, так і позашкільних освітніх закладах, зокрема в умовах ЛОТ.

Позитивні зміни у ставленні підлітків до занять туризмом відбуваються, коли усунуто неузгодженості між завданнями у заняттях різними видами фізичної культури, зокрема туризмом, та індивідуальними можливостями вихованців, між суб'єктивними потребами та реально існуючими можливостями

їх задоволення. Підвищення мотиваційно-ціннісного ставлення підлітків до занять туризмом є очевидними, якщо у виборі та застосуванні фізкерівником ЛОТ засоби та технології враховано запити та потреби кожного підлітка, його індивідуальні особливості.

У педагогічних умовах ЛОТ відсутні більшість тих негативних чинників, які створюють антимотивацію до занять фізичними вправами (див.: Додаток Д, Рис.Д.1): немає перевантаження навчальним матеріалом (що характерно для шкільного режиму), достатньо вільного часу, збалансовано режим дня, заняття проводяться задля розваги, в атмосфері дружнього спілкування, поєднання приємного і корисного, раціонального проведення відпочинку, а не примусу – як на шкільному уроці фізичної культури тощо.

На сьогодні важливим є облаштування належних педагогічних умов в ЛОТ для забезпечення функціонування, організації занять туризмом, тренувальними вправами тощо. Підлітки не займаються туризмом як видом фізкультурної діяльності через відсутність інтересу до цих занять, що для більшості пов'язано з несприйняттям пропонованого вихователем/інструктором стилю спілкування та методики. В одноманітності навчального матеріалу та організації позаурочних занять, авторитарного, командного стилю спілкування вихователь/інструктор створює ситуацію емоційного дискомфорту, напруги, фізичної втоми для підлітків. Окрім того, у підлітків є нестача знань про туризм як вид спорту і явище культури, а також багато підлітків не можуть займатися туризмом, сформувати стійкий інтерес до цих занять через відсутність їх організації у тих закладах освіти, де вони навчаються.

Запорукою здоров'я і благополуччя всієї нації є здоров'я молодого покоління, його мотивованість до збереження і зміцнення здоров'я. Низький рівень мотивації і несформованість потреби до занять фізичною культурою обумовлює позитивно-пасивне ставлення до занять туризмом та фізичними тренувальними вправами для їх здійснення. Суперечливим є те, що негативне чи байдуже ставлення до занять туризмом на рівні діяльності поєднується із

розумінням позитивного впливу занять фізичною культурою в цілому на стан здоров'я. Заняття від випадку до випадку підлітки здебільшого пояснюють браком часу і зайнятістю, що свідчить про несформовану потребу в систематичних заняттях. Таким чином, підтверджено справедливості твердження Б.Додонова про те, що всі спонуки (ціль, прагнення, потреба, ідеал) до діяльності можна звести до чотирьох мотиваційних чинників: підневільна поведінка; мотивація винагороди; привабливість самого процесу діяльності; прямий кінцевий результат діяльності [50].

На початку табірної зміни більшість підлітків виявляли в заняттях туристичними тренувальними вправами з подальшими заняттями туризмом тип підневільної поведінки, заняття з примусу, домінуючої зовнішньої мотивації. У ній слабкою була позитивна емоційна складова як щодо самого процесу занять, так і щодо його результатів. Саме це, на нашу думку, давало показник низького рівня мотивації та інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ та поза ним і, згідно з гіпотезою дослідження, може бути виправлено, якщо емоційно, естетично привабливим стане сам процес цих занять та внутрішньо мотивованим стане результат туристичної діяльності – самоповага, повага однолітків та дорослих, самореалізація, здоровий спосіб життя як цінність тощо.

Сучасні підлітки в умовах техногенного розвитку цивілізації в цілому і суспільства зокрема зазнають негативного впливу гіпокінезії, гіподинамії, психологічно-емоційної нестабільності. А низька фізична активність підлітків пояснюється відсутністю в них необхідної мотивації та інтересу до стану свого здоров'я та занять фізкультурно-оздоровчою діяльністю.

У зв'язку з цим велике значення має вивчення структури мотиваційного комплексу в заняттях туризмом, пошук методів їх проведення, так як мотивація є невід'ємним компонентом успішної фізкультурно-оздоровчої діяльності. Водночас гармонія, нерозривна єдність фізичного і духовного стають основною методологічною позицією в особистісно орієнтованому та валеологічному

підходах до процесу засвоєння і вдосконалення людиною особистісних цінностей фізичної культури упродовж усього періоду онтогенезу.

У структурі та ієрархії чинників, які характеризують інтерес у підлітків до занять туризмом (див.: Додаток Е, Рис.Е.1), домінує створена тренером/інструктором/вихователем ситуація психологічного комфорту, відпочинку, гри, що сприяє досягненню мети роботи ЛОТ – розвиток, оздоровлення та відпочинок. Заняття туризмом в ЛОТ відкривають можливість у пізнанні рідного краю, його природних ресурсів, особливості флори і фауни, історії тощо. Однак найважливішою є перспектива і можливість для підлітків отримати фізичне навантаження, рухову діяльність, покращити рівень своєї фізичної підготовленості у поєднанні знань, туристської діяльності та отриманні естетично-емоційного задоволення від цього процесу. При цьому слід зважати на те, що розвиток фізичних здібностей у підлітків відбувається нерівномірно. У хлопців 11 – 12 років найвищим є показник прояву силової витривалості, в 13 – 14 років – силової витривалості та спритності, 15 років – швидкості, сили та спритності. Водночас, у дівчат у всіх вікових групах найкраще розвинута силова витривалість та гнучкість.

Як бачимо, пізнавальний, виховний потенціал туристичної фізкультурно-оздоровчої діяльності не повністю використовується в сучасному освітньому процесі в закладах освіти різного типу, і причини цього явища криються, на нашу думку, в наступному:

- недостатнє матеріально-технічне забезпечення закладів освіти до здійснення освітньо-оздоровчої туристичної діяльності;
- неготовність вчителів фізичної культури до організації та проведення комплексної туристичної діяльності в умовах школи та поза нею;
- низький рівень популяризації та методичної підтримки такої роботи в процесі професійної підготовки та перепідготовки вчителів-предметників, брак досвіду тощо.

За результатами опитування та анкетування вчителів фізичної культури у школі, педагогічних працівників у ЛОТ та підлітків, які перебували на відпочинку, робимо висновок про епізодичне і несистемне використання виховного потенціалу занять туризмом, у якому спонтанно проведений туристичний похід здебільшого набуває форми обов'язкового і, водночас, формального атрибуту перебування підлітків у літньому таборі або завершення табірної зміни.

Очевидно, що така ситуація не є задовільною і спонукає педагогів здійснювати пошук шляхів удосконалення для формування інтересу у підлітків до занять туризмом. Нами розроблено програму спецкурсу для підготовки і перепідготовки вчителів фізичної культури, працівників ЛОТ, батьківського лекторію «Туризм – це більше, ніж мандрівки», а також методичні рекомендації «Україна – туристична країна» щодо використання пізнавально-виховного потенціалу занять туризмом з метою особистісного розвитку, набуття життєво необхідних компетенцій як здатностей тощо.

Запропонована нами структурно-змістова модель формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ (див.: Рис.1.4.) виявляє механізми дії, умови оптимізації і напрями реалізації цього процесу. Причому впровадження програми авторського спецкурсу «Туризм – це більше, ніж мандрівки» (див.: Додаток В) та урізноманітнення форм, методів, засобів і підходів на основі методичних рекомендацій проведення інформаційно-дослідницького проекту для підлітків «Україна – туристична країна» (див.: Додаток Є) є факторами підвищення ефективності досягнення стійкого інтересу до занять туризмом як результату, життєво необхідної компетенції.

У результаті опитування, вивчення документації нами було з'ясовано, що підлітки, які відпочивають в ЛОТ, на уроках фізкультури в закладі загальної середньої освіти на підставі даних за станом здоров'я були розподілені в основну та підготовчу групи. До *основної групи*, як відомо, зараховують підлітків, які не мають відхилень у фізичному розвитку і стані здоров'я, мають

достатню фізичну підготовленість, однак можуть мати незначні відхилення функціонального характеру. Заняття з фізичного виховання з ними проводять за програмою у повному обсязі. Вони складають контрольні нормативи з диференційованою оцінкою. Додатково їм рекомендують заняття різними видами спорту. До *підготовчої групи* зараховують дітей з невеликими відхиленнями у фізичному розвитку, без істотних функціональних змін і без достатньої фізичної підготовленості. Сюди зараховують і часто хворюючих дітей, стан здоров'я яких трактують як перехідний [14]. Нами встановлено, що контингент підлітків в ЛОТ відповідає характеристикам основної та підготовчої групи, тобто не має обмежень і застережень щодо занять туризмом та тренувальними туристичними вправами.

Аналізуючи актуальний стан формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ, проаналізуємо динаміку використання особистісно орієнтованого підходу у комплексі з валеологічним, діяльнісним та компетентнісним в освітньо-оздоровчому процесі формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ.

Вхідне (на початку табірної зміни) і вихідне (в кінці табірної зміни) діагностування формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ проведено за параметрами рівня усвідомлення потреб та цілей занять туризмом в умовах ЛОТ та поза ним, рівня особистісних очікувань від перебування в ЛОТ, занять туризмом та тренуванням сили, витривалості, швидкості, спритності, спілкування з однолітками та вихователями, рівня сформованості інтересу до занять туризмом як життєво необхідних компетентностей.

Результати, наведені у таблиці (див.: Таблиця 2.1.), дають можливість порівняти показники діагностування рівнів мотиваційної сфери підлітка до занять туризмом на початку і в кінці табірної зміни, засвідчують у вихідному тестуванні (визначення показників приросту) показники підвищення рівня мотивації та інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ.

Динаміка формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ (у %)

№	Компоненти мотиваційної сфери підлітків до занять туризмом	Рівні	Показники групи		
			На початку табірної зміни Загальна кількість в групі – 25 осіб	В кінці табірної зміни Загальна кількість в групі – 25 осіб	
					приріст г
1	<i>Рівень усвідомлення потреб та цілей занять туризмом в умовах ЛОТ та поза ним</i>	високий	4	16	12
		середній	52	60	8
		Низький	44	24	-20
2	<i>рівень особистісних очікувань підлітків від перебування в ЛОТ, занять туризмом, спілкування з однолітками та вихователями</i>	Високий	64	88	24
		Середній	32	12	-20
		Низький	4	0	-4
3	<i>рівень сформованості інтересу до занять туризмом як життєво необхідних компетентностей</i>	Високий	4	16	12
		Середній	40	52	12
		Низький	56	32	-24

Отримані результати виявили (за показником приросту) позитивну динаміку у формуванні інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ, а саме : зменшення показників низького рівня і збільшення середнього та високого. Це свідчить про те, що заняття туризмом забезпечують задоволення індивідуальних інтересів та потреб підлітків у русі, позитивних емоціях, фізичних навантаженнях, активному відпочинку, оздоровленні тощо.

Як бачимо, результати проведеного пілотажного дослідження підтвердили основні твердження гіпотези. Однак очевидним є те, що отримані результати потребують закріплення у формах самостійної тренувальної роботи підлітка, цінностях і способі життя його сім'ї, удосконаленні організації та проведення занять туризмом в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти та позашкільної, фахової підготовки/перепідготовки вчителів фізичної культури, з числа яких формується контингент вихователів/інструкторів ЛОТ.

2.2. Педагогічний інструментарій формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору

Проблема вибору педагогічного інструментарію для організації та проведення занять підлітків туризмом в педагогічних умовах ЛОТ виходить за межі суто педагогічного розгляду, є міжгалузевою, а у вирішенні багатьох аспектів потребує врахування розробок фахівців фізичного виховання, медиків, психологів, соціальних працівників, представників державних установ та громадськості.

Організація і проведення роботи в ЛОТ, який є закладом позашкільної освіти, має на меті забезпечити повноцінний відпочинок та оздоровлення підлітків з урахуванням їхніх вікових особливостей, потреб та інтересів. Існують на сьогодні різні види літніх таборів, зокрема: оздоровчі, санаторні, профільні (вивчення мов, фольклорні, спортивні тощо), табори праці та відпочинку, для батьків та дітей, табори-школи, табори-центри, громадських дитячих організацій (пластунів, скаутів), денного перебування в міських пришкільних таборах тощо. Перебування в таборі під час літніх канікул сприяє фізичному та духовному розвитку підлітків, розвитку особистісних здібностей у навчально-дозвіллевих формах і методах.

Робота сучасного ЛОТ незалежно від його типу та форми власності орієнтована на вирішення низки завдань, що й становить основу педагогічних умов цього типу закладу позашкільної освіти, організації та проведення

освітньо-оздоровчого та процесу відпочинку підлітків у ньому. Сюди належить створення умов для зміцнення здоров'я та відпочинку підлітків, засвоєння і застосування ними навичок гігієни та фізичної культури, реалізація медично-профілактичних, освітніх, культурно-дозвіллевих програм та послуг, які забезпечують відновлення сил, професійне самовизначення, творчу самореалізацію, виховання в усіх його напрямках та особистісний розвиток.

Педагогічні умови в ЛОТ створено за принципами безпеки життя і здоров'я підлітків та персоналу, пріоритетності індивідуально-особистісних інтересів та потреб, самоуправління, варіативності програм та їх реалізації.

Функціонування табору можливе за наявності низки вимог, які є передумовою належних педагогічних умов для діяльності табору: екологічні, матеріально-технічні, соціально-побутові, санітарно-гігієнічні, кадрові та інші, що забезпечують, перш за все, оздоровлення та відпочинок дітей та молоді.

Життєдіяльність ЛОТ регламентується документами нормативно-правового освітнього, санітарно-епідеміологічного, протипожежного, будівельно-технічного забезпечення щодо території, будівель, допоміжних споруд, обладнання, харчування, освітньо-оздоровчого процесу тощо. Таким чином, формування інтересу у підлітків до занять туризмом відбуваються у сприятливих психолого-педагогічних, соціальних обставинах, які і створюють належні педагогічні умови у літньому оздоровчому таборі.

У процесі діяльності педагогів у закладах освіти різного типу виникають обставини, що визначають розвиток певного напрямку педагогічного процесу. Такі обставини визначаємо як педагогічні умови. Диференціація положень, які описують педагогічні умови та цілі, пов'язана з тим, що *умови створюють, а цілі та завдання – реалізують у створених умовах*, тож важливим, як визначає Є.Хриков, є не пропозиція використовувати той чи інший засіб, а розробка чинників, які обумовлюють *вибір* тих чи інших засобів у залежності від наявних обставин [182]. *Важливою педагогічною умовою роботи ЛОТ є сприятливі психолого-педагогічні, соціальні обставини для формування інтересу у підлітків*

до занять туризмом та туристичним тренуванням, що можливе лише за умови особистісної орієнтації освітньо-оздоровчого процесу та відпочинку – врахування вікових, статевих, соціо-ментальних характеристик підлітка, його потреб і запитів, життєвих цілей та пріоритетів.

Під педагогічними умовами для занять підлітками туризмом у ЛОТ ми розуміємо наступні:

наявність відповідної матеріально-технічної бази (туристичне спорядження, спортивний зал, тренажерні майданчики, басейн, спортивний інвентар, душові, аудіо-, відеоапаратура, Інтернет тощо);

кадрове забезпечення життєдіяльності табору та занять туризмом (інструктори, гіді, тренери, фізкерівники, медпрацівники, музкерівники та інші);

належна організація, методичне забезпечення, організація та проведення процесу фізичної підготовки, дотримання санітарно-гігієнічних норм (режим дня, поєднання відпочинку та праці, збалансоване харчування, умови для повноцінного сну тощо).

Однією із важливих рис роботи ЛОТ є орієнтація на інтереси дитини, створення належних педагогічних умов для самовдосконалення та самореалізації особистості у період дозвілля.

На сьогодні актуальною є тенденція, згідно з якою першочергове завдання роботи табору поряд з оздоровленням дітей є відпочинок. Це зумовлюється тим, що підлітки їдуть у табір саме відпочивати, тобто відновлювати сили після навчального року. Як зазначає В.Грановський, «оздоровлення», під яким розуміємо комплекс заходів і за допомогою яких, використовуючи раціональний відпочинок, систему профілактичних дій щодо правильного повноцінного харчування, проведення щеплень, вакцинації та вітамінізації, може знизити рівень захворюваності серед підлітків, створити умови для поєднання процесів виховання підрастаючого покоління в навчальних закладах і в позашкільний час, відновити їхнє здоров'я [37].

Однією із складових педагогічних умов в ЛОТ є дотримання санітарно-гігієнічних норм – режим дня, поєднання відпочинку та праці, збалансоване харчування, умови для повноцінного сну тощо. Як зазначає І.Боднар, обов'язковими елементами раціонального режиму є:

ранкова гігієнічна гімнастика, фізкультурні заняття, в яких організаційні форми виступають у якості засобів відпочинку та оздоровлення;

раціональне харчування, збагачене вітамінами, мінеральними речовинами; повноцінний нічний сон, денний відпочинок (сон);

достатній відпочинок в діяльності [14].

Педагогічні умови ЛОТ, усувають негативні чинники слабкої рухової активності підлітків, дозволяють привести її у відповідність із певними нормами. Під нормою рухової активності у підлітковому віці визнана така величина, яка повністю задовольняє біологічні потреби в рухах, відповідає можливостям організму, сприяє його розвитку та зміцненню здоров'я. Для школярів рекомендований щоденний двогодинний об'єм рухової активності, який міг би компенсувати потребу в рухах. У рамках двох годин може бути досягнуте і достатнє фізіологічне навантаження (в залежності від його змісту та величини). У порівнянні із заняттями фізичною культурою в умовах закладу загальної середньої освіти умови ЛОТ вповні можуть задовольнити цю вимогу. Адже, як стверджують А.Сухарєв, А.Хрипкова, М.Антропова та інші навіть за сприятливих умов на практиці школи не в змозі забезпечити необхідний об'єм рухової активності, тому фактична спеціально організована рухова активність обмежується 35 хвилинами на день в основної маси школярів, що становить 30 % гігієнічної норми [162; 183].

Відповідно до Фремінгемської методики для визначення індексу добової рухової активності (ІРА) [91] в умовах ЛОТ підліткам повинні бути забезпечені усі рівні рухової активності: базовий (сон, відпочинок лежачи), сидячий (пересування у транспорті, читання, малювання, перегляд телепередач, комп'ютерні ігри, прийом їжі), малий (особиста гігієна, хода), середній (робота

по господарству, прогулянки, рухливі перерви) та високий (участь у спеціально організованих заняттях фізичними вправами, інтенсивні ігри, біг, катання на велосипеді, роликах, туристичні походи тощо).

Узагальнюючи розробки педагогів, діячів фізичної культури [46; 72; 88; 102; 125; 130; 123; 152 та ін.], визначаємо зміст туристської підготовки підлітків у конкретизації її видів – загальної туристської та спеціальної. Метою загальної туристської підготовки є ознайомлення підлітків із теоретичними питаннями туризму як виду спорту, дозвілєвої фізкультурно-оздоровчої та навчально-пізнавальної діяльності. Це отримання знань про історію виникнення і розвитку туризму в Україні і світі в минулому і в сьогодення, географію, перспективи розвитку цього виду спорту, його зв'язки із краєзнавством, про проведення туристських змагань, охорону довкілля і корисну працю в поході тощо. Спеціальна туристська підготовка орієнтована на формування практичних знань, умінь та навичок з організації та проведення туристського походу, топографії, безпеки тощо.

Фізичні тренувальні вправи є ефективним засобом гармонійного розвитку особистості підлітка. І саме у дозвілєвих умовах ЛОТ підлітки мають можливість реалізувати свої потреби в заняттях фізичними тренувальними вправами, сформувати навички цього виду діяльності як необхідну умову для занять туризмом.

Обґрунтовуючи теоретичні аспекти процесу формування інтересу у підлітків до занять туризмом, фізичної підготовки у циклі тренувальних вправ в умовах ЛОТ, ми враховували розробки таких суміжних проблем: здоров'я людини на всіх етапах онтогенезу [135]; розвиток самосвідомості та мотиваційної сфери особистості на основі вчення гуманістичної психології про особистісну самоактуалізацію [96; 155, с. 62]; необхідність урахування фізіологічних закономірностей розвитку дітей і підлітків [6; 23]; ідеал морального і фізичного розвитку підлітка в особистісно орієнтованій традиції вітчизняної

педагогіки (І.Бех, О.Вишневецький, В. Сухомлинський та ін.) [12; 17; 25; 164 та ін.].

У роботі літніх таборів в останні десятиліття особистісне, фізкультурно-оздоровче виховання поряд із моральним вихованням визначено як пріоритетні (на противагу ідеологічно-виховному), однак, слід зазначити, що організація, зміст і методика фізичного виховання не завжди відповідає оздоровчій функції, а має здебільшого спортивно-прикладний характер.

З метою утвердження фізкультурно-оздоровчої ідеї у роботі ЛОТ та досягнення результату у формуванні інтересу у підлітків до занять туризмом, на нашу думку, необхідно розуміти потреби дітей і створити умови їх задоволення. Беззаперечною умовою для занять туризмом є їх емоційне забарвлення. Для формування інтересу потрібні, перш за все, позитивні емоції, водночас, значущими є і короткотривалі негативні, які створюють ситуацію конструктивної напруги, виконують провокативно-стимулюючу роль у подоланні труднощів та невдач. Адже успіх, досягнутий шляхом самопізнання і подолання власної слабкості, браку волі чи життєво необхідних компетентностей, може викликати значно більше задоволення, аніж швидко і легко досягнутий результат.

Формування повноцінної мотивації, стійкого інтересу до занять туризмом та фізичними тренувальними вправами – це один із шляхів збільшення ефективності системи фізкультурної освіти, фізкультурно-оздоровчої діяльності підлітків в цілому.

Педагогічні умови у ЛОТ, звісно, націлені на оздоровлення підлітків, тобто здійснюється комплекс спеціальних заходів соціального, виховного, медичного, гігієнічного, спортивного характеру, що спрямовані на відновлення та покращення їхнього фізичного й психічного стану здоров'я, а відпочинкові послуги спрямовані на організацію дозвілля підлітків із дотриманням періоду активного та пасивного відпочинку, організацію раціонального харчування та забезпечення умовами проживання відповідно до вимог.

У межах нашого дослідження ми розглядаємо першочергові умови формування інтересу у підлітків до занять туризмом в ЛОТ – активний відпочинок та оздоровлення як життєві цінності та компетентності. Як зазначено у постанові Кабінету Міністрів України № 656 (656 2018-п) від 22.08.2018 р. «Про затвердження Типового положення про дитячий заклад оздоровлення та відпочинку», терміном «відпочинок» означено комплекс соціальних заходів виховного, медичного, гігієнічного, спортивного характеру, що забезпечують організацію дозвілля підлітків, відновлення фізичних і психічних функцій їхнього організму, сприяють розвитку духовності та соціальної активності підлітків, що здійснюються в дитячому закладі оздоровлення й відпочинку протягом відпочинкової зміни [137].

Сьогодні поряд з терміном «відпочинок» активно використовують поняття «раціональний відпочинок», «індустрія дозвілля», «інфраструктура дозвілля», «культура відпочинку» [180, с. 371] в оздоровчих закладах, що, передусім, на нашу думку, передбачає активність дитини в організації режиму дня – чергування різного виду занять (лекцій, тренінгів, практичної, фізичної діяльності) з відпочинком (перерви, заняття спортом, організація та участь у розважально-культурних заходах). При цьому важливо звертати увагу на вік, характер діяльності, фізичний стан та рівень фізичної підготовки підлітків.

Формування інтересу до занять туризмом у підлітків здійснюється шляхом рекреаційно-оздоровчої діяльності, спрямованої на формування здорового способу життя. У процесі вивчення проблеми нами встановлено, що організатори занять туризмом в ЛОТ максимально використовують природні та гігієнічні (штучно створені) умови.

Природні умови використовуються для того, щоб змінити вплив занять туризмом на організм підлітка у певних географічних чи кліматичних умовах (н-д, при різних t^0 С і вологості повітря), які мають самостійне значення для зміцнення здоров'я (наприклад: піша мандрівка на певному маршруті та у певній тривалості, прийом сонячних і повітряних ванн, купання, водні процедури

тощо). Штучно створеними є гігієнічні умови для занять туризмом. Це особиста гігієна, гігієна туристичного маршруту (запланована і подолана відстань маршруту за певний, наперед розрахований час, відпочинок на привалі, облаштування місця короткотривалої зупинки чи ночівлі, робочий стан особистого спорядження та обладнання для групи), режим дня в поході (час і види супровідних занять, відпочинок, сон, час пробудження, харчування) тощо.

У режимі дня ЛОТ фізкультурно-оздоровча робота включає заняття туризмом і проводиться у таких формах: ранкова гімнастика, оздоровчі заходи (сонячні і повітряні ванни, купання), організація загонових занять фізкультурою, організація екскурсій, туристичних походів та спеціального тренування перед їх здійсненням у комплексі фізичних вправ для розвитку швидкості, витривалості, спритності, сили, проведення ігор на місцевості в загоні, організація фізкультурних виступів тощо. Окрім цього, розпорядком табірної життя передбачено проведення спортивно-масової роботи: заняття в спортивних гуртках і тренування індивідуальне та в команді з різних видів спорту, зокрема туристичного, навчання плаванню, проведення семінарів суддів з різних видів спорту, проведення спортивних ігор загону (типу: «Старти надій»), організація змагань у загоні: чотириборство, легка атлетика, рухливі ігри, спортивні ігри, проведення товариських зустрічей з командами і загонами свого та сусідніх таборів, проведення спартакіади у загоні та таборі тощо. У межах підготовки та проведення туристської роботи виконується в різноманітних організаційних формах: лекція, індивідуальне заняття, групове заняття, фізкультурно-оздоровчі та навчально-тренувальні заняття, практична робота в умовах, наближених до умов походу, на природі, а також з використанням інших форм, передбачених статутом ЛОТ. Серед групових форм у заняттях для туристської підготовки важливими є походи, подорожі, екскурсії, туристські змагання та експедиції [141].

Важливими формами фізкультурно-оздоровчої роботи є також наочні та практичні заходи: обладнання стендів для відображення результатів туристичної

діяльності підлітків, новин спорту, рекордів, випуск фотостендів та презентацій, проведення фізкультурної вікторини у загонах і між загонами, організація показу кінофільмів на спортивно-туристичну тематику, радіоінформація про спортивні події в таборі, країні, світі, зустріч з майстрами спорту, господарська робота, облік спортивного інвентарю, ремонт і поновлення обладнання, облаштування місця для зберігання туристичного та іншого інвентарю, заготовка бланків, протоколів, грамот, медалей-сувенірів, підготовка і обладнання місць для проведення оздоровчих заходів тощо.

Робота з фізичного виховання та занять туризмом в розпорядку табірної життя має організаційний період (підготовка до відкриття табірної зміни (перші 2-3 дні), залучення дітей до спортивної, гурткової, оздоровчо-профілактичної та екскурсійно-туристичної діяльності в загонах і таборі, організація загальних спортивних заходів у таборі (змагання, спартакіади, конкурси, вікторини), підготовка до закриття табірної зміни (н-д: свято «Закриття зміни», спортивні заходи на святі, підведення підсумків тощо).

Постійно використовувати ввідні, основні та перехідні форми фізичної рекреації на свіжому повітрі рекомендує Єфименко Г. Ввідна форма – це ранкова гігієнічна гімнастика, яка сприяє швидкому приведенню організму в робочий стан після сну. Основна форма фізичної рекреації під час безпосередньої активної діяльності спрямована на підтримку і збереження працездатності організму шляхом відновлення і відтворення витрачених фізичних і духовних сил. Вона виражена в заняттях профілактично-відновлювального призначення – плавання, дозована ходьба, туристичні походи загартування, самомасаж, розважальні заходи (аеробіка, фітнес, танці, спортивні ігри, ігри тощо). Перехідна форма спрямована на створення сприятливих умов для пасивного відпочинку і сну [56]. Таким чином, у ЛОТ склалася стійка система занять та атмосфера пріоритету фізичної культури, що є умовою для занять туризмом, включаючи ранкову гімнастику, плавання, заняття в спортивних секціях, проведення днів спорту, спартакіад тощо.

Педагогічні умови в ЛОТ передбачають належне кадрове забезпечення проведення фізкультурно-оздоровчої роботи. Підбір кадрів та штатний розклад дитячого оздоровчого табору здійснюється його засновником – відділом освіти і дирекцією загальноосвітнього навчального закладу, затверджується у погодженні з профспілковим комітетом та відповідно до вимог щодо типового штату персоналу дитячого оздоровчого закладу. Для формування у підлітків інтересу до занять фізичними вправами та туризмом надзвичайно важливою є діяльність інструктора з фізичної культури та туризму.

На організацію і проведення фізкультурно-оздоровчої роботи в ЛОТ впливають такі чинники, як рівень господарського утримання та фінансування. Літній оздоровчий табір знаходиться на балансі засновника або уповноваженого ним органу підрозділу засновника міського відділу освіти. Зауважимо, що джерелами фінансування оздоровчого табору є кошти місцевого бюджету, засновника, Всеукраїнського фонду оздоровлення та відпочинку дітей, добровільні внески громадян та благодійні пожертвування. Вимоги до території, споруд дитячого табору, його обладнання визначаються будівельними, санітарно-гігієнічними правилами і нормами.

Інструктори з фізичної культури, враховуючи пропозиції та інтереси дітей, вихователів і вожатих, складають загальний план фізкультурно-оздоровчої роботи, проводять інструктаж і навчання, контроль з усіх напрямків спортивно-масової і санітарно-гігієнічної роботи в таборі, беруть участь у загальних табірних і загонних справах, несуть відповідальність за збереження життя і здоров'я дітей. Органи місцевого самоврядування виділяють кошти на придбання продуктів харчування, здійснення санітарно-епідеміологічного нагляду, бактеріологічного обстеження та медичний огляд персоналу, а керівництво фізичним вихованням у ЛОТ все ж здійснюється начальником табору, медичними працівниками, інструкторами з фізичної культури та педагогом-організатором, вожатими і вихователями дитячих загонів.

У створенні належних педагогічних умов для формування інтересу у підлітків до занять туризмом в ЛОТ значне місце повинні займати нові підходи до створення більш досконалої системи фізичного виховання, головними завданнями якої є пошук адекватних і об'єктивних методичних прийомів, залучення сучасних методів удосконалення фізичної підготовки та зміцнення здоров'я підлітків.

У педагогічних умовах ЛОТ для формування інтересу у підлітків до занять туризмом повинні бути актуалізовані загальні принципи фізичного виховання. Наш досвід роботи засвідчує, що ефективними є такі принципи фізичного виховання: дидактичні (усвідомленого сприйняття та розуміння, доступності, активності, наочності, послідовності тощо), загальної методики фізичного виховання (оздоровчого спрямування, зв'язку з трудовою діяльністю, гармонійного розвитку, регулярності тощо). Зупинимося на окремих із названих.

Принцип усвідомленого сприйняття та розуміння передбачає формування у підлітків системи знань, переконань, що відповідали б на запитання: для чого необхідно займатися туризмом чи фізичними вправами? Як потрібно виконувати фізичні тренувальні вправи? Які фізичні навички необхідні для занять туризмом? Активність виявляє прагнення підлітка до самостійних занять і виражається в потребі регулярних самостійних фізичних навантажень, до пізнання навколишнього світу і себе в ньому. Виховання такої потреби сприяє вирішенню однієї із найскладніших проблеми ліквідації дефіциту рухової активності сучасного підлітка.

Серед специфічних принципів для формування інтересу до занять туризмом та фізичною культурою в цілому у підлітків в умовах ЛОТ необхідно виокремити обов'язкове емоційне та естетичне оформлення занять. Це, перш за все, доброзичлива атмосфера спілкування, співпраця, співпереживання, підтримка, позитивне налаштування на успіх, перемогу, використання рухливих, танцювальних елементів під музичний супровід (для ранкової гімнастики) тощо.

Педагогічні аспекти цієї проблеми вказують на вибір та реалізацію у педагогічних умовах ЛОТ таких форм і методів роботи з підлітками, які були б адекватні щодо їх вікових соціально-психологічних особливостей, навчальної мети та завдань оздоровлення і відпочинку. Організовані заняття туризмом, фізичні вправи, ранкова гігієнічна гімнастика, розваги, спортивні ігри, екскурсії і походи привчають дітей до рухливого способу життя, роблять його природною потребою.

Важливим чинником формування інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ є включення підлітків у колективну діяльність. Підлітки протягом табірної зміни беруть участь у загальних табірних, а також міжтабірних спортивних заходах. Переможці та призери змагань заохочуються адміністрацією цінними призами, що є моральним та матеріальним стимулом до занять фізичними тренувальними вправами та туризмом.

Організація і проведення фізичного виховання в умовах ЛОТ як умова і засіб оздоровлення та відпочинку підлітків направлені на вирішення наступних завдань: зміцнення здоров'я, сприяння різносторонньому фізичному розвитку і загартуванню підлітків; вдосконалення рухових умінь і навичок, життєво важливих фізичних якостей; формування санітарно-гігієнічних навичок і звичок систематичного використання засобів фізичного виховання з метою оздоровлення, фізичного вдосконалення, раціонального відпочинку [149].

Важливою методичною вимогою до організації та проведення фізкультурно-оздоровчої роботи в умовах ЛОТ є узгодженість із режимом, відповідність інтересам дітей, розвиток ініціативи, масовість, добровільність участі, різноманітність занять. При плануванні часу занять фізичними тренувальними вправами, які необхідні для занять туризмом, слід враховувати те, що максимум рухової активності у здорових дітей шкільного віку спостерігається о 8 – 10, 11 – 14, 16 – 17 годинах і о 19 годині [161]. Окрім того, важливим є поєднання занять фізичними тренувальними вправами з отриманням

нових інтегративних валеологічних знань про історію розвитку туризму, його види, роль і значення для розвитку та самореалізації.

Для формування туристських знань та навичок у підлітків використовуємо форми та методи занять, визначені програмою авторського спецкурсу «Туризм – це більше, ніж мандрівки» (Додаток В). На кожному занятті упродовж оздоровчої зміни близько 5-10 хвилин відводилось інструктором на розв'язання педагогічної ситуації чи задачі, яка була зумисне створена і пов'язана із досвідом організації, підготовки до походу чи участі у його проведенні, усвідомленням значення занять туризмом для особистісного всебічного розвитку, міжособистісного спілкування, соціалізації, планів на майбутнє, професійного самовизначення тощо. Ми називаємо ці знання інтегративними валеологічними, оскільки мета і процес їх засвоєння вимагають актуалізації раніше отриманих з різних шкільних предметів природничого, гуманітарного циклу; засобів мас-медіа (реклама, Інтернет ресурс, повнометражні та анімаційні фільми, комп'ютерні ігри), літературних творів; звернення до особистісного життєвого досвіду підлітка, фактів історії, виникнення, розвитку та значення туризму тощо. Важливо пам'ятати, що за допомогою однієї і тієї ж ситуації, теми можна вирішувати як окремі, так і комплекс навчально-виховних завдань, створити настрій емоційного комфорту, співпраці, а шляхом отримання знань формувати систему цінностей, життєвих пріоритетів, поведінкових норм, мотиваційну сферу особистості підлітка до занять фізичною культурою, туризмом зокрема, поступово нарощувати інтенсивність і тривалість навантажень, розумно їх дозувати з урахуванням індивідуальних особливостей; включати заняття фізичними тренувальними вправами в загальний режим дня, виконувати у поєднанні з іншими оздоровчими діями; здійснювати підбір засобів, враховуючи їхню комплексну дію на організм тощо.

В оздоровчій фізичній культурі туризм застосовується поруч з іншими не менш важливими різноманітними формами: ігри (рухливі і спортивні), вправи (циклічні і ациклічні, загально розвиваючі, аеробні і анаеробні), природні засоби

(сили природи) і гігієнічні чинники (штучно створені). Використання їх в оздоровчих цілях має свої особливості і ґрунтується на обмеженні інтенсивності і обсягу, а також методів виконання навантажень.

Заняття туризмом у режимі функціонування ЛОТ не тільки підвищують рухову активність підлітків, але і є формою раціонального відпочинку. Фізкультурно-виховна діяльність у розпорядку табірної дня формує стійкий інтерес до занять туризмом, здійснюючи завдання відпочинку та оздоровлення, збереження позитивної емоційної цілісності внутрішнього світу підлітків, задоволення потреб фізичного, інтелектуального, духовного розвитку особистості, формування життєвих цінностей та пріоритетів – здоров'я, духовності, свободи, особистісного вибору, комунікативності, безконфліктності, співробітництва тощо.

Однією із найбільш ефективних педагогічних тренувальних форм роботи в заняттях туризмом є екскурсія. Як зазначає Л.Припутень, екскурсія є одним із основних засобів вивчення рідного краю під час одно- та багатоденних мандрівок. Типологію екскурсій здійснюємо за змістом, за складом учасників, за місцем проведення, за способом і формою проведення тощо.

За змістом екскурсії поділяються на оглядові, комплексні та тематичні. Оглядові екскурсії можуть бути багатопланові і будуватися на показі найрізноманітніших об'єктів, дають уяву про населений пункт, про видатних людей, які у ньому живуть. В оглядовій екскурсії одна із підтем є провідною, у ній розкривається особливо важливий і характерний для даного екскурсійного об'єкту матеріал. Тематичні екскурсії поділяються на історичні, природознавчі, мистецькі, архітектурні, літературні. За часом проведення екскурсії поділяємо на вступні, супровідні і заключні. Варто пам'ятати, що для підлітків у проведенні екскурсії важливим є пізнавальний процес: вони повинні виявити природні взаємозв'язки та взаємодоповнення. Підліткам необхідно зосередити увагу на оцінці впливу людини на природні явища, навчитися прогнозувати їх наслідки, оцінювати стан оточуючого середовища, показати значення моніторингу для

суспільства. Саме тому доцільно проводити екскурсії із подальшим детальним обговоренням [137, с. 10 – 14]. Методика проведення екскурсії передбачає обов'язкову інформацію для учнів про те, куди вони йдуть, з якою метою, що побачать, яка навчальна цінність екскурсії тощо. Педагог визначає об'єкт екскурсії і детально його вивчає. Це допомагає правильно визначити обсяг і зміст інформації, яку треба довести до відома учнів, опрацювати методику її організації та проведення. Окреслюємо маршрут, виявляємо джерела можливої небезпеки (залізничні переїзди, підйомні крани, небезпечні місця тощо). Заключним етапом екскурсії є підсумкова бесіда, обмін враженнями, завдання підготувати повідомлення чи іншу форму презентації для спільноти ЛОТ.

Здійснюючи формування стійкого інтересу у підлітків до занять туризмом, необхідно доцільно використовувати низку методів та підходів, які постійно підтримують інтерес до їх виконання. Досвід роботи інструкторів фізичної культури в ЛОТ засвідчує, що, використовуючи сучасні технології, можна не лише вдосконалювати фізичні якості, а також розвивати творчий потенціал підлітків, що є надзвичайно важливим для формування інтересу до занять туризмом в умовах раціонально організованого відпочинку. Зокрема, В.Туяхова вказує на те, що фізкультурно-оздоровчі технології гартування, тренування сили, витривалості, швидкості, гнучкості та інших якостей, що відрізняють здорову, треновану людину від фізично слабкої, за своєю метою спрямовані на фізичний розвиток дитини [173].

Для використання здоров'язберігаючих технологій з метою формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ необхідно застосовувати різноманітні засоби довільної та спеціально організованої рухової активності підлітків, а саме: фізичні вправи, рухливі ігри, фізкультперерви під час інших занять; оздоровчі сили природи; санітарно-гігієнічні вимоги щодо особистого та суспільного життя (чистота тіла, чистота приміщень, їх провітрювання і вологе прибирання, дотримання загального режиму рухової активності, режиму харчування і сну тощо); правила здорового способу життя, виховання навичок

надання першої медичної допомоги при порізах, саднах, опіках, укусах комах, травмах тощо, обмеження граничного рівня пізнавального, фізичного, емоційного навантаження, щоб уникнути перевтоми. При цьому потрібно поєднувати фізично-рухову активність з психо-емоційною та інтелектуально-пізнавальною, що сприятиме утворенню основної мети перебування підлітків у ЛОТ та занять туризмом – оздоровлення та відпочинок.

У процесі формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ доцільним є використання методу проектів, який дозволяє будувати процес навчання і виховання на активній основі, через цілеспрямовану діяльність у відповідності до особистісного інтересу, у поєднанні мети фізичного, емоційно-естетичного та інтелектуального напрямів виховання. Проектна діяльність передбачає використання проблемних ситуацій, активізацію пізнавальної діяльності підлітків у пошуку і вирішенні складних питань, що вимагають актуалізації знань, побудови гіпотез. Метод проектів завжди орієнтований на самостійну діяльність підлітків (індивідуальну, парну, групову), яку вони виконують у відведений для цієї роботи час як доповнення до занять фізичною культурою.

Метод проектів у процесі фізичного виховання, як зазначає В.Туяхова, – це проекти з метою дослідження впливів фізичної культури на організм людини, історії спорту, підготовки і проведення змагань і спортивних свят тощо. Використання технології проектного навчання робить освітній процес більш захопливим для підлітків [173]. Самостійний збір матеріалу по темі, теоретичне обґрунтування необхідності виконання того або іншого комплексу фізичних вправ або опанування тих або інших фізичних умінь і навиків для успішного туристичного походу, власного вдосконалення, виховання вольових якостей тощо. У підлітків під час розробки власного проекту закладаються основи знань щодо застосування різноманітних методик підтримки здоров'я і фізичного вдосконалення. Інформація, самостійно здобута підлітками для власних проектів, дозволить усвідомити життєву необхідність рухових умінь, знань та

навичок, що здобуті під час підготовки та участі у туристичному поході. Підлітки стають більш обізнаними і з теорією туризму, що необхідно як умова грамотного, усвідомленого, компетентного заняття туризмом. Проектні технології дозволяють трансформувати заняття рухової активності в заняття освітнього напрямку. Окрім іншого, такі заняття допомагають підліткам, які мають обмеження в руховій активності, вповні проявити себе в пізнавальній.

Використовуючи досвід роботи та теоретичні напрацювання О.Голуба [31], С.Павлюченко [124], Н.Тимощук [169], В.Туяхової [173] та низки інших, ми розробили для впровадження в оздоровчо-виховний процес та процес відпочинку в ЛОТ методику інформаційно-дослідницького проекту для підлітків «Україна – туристична країна» (Додаток Є). Це завдання підлітки можуть виконувати як індивідуально, так і в групах, що дозволяє переходити їм до виконання проектів, проявляючи свою творчість. Під час презентації результатів даного проекту було доступно пояснено правила занять туризмом як форми відпочинку, оздоровлення, пізнання себе і світу навколо себе, особливості підготовки, ознайомлено із знаковими туристичними маршрутами по історичних місцях України, краю, особливостями розвитку туризму в сучасній Україні та світі, із діяльністю молодіжних організацій та рухів в минулому і сьогодні («Пласт», «Сокіл») тощо. Візуалізація даної інформації за допомогою інформаційних комп'ютерних технологій, використання Інтернет-ресурсу дозволяє закріпити отримані знання у свідомості підлітків і перейти до практичних занять.

Методика проведення занять з підлітками в педагогічних умовах ЛОТ зі спецкурсу «Туризм – це більше, ніж мандрівки» має такі компоненти: колове тренування, рухливі ігри, групова діяльність, робота в малих групах, робота в парах, створення «ситуацій успіху», оцінка діяльності підлітка не лише за кінцевим результатом, а й за процесом його досягнення, узагальнення і систематизація матеріалів про досягнення підлітків, власний приклад з метою формування позитивного ставлення до фізичної культури і спорту тощо. Для

вирішення поставлених у програмі завдань ми використали різні фізичні вправи на розвиток швидкості, сили, витривалості, гнучкості, які повинні бути розвинені в учасників туристичного походу. Однак *найважливішим є створення емоційного позитивного середовища, яке виконує роль важливого мотиваційного чинника у процесі формування інтересу у підлітків до занять туризмом.*

Постановка проблеми педагогічного інструментарію процесу формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ визначена необхідністю корекції організованої фізкультурно-оздоровчої діяльності, вибір її форм і змісту для зміцнення тіла і духу, формування пізнавально-емоційної активності, вольових якостей особистості, впевненості у собі, здобуття необхідних компетентностей та досвіду їх застосування в реальних життєвих ситуаціях. Пошук шляхів підвищення ефективності туристичної діяльності підлітків в умовах ЛОТ здійснюємо з урахуванням досвіду проведення відповідних форм оздоровчо-виховної роботи педагогами-практиками в минулому і сьогодні в Україні та поза її межами, вимогами гуманістичної, особистісно орієнтованої освітньої парадигми, суть якої відображена у реформаторських засадах Нової української школи, законодавчих актах, що регулюють такий вид діяльності, теоретичних розробках педагогіки дозвілля, результатах пілотажного дослідження в середовищі вихователів/інструкторів/організаторів/тренерів туризму та підлітків, які оздоровлюються в ЛОТ.

Проблему туризму як соціо-культурного феномену в аспектах спортивної, фізкультурної, оздоровчо-відпочинкової діяльності людей різного віку вивчали українські та зарубіжні педагоги, психологи, діячі фізичної культури та спорту, а саме: Т.Блистів, О.Вацеба, М.Лук'янченко, В.Федорченко, З.Філіпов та низка інших. Зокрема, В.Грановський, Ю.Самковський, А.Тимченко, Н.Тимошук, І.Шафранський та інші аналізували туристичну роботу з дітьми та молоддю в позакласній роботі, а також в умовах ЛОТ.

Обґрунтовуючи шляхи удосконалення процесу формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору, необхідно

з'ясувати специфіку використання інтегральної технології в організації та проведенні туристичної роботи в умовах ЛОТ та визначити перспективу й ефективність інтеграції туризму та краєзнавства.

Удосконалення процесу формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ здійснюється на основі особистісно орієнтованого підходу, засадничих ідей філософії та педагогіки дозвілля. Провідним напрямком педагогіки дозвілля, зокрема в канікулярний період, постає реалізація ціннісного потенціалу активного використання вільного від шкільного навчання часу. Аксиологічний потенціал дозвілля, на думку І.Петрової, означає його здатність формувати ціннісні уявлення та орієнтації людини, що може відбуватися як стихійно, так і цілеспрямовано. Однак, обов'язковою є активізація зусиль самої людини, яка обирає й виробляє певні орієнтири серед багатьох естетичних, моральних, політичних чи інших життєвих цінностей. При цьому педагог дозвілля має допомогти кожному робити свій життєвий вибір, самостійно вирішувати складні життєві ситуації, самовдосконалюватися та саморозвиватися [131, с.161]. Одним із шляхів вирішення цих завдань є практична фізична підготовка підлітка в заняттях туризмом, тренування витривалості, сили, спритності, швидкості тощо.

У тренувальному процесі розвиваються та удосконалюються фізичні якості підлітків – сила різних груп м'язів, спритність, швидкість, витривалість. Водночас набувають удосконалення морально-вольові якості – сміливість, рішучість, дисциплінованість, уміння працювати в команді, активність, ініціативність тощо. Ефективність занять підвищиться, якщо фізично-тренувальні вправи дають підліткам відчуття психологічного комфорту, позитивні емоції, задоволення, а також стають основою самостійних занять як підготовки до туристського походу та саморозвитку.

Рухові тренувальні туристські заняття -- це рухові дії, які в цілому вирішують завдання фізичного виховання і підпорядковані його закономірностям. Н.Литвиненко відводить надзвичайно важливу роль

виконанню фізичних вправ для вирішення освітніх завдань, при цьому вказує на причини цієї винятковості. Як система рухів фізичні вправи виражають думки і емоції людини, її ставлення до оточуючого середовища, задовільняють природну потребу людини в рухах, впливають не лише на стан організму, але й в цілому на особистість, яка їх виконує [97].

Вирішуючи проблему формування фізичної підготовки підлітків до занять туризмом, необхідно визначити класифікаційні ознаки фізичних тренувальних вправ та перспективу їх використання. Н.Литвиненко класифікує фізичні вправи за ознаками будови людського організму та прояву фізичних якостей. Це вправи для м'язів рук і плечового пояса, вправи для м'язів тулуба і шиї; вправи для м'язів ніг і тазу; а також силові, швидкісні, швидко-силові, на витривалість, на координацію, на гнучкість, вправи, які потребують комплексного прояву рухових якостей [97].

В.Антонік, І.Антонік, В.Андріанов вважають, що тільки за допомогою фізичних вправ, як основних специфічних засобів фізичного виховання, здійснюється спрямований вплив на людину з метою розвитку її фізичних і духовних здібностей. Важливість і значимість занять фізичними вправами полягає у тому, що вони цілеспрямовано розвивають здібності людини у єдності з формуванням певних знань, вмінь та навичок, реалізують низку освітніх завдань. Саме в цьому розкривається узагальнюючий педагогічний, туристсько-тренувальний та оздоровчо-дозвіллевий аспект занять фізичними вправами.

Наші дослідницькі завдання – здійснити правильний підбір методичних прийомів, вибір адекватних засобів і раціональна організація діяльності підлітків для формування інтересу до занять туризмом потребують приділити належну увагу заняттям фізичними тренувальними вправами.

Зміст і форма фізичних тренувальних вправ дозволяють говорити про їх внутрішню та зовнішню структуру. Внутрішня структура фізичних вправ характеризується тим, що під час їх виконання різні взаємопов'язані процеси функціонуючого організму співвідносяться, взаємодіють та узгоджуються один з

одним. Водночас, зовнішня структура фізичних тренувальних вправ є видимою формою, у якій доцільно співвідносяться просторові, часові і динамічні (силові, швидкісні та інші) параметри руху. Способи виконання рухових дій, за допомогою яких рухове завдання вирішується доцільно, з відносно більшою ефективністю, прийнято називати технікою фізичних вправ, у якій виокремлюють основу техніки рухів, її головну ланку і деталі [5, с. 283 – 285].

Видову класифікацію фізичних вправ пропонують В.Антонік, І.Антонік та В.Андріанов, згідно з якою фізичні вправи поділяємо на 4 групи. До першої дослідники зараховують швидкісно-силові вправи, що мають максимальну інтенсивність або потужність зусиль. Сюди включено спринтерський біг, метання, стрибки, піднімання штанги тощо). До другої групи входять вправи, що потребують витривалості в рухах циклічного характеру, це біг на середні/довгі дистанції, лижні гонки, ходьба, плавання, веслування. В третю групу за визначенням увійшли ті, що потребують координаційних та інших здібностей в умовах заданої програми рухів (гімнастичні та акробатичні вправи, стрибки у воду, фігурне катання, синхронне плавання). І до четвертої включено ті, що в різних умовах рухової діяльності потребують комплексного застосування фізичних якостей, безперервної зміни ситуацій і форм дій (це боротьба, бокс, фехтування, спортивні ігри тощо).

Окрім цього, дослідники виокремлюють також групи вправ за їх конкретним тренувальним призначенням: підготовчі та основні вправи. Підготовчі вправи, в свою чергу, підрозділяють на загальні підготовчі та спеціально підготовчі (відповідно до видів спортивної спеціалізації: туризму, гімнастики, спортивних ігор і легкої та важкої атлетики тощо) [5, с. 285].

Приклади класифікації фізичних вправ наводить І.Боднар, що використовуються на заняттях фізичної культури в умовах школи та поза нею. Залежно від того, який критерій беруть за основу, фізичні вправи можна об'єднати у такі групи:

за анатомо-топографічним принципом – для м'язів шиї і потилиці, плеча, передпліччя, кисті, спини, живота, тазу, стегна, гомілки, стопи;

за м'язовим масивом, задіяним до виконання вправ – тотального (глобального) впливу, регіонального впливу, локального впливу;

за режимом роботи м'язів – динамічні та статичні;

за структурою рухів – циклічні, ациклічні;

за особливостями енергетичних процесів, що забезпечують м'язову діяльність – аеробні, змішані, анаеробні;

за відносною потужністю роботи в циклічних вправах – помірної, середньої, великої, субмаксимальної та максимальної потужності;

за фізичними якостями – на силу, прудкість, витривалість, на спритність тощо;

за приналежністю до виду спорту – з туризму, гімнастики, баскетболу тощо;

за оздоровчим та розвивальним ефектом – загальнооздоровчі (динамічні циклічні, на поставу, дихальні, релаксаційні), спеціально-оздоровчі/лікувальні – у розтягуванні, коригувальні, загально розвивальні/стимулюючі (динамічні циклічні аеробні, на силу, координацію, рівновагу, ідеомоторні, ритмопластичні, рухливі ігри, прийоми самомасажу), спеціально-розвивальні [14]. Незважаючи на розмаїття класифікаційних характеристик фізичних тренувальних вправ, у фізичній підготовці підлітків до туристського походу ефективним є застосування вправ для усіх м'язових груп та розвитку фізичних якостей. Зокрема, спеціальна фізична підготовка передбачає формування найважливішої здатності пересуватися з рюкзаком і долати природні перешкоди з вантажем, що потребує в сукупності сили, спритності, швидкості і витривалості.

Очевидно, що рухові якості підлітка безпосередньо пов'язані із формуванням інтересу до занять туризмом. Саме тому рухові здатності підлітка необхідно розвивати у заняттях фізичними тренувальними вправами у комплексному взаємозв'язку, оскільки різнобічне тренування у підлітковому віці

сприяє збільшенню сили, витривалості, значно підвищує швидкість рухів, аніж тренування, спрямоване на розвиток лише однієї з рухових якостей. Так, розвиток спритності спрямований переважно на вироблення координації рухів, вміння напружити і розслабити м'язи, а також на удосконалення чуття часу, і простору, відчуття темпу і амплітуди рухів, рівноваги. Розвиваючи спритність у підлітків як здатність ефективно навчатись нових рухових дій необхідно вводити в навчальний процес нові вправи, або знайомі із змінами умов їх виконання, використовувати рухливі та спортивні ігри, біг з перешкодами, акробатичні вправи у різноманітних поєднаннях, естафети, стрибки на батуті із спеціально визначеними рухами рук, вправи на рівновагу тощо.

Таким чином, усі фізичні вправи звично поділяють на: 1) швидкісно-силові, які характеризуються максимальною інтенсивністю або потужністю зусиль (спринтерський біг, метання, стрибки, піднімання штанги тощо); 2) види вправ, які потребують переважного проявлення витривалості в рухах циклічного характеру (біг на середні-довгі дистанції, лижні гонки, ходьба, плавання, веслування); 3) види вправ, які потребують головним чином координаційних та інших здібностей в умовах суворо заданої програми рухів (гімнастичні та акробатичні вправи, стрибки у воду, фігурне катання, синхронне плавання); 4) види вправ, які потребують комплексного проявлення фізичних якостей в умовах змінних режимів рухої діяльності, безперервної зміни ситуацій, форм дій (боротьба, бокс, фехтування, спортивні ігри тощо). Ефективність заняття тією чи іншою фізичною вправою пов'язана із її класифікаційними ознаками.

У процесі занять підлітків фізичними вправами виникає низка сприятливих або несприятливих чинників, а саме:

індивідуальні особливості тих, хто займається вправами (вікові, статеві, стан здоров'я, рівень підготовленості, режим праці, навчання, відпочинку);

особливості самих фізичних вправ, тобто їх складність, новизна, важкість навантаження, емоційність;

особливості зовнішніх умов (метеорологічних та географічних, якість обладнання та знаряддя, гігієнічний стан місця занять тощо) [5, с. 283 – 286].

Належний розвиток фізичних якостей підлітків забезпечують у поході здатність туриста технологічно пересуватися, долати природні та штучно створені перешкоди, бути стійким до стресу та комунікабельним. Це і є шляхом самовдосконалення і реалізації функціональних можливостей організму підлітка в єдності інтелектуально-пізнавальних, емоційно-психічних та фізичних здатностей особистості.

Важливим чинником безпеки підлітка в поході є його фізична витривалість, виявом якої є здатність до подолання великих відстаней упродовж тривалого часу з вантажем (навантажений рюкзак), тримати потрібний темп пересування, витримувати зміну метеорологічних умов тощо. Критерієм витривалості є втома, швидкість настання якої і час відновлення на привалі створюють ситуації безпеки чи небезпеки в поході, адже втомлений турист може припуститися помилки під час подолання перешкод на маршруті. Тренування витривалості в заняттях туризмом відбувається на індивідуально визначеному для кожного підлітка рівні інтенсивності, тривалості, часу для відпочинку і кількості повторюваних вправ. Метою вправ для виховання витривалості є підвищення рівня аеробних та анаеробних можливостей, покращення роботи серцево-судинної системи, підвищення межі стійкості, яка виникає під час великих навантажень в поході.

Ефективність для розвитку витривалості підлітків спостерігаємо в заняттях ходьбою, бігом, стрибками, спортивним орієнтуванням на місцевості плаванням, велоспортом, веслуванням, лижним бігом, ритмічною гімнастикою. У роботі з підлітками в заняттях фізичною підготовкою варто взяти до уваги рекомендацію Б.Пангелова про те, що важливо створювати оптимальні умови для функціонування систем кисневого забезпечення організму, тож доцільно частіше проводити тренування у лісовій або парковій зоні [125]. Очевидно, що

педагогічні умови ЛОТ для формування інтересу у підлітків до занять туризмом повні відповідають цій рекомендації.

З метою виховання сили як фізичної якості туриста доцільно застосувати вправи у парах, з елементами боротьби, акробатики, з ваговим навантаженням – зі штангою, гантелями, ядром, рюкзаком із контрольною вагою тощо. Необхідно пам'ятати, що туристський похід – це безпосередній і тісний контакт людини із природним середовищем. А тому необхідними є вправи для отримання навичок подолання опору зовнішнього середовища – це ходьба, біг по воді, піску, вниз/вгору з пагорба різного кута нахилу і висоти, на пересіченій місцевості.

Не менш важливими для формування силових навичок підлітка є вправи, чинником виконання яких постає маса власного тіла. До розряду таких вправ належать підтягування, згинання/розгинання рук на опорі лежачи, стрибки у висоту/довжину, вправи на гімнастичних приладах і тренажерах. Передбачаючи ситуації реального походу, до фізичних тренувальних силових вправ вводимо виконання вправ з рюкзаком контрольованої ваги – лазіння по гімнастичній стінці, по канату, підтягування на перекладині, перехід навісною переправою, подолання перешкод в стрибку, підйом по крутому схилу, ходьба у заданому темпі, біг тощо.

Враховуючи вікові особливості підліткового віку, а також психолого-педагогічні особливості формування інтересу у підлітків до занять туризмом в єдності знання, діяльності і позитивних емоцій, забезпечуємо оптимальне гармонійне середовище занять – розвиваємо усі групи м'язів, зміцнюємо дихальну систему.

Як засвідчує досвід роботи з підлітками в педагогічних умовах ЛОТ, ефективними є заняття туризмом з використанням вправ для розвитку дихальної системи у поєднанні з рухами. З цією метою використовуються українські туристські пісні, загонові речовки, кричалки, які є структурним компонентом кожного заняття спецкурсу «Туризм – це більше, ніж мандрівки». Туристичні пісні та вигуки, римовані речівки, кричалки виконують роль певного коду, в

поєднанні слів, музики і ритму єднають індивіда з командою перед походом, під час походу та в тренуванні. Використання цих засобів під час занять туризмом має на меті зробити активнішим процес дихання, наповнити організм енергією та киснем, що є важливим для туриста як під час тренування, так і в поході. Зміст, музичний малюнок пісні відтворює жвавість, рух, ритм, енергію, оптимізм, силу і витривалість, що впливає на емоції і розум підлітка, створює мотиваційну ситуацію в діяльності. Водночас, кричалки допомагають вивільнити зайву енергію та негативні емоції, які, можливо, набуті у повсякденних ситуаціях життя підлітка. Психологічні аспекти крику як психосоматичної здатності людини розкривають особливості цього важливого механізму емоційної розрядки, який здатен не лише зняти нервові напруження, але й сприяє розвитку особистісних здатностей у вимірах сили, витривалості, швидкості.

Ми зробили підбірку українських туристських пісень та кричалок [46; 48; 66], зокрема:

1) пісня «Навчимося у поході» (переспів відомої дитячої пісні М.Пляцківського та В.Шаїнського «Учать в школі»);

2) пісня «Мандрівна зоря, або Козацький вільний край» (слова Л.Яценка, музика О.Рафи);

3) пісня «Карпатська вечірня, або Заплутались хмари в смереках» (слова і музика К.Міщенко);

4) пісня «В далеку дорогу рушати час» (переспів англійської народної пісні «Коли повернеться Джон додому» – «When Johnny Comes Marching Home», текст К.Міщенко);

5) кричалка (н-д: Клич: Ви нічого дітлахи! Відповідь: Так, ми справжні козаки! Клич: Та ви, хлопці, хвалькуваті! Відповідь: Хвалькуваті ви – вожаті! Клич: Будемо відпочивати? Відповідь: Будем голосно кричати! Клич: Ну, дівчата! Голосніш! Відповідь: А-а-а-а-а! Клич: Нумо, парубки, сильніш!

Відповідь: А-а-а-а-а! Клич: Нумо, разом! Усі разом! Разом буде веселіш!
Відповідь (усі разом кричать): А-а-а-а-а! [46].

Таким чином, ознайомлення підлітків з технічними елементами занять туризмом в єдності діяльності та емоцій потребує максимальної концентрації уваги і мобілізації внутрішніх ресурсів тіла для засвоєння елементів форми і змісту туризму у поєднанні знань, діяльності та емоційно-естетичного задоволення.

Для здійснення занять туризмом підлітку необхідно володіти спритністю, формування якої пов'язане із вмінням змінювати рухову діяльність відповідно до зміни для туриста координаційної ситуації на маршруті, яка потребує миттєвої реакції. Основними тренувальними вправами для виховання спритності є внесення елементів новизни, неочікуваності у заняття спортивними і рухливими іграми, спортивним орієнтуванням, спортивною, ритмічною та художньою гімнастикою, а також ходьбою по колоді, тросу, камінню, купинах, схилах тощо. Здатність до виконання рухових дій за короткий час є основою виховання швидкості у вправах прикладного багатоборства, зокрема розпалювання багаття на швидкість, в'язання вузлів, встановлення наметів тощо.

Підготовка підлітків до занять туризмом вимагає систематичних занять фізичними вправами, які в оздоровчому тренуванні сприяють розвитку фізичних якостей у взаємозв'язках між ними, а саме: швидкісної, швидкісно-силової та загальної витривалості, швидкості, гнучкості, спритності. Так, І.Мурахов рекомендує наступний розподіл обсягу фізичних вправ в оздоровчому тренуванні: 20 – 30 відсотків занять повинно бути спрямовано на розвиток гнучкості і швидкості; 24 – 40 – на швидкісну і швидкісно-силову витривалість, 40 – 50 – на загальну витривалість [112]. Ефект оздоровлення можливий при використанні фізичних тренувальних вправ, раціонально збалансованих за спрямованістю, інтенсивністю і обсягом відповідно до індивідуальних можливостей організму. Позитивний оздоровчий ефект, як зазначає І.Мурахов, забезпечується розширенням рухової активності за рахунок будь-яких

складових, а не лише спеціально розроблених програм [111, с. 51–58]. Це можуть бути традиційні та нетрадиційні засоби, нові форми рухової активності та методики.

Формування валеологічних та фізкультурних, компетентнісних навичок підлітків засобами туризму пов'язане із готовністю і здатністю дитини діяти в особистому життєвому просторі та в колективі, приймати рішення в конкретних життєвих ситуаціях, здійснювати вибір, нести відповідальність за його наслідки.

У процесі підготовки та проведенні занять туризмом підліток за допомогою дорослого повинен виробити психологічний алгоритм на основі діяльності, конкретних дій, передбачення наслідків, самоаналізу. Сприяти цьому вихователь/інструктор/тренер може не лише шляхом заповнення документації згідно вимог нормативних документів (маршрутний лист, звіт тощо).

Необхідно укласти та детально обговорити *до і після* подоланого маршруту індивідуальні доручення та обов'язки, розглянути різноманітні педагогічні ситуації як пропедевтичні для прикладу позитивного чи негативного досвіду, здійснити огляд та оцінку спорядження тощо. У такий спосіб шляхом від емоційно-естетичного задоволення у процесі підготовки та участі в поході до раціонального усвідомлення практично-валеологічної значимості туристичних занять формується інтерес до занять.

Для досягнення цієї мети в педагогічних умовах ЛОТ та поза ним у межах означеної настанови ефективними є такі шляхи:

- організація самостійної роботи підлітка у підготовці та проведенні туристичного походу;
- підбір тем, форм і методів спільної роботи вчителя/вихователя/інструктора і підлітка над змістом і завданнями туристичних занять;
- міжособистісне спілкування з підлітком у процесі роботи над туристичним завданням відповідно до його віку, індивідуальних особливостей,

життєвого досвіду у поєднанні пізнавально-виховної, відпочинково-оздоровчої та емоційно-естетичної мети;

- вирішення педагогічної задачі у природній, спонтанній чи штучно створеній педагогічній ситуації, яка виникає (чи створена) у процесі туристичної діяльності дорослого і підлітка;

- залучення підлітка до обговорення та аналізу туристичних занять з метою формування знань, умінь і навичок валеологічної культури;

- залучення особистісного життєвого досвіду підлітка і дорослого до реалізації педагогічних завдань з метою формування інтересу до занять туризмом;

- здійснення міжпредметних зв'язків, інтегрування навчального матеріалу з різних предметів і виховного матеріалу у заняттях туризмом;

- пізнання історії рідного краю, здобутків національної культури в контексті світової;

- обговорення результатів туристичної діяльності та презентація її результатів у кінці табірної зміни;

- належна фахова підготовка/перепідготовка вчителів фізичної культури з метою здійснення організації і проведення туристської діяльності дітей та молоді у педагогічних умовах шкільного та позашкільного закладу освіти, ЛОТ зокрема.

Головним засобом зміни мотиваційної сфери у формуванні інтересу підлітків до занять туризмом є їх включення у реальні життєві навчальні і виховні ситуації, які вагомо підкреслюють значимість цих занять упродовж усього життя. Варто усвідомлювати, що не всі педагогічні ситуації та задачі, поставлені завдання можуть у короткий термін вирішити проблему формування інтересу до занять туризмом у підлітків в умовах ЛОТ, але усі вони, безумовно, приведуть до тих чи інших якісних змін в особистісній валеологічній культурі підлітка.

Педагогічне завдання у процесі формування у підлітків інтересу до занять туризмом – це результат усвідомлення вихователем/інструктором/тренером у педагогічній ситуації необхідності розробки системи професійних дій і прийняття їх до виконання. Педагогічні задачі відповідно до поставленої мети розрізняємо як *стратегічні, тактичні та оперативні*. У педагогічних ситуаціях процесу формування інтересу у підлітків до занять туризмом *стратегічна* задача може бути визначена педагогом на перспективу, досягнення бажаного результату, а саме: пробудження та формування стійкого інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ і поза ним.

Тактичне завдання може бути сформульоване педагогом як залучення підлітків до виконання завдань туристичної діяльності, підготовчо-тренувальних занять в педагогічних умовах ЛОТ. Розв'язання тактичного завдання сприяє реалізації стратегічної мети.

Оперативні (ситуативні) завдання спрямовують дії підлітка під час виконання завдань туристичної діяльності відповідно до ситуації (надати пораду, показати приклад як взірець виконання завдання, похвалити, зробити зауваження, запросити на розмову тощо). Варто пам'ятати, що усі три рівні розв'язання педагогічної задачі у процесі формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ є взаємопов'язані, взаємообумовлені у розв'язанні.

Розглянемо перспективу здійснення міжпредметних зв'язків, а також інтегрування навчального матеріалу з різних предметів і виховного матеріалу у заняттях туризмом. Розгортання цього напрямку безпосередньо пов'язане із іншими, що сприяє формуванню мотивації навчально-пізнавальної та оздоровчо-виховної діяльності, створенню цілісної картини світу підлітком відповідно до його вікових психолого-педагогічних особливостей, мети дозвілля та відпочинку в ЛОТ. Мова йде, фактично, про застосування інтегральної технології в системі зв'язків освітньо-виховної роботи в закладах освіти різного типу – школи та літнього оздоровчого табору:

урочних та позаурочних, позакласних, позашкільних форм цілісного процесу – навчання, виховання та розвитку підлітків;

змістового наповнення занять туризмом в ЛОТ відповідно до програмного забезпечення шкільних навчальних предметів та напрямків виховання, зокрема історії України, географії, екологічного виховання, фізкультурно-валеологічного, краєзнавчого, патріотичного тощо;

методичного забезпечення туристичної роботи в умовах ЛОТ та поза його межами з використанням інноваційних інтерактивних технологій.

Найбільш ефективною є інтеграція туристичної роботи в умовах ЛОТ та шкільного краєзнавства, яке спрямоване на систематичне вивчення, збереження і відтворення культурної спадщини рідного краю.

Краєзнавство є комплексним дослідженням рідного краю, поняттям якого означаємо історико-культурний регіон у відповідності до загальноприйнятого історико-етнографічного районування території України (умовні назви: Полісся та Волинь, Карпати, Поділля, середня Наддніпрянщина, Слобожанщина, Південь) або ж територіально-адміністративну одиницю (область, район, місто, село) як конкретне місце народження чи проживання людини. На думку Л.Масол, використання краєзнавчих елементів у формах і змісті, методиці навчально-виховного процесу сприяє підвищенню мотивації до навчально-пізнавальної діяльності, забезпечує її зв'язок із життям, формує пізнавальні та самоосвітні компетентності підлітків тощо [107, с. 430 – 431].

Інтеграція краєзнавчої та туристичної діяльності в умовах ЛОТ доповнює і збагачує кожен із зазначених напрямків, надає їм додаткових смислів та цілепокладання, розширює спектр очікуваних результатів.

Туристично-краєзнавчу діяльність підлітків в умовах однієї зміни ЛОТ komponуємо в авторську програму «Туризм – це більше, ніж мандрівки», яка вміщує два блоки – краєзнавчий та базової туристської підготовки (пішохідний туризм) і розрахована на щоденні заняття тривалістю 1 академічна година.

У процесі занять передбачено розгляд краєзнавчої тематики щодо конкретно обраного об'єкта вивчення/дослідження/ознайомлення (етнографічні матеріали, археологічні пам'ятки, феномени природнього походження, пам'ятки мистецтва в загальному доступі тощо), а також підготовка до туристської одноденної подорожі як завершального етапу курсу, що передбачає фізичну підготовку, зокрема для розвитку сили, витривалості, а також швидкості, спритності та гнучкості; формування знань і навичок гігієни та безпеки туриста, а також долікарської медичної допомоги потерпілому тощо. Всього програмою передбачено загальну кількість – 18 годин, в тому числі 8 годин на одноденний похід.

Незважаючи на брак навчального часу, який визначений короткою тривалістю табірної зміни (здебільшого це 14 днів), педагогам необхідно знайти можливість презентації результатів туристичної подорожі підлітків у формі фотовиставки, відеофільму, зачитаного звіту у формі нарису, оповідання тощо. Причому керівник групи обов'язково повинен дати рекомендації та узагальнюючий відгук на діяльність кожного підлітка, відмітити досягнення та успіхи, означити перспективи.

Заняття туризмом передбачають діяльність кожного учасника в групі, в якій відчуття єдиної команди народжується в єдності та суперечливому взаємозв'язку одиниці і загалу. А сформованість стійкого інтересу як очікуваного результату отримуємо у єдності *знання* (про можливості пізнання себе і світу засобами туризму), спортивно-оздоровчої туристичної *діяльності* та *задоволення* від її результатів.

У підлітковому віці як етапі онтогенезу особистісно-індивідуальне домінує над груповим, а тому інтерес до занять туризмом буде сформовано у підлітка за умови збереження балансу його індивідуальних та групових потреб, а також за умови, що процес отримання нових туристських знань, умінь і навичок, процес фізичного тренування та участь у поході на кожному етапі зокрема і в кінцевому

результаті дасть підліткові відчуття задоволення, гармонії, досягнення рівноваги у стосунках із оточуючим світом і пошуком свого місця у ньому.

У роботі з підлітками застосування інтеграційного підходу забезпечує формування цілісних знань у системі зв'язків «туризм – краєзнавство», які в умовах ЛОТ підліток отримує не шляхом предметно орієнтованого стандарту, а набуває свій особистісний досвід та компетенції в реальних життєвих ситуаціях в опорі на знання міжпредметного характеру. Міжпредметні зв'язки між проведенням і змістом занять туризмом в педагогічних умовах ЛОТ та шкільними курсами географії, біології, хімії, історії тощо поглиблюють життєво необхідні компетенції підлітка у розумінні і вирішенні проблем охорони природи, топографічної підготовки (зображення місцевості на малюнку, знання видів карт, топографічної карти, масштабу, умовних топографічних знаків, визначення напрямків, абсолютної і відносної висоти точок місцевості, окомірне знімання місцевості, користування компасом, здійснення топографічної зйомки тощо).

Як бачимо, туризм є відносно дешевим та ефективним видом відпочинку, соціально доступним та економічно привабливим. Туризм є невід'ємною складовою загальнодержавної системи фізичної культури та спорту і спрямований на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини через залучення її до участі в походах різної складності та змаганнях. Заняття туризмом упродовж життя не має обмежень за віком і статтю, є важливим засобом сприяння підвищенню соціальної і трудової активності людини, задоволення її моральних, естетичних і творчих потреб, зокрема спілкування, розвитку дружніх стосунків між людьми і культурами. Стійкий інтерес до занять туризмом, сформований у підлітка, може в подальшому вплинути на його стиль життя, ціннісні пріоритети, коло друзів, професійний вибір тощо.

2.3. Підготовка майбутніх учителів до організації та проведення туристичної діяльності школярів

Постановка проблеми про підготовку майбутніх учителів до організації та проведення туристичної діяльності школярів обумовлена низкою чинників, зокрема тим, що:

саме з числа учителів фізичної культури формується контингент вихователів/інструкторів фізичної культури в умовах ЛОТ;

цілісний освітній процес розгортається у закономірних зв'язках шкільної та позашкільної освіти;

формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ відбувається в процесі фізкультурної діяльності, туристичної зокрема.

Тож підготовка майбутніх учителів до організації та проведення туристичної діяльності школярів, є, водночас, підготовкою для вирішення завдання формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ.

Підготовка майбутніх учителів до організації та проведення туристичної діяльності школярів в загальноосвітньому навчальному закладі та поза ним здійснюється в закладах вищої освіти, зокрема в Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка, в межах здобуття освітнього ступеня «бакалавр» та «магістр» спеціальності 017 «Фізична культура і спорт», яка конкретизована комплексом навчальних дисциплін.

Серед обов'язкових дисциплін фахової підготовки майбутніх вчителів/вихователів/інструкторів з фізичної культури у закладах освіти різного типу є «Методика роботи з дітьми в літньому оздоровчому таборі», «Організація та методика спортивно-туристичної роботи», «Туризм», узагальненою метою яких є формування професійних організаційно-методичних компетентностей, які необхідні для роботи в сучасних закладах освіти.

Освітні курси туризму та організації і методики туристичної роботи в закладах освіти різного типу тісно пов'язані на рівні змісту та методичного забезпечення із низкою інших дисциплін, зокрема з теорією та методикою

фізичного виховання, управлінням сфери фізичного виховання і спорту, педагогікою та психологією. Процес підготовки студентів до професійної педагогічно-туристичної діяльності розглядаємо в структурних компонентах мети, теоретико-методологічної основи, змісту, форм і методів, очікуваних результатів.

При цьому слід пам'ятати, що фахова підготовка вчителя фізичної культури поєднує перспективу роботи вчителя-предметника в закладі освіти різного типу, а також організатора процесу фізичного виховання, зокрема в ЛОТ. Як керівник та організатор фізичної культури в ЛОТ він залучає всіх учасників навчально-виховного процесу в ЛОТ до систематичних занять руховою активністю, зокрема туризмом, з метою пізнання/самопізнання, оздоровлення та відпочинку.

Метою професійної підготовки студентів є формування фахових компетентностей в організації та проведенні занять з туризму на засадах сучасної парадигми освіти та фізичного виховання. Досягнення поставленої мети відбувається шляхом ознайомлення майбутніх учителів з нормативно-правовою базою шкільної та позашкільної освіти, вимогами до занять туризмом, зокрема до техніки безпеки життєдіяльності у польових умовах, знанням про функції і безпечне поводження із спеціальним обладнанням та інвентарем; усвідомлення майбутніми педагогами прав і обов'язків керівника та членів туристського походу.

Цілісний освітній процес в ЛОТ забезпечує досягнення загальної мети проведення канікул: створити умови для оздоровлення та відпочинку, відновити фізичну та інтелектуально-пізнавальну активність підлітків. Для роботи з підлітками на засадах особистісно орієнтованого підходу вихователь/тренер/інструктор повинен зберегти та удосконалити в собі такі особистісні та професійні якості, як: позитивне сприйняття іншої людини, емпатія, емоційність, щирість, знання закономірностей розвитку дітей, уміння спілкуватись з дітьми різного віку. Особистісно орієнтований підхід у роботі з

дітьми в умовах ЛОТ та й поза ним вимагає виконання особливих вимог до організації педагогічного процесу, який має ґрунтуватися на знанні про психофізіологічні особливості розвитку.

Виховний вплив на підлітка в умовах відпочинку не є однобоким, а визначений як взаємодія. Підліток активно взаємодіє з педагогами в умовах ЛОТ, є активним суб'єктом цієї взаємодії. У деяких випадках він повністю сприймає виховний вплив організованих заходів, а в інших чинить опір, діє по-своєму, з позиції попередньо набутого життєвого досвіду. Запобігти такому опору можна тоді, коли сформовано настанову діяти відповідно до вимог вихователя і умов співжиття. Педагоги ЛОТ повинні розвивати у собі особистісні якості, що характеризуються альтруїстичними і емпатійними особливостями (любов до дітей; вияв, прийняття і повага індивідуальних особливостей; співпереживання їх емоційним проявам; уміння бачити в них співучасника педагогічної діяльності; довіра) і дозволяють завжди бути особистісним взірцем.

Інструктор з фізичної культури разом з лікарем, старшим методистом, загоновим вожатим керує усіма фізкультурними і спортивними заходами. До його обов'язків входить наступне: ще до приїзду дітей на першу зміну визначити і дослідити місця проведення зарядки, різних занять, ігор; вивчити стан спортивних майданчиків і місця на пляжі; ознайомитися з кількісним складом дітей; зробити огляд наявного спортивного інвентарю і обладнання, зокрема для занять туризмом, і при необхідності потурбуватися про його виготовлення і придбання. До того ж, інструктор з фізичної культури складає план фізкультурно-масової роботи; погоджує дати проведення різних заходів зі старшим методистом; готує необхідну документацію: бланки протоколів змагань з легкої атлетики, різних турнірів (настільний теніс, шахи); готує грамоти, призи, вимпели для нагородження; проводить з вожатими семінарські заняття з планування фізкультурної роботи, методики проведення ранкової гімнастики, заняття по розучуванню і суддівству рухливих і спортивних ігор, організації

туристичних походів, організовує і проводить 2-3 рази на тиждень заняття у спортивних секціях, зі збірними командами; особисто проводить ранкову гімнастику з одним чи 2-3-ма загонами тощо.

В обов'язки педагогічного працівника, який здійснює освітню роботу з підлітками з метою формування у них інтересу до занять туризмом, входить наступне:

виконання навчальних планів та програм, чинних для роботи в ЛОТ;

створення педагогічних умов для отримання знань, формування умінь і навичок з різних видів туристсько-краєзнавчої роботи підлітків відповідно до їх індивідуальних потреб, інтересів, можливостей, нахилів та здібностей;

сприяння у розвитку інтелектуально-пізнавальних, творчих, фізичних здібностей учнів відповідно до їхніх потреб та запитів;

визначення мети та конкретних завдань навчання, засобів їх реалізації в умовах ЛОТ;

дотримання правил педагогічної етики, настанов особистісно орієнтованої парадигми виховання, діяльнісного та компетентнісного підходів;

створення педагогічних умов, безпечних для фізичного та психічного здоров'я підлітків, пропагування здорового способу життя, зокрема засобами занять туризмом;

дотримання вимог статуту ЛОТ, виконання правил внутрішнього розпорядку цього позашкільного закладу освіти, а також своїх посадових обов'язків.

Основним змістом навчання туризму є засвоєння теоретичних і практичних навичок, до яких входять знання з:

- організації походів різного рівня складності;
- спортивного туристського орієнтування та топографії ;
- вивчення технічних прийомів подолання перешкод природного і штучного характеру;
- надання домедичної допомоги і транспортування потерпілого;

- виживання під час надзвичайних ситуацій та катастроф.

Очікуваними результатами процесу професійної підготовки майбутніх педагогів до занять туризмом з підлітками є низка сформованих *компетентностей*, зокрема здатності:

створення педагогічних та психологічних умов для формування інтересу до занять туризмом в межах школи та поза нею, процесу засвоєння учнями знань з туризму та краєзнавства;

організація поетапної підготовки походу/подорожі;

орієнтування на місцевості, застосування техніки подолання природних і штучних перешкод, адекватного розподілу навантаження на учасників походу, надання першої медичної допомоги;

використання оздоровчого впливу туризму з метою популяризації здорового способу життя, а також здійснення краєзнавчих досліджень в умовах походу, формування екологічного світогляду і дбайливого ставлення до довкілля, надбань культури, до себе та інших людей.

Встановлення загальних компетентностей туристської підготовки в єдності змісту предмету фізичної культури, діяльності вчителів фізичної культури та школярів як суб'єктів освітнього процесу визначає зв'язок в педагогічній взаємодії: фахова здатність вчителя *навчити* трансформується у здатність учня *знати і вміти*.

Враховуючи взаємозв'язок шкільної та позашкільної форм роботи, звертаємося до Програми з фізичної культури для закладів загальної середньої освіти, варіативний модуль «Туризм» [85, с. 330 – 337], де сказано, що навчальний матеріал та очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць в межах шкільного/позашкільного навчання зорієнтовані на якісне засвоєння знань, умінь та навичок поданого матеріалу.

У змістовому блоці програми виокремлено розділи теоретичних відомостей з туризму, спеціальної фізичної та технічної підготовки. Обов'язковими результатами процесу засвоєння учнями програмового матеріалу

є загальні відомості про туризм та його види, види природних горизонтальних і вертикальних перешкод та їх подолання з елементами туристської техніки, правила безпеки під час занять з туризму, вправи на лазіння і перелазіння, встановлення намету, в'язання туристських вузлів; спорядження туриста, розпалювання туристського багаття, знання основ орієнтування на місцевості, зокрема за схемою, користування туристською самостраховкою, облаштування туристського бівуака, володіння належною фізичною підготовкою туриста, комплектування похідної аптечки, уміння транспортувати потерпілого тощо [87, с. 329 – 335]. Рівень отриманих результатів занять туризмом підлітків в умовах школи та позашкільного закладу освіти обумовлений рівнем професійної підготовки вчителя фізичної культури, його здатністю формувати в учнів ключові життєво необхідні компетентності.

В Інструктивно-методичних рекомендаціях щодо викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році визначено внесок навчального предмета «Фізична культура» у процес формування ключових компетентностей учнів, що ставить вимоги міжпредметної фахової підготовки вчителя фізичної культури для потреб загальноосвітньої школи та позашкільного закладу освіти, типу ЛОТ.

Компетентнісний підхід у поєднанні з особистісно орієнтованим та діяльнісним в реформованій Новій українській школі становить методологічну основу нової освітньої парадигми. Згідно з вимогами НУШ метою є не накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок, а здатність їх застосовувати як досвід у життєво важливих ситуаціях. У цьому полягає можливість і перспектива використання компетентностей. Таким чином розуміємо, що самі по собі знання і вміння, досвід діяльності не є компетентністю.

Зв'язок компетентностей, які отримані в освітньому процесі занять фізичною культурою і, зокрема, туризмом, із особистісно орієнтованими цілями спонукають підлітка до критичного мислення, аналізу, встановлення причинно-

наслідкових зв'язків між подіями і явищами, до творчості, спілкування, самоаналізу, участі у житті спільноти тощо.

Компетентнісний і діяльнісний підходи в процесі занять туризмом, тренувальними фізичними вправами є альтернативними для методу трансляції знань, умінь і навичок і їх пасивного засвоєння, дозволяють досягнути тих цілей, що втілюють особистісні потреби підлітка. Наше розуміння процесу формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ в єдності туристичних знань, умінь і навичок як компетентностей, дій та діяльності в тренуванні, виконанні загальних та спеціальних фізичних вправ, а також задоволення від отриманих результатів корелюється із вимогами та настановами Нової української школи.

Концептуальні основи Нової української школи замінюють знаннєву настанову і впроваджують реформу у декілька етапів. До 2022 року триває другий етап здійснення реформи. На цьому етапі передбачено розробку і затвердження стандартів базової середньої освіти на компетентнісній основі, а також організація нових умов системи підвищення кваліфікації вчителів і керівників закладів освіти; інвентаризація мережі шкіл та закладів професійної освіти для проектування системи закладів III рівня (це профільна школа); організація умов належного вивчення іноземних мов у старшій школі згідно із Стратегією сталого розвитку «Україна-2020»; створення мережі опорних шкіл базового рівня; розробка професійних стандартів педагогічної діяльності у початковій та середній школі; незалежна сертифікація вчителів; створення регіональних органів забезпечення якості освіти; забезпечення якості освіти в школах – до 2022 року; незалежне оцінювання результатів навчання за курс базової школи; початок роботи базової школи за новими освітніми стандартами на компетентнісній основі, що передбачено проектом Закону України «Про освіту» (до 2022 року) [119, с. 32].

Шляхом опрацювання концептуальних (для НУШ) та програмних вимог фізичної культури як навчального предмету [68, с. 160; 113, с. 2 – 7; 87 та ін.]

зробимо вибірку визначень ключових компетенцій учня сучасної загальноосвітньої школи в проекції на сформульовані перспективи їх формування змістовими та технологічними засобами фізичної культури і професійної діяльності вчителя, що їм відповідають (див. Табл.2.2.).

Таблиця 2.2.

Формування ключових компетентностей учня НУШ засобами фізичної культури та спорту

Ключові компетенції учня НУШ та зміст цих компетенцій	Ключові компетентності учнів, перспективи їх формування змістовими та технологічними засобами фізичної культури і професійної діяльності вихователя ЛОТ
<p>1. Спілкування державною мовами (і рідною – у разі відмінності). Це вміння усно і письмово висловлювати й тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання, письмо). Здатність реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ – у навчанні, на роботі, вдома, у вільний час.</p>	<p>Правильно використовувати термінологічний апарат під час занять фізичною культурою і спортом українською мовою, спілкуватися в різних ситуаціях, шляхом спілкування розв'язувати конфлікти, популяризувати ідеї фізичної культури і спорту засобами української мови.</p>
<p>2. Спілкування іноземними мовами. Це вміння належно розуміти висловлене іноземною мовою, усно і письмово висловлювати і тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди у широкому діапазоні соціальних і культурних контекстів. Уміння посередницької діяльності та міжкультурного спілкування.</p>	<p>Уміння за допомогою іноземної мови спілкуватися про фізичну культуру, її значення для самореалізації людини, писати тексти іноземною мовою про власні спортивні захоплення, шукати інформацію в іноземних джерелах про ефективні оздоровчі програми, спортивні новини, а також усвідомлення ролі іноземної мови як засобу міжнародного спілкування у спорті.</p>
<p>3. Математична грамотність. Уміння застосовувати математичні (числові та геометричні) методи для вирішення прикладних завдань у різних сферах діяльності. Здатність до розуміння і використання простих математичних моделей. Уміння будувати такі моделі</p>	<p>Здатність використовувати математичні методи під час занять фізичною культурою, для створення індивідуальних фізкультурно-оздоровчих програм, здійснення самооцінювання власного фізичного стану, вести рахунок при проведенні змагань у різних видах спорту, здійснювати підрахунок та</p>

<p>для вирішення проблем.</p>	<p>аналізувати частоту серцевих скорочень у стані спокою та під час фізичних навантажень, розраховувати зусилля для досягнення мети, аналізуючи швидкість, відстань, траєкторію тощо.</p>
<p>4. Компетентності в природничих науках і технологіях. Наукове розуміння природи і сучасних технологій, а також здатність застосовувати його в практичній діяльності. Уміння застосовувати науковий метод, спостерігати, аналізувати, формулювати гіпотези, збирати дані, проводити експерименти, аналізувати результати.</p>	<p>Організація та здійснення туристичних мандрівок; застосування інноваційних технологій для покращення здоров'я; виконання різних фізичних вправ в умовах природного середовища, використання сили природи в процесі занять фізичною культурою, розуміння гармонійної взаємодії людини і природи, сприймання екологічного довкілля як ідеального простору для реалізації фізичної активності людини, ціннісне ставлення до навколишнього середовища як до потенційного джерела здоров'я.</p>
<p>5. Інформаційно-цифрова компетентність передбачає впевнене і критичне застосування ІКТ для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією в публічному просторі та приватному спілкуванні. Інформаційна й медіа-грамотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, навички безпеки в Інтернеті та кібербезпека, повага до авторського права, інтелектуальної власності тощо.</p>	<p>Уміння використовувати цифрові пристрої для навчання техніки рухових навичок, фізичних вправ, майстер-класи з різних видів спорту, відеоуроки та відеоролики про проведення різних форм фізкультурно-оздоровчих занять, оцінювання власного фізичного стану, моніторинг рухової активності, усвідомлення впливу інформаційних та комунікаційних технологій і пристроїв на здоров'я людини, переваг та ризиків їх застосування; розуміння проблем та наслідків комп'ютерної залежності.</p>
<p>6. Уміння навчатися упродовж життя як здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових вмінь і навичок, організації навчального процесу, зокрема через ефективне керування ресурсами та інформаційними потоками, вміння визначати навчальні цілі та способи їх досягнення, вибудовувати свою навчальну траєкторію, оцінювати власні результати навчання.</p>	<p>Уміння розв'язувати проблемні завдання у сфері фізичної культури і спорту; досягати конкретних цілей у фізичному самовдосконаленні; розробляти індивідуальні оздоровчі програми з урахуванням власних можливостей, мотивів та потреб; шукати, аналізувати та систематизувати інформацію у сфері фізичної культури та спорту.</p>
<p>7. Соціальні і громадянські компетентності в усіх формах поведінки, які потрібні для ефективної та</p>	<p>Уміння боротися, здобувати чесну перемогу та з гідністю приймати поразку, контролювати свої емоції, організувати свій час і</p>

<p>конструктивної участі у громадському житті. Уміння працювати з іншими на результат, попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів.</p>	<p>мобілізувати ресурси, оцінювати власні можливості в процесі рухової діяльності, відповідати за власні рішення, користуватися власними перевагами і визнавати недоліки у тактичних діях у різних видах спорту, планувати та реалізовувати спортивні проекти (турніри, змагання тощо).</p>
<p>8. Підприємливість Уміння генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави. Здатність до підприємницького ризику.</p>	<p>Уміння організовувати гру чи інший вид командної рухової діяльності; спілкуватися в різних ситуаціях, уникати конфліктів; дотримуватися правил чесної гри, поважати суперника, здобувати перемогу чесним шляхом за рахунок ретельної підготовки, з гідністю приймати поразку, пам'ятати, що головна перемога – це перемога над собою; виконувати санітарно гігієнічні вимоги, правила безпечної поведінки під час виконання фізичних вправ, контролювати свій стан у процесі занять фізичною культурою, цінувати підтримку, бути толерантним, розуміти зв'язок між руховою активністю та здоров'ям, свідомо ставитися до власного здоров'я та здоров'я інших.</p>
<p>9. Загальнокультурна грамотність Здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва. Ця компетентність передбачає глибоке розуміння власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших.</p>	<p>Уміння виявляти свій культурний потенціал через рухову діяльність; удосконалювати культуру рухів, усвідомлення можливостей самовираження та самореалізації через фізичну культуру та спорт; повага до національно-культурних цінностей інших народів, почуття національної гідності, збереження історичної пам'яті в заняттях красзнавчим туризмом, любов до рідної культури, мови, традицій</p>
<p>10. Екологічна грамотність – це уміння розумно та раціонально користуватися природними ресурсами в рамках сталого розвитку, усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя.</p>	<p>Свідоме ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших; організація гри, туристичного походу, красзнавчої екскурсії чи іншого виду рухової діяльності, спілкування в різних ситуаціях фізкультурно-спортивної діяльності, усвідомлення важливості дотримання санітарно-гігієнічних вимог при виконанні фізичних вправ, значення рухової активності в житті людини для покращення здоров'я тощо.</p>

Формування ключових компетентностей у підлітків та формування інтересу до занять туризмом під час літнього відпочинку в оздоровчо-виховному процесі ЛОТ здійснюється в інтеграції із змістовим наповненням уроків фізичної

культури в педагогічних умовах школи. Чинниками ефективності в досягненні очікуваного результату постає наступність і взаємозв'язок процесу навчання і виховання в шкільній та позашкільній освіті, а також підготовленість вчителя фізичної культури здійснювати туристську освіту в середовищі підлітків в ЛОТ.

Першочерговим завданням у роботі вчителя/інструктора/тренера фізичної культури є всебічна фізкультурна освіта учнів. І, як зазначено в Інструктивно-методичних рекомендаціях щодо викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році, вчитель у процесі фізичного виховання повинен уникати тиску на учня, досягати спільної згоди, зацікавити, створити педагогічні умови, що сприяють розумінню учнем мети діяльності і прийняттю засобів її досягнення. Робота з фізичними навантаженнями, удосконалення рухових якостей та усього організму пов'язана із внутрішніми, глибинними фізіологічними і психічними процесами особистості. Навчально-виховна робота з фізичної культури буде ефективною лише в обставинах, коли учні виявлять бажання і розуміння мети самовдосконалення, самоствердження та зміцнення здоров'я засобами занять як грою, корисним відпочинком, приємним проведенням дозвілля [68, с. 163].

Діяльність педагога в закладі освіти різного типу, зокрема в ЛОТ, завжди є адекватною щодо соціокультурної ситуації в країні та світі. В умовах виникнення і поширення загроз здоров'ю, таких, наприклад, як гостра респіраторна хвороба COVID-19, в позашкільному оздоровчо-відпочинковому літньому таборі необхідно надавати дітям достовірну інформацію та науково-обґрунтовані факти для того, щоб зменшити страхи та занепокоєність через пандемію, а також підтримувати здатність учнів долати вторинні ефекти розповсюдження вірусу на їхні життя. Таке ставлення педагогів та учнів на сучасні цивілізаційні виклики входить до дії застосування компетентнісного підходу, який визначає сучасну освітню парадигму, спонукає ефективно використовувати педагогічні умови ЛОТ, заняття туризмом не лише як відпочинково-оздоровчі, але й як профілактично-просвітницькі.

Застосування компетентнісного підходу у роботі вчителя/інструктора/тренера з фізичної культури та, зокрема, занять туризмом, ставить вимогу володіння тими компетентностями, для формування яких створено належні умови, а також педагогічно-психологічними знаннями, методичними навичками та уміннями, мати високий загальний рівень освіченості. Компетентність вчителя/інструктора/тренера з фізичної культури як результат його професійної підготовки/перепідготовки вповні виявляє себе в підготовці і проведенні туристсько-краєзнавчої подорожі в послідовності таких етапів: організаційна, інформаційна та фізична підготовка групи, визначення маршруту та руху на маршруті, матеріально-технічне забезпечення подорожі.

Важливою умовою досягнення мети туристичної роботи в умовах ЛОТ є забезпечення матеріально-технічної бази для цього виду навчально-виховної діяльності. Зокрема мова йде про наявність і використання необхідного обладнання для занять туризмом, до переліку якого, згідно з програмними вимогами для занять туризмом в умовах закладу освіти, обов'язково входять: намети – 10 шт.; туристські рюкзаки ємкістю 75 – 90 л – 30 шт.; спальники – 30 шт.; карімат (килимки) – 30 шт.; рукавиці брезентові – 10 шт.; шоломи захисні – 10 шт.; індивідуальні системи страховки – 15; компаси – 15; топографічні і спортивні мапи – 10; казанки на 6 – 8 літрів – 4 шт.; сокира мала – 4 шт.; мотузка основна 10 мм – 500 м; мотузка допоміжна 8 мм – 200 м; мотузка «репшнур» 6 мм – 150 м; карабін зі звичайною муфтою – 50 шт; карабін із муфтою (автомат) – 50 шт; спусковий пристрій «вісімка» – 8 шт; блок (моно) – 2 шт; блок (тандем) – 2; жумар (зажим для підйому на мотузці) – 6; блок-затискувач – 6; блок-затискувач грудний – 6 [87, с. 330 – 337]. Очевидно, що відповідність (чи невідповідність) технічного забезпечення ЛОТ цим вимогам впливає на мотивацію суб'єктів педагогічної взаємодії, а в кінцевому результаті – на рівень сформованості інтересу у підлітків до занять туризмом.

Вчитель/інструктор/тренер з фізичної культури як керівник групи, організатор подорожі повинен забезпечити реалізацію маршруту в повній

безпеці, вирішувати низку освітніх, виховних і спортивних завдань задля досягнення поставленої мети оздоровлення, активного відпочинку учасників туристського походу, пізнання ними оточуючого світу та самопізнання. Важливою умовою успішного походу є те, щоб усі учасники були приблизно одного віку, мали спільні інтереси, однаковий рівень фізичної підготовки, туристських знань та навичок, вміли плавати та знали прийоми рятування тих, хто тоне. У педагогічних умовах ЛОТ доцільно проводити комплектування групи з числа підлітків одного або декількох загонів, але у відповідності до названих характеристик. Туристсько-краєзнавча подорож в умовах ЛОТ є не категорійною, кількість туристів в групі має бути не менше 4 і не більше 50 осіб.

На підготовчому етапі подорожі психолого-педагогічна майстерність керівника повинна бути спрямована на формування в групі учасників подорожі відчуття колективу, єдиної команди, яку характеризують сприятливий психологічний мікроклімат, розуміння спільної мети, злагодженість дій та діяльності, здатність до самоорганізації, визнання авторитету лідера з числа однолітків та дорослих. Керівник розподіляє обов'язки між членами туристської групи (фізорганізатора, фотографа, санінструктора, завідувача харчоблоком, відповідального за ремонт спорядження, відповідального за ведення щоденника походу тощо), проводить детальні інструкції. Так, завідувач харчоблоком обліковує запас, поповнення і розхід продуктів на маршруті, складає меню; санінструктор комплектує та зберігає аптечку, стежить за дотриманням туристами санітарно-гігієнічних норм, за необхідності надає першу домедичну допомогу; відповідальний за ведення щоденника робить записи подій, своїх вражень, спостережень тощо.

Професійна підготовка та особисті якості керівника походу повинні відповідати таким вимогам: фахова педагогічна освіта, фізична підготовка, організаторські здібності, досвід керівництва подорожами. Фахові компетентності вчителя/інструктора/тренера з фізичної культури як керівника туристської подорожі виявляють, зокрема, його здатність здійснити якісну

підготовку підлітків до походу. Сюди входить цикл бесід, лекцій, проведених інструкцій про правила поведінки в поході, пожежну безпеку, способи гасіння пожеж, правила безпеки на воді, уникнення травматизму, надання першої домедичної допомоги, дотримання природоохоронних законів, тактовне спілкування з місцевим населенням. Керівник походу повинен володіти високим рівнем загальної освіти, інтегрувати проблеми фізичної підготовки та виховання із науковим природознавчим знанням. Адже поставлені завдання наукових спостережень за погодою, флорою і фауною, збирання зразків для мінералогічної колекції під час проходження маршруту посилять інтерес і дасть відчуття задоволення кожному учаснику походу від пройденого маршруту.

Володіння особистісно орієнтованим підходом дозволить керівнику подорожі підібрати для кожного із учасників персональні завдання, заохочувати до вияву корисної ініціативи, розвивати бажання самопізнання та самореалізації, вміння робити вибір та нести відповідальність за його наслідки.

Процес формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ заснований на педагогічній взаємодії, педагогічних засадах партнерства. Для формування у підлітка інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ необхідно створити педагогічні умови його активної рухової діяльності, емоційного комфорту, успіху, задоволення собою і світом. Саме це робить діяльність підлітка цілеспрямованою, надає наполегливості та працьовитості. Водночас, важливу роль відіграють умови занять (матеріально-технічні, психолого-педагогічні, соціальні), характер підготовчих тренувальних вправ, наявність і якість матеріальної бази, взаємовідносини з вихователем/інструктором/тренером, іншими дорослими та однолітками.

Вихователь/інструктор/тренер як організатор фізичного виховання повинен орієнтуватися в методичних аспектах фізичного виховання на засадах валеології, особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів, володіти знаннями, навичками та досвідом застосування особистісно орієнтованого підходу до проблеми формування у підлітків стійкого інтересу до занять

туризмом в умовах ЛОТ. Роль керівника фізичного виховання в умовах ЛОТ не обмежується лише ретрансляцією спортивно-фізкультурних туристських знань, умінь та навичок. Пріоритетною є естетично-емоційна, оздоровчо-відпочинкова спрямованість навчально-виховного процесу з фізвиховання в умовах ЛОТ.

У процесі формування інтересу у підлітків до занять туризмом основним напрямом діяльності доцільно визначити туристсько-краєзнавчий, що передбачає залучення вихованців до вивчення історії рідного краю та довкілля, географічних, етнографічних, історичних об'єктів і явищ соціального життя, оволодіння практичними вміннями та навичками зі спортивного туризму та краєзнавства, організацію змістовного дозвілля.

Однак важливо пам'ятати, що освітня робота з учнівською молоддю в умовах табірної зміни реалізується за трьома рівнями:

перший – початковий, діяльність якого спрямована на загальний розвиток вихованців (учнів, слухачів), виявлення їх здібностей та обдарувань, прищеплення інтересу до певних видів і напрямів туристсько-краєзнавчої діяльності;

другий – основний, на якому розвивають стійкі інтереси вихованців (учнів, слухачів), дають знання, практичні вміння і навички, задовольняють потреби у професійній орієнтації;

третій – вищий забезпечує діяльність за інтересами для здібних і обдарованих учнів, юних спортсменів-розрядників з туризму, кандидатів та дійсних членів Малої академії наук України [134].

Варто зазначити, що туристсько-краєзнавча діяльність в педагогічних умовах ЛОТ здебільшого здійснюється відповідно до вимог початкового рівня, що передбачає формування інтересу у підлітків до занять туризмом, усвідомлення їх як життєво необхідної здоров'язберігаючої потреби. Відповідно, вихователь/інструктор/тренер обирає форми, засоби і методи туристської роботи, враховуючи рівень загальноосвітньої, фізичної і спеціальної туристської

підготовки підлітків, а також їхній досвід участі в туристично-краєзнавчих акціях.

Держава приділяє значну увагу проблемі всебічного і гармонійного розвитку дітей та молоді, створенню умов повноцінного відпочинку зокрема засобами фізичної культури в умовах сім'ї, школи та поза нею. Оптимальним часом для реалізації завдань відпочинку та оздоровлення є канікули. Саме у період дозвілля у педагогічних умовах ЛОТ у підлітків формується інтерес до занять туризмом, відбувається найефективніше формування зацікавленості та залучення підлітків до регулярних самостійних занять різними формами фізичної активності.

Підсумовуючи сказане, зазначаємо, що керівники фізичного виховання в ЛОТ, які здебільшого отримують фахову підготовку та досвід роботи вчителя фізичної культури, повинні володіти компетентностями реалізації валеологічного, діяльнісного та особистісно орієнтованого підходу у школі та в умовах ЛОТ. Практично-діяльнісний підхід до занять туризмом, коли педагог визначає ефективність заняття за показниками рухової щільності, вважаючи, що її зниження призведе до зниження педагогічної цінності занять в цілому, повинен мати можливість реалізувати завдання формування спеціальних знань з фізичної культури, зокрема валеологічних, культурологічних, історично-краєзнавчих, емоційно-естетичної культури, гендерного виховання тощо.

Туризм і формування стійкого інтересу до туристичної діяльності за своїм освітнім потенціалом є не лише *засобом*, а й *самостійним об'єктом навчально-виховної діяльності*. Однак, здійснюючи фізичне виховання, керівники в умовах ЛОТ використовують цей потенціал (і в теорії, і в практиці) стихійно, безсистемно, без глибокої обізнаності, що робить процес виховання малоефективним, нерезультативним; підліткова аудиторія, яка складається з окремих індивідуальностей, особистостей, потребує створення досконалих умов для повноцінного (духовного і фізичного) виховання, що відповідає природі вихованця, його віку, статі тощо.

Особистісно орієнтований підхід в організації та проведенні фізкультурно-оздоровчих, рекреаційних занять туризмом в умовах ЛОТ передбачає активізацію емоційно-естетичної та мотиваційної сфери особистості у процесі формування інтересу до цього виду фізичної культури. Потреба у заняттях туризмом є спонукальним, направляючим і регулюючим чинником поведінки підлітка. Це потреба в рухах і фізичних навантаженнях, в спілкуванні, контактах і проведенні вільного часу в колі друзів, в іграх, розвагах, відпочинку, емоційній розрядці, у самоствердженні, зміцненні позицій свого «Я», в пізнанні, в естетичному почутті насолоди та комфорту. Усі названі особистісні потреби підлітка у процесі занять туризмом тісно пов'язані з емоціями, переживаннями, відчуттям приємного і неприємного, задоволення і незадоволення. Керівникові фізкультурного виховання в умовах ЛОТ необхідно завжди пам'ятати настанову особистісно орієнтованої технології виховання: підліток обирає той вид діяльності, який більшою мірою дозволяє йому задовольнити виниклу потребу (спілкування, проведення вільного часу, розваги, емоційної розрядки, самоствердження тощо) і отримати позитивні емоції. Керівник фізичного виховання в умовах ЛОТ повинен відмовитися від уніфікації і стандартизації позаурочних заходів, бути готовим до організації туристичної діяльності відповідно до потреб та інтересів підлітків взагалі та кожного зокрема.

ВИСНОВКИ ДО 2 РОЗДІЛУ

ЛОТ є одним із типів позашкільного освітнього закладу, соціально-педагогічні умови якого створюють сприятливе середовище для формування у молоді інтересу до занять туризмом.

З'ясовуючи методичні особливості процесу формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ, нами визначено та обґрунтовано методичне забезпечення цього процесу в педагогічних умовах ЛОТ, а також особливості підготовки майбутніх учителів до організації та проведення туристичної діяльності школярів.

Особливим засобом формування у підлітків інтересу до занять туризмом є впровадження розробленого нами авторського спецкурсу «Туризм – це більше, ніж мандрівки», у програмі якого відображено педагогічний, тренерський досвід в Україні та за її межами, передбачено використання словесних і практичних, наочних методів, пізнання і пропагування ідей туристського краєзнавства, патріотичного виховання тощо.

Розглянуті педагогічні умови для занять підлітків туризмом в умовах ЛОТ, перш за все створені на основі сучасної матеріально-технічної бази, зокрема для оздоровлення, занять фізкультурою і спортом, професійності та компетентності колективу ЛОТ, застосування ефективних педагогічних ситуацій та задач (стратегічні, тактичні та оперативні) тощо.

Використовуючи природні та гігієнічні (штучно створені) умови ЛОТ для формування інтересу у підлітків до занять туризмом, доцільно використовувати низку фізкультурно-оздоровчих форм та методів. Це форми і методи загального табірної життя, загону та проведення індивідуальної роботи: ранкова гімнастика, оздоровчі заходи (сонячні і повітряні ванни, купання), загонні заняття фізкультурою, екскурсії, туристичні походи, ігри на місцевості в загоні, індивідуальні та командні фізкультурні виступи, заняття в спортивних гуртках і тренування в командах з різних видів спорту, навчання плаванню, семінари суддів з різних видів спорту, проведення спортивних ігор загону (типу «Старти надій»), організація змагань у загоні: чотириборство, легка атлетика, рухливі ігри, спортивні ігри, проведення товариських зустрічей з командами і загонами сусідніх таборів, проведення спартакіади у загоні та таборі, а також обладнання стендів для відображення результатів змагань, новин спорту, рекордів, випуск фотостендів тощо.

Засобами формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ є мовні (вербальні), здоров'язберігаючі пізнавальні (ознайомлення із правилами здорового способу життя, режимом робочого дня та відпочинку, туризмом як соціально-культурним феноменом тощо), здоров'язберігаючі

діяльнісні (заняття фізичними вправами, участь в екскурсіях, походах, тренуваннях тощо). У підлітка формуються початкові засадничі основи здорового способу життя: освоєння культури фізичної, розумової діяльності та активного відпочинку, дозвілля, гармонійні ціннісні стосунки зі світом, частиною якого підліток себе відчуває: природою, культурою, спільнотою людей (батьки, родичі, однолітки, педагоги тощо).

Змістовий пізнавально-виховний, практичний матеріал в заняттях туризмом може слугувати як самостійним засобом формування інтересу у підлітків до цих занять, так і використовуватись в інтеграції з іншими складовими цілісного і безперервного процесу навчання і виховання в умовах школи та поза нею (програмовим матеріалом навчальних предметів, у формах і змісті позакласної роботи, зокрема в умовах ЛОТ, в проведенні сімейного дозвілля тощо).

Очікуваними результатами процесу професійної підготовки майбутніх педагогів до занять туризмом з підлітками є низка сформованих *компетентностей*, які здобуті у застосуванні компетентнісного підходу, що задовольняє вимоги міжпредметної підготовки фахової підготовки вчителя фізичної культури для потреб загальноосвітньої школи та позашкільного закладу освіти, типу ЛОТ.

Результати другого розділу дослідження відображені в таких публікаціях: 156; 157; 158; 191.

ВИСНОВКИ

Грунтовне вивчення проблеми формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ дає можливість зробити узагальнення та сформулювати конкретні висновки, що підсумовують результати вирішення означених завдань.

1. Проблема формування у підлітка інтересу до занять туризмом виходить за межі компетенції лише фізичного виховання, а є загальною педагогічною проблемою, оскільки в єдності теорії і практики допомагає задовольнити одну із найприродніших потреб особистості – шлях до самопізнання і самореалізації своєї фізично-тілесної сутності у нерозривній єдності з інтелектуально-вольовою та емоційною. Виявлення та обґрунтування психолого-педагогічних аспектів проблеми формування у підлітків інтересу до занять туризмом допомогли *визначити* її важливість, *розкрити* зміст педагогічної взаємодії у цьому процесі, *здійснити* вікові, гендерні характеристики підліткового віку, *з'ясувати* особливості мотиваційної сфери особистості підлітка, *відтворити* алгоритм виникнення інтересу.

У визначеннях особливостей підліткового віку психологів та педагогів (І.Бех, Л.Божович, Л.Виготський, О.Вишневський, І. Кон, М.Лук'яненко, А.Маслоу, М.Савчин, О.Сорокоумова, М.Фіцула) спільним є розуміння його як особливого, критичного періоду в онтогенезі (11/12 – 15/16 років), у якому прагнення самостійності та самоствердження формує мотиваційну сферу особистості підлітка, окреслює систему цілей та поведінкових пріоритетів, виявляє розходження між потребами підлітка і обставинами життя, що обмежують можливість їх реалізації. Водночас, підлітковий вік є найбільш сприятливим для ефективного формування здорового способу життя, вмотивованих занять фізичними тренувальними вправами та туризмом, оскільки відбувається перехід від природної потреби в рухах до усвідомленої необхідності розвитку таких фізичних якостей, як спритність, швидкість, сила, витривалість. Джерелом інтересу до занять фізичними тренувальними вправами є внутрішня мотивація підлітка, яка виникає тоді, коли цілі і завдання щодо

занять фізичною культурою, вимоги дорослих (батьків, учителів, вихователів, інструкторів, керівників фізкультури в школі та поза нею) виявляються для підлітка оптимальними, поєднують естетичний та етичний рівні усвідомлення підлітком проблеми, причому треба пам'ятати, що на цьому етапі онтогенезу естетичне (досягнення мети задоволення) домінує над етичним (дотримання норм і правил як обов'язок і переконання). Можливість реалізувати свої потреби у заняттях туризмом, сформувати стійкий інтерес до цього виду діяльності підлітки мають у дозвіллевих умовах ЛОТ.

Процес формування інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ ми розглянули як мотиваційний, розкрили його діалектику, з'ясували логіку його «технології», що дозволило відтворити **алгоритм** його виникнення у конкретизації етапів: **виникнення потреби** займатися туризмом як відчуття підлітком нестачі руху, фізичного навантаження, самопізнання і самовдосконалення тощо → **пошук способів задоволення цієї потреби** → **визначення цілей, напрямів дій** → **виконання конкретних дій** у виборі і в занятті туризмом → **отримання результату як винагороди** за виконані дії, що послаблює, зберігає чи посилює інтерес до занять туризмом → **відчуття задоволеної потреби** в заняттях туризмом, що **свідчить про стійкий інтерес** до цих занять як поєднання *знань* (про себе, про туризм як вид спорту і феномен культури, значення фізичних тренувальних вправ для занять туризмом, цікавих і знаменних місць рідного краю тощо), *діяльності* (заняття фізичними тренувальними вправами, організація, підготовка та участь у поході) та *емоційного задоволення* від процесу пізнання та діяльності.

Ефективність процесу фізичного виховання та оздоровчої роботи з підлітками в умовах ЛОТ забезпечує **інтерес підлітків до занять туризмом, який є формою емоційного вияву такої потреби, що забезпечує скерованість особистісних сил підлітка на її задоволення.**

2. Методологічні засади формування у підлітків інтересу до занять туризмом у ЛОТ визначені ідеями філософії і педагогіки канікул (А.Болл,

Б.Болл, Г.Буранова, Н.Крилова, А.Сотнікова, С.Щекіна та інші), а також настановами особистісно орієнтованого підходу у поєднанні із валеологічним та компетентнісним (М.Андрос, І.Бех, О.Вишневський, Т.Круцевич, М.Лук'янченко, Т.Ротерс, Л.Сущенко, В.Туяхова, С.Тупіленко, Н.Тимощук), що визначено як провідні напрями реалізації завдань формування здорового способу життя у нормативно-правових документах, зокрема в: Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Державній програмі «Діти України», Законах України «Про освіту», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», Указі Президента України «Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя», Цільовій комплексній програмі «Фізичне виховання – здоров'я нації». Суть цих настанов в наступному: - утвердження позиції підлітка як рівноправного учасника виховного процесу в педагогічних умовах ЛОТ; - співробітництво педагога (вихователя/інструктора/тренера) з вихованцями за типом суб'єкт-суб'єктної взаємодії, що сприяє взаєморозумінню, співпереживанню, вільному обміну думками, враженнями; - забезпечення умов повноцінної життєтворчості особистості, що сприяє індивідуальному розвитку підлітка, стимулює його внутрішню мотивацію до занять туризмом; - створення у заняттях фізичними тренувальними вправами та туризмом ситуації успіху, захищеності, підтримки, позитивних емоційних переживань підлітка.

3. Побудову освітньої моделі формування у підлітків інтересу до занять туризмом у ЛОТ здійснено нами на основі алгоритму виникнення інтересу та з метою виявлення особливостей мотиваційних аспектів, реалізації на практиці мети і завдань цього процесу. А саме: зацікавленість підлітків в окремих видах рухової активності проявляється у статевих закономірності формування мотиваційних пріоритетів (на думку дівчат, заняття повинні бути спрямовані на поліпшення зовнішнього вигляду, зокрема покращення фігури, постави, рівня здоров'я, водночас, хлопці акцентують увагу на розвитку силових якостей та спритності; диференціація у нормуванні об'єму фізичного навантаження,

враховуючи стать, фізичну підготовленість; альтернативний підхід у виборі фізичних тренувальних вправ та виду походу у залежності від рівня фізичної підготовленості підлітка.

Розкрито зміст основних структурних компонентів моделі процесу формування інтересу підлітка до занять туризмом в умовах ЛОТ : *визначено* зміст понять «інтерес» та «процес формування інтересу до занять туризмом»; *встановлено* теоретико-методологічну основу формування цього інтересу; *визначено* мету і завдання занять туризмом в умовах ЛОТ та шляхів і засобів їх досягнення; *розкрито* належні педагогічні умови; *вказано* форми і методи в ЛОТ; *охарактеризовано* вікові особливості підлітків як суб'єктів педагогічної взаємодії; *встановлено* статус суб'єкта виховного впливу у процесі формування інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ, роль сім'ї та школи у фізичному вихованні підлітків; *вказано* на основні чинники формування інтересу до занять туризмом; *обґрунтовано* розуміння стійкого інтересу до занять туризмом як результату процесу його формування в умовах ЛОТ в єдності інтегративних антропологічних знань, діяльності та задоволення від неї. Критерієм вихованості у запропонованій нами структурно-змістовій моделі процесу формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ є сукупний кінцевий результат цього процесу: стійкий інтерес до занять туризмом як в умовах відпочинку в таборі, так і поза ним, посилення мотиваційної сфери особистості підлітка у заняттях фізичними вправами як тренувальними в проведенні туристичної роботи, покращення фізичного стану, зняття відчуття втоми, тривожності, напруги, посилення емоційно-вольової сфери особистості підлітка тощо.

З метою забезпечення функціонування розробленої моделі формування у підлітків інтересу до занять туризмом нами розроблено і впроваджено авторський спецкурс «Туризм – це більше, ніж мандрівки», у програмі якого відображено наш власний педагогічний, тренерський досвід, передбачено

використання традиційних та інноваційних методів, мультимедійних форм, зустрічі з відомими туристами, пропагування ідей краснавчого туризму тощо.

Основна мета реалізації програми в умовах ЛОТ – отримання стійкого інтересу у підлітків до занять туризмом, заснованого на **синкретизмі знання** (про себе, своє тіло, здоров'я, типи туристичних занять, їх значення і методику тощо), **фізкультурно-оздоровчої діяльності і задоволення** (від процесу занять та отриманого результату).

4. Під **педагогічними умовами** занять туризмом підлітків в умовах ЛОТ ми розуміємо наступні: наявність відповідної матеріально-технічної бази (спортивний зал, майданчики, басейн, спортивний інвентар, душові, аудіо-, відеоапаратура, Інтернет тощо); кадрове забезпечення (інструктори, тренери, фізкерівники, медпрацівники, музкерівники та інші, належний рівень професійності та компетентності); належна організація, дидактичне забезпечення та проведення процесу фізичного виховання; дотримання санітарно-гігієнічних норм (режим дня, поєднання відпочинку та праці, збалансоване харчування, умови для повноцінного сну тощо); використання ефективних форм і методів, створення та застосування педагогічних ситуацій, задач, які містять суперечності між досягнутим і бажаним рівнями у заняттях підлітками фізичними тренувальними вправами та туризмом. Відповідно до поставленої мети використовуємо **стратегічні, тактичні та оперативні** педагогічні задачі. Стратегічна задача визначена нами на перспективу, досягнення бажаного результату, а саме: «формування стійкого інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ і поза ним». Тактична задача сформульована як «залучення підлітків до виконання фізичних тренувальних вправ та підготовка до участі у походах в педагогічних умовах ЛОТ». Розв'язання тактичної задачі сприяє реалізації стратегічної мети. Оперативні (ситуативні) задачі спрямовують дії підлітка під час виконання фізичних тренувальних вправ та підготовки до походу відповідно до ситуації (надати пораду, показати приклад як взірець виконання завдання, похвалити, зробити

зауваження, запросити на розмову тощо). Варто пам'ятати, що усі три рівні розв'язання педагогічної задачі у процесі формування у підлітків інтересу до занять фізичними тренувальними вправами та туризмом в умовах ЛОТ є взаємопов'язані, взаємообумовлені у розв'язанні.

В організаційних формах раціонального режиму ЛОТ підліткам забезпечено усі рівні рухової активності: базовий (сон, відпочинок лежачи), сидячий (пересування у транспорті, читання, малювання, перегляд телепередач, комп'ютерні ігри, прийом їжі), малий (особиста гігієна, хода), середній (робота по господарству, прогулянки, рухливі перерви) та високий (участь у спеціально організованих заняттях фізичними тренувальними вправами, участь у поході, екскурсії, інтенсивні ігри, біг, катання на велосипеді, роликах тощо). Відповідно до Фремінгемської методики забезпечено щоденний двогодинний об'єм високого рівня рухової активності у формах фізкультурно-оздоровчої роботи у режимі дня ЛОТ, що компенсує потребу підлітків у рухах.

У процесі формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ нами було використано традиційні та інноваційні методи, зокрема методику інформаційно-дослідницького проекту для підлітків «Україна – туристична країна». Це завдання підлітки можуть виконувати як самостійно, так і в групах, що дозволяє переходити їм до виконання проектів, проявляючи свою творчість. Під час презентації результатів даного проекту підлітки з'ясували правила поведінки в заняттях туризмом, дії учасників туристичного походу, виявили знакові місця в рідному краї, особливості розвитку українського туризму в контексті світового тощо. Візуалізація даної інформації за допомогою інформаційних комп'ютерних технологій, використання Інтернет-ресурсу дозволили закріпити отримані знання у пам'яті підлітків і перейти до практичних занять фізичними тренувальними вправами та підготовкою до походу.

5. Результати підсумкового дослідження підтвердили висунуті в гіпотезі основні твердження про ефективність використання емоційно-естетичного,

психологічного ресурсу занять фізичними тренувальними вправами та туризмом, а впровадження спецкурсу «Туризм – це більше, ніж мандрівки» у процесі формування у підлітків інтересу до занять туризмом актуалізує для молоді проблему вивчення історії світового та українського туризму, формує почуття патріотизму, сприяє усвідомленню потреби гартувати тіло, волю і характер з метою збереження особистого здоров'я та здоров'я спільноти (сім'ї, роду, нації). Усе сказане дає підстави стверджувати про ефективність запропонованої нами моделі формування у підлітків інтересу до занять туризмом в педагогічних умовах ЛОТ. Це підтверджує припущення, що формування у підлітків інтересу до занять туризмом в педагогічних умовах ЛОТ є ефективним, якщо виявлено психолого-педагогічні аспекти формування у підлітків мотиваційної сфери та інтересу до занять (вік, стать, потреби, мотивацію тощо); враховано естетичний та етичний рівні усвідомлення підлітком проблеми, а саме те, що на цьому етапі онтогенезу мотивація естетичних чинників домінує над етичними; у єдності освітньо-виховних традицій та інновацій у сучасну систему роботи ЛОТ інтегровано освітню модель формування у підлітків інтересу до занять туризмом, створену із застосуванням авторського спецкурсу «Туризм – це більше, ніж мандрівки».

6. Формування інтересу підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ в педагогічній взаємодії виявляє таку закономірність: фахова здатність вчителя *навчити* трансформується у здатність учня *знати і вміти*. Загальні компетентності туристської підготовки формуються в єдності змісту предмету фізичної культури, діяльності вчителів фізичної культури та школярів як суб'єктів освітнього процесу. Підготовка майбутніх учителів до організації та проведення туристичної діяльності в умовах ЛОТ відбувається шляхом їх ознайомлення з нормативно-правовою базою шкільної та позашкільної освіти, вимогами до занять туризмом, зокрема до техніки безпеки життєдіяльності у польових умовах, знанням про функції і безпечне поведіння із спеціальним обладнанням та інвентарем; усвідомлення майбутніми педагогами прав і

обов'язків керівника та членів туристського походу. Очікуваними результатами процесу професійної підготовки майбутніх педагогів до занять туризмом з підлітками є низка сформованих компетентностей з питань фахової педагогічної освіти, фізичної підготовки, організаторських здібностей, досвіду керівництва подорожами. Фахові компетентності вчителя/інструктора/тренера з фізичної культури як керівника туристської подорожі виявляють, зокрема, його здатність здійснити якісну підготовку підлітків до походу в послідовності таких етапів: організаційна, інформаційна та фізична підготовка групи, визначення маршруту та руху на маршруті, матеріально-технічне забезпечення подорожі.

Проведене наукове дослідження не вичерпує глибини та багатоаспектності проблеми формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ, однак накреслює перспективу подальшого вивчення. Об'єктом майбутніх наукових студій можуть стати порівняльні теоретико-методологічні аспекти розвитку та вирішення проблеми фізичного виховання в умовах ЛОТ та закладі загальної середньої освіти; етнопедагогічні аспекти формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєнко Т.Ф. Канікули. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с. С. 378.
2. Амосов М. М. Роздуми про здоров'я. Київ: Знання, 1990. 168 с.
3. Андрєєва О. В. Аналіз мотиваційних теорій у сфері оздоровчої фізичної культури та рекреації. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2004. № 2. с. 81 – 84.
4. Андрос М.М. Психічне здоров'я особистості в навчальних закладах. Педагогіка і психологія. 1995. № 4. с. 27–32.
5. Антонік В.І. Анатомія, фізіологія дітей з основами гігієни та фізичної культури. Навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Професіонал», Центр учбової літератури, 2009. 336 с.
6. Апанасенко Г.Л., Попова Л.А. Медицинская валеология. Киев: Здоровья, 1998. 248 с.
7. Апанасенко Г.Л. Физическое развитие детей и подростков. Киев: Здоров'я, 1985. 110 с.
8. Ашиток Н. Гуманістична парадигма в умовах кризових явищ в освіті. Формування цінностей особистості: теорія і практика: [монографія] / за заг. ред. Марії Чепіль. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2016. С. 13 – 31.
9. Безверхня Г.В. Мотивація до занять фізичною культурою і спортом школярів 5 – 11 класів : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і сп. : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення». Львів: [Б.В.] , 2004. 23 с.
10. Белов В.И., Михайлович Ф.Ф. Валеология: здоровье, молодость, красота, долголетие. Москва: Недра Коммюникейшенс, 1999. 664 с.
11. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн..1: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади : наукове видання. Київ: Либідь, 2003. 280 с.

12. Бех І. Д. Життєвий шлях особистості. Психологія і педагогіка : навч.-метод. посіб. / ред. рада : В. М. Доній [голова], Г. М. Несен, Л. В. Сохань, І. Г. Єрмаков [та ін.]. Київ : ІЗМН, 1996. с. 93–156.
13. Блистів Т.В. Теорія і практика туристичних походів навчальний посібник. Львів: Українські технології, 2006. 132 с.
14. Боднар І. Теорія, методика і організація фізичного виховання учнів спеціальної медичної групи. Навчально-методичний посібник. Львів: Українські технології, 2013. 183 с.
15. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. Москва : Педагогика, 1968. 464 с.
16. Божович Л. И. Проблемы формирования личности. Воронеж : НПО МОДЭК, 1995. 352 с.
17. Болгаріна В. Ф., Терещенко І.Ю. Ідеал : цінність і духовний вектор. Цінність освіти і виховання / за ред. О. Сухомлинської. Київ : [Б.В.], 1997. с. 16–19.
18. Болл А. и Б. Основы лагерного менеджмента: учеб. пособие для руководителей детских оздоровительных учреждений: пер. с англ. Санкт-Петербург: [Б.В.], 1994. 221 с.
19. Брижаний О.В., Прокопова Л.І. Формування мотивації фізкультурно-оздоровчої діяльності особистості на різних вікових етапах її розвитку. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. Харків: ХПУ 2001, №5. с. 13 – 18.
20. Буранова Г.П. Организация жизни детей в летнем лагере. Воспитание школьников. 1996. № 2,3. с. 22–24.
21. Вацеба О. Нариси з історії західно-українського спортивного руху. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1997. 232 с.
22. Ведмеденко Б. Виховання в учнів інтересу до самостійних занять фізичною культурою і спортом. Фізичне виховання в школі. 2005. № 3. С. 41 – 48.

23. Выготский Л. С. Вопросы детской психологии. Санкт-Петербург.: Союз, 1997. 224 с.
24. Винник В.Д. Особливості формування інтересу та мотивації до занять фізичним вихованням. Теорія та методика фізичного виховання. 2010. № 12. С. 39 – 42.
25. Вишневецький О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Дрогобич : Коло. 2006. 608 с.
26. Вільчковський Е.С., Курок О.І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: Навч. посіб. Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. 428 с.
27. Войчун О.В. Методика роботи в дитячих оздоровчих закладах, методичні рекомендації. Миколаїв: МНУ, 2019. 103 с.
28. Газман О.С. Смыслы и значения философии и педагогики каникул. Новые ценности образования: Философия и педагогика каникул. Вып. № 8. Москва: Инноватор, 1998. С.14 – 22.
29. Ганнопольський В.І. Уроки туризму. К.: Редакції загально педагогічних газет (Краєзнавство. Географія. Туризм), 2004. 128 с.
30. Головач І.І. Використання основних форм екологічного туризму у фізичному вихованні школярів. Спортивний вісник Придніпров'я. 2014. № 1. С.37 – 41.
31. Голуб О.В. Формування стійкого інтересу до фізичної культури шляхом індивідуального фізичного і спортивного виховання. URL: http://fizkulturamo.at.ua/publ/robota_mo/vistupi_na_mo/19.
32. Гончаренко М.С. Педагогічні аспекти валеологічної освіти. Актуальні проблеми оздоровчої фізичної культури, фізичної реабілітації та валеології у сучасному суспільстві : Зб. наукових праць. Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. Винниченка, 1999. 243 с.

33. Горак Г.І. Екзистенціальність людського буття у природних вимірах та природно-рекреаційні можливості туризму: Матеріали всеукраїнського круглого столу «Філософія туризму». Київ: Кондор, 2004. 268 с.

34. Горащук В.П. Формування культури здоров'я школярів (теорія і практика): Монографія. Луганськ: Альма матер, 2003. 376 с.

35. Горбинко В.М. Концепція діяльності дитячого оздоровчого табору «Астра». Практична психологія та соціальна робота. 2005. № 6. С. 57 – 60.

36. Горбинко В.М. Світова історія масових «дитячих таборів». Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. 2013. Вип. 12. С. 268 –277.

37. Грановський В.Г. Формування здорового способу життя підлітків в умовах оздоровчого табору. Автореф. дисертації ... кандидата педагогічних наук: 13.00.07 – теорія і методика виховання. Луцьк, 2011. 23 с.

38. Грановський В.Г. Формування здорового способу життя підлітків в умовах оздоровчого табору. Дисертація ... кандидата педагогічних наук: 13.00.07 – теорія і методика виховання. Луцьк, 2011. 262с.

39. Григоренко В.Г. Професійно-педагогічна мотивація і технологія її формування. Одеса: Вид-во Південноукр. держ. пед. ун-т. ім. Ушинського, 2003. 120 с.

40. Гук Н., Щербанік Х. Туризм. Методичні рекомендації до виконання індивідуальних завдань. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2017. 16 с.

41. Гусак П.М., Зимівець Н.В., Петрович В.С. Відповідальне ставлення до здоров'я: теорія і технології : монографія. Луцьк : Волинська обласна друкарня. 2009. 219 с.

42. Давиденко О., Вржеснєвський І. Теоретико-методичні аспекти проведення занять зі спеціальною медичною групою. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2002. № 2–3. С. 53 – 55.

43. Державна програма «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 року № 1849. URL:

44. Державні тести і нормативні оцінки фізичної підготовленості населення України. За ред. М.Д. Зубалія. 2-е вид., перераб. і доп. Київ: [Б.В.], 1997. 36 с.

45. Дехтяр В.Д. Основи оздоровчо-спортивного туризму: навч. посібник. Київ: Науковий світ, 2003. 203 с.

46. Для літнього табору відпочинку – кричали, заклички, девізи, промовки та назви загонів. URL: <https://szenki.in.ua/index.php/scenarii/stsenarii-dlia-litnoho-taboru-vidpochynku/310-krychalky>.

47. Дмитрук О.Ю., Щур Ю.В. Спортивно-оздоровчий туризм. Навчальний посібник. К.: «Альтерпрес», 2008. 280 с.

48. Добірка туристичних пісень. URL: <https://my.etnoua.info/novyny/dobirka-turystychnyh-pisen/>.

49. Довідник основних показників життєдіяльності здорової людини . Ред. С. Н. Водзюк. Тернопіль: [Б.В.], 1996. 155 с.

50. Додонов Б.И. Эмоции как ценность. Москва: Политиздат, 1978. 272 с.

51. Дубінка М.М. Методика виховної роботи в дитячих оздоровчих таборах. Кіровоград: [Б.В.], 2006. 153 с.

52. Дубогай О.Д. Особистісно-орієнтовані підходи у фізичному вихованні школярів. Фізична культура, спорт та здоров'я нації: III Міжнародна науково-практична конференція. Київ-Вінниця, 1998. Ч.І. С. 32-37.

53. Дудорова Л. Ю., Птіцин В.С. Теорія та реалії сталого розвитку туризму в Україні. Домінанти соціально-економічного розвитку України в умовах інноваційного типу прогресу : збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених, присвяченої 90-річчю Київського національного університету технологій та

дизайну, м. Київ, 26 березня 2020 р. / упор. О. В. Ольшанська. Київ : КНУТД, 2020. С. 419-421.

54. Эльконин Д. Б. Психология обучения младшего школьника. Москва: Знание, 1974. 64 с.

55. Єрмаков І. Проектна діяльність. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г.Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с. С. 717 – 718.

56. Єфименко Г.П. Основні форми і засоби фізкультурно-рекреативної діяльності майбутніх інженерів-педагогів. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання та спорту. 2005. № 11. С. 60 – 62.

57. Ефимова-Яраєва В.П. Энциклопедия вашего здоровья. Симферополь : Таврида, 1996. 352 с.

58. Жабокрицька О.В. Педагогічні умови виховання основ здорового способу життя підлітків у позакласній діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.07 «Теорія та історія виховання»; Ін-т проблем виховання АНП України. Київ, 2004. 17 с.

59. Жевага С. Методична підготовка батьків до проведення фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи серед підлітків. Фізичне виховання в школі. 1999. № 3. С. 40 – 42.

60. Завацький В.І. Курс лекцій з фізіології: навчальний посібник. Рівне: Волинські обереги, 2002. 247 с.

61. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, №4, ст.19). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.

62. Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» : прийнятий 4 вересня 2008 року № 375-VI / Верховна Рада України. URL: www.zakon.rada.gov.ua.

63. Закон України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради, 2017, № 38 – 39, ст. 380). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

64. Закон України «Про охорону дитинства» : прийнятий 4 вересня 2008 року № 375-VI / Відомості Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2402-14/ed20120601>.

65. Закон України «Про позашкільну освіту» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 46, ст.393). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1841-14>.

66. Залєвський П. Дитяча туристична пісня (переспів). URL: <http://gak.com.ua/creatives/2/29247>.

67. Ільницький В.І., Рафалюк М.І. та інші. Основи медичних знань туриста: навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2007. 152 с.

68. Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році. Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 11.08.2020 № 1/9-430. 171 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5f4/cae/d10/5f4caed10f67596863299.pdf>.

69. Калічак Ю.Л. Оздоровчі технології та діагностичні методики фізичного розвитку дітей: тексти лекцій. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2016. 128 с.

70. Карпенко О., Буклов Ю. Національно-патріотичне виховання учнівської молоді у позаурочний час (1991–2018 рр.) : монографія. Дрогобич: Коло, 2019. 192 с.

71. Квас О.В., Скотна Н.В. Ідентичність особистості як основа психічного здоров'я. [Монографія]. Human health:realities and prospects. Monographic series. Volume «Promoting healthy lifestyle», edited by Nadiya Skotna, Drohobych, 2016. 352 p. p. 215-221.

72. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. Київ: Чернівці: Книги-XXI, 2003. 300 с.

73. Кібальник О. Я. Застосування фітнес-технології для підвищення рухової активності та фізичної підготовленості підлітків: 24.00.02 – Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення. Дисертація на здобуття ...кандидата наук з фізичного виховання і спорту. Суми, 2008. 181 с.

74. Кобрій О. Формування змісту педагогічної підготовки фахівця у вищих навчальних закладах України. Формування цінностей особистості: теорія і практика: монографія. За заг. ред. Марії Чепіль. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2016. С. 219-237.

75. Коджаспирова Г.М. Педагогика в схемах, таблицах и опорных конспектах. Высшее образование. Москва: Владос-Пресс, 2003. 224 с..

76. Козинець В.М. Безпека життєдіяльності у сфері туризму: навчальний посібник. Київ: Кондор, 2006. 576 с.

77. Колот А.М. Мотивація персоналу: підручник. Київ: КНЕУ, 2002. 345 с.
URL: <http://library.if.ua/book/116/7757.html>.

78. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : бібліотека з освітньої політики. Під заг. ред. О. В.Овчарук. Київ. : К.І.С., 2004. 112 с.

79. Кон И.С. Психология ранней юности : книга для учителя. Москва: Просвещение, 1989. 256 с.

80. Кон И.С. Социология личности. Москва: Политиздат, 1987. 383 с.

81. Кондратюк С. М. Інтегративний підхід до виховання у молодших школярів здорового способу життя : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання»; Ін-т проблем виховання АПН України. Київ: [Б.В.], 2003. 17 с.

82. Кондрацька Г. Д. Фази туристично-краєзнавчого руху. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Випуск 59: збірник наукових

праць. Київ: Видавництво Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 2017. С. 61 – 66.

83. Концепція Державної цільової соціальної програми оздоровлення та відпочинку дітей і розвитку мережі дитячих закладів оздоровлення та відпочинку на період до 2017 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 № 549-р. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=246580569>.

84. Концепція Загальнодержавної програми «Здоров'я – 2020: український вимір», схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31.10.2011 № 1164-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/244717787>.

85. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalnaserednya/ua-sch-2016>.

86. Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді. Наказ МОН України «Про затвердження Концепції формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді» від 21.07.2004 № 605. URL: profosvitakm.at.ua/Psisholog/5.7.doc.

87. Копилова Л, Макаров О. Навчальна програма з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів для 5 – 9 класів. Варіативний модуль «Туризм» // Навчальна програма з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів для 5 – 9 класів. Затверджена Наказом МОН від 23.10.2017 № 1407. 427 с. С.330 – 337.

88. Костриця М.Ю., Обозний В.В. Шкільна краєзнавчо-туристична робота: Навчальний посібник. Київ: Вища школа, 1995. 223 с.

89. Кривошеєва Г. П. Формування культури здоров'я студентів університету : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Луганськ: [Б.В.], 2001. 20 с.

90. Круцевич Т., Безверхня В. Мотивация к занятиям физической культурой и спортом школьников, проживающих в различных регионах

Украины. Современный олимпийский спорт и спорт для всех : VII Международный научный конгресс : материалы конференции. Москва: б.в., 2003. Т. 3. С. 262 – 263.

91. Круцевич Т.Ю. Методы исследования индивидуального здоровья детей и подростков в процессе физического воспитания. Київ: Олимпийская литература, 1999. 232 с.

92. Крылова Н. Культурная среда детского лагеря. Народное образование. 2000. № 4 – 5. С. 25 – 33.

93. Кто в лагере живет? Педагогика школьных каникул. Сост. и науч. ред. С.В.Тетерский. Москва: АCADEMIA, 2003. 130 с.

94. Лемешко О.С., Філіпов З.І. Історія розвитку туристичного руху на Дрогобиччині: Матеріали III міжрегіональної науково-практичної конференції «Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення». Львів: Львівський державний інститут фізичної культури, 2002. 116 с.

95. Линець М.М., Андрієнко М.М. Витривалість, здоров'я, працездатність. Львів: [Б.В.], 1993. 130 с.

96. Лисяк В.М. Формування інтересу до занять фізичною культурою та спортом у школярів 6 – 11 класів: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд.. наук з фіз. вих. і сп. : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення». Харків, 2006. 20 с.

97. Литвиненко Н.М. Фізичні вправи як основна частина фізичного виховання. URL: elcat.pnpu.edu.ua.

98. Лозовецька В.Т. Модель. Енциклопедія освіти. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

99. Лук'янченко М.І. Педагогіка здоров'я: теорія та практика: монографія. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2012. 348 с.

100. Лук'янченко М. Педагогіка здоров'я через призму сімейного виховання. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного

виховання і спорту. Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди. 2011. № 9. С. 73 –76.

101. Лук'янченко М. Теоретичні засади педагогіки здоров'я. Проблеми гуманітарних наук. Випуск 31. Філософія. 2013. С. 106 – 117.

102. Луцький Я.В. Туризм для всіх. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1996. 142с.

103. Максимов В. З історії Пласту на Галичині (10 – 20-ті рр. ХХ ст.). В.Максимов. Дрогобич: ДДПУ, 1992. 40 с.

104. Малахов В.А. Моральний та екзистенційний вимір туризму (всеукраїнський круглий стіл «філософія туризму»). Матеріали всеукраїнського круглого столу «Філософія туризму». Київ: Кондор, 2004. 268 с.

105. Маслоу А. Мотивация и личность. 3-е издание. Санкт-Петербург: Питер, 2008. 352 с.

106. Маслоу А. Самоактуализация. Психология личности. Москва : Рафл.-бук., Веклер, 1997. 300 с.

107. Масол Л. Краєзнавство. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г.Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с. С.430 – 431.

108. Методика роботи в літньому оздоровчому таборі : навч. посібник. МО України, ІЗМН ; уклад. Є.І. Коваленко, А.І. Конончук, В.М. Солова. Київ : ІЗМН, 1997. 280 с.

109. Михайлова Н.В. Как сформировать интерес к физической культуре. Физическая культура в школе. 2005. № 4. С. 14 – 17.

110. Мурахов И.В. Активный отдых в физическом воспитании и спортивной тренировке. Киев: КГИФК, 1985. 119 с.

111. Мурахов И.В. Медико-биологические предпосылки дифференцированного физического воспитания молодежи на разных этапах возрастного развития. Вопросы дифференцированного физического воспитания детей и подростков. Киев: КГИФК, 1981. С. 51 – 58.

112. Муравов И.В. Оздоровительные эффекты физической культуры и спорта. Киев: КГИФК, 1989. С. 9–21.

113. Навчальна програма з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів: 5 – 9 класи. Автори-укладачі: Т.Ю.Круцевич, С.М.Дятленко, І.Х.Турчик, Н.С.Кравченко, С.М.Чешейко, О.М.Лакіза, Д.В.Деменков. Київ: [Б.В.], 2009. 117 с.

114. Навчальні програми для гуртків туристсько-краєзнавчого напрямку позашкільної освіти, (від 04.07.2013р №1 / 11 - 10903). URL: <http://ukrjuntur.org.ua/nasha-bbloteka/programi-gurtkv>.

115. Надім'янова Т.В. Превентивне виховання як аспект здоров'язбереження учнівської молоді. Молодь і ринок : Щомісячний науково-педагогічний журнал. Ред. кол. : Н. Скотна (шеф-редактор), Н. Примаченко (гол. ред.), Ф. Андрушкевич та ін. 2016. №6 (137). С. 62-67.

116. Наказний М.О. Проектування діяльності дитячого закладу оздоровлення та відпочинку: теорія і технологія: Монографія. Київ: [Б.В.], 2010. 476 с.

117. Національна програма «Діти України» («Україна ХХІ століття»). Кабінет міністрів України. Затверджено Указом Президента України від 18 січня 1996 року № 63/96. URL: <http://ua-info.biz/legal/baseri/ua-rmexzr/index.htm>.

118. Невмержицька О. Методологія і методи науково-педагогічних досліджень: методичні матеріали до самостійної роботи студентів. Дрогобич: РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2016. 112 с.

119. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Б.М.: Б.В., 2016. 34 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

120. Нові технології формування здорового способу життя у дітей і підлітків в умовах сучасного позакласного закладу : навч.-метод. посібник для

позашкільних навчальних закладів. Н. В. Макєєв, М. С. Гончаренко ; під ред. Е. Т. Карачинської. Харків : [Б.В.], 2001. 268 с.

121. Оздоровительные программы для учащихся в США. Международный и зарубежный спорт. Политика, менеджмент, маркетинг. Москва: ВНИИФК, 1998. № 1. С. 34–38.

122. Омельченко С.О. Взаємодія соціальних інститутів суспільства у формуванні здорового способу життя дітей та підлітків: монографія. Луганськ : Альма-матер, 2007. 352 с.

123. Омельченко С. О. Коло питань з проблеми: «соціальний інститут – здоровий спосіб життя». Соціальна педагогіка: теорія та практика. 2006. № 1. С. 55 – 60.

124. Павлюченко С.Д. Удосконалення сучасного уроку фізичної культури шляхом впровадження інноваційних технологій. URL: http://fizkulturamo.at.ua/publ/robota_mo/vistupi_na_mo/19.

125. Пангелов Б.П. Організація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2010. 248 с.

126. Панкова Є. В. Туристичне краєзнавство : навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв III-IV рівнів акредитації. а. – 3-те вид., перероб. та доп. Київ : Альтерпрес, 2009. 356 с.

127. Пантюк М, Пантюк Т. Дидактика. Конспект лекцій та опорні схеми: навч. посіб. Дрогобич : РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2010. 317 с.

128. Пантюк Т.І. Фізичне виховання дітей дошкільного віку в Україні: історія, теорія, практика: монографія. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2016. 208 с.

129. Перелік платних послуг, які можуть надаватися дитячими закладами оздоровлення та відпочинку, що утримуються за рахунок бюджетних коштів. Затв. постановою Каб. Міністрів України від 28.04.2009 р. № 424. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/424-2009-%D0%BF>.

130. Петранівський В.Л., Рутинський М.Й. Туристичне краєзнавство: Навч. посібник. Ф.Д. Заставний (ред.). Київ : Знання, 2006. 575 с.
131. Петрова І.В. Дозвілля в зарубіжних країнах: Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2005. 408 с.
132. Пехота О. М., Старєва А.М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя: монографія. Миколаїв: Іліон, 2007. 272 с.
133. Пирогова Е.А., Иващенко Л.Я., Страпко И.П. Влияние физических упражнений на работоспособность и здоровье человека. Киев: Здоров'я, 1986. 251 с.
134. Положення про центр, будинок, клуб, бюро туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді, туристсько-краєзнавчої творчості учнівської молоді, станцію юних туристів. Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.12.2002 № 730. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0010-03#Text>.
135. Полулях А. Формування здорового способу життя школярів засобами фізичного виховання в умовах ступеневої освіти. Фізичне виховання в школі. 2002. № 4. С. 35–38.
136. Порядок організації виїзду дітей за кордон на відпочинок та оздоровлення. Затв. постановою Каб. Міністрів України від 21.12.2005 р. № 1251 (із змінами). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1251-2005-%D0%BF>.
137. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про дитячий заклад оздоровлення та відпочинку» : прийнята 28 квітня 2009 р. № 422. Із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету міністрів № 656 (656 – 2018-п) від 22.08.2018 URL: www.zakon.rada.gov.ua.
138. Правила проведення туристських подорожей з учнівською та студентською молоддю України, затверджених наказом МОіН України 24.03.2006 р. №237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0320-99#Text>.

139. Припутень Л.І. Перлини рідного краю (Екскурсія як структурна одиниця педагогічного процесу). Методичний посібник з краєзнавства. Львів: Край, 2011. 328 с.

140. Про забезпечення права дітей на оздоровлення та відпочинок в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку, підпорядкованих органам управління освітою. Наказ М-ва освіти і науки України від 28.04.2017 р. № 662. URL: http://ua/legislation/pozashk_osv/55627/.

141. Про затвердження Положення про порядок організації індивідуальної та групової роботи в позашкільних навчальних закладах. Наказ 11.08.2004 № 651. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1036-04#Text>.

142. Про методичні рекомендації щодо організації оздоровлення дітей та проведення виховної роботи у дитячих закладах оздоровлення і відпочинку Лист МОН № 1/9-384 від 01.06.10 року. URL: osvita.ua/Legislation/list/2240/.

143. Рагозіна В. Дозвілля. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г.Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с. С.223 – 224.

144. Рибалко П.Ф. Система оздоровчих занять з дітьми 11 – 15 років в умовах літнього оздоровчого табору / П.Ф.Рибалко. Дисер ...кандидата педагогічних наук: 13.00.02 – теорія і методика навчання (фізична культура, основи здоров'я). Чернігів, 2011. 210 с.

145. Романчук О.Теоретичні основи формування готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до професійної діяльності. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2019. № 1(45). С. 14–21.

146. Ротерс Т. Рівень ритмічного розвитку школярів загальноосвітніх шкіл у процесі взаємодії фізичного виховання з естетичним. Молода спортивна наука України: зб. наук. пр. з галузі фіз. культури і спорту. Львів: ЛДІФК, 2003. Вип. 7. Т. 3. С. 323 – 236.

147. Савченко О.Я. Методичні рекомендації щодо використання в освітньому процесі типової освітньої програми для 1 класів закладів загальної

середньої освіти; типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти, 2018. URL: <https://nuschool.com.ua/plan/programm/savchenko/19.html>.

148. Савченко О. Упровадження компетентнісного підходу в початкову освіту: здобутки і нерозв'язані проблеми. Рідна школа. №4–5 (квітень–травень) 2014. С. 12 – 16.

149. Самковський Ю.Л., Шафранський І.В., Тимченко А.Я. Основні напрямки спортивно-оздоровчої роботи в туристичних комплексах. Актуальні проблеми організації фізичного виховання, студентської та учнівської молоді Львівщини: Зб. наук. праць. Львів: ЛДФЕІ. 2003. С. 129 – 131.

150. Самолюк А. Творча активність учнів основної школи у процесі туристсько-краєзнавчої роботи як одна із проблем сучасної педагогічної теорії. Фізична культура, спорт та здоров'я нації: зб. праць. Вінниця, 2013. Вип. 16. С. 53 – 57.

151. Сидоренко В.В. Концептуальні засади Нової української школи: ціннісно світоглядний аспект / Професійний розвиток фахівців у системі освіти дорослих: історія, теорія, технології: збірник матеріалів III-ї Всеукраїнської Інтернет-конференції 18 квітня 2018 р. м. Київ. У 2-х частинах : Ч.1. / наукова редакція, упорядкування: В.В.Сидоренко, Я.Л.Швень. Київ: Агроосвіта, 2018. 282 с. С. 121-128.

152. Сітовський А. Особливості розвитку інтересу до занять фізичною культурою школярів 7-х класів. Спортивний вісник Придніпров'я. 2005. № 5. С. 124 – 128.

153. Скотна Н., Стець В. Методи спеціальних науково-психологічних досліджень: навч. посіб. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2017. 54 с.

154. Словник української мови: в 11 томах. Том 10. Київ: Наукова думка, 1979. С.624.

155. Сологуб А.І. Здоровий спосіб життя. Рідна школа. 1995. № 12. С. 61–66.

156. Соломчак Х.О. Проблеми формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору. Збірник наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Пріоритетні напрями розвитку сучасних педагогічних та психологічних наук». 7 – 8 серпня 2020 р. Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки». 2020. 124 с. С.79 – 82.

157. Соломчак Х.О. Форми і методи для занять підлітків туризмом в педагогічних умовах літнього оздоровчого табору Інноваційна педагогіка. Науковий журнал. Одеса: Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. Випуск 23. 2020. С.39 – 42.

158. Соломчак Х.О. Шляхи удосконалення процесу формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. праць Класичного приватного університету. Редкол.: А.В.Сущенко (голов.ред) та ін.]. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 70. 230 с. Т.4. С. 14 – 17.

159. Сорокоумова Е.А. Возрастная психология. Краткий курс. Санкт-Петербург: Питер, 2008. 208 с.

160. Сотникова А.Г. Внеурочные занятия по физическому воспитанию в средних школах США. Теория и практика физической культуры. 1990. № 3. С. 42 – 43.

161. Сутула В.О., Бондар Т.С., Васьков Ю.В. Формування фізичної культури особистості – стратегічне завдання фізкультурної освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Слобожанський науково-спортивний вісник. Харків: ХДАФК, 2009. № 1. С. 15 – 21.

162. Сухарев А.Г., Теленчи В.Г., Шебулина О.А. Двигательная активность и здоровье детей и подростков. Москва: Медицина, 1998. 71 с.

163. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Сухомлинський В.О. Вибрані твори : в 5-ти т. Т. 3. Київ: Радянська школа, 1977. С. 7–282.

164. Сухомлинський В.О. Фізичне виховання і проблема вільного часу та відпочинку. Сухомлинський В.О. Вибрані твори : в 5-ти т. Т. 4. Київ : Радянська школа, 1977. С. 142–145.

165. Сущенко Л.П. Валеологія. Енциклопедія освіти . Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с. С. 72.

166. Сходинки до здоров'я : метод. матеріали до тренінгу [авт.-упоряд. : В. С. Петрович, О. Ю. Закусило, Н. В. Зимівець та ін.]. 3-є вид., переробл. та доповн. Київ : Наук. світ, 2006. 109 с.

167. Технологія виховної роботи в умовах табірної зміни: теорія і практика. Київ: Грайлик, 1998. 120 с.

168. Тимощук Н.С. Особистісно-орієнтоване виховання старшокласників у процесі позакласної роботи: [навч.-метод. посібник]. Рівне: [Б.В.], 2004. 281 с.

169. Тимощук Н.С. Соціально-педагогічні умови особистісно орієнтованого виховання старшокласників у процесі позакласної роботи. Автореф дис. .. кандидата пед. наук: 13.00.07 – теорія і методика виховання. Київ, 2005. 24 с.

170. Типове положення про дитячий оздоровчий заклад. Затверджено Наказ Державного комітету України у справах сім'ї та молоді 05.02.2004. № 31. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 19 лютого 2004 року № 213/8812.URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=03YNNDB8E4>

171. Тупіленко С. Проблема використання особистісно орієнтованого підходу у фізичному вихованні дітей другого-третього року життя. Наука і освіта: науково-практичний журнал Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Випуск 4. 2012. С.183 – 186.

172. Турчик І.Х. Формування життєвих навичок (life skills) дітей та молоді США засобами спорту. Kultura fizyczna, pedagogika, zdrowie i fizjoterapi/за ред. Oksana Zabolotna, Dariusz Skalski. Starogard Gdański. 2020. С.26-37

173. Туяхова В.В. Використання інноваційних технологій на уроках фізичної культури. URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/48360.

174. Ушинський К. Д. Програма педагогічного курсу для жіночих навчальних закладів . Ушинський К. Д. Твори. В 6 т. Т. 6. Київ : Радянська школа, 1955. С. 16–38.

175. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання (Спроба педагогічної антропології). Ушинський К. Д. Твори. В 6 т. Т. 4. Київ : Рад. шк., 1952. С. 21–454;

176. Ушинський К. Д. Твори. В 6-ти т. Т. 5. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології. відп. за укр. вид. Г. С. Костюк, С. Х. Чавдаров. Київ : Радянська школа, 1952. 430 с.

177. Федчишин Н.О. Герbartіанство: забуті сторінки історії педагогіки. Вісник Черкаського університету: збірник наукових праць, серія «Педагогічні науки». Черкаси : ЧДПУ, 2015. № 3 (336). С. 96-101.

178. Філіпов З.І. Спортивний туризм. Організація і методика спортивно-туристичної роботи: навчальний посібник. Дрогобич: Коло, 2010. 344 с.

179. Фірцак П.О. Туризм як засіб відновлення організму. Актуальні проблеми організації фізичного виховання студентської та учнівської молоді Львівщини: Зб. наук. праць. Львів: ЛДФЕІ. 2003. С. 144 – 145.

180. Фіцула М. Педагогіка: Навчальний посібник. Видання 2-ге, виправлене, доповнене. Київ: Академвидав, 2005. 560 с.

181. Химинець В. Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя URL: <http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49>.

182. Хриков Є.М. Педагогічні умови у структурі педагогічного знання. URL: <http://hrykov.luguniv.edu.ua/index.php/naukovi-roboti/101>.

183. Хрипкова А. Г., Антропова М. В., Фарбер Д. А. Возрастная физиология и школьная гигиена : учеб. пособие для пед. институтов. Москва : Просвещение, 1990. 319 с.

184. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації». Затверджено Указом Президента України від 1 вересня 1998 року № 963/98. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/1060-12>.

185. Часнікова О. Компетентнісний підхід в освіті як основа її реформування. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2607.

186. Чепіль М., Возняк А. Теорія і практика творчої особистості підлітків у позакласній виховній роботі (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.): монографія. Дрогобич: РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2009. 288 с.

187. Чепіль М., Дудник Н. Педагогічні технології: навчальний посібник. Дрогобич: РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2009. 242 с.

188. Шевчук І.В. Педагогічна сутність дозвілля та дозвіллєвої діяльності. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. № 1 (60). 2014. С.250–260.

189. Щекина С.С. Традиции и инновации в досуговой деятельности: философия и педагогика каникул. Преемственность и новаторство в науке и образовании. Сборник материалов 9 Региональных педагогических чтений: в двух частях. Часть 1. Каргополь: [Б.В.], 2008. С.139–143.

190. Щекина С.С. Философия и педагогика культуры: Презентация. URL: <http://present5.com/prezentaciya-prezentaciya-filosofiya-i-pedagogika-kanikul/>.

191. Щербанік Х.О. Вплив спортивно-оздоровчого туризму на організм студентів вищих навчальних закладів Матеріали Міжнародної Науково-практичної конференції «Тенденції розвитку туристичної індустрії в умовах глобалізації», 27-28 квітня 2017р., Ужгород, С.103-105.

192. Щербанік Х., Гук Н. Теорія і методика оздоровчого туризму. Робоча програма навчальної дисципліни для спеціальності 014.11 Середня освіта

(Фізична культура). Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2016. 12 с.

193. Щербанік Х.О. Проблема дозвілля та відпочинку у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського Педагогіка Василя Сухомлинського: від традицій до інновацій: Зб. наук. праць [за ред. М. Чепіль]. Дрогобич, 2018. С. 261 – 267.

194. Щербанік Х.О. Психолого-педагогічне забезпечення формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору The 6th International conference – Science and society (August 3, 2018). Accent Graphics Communications & Publishing, Hamilton. Canada, 2018. 250 p. С.146 – 156.

195. Щербанік Х.О. Структура навчально-виховної моделі формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору Інноваційна педагогіка. Науковий журнал. Одеса: Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. Випуск 7. 2018. С.56 – 59.

196. Щербанік Х.О. Формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору: постановка проблеми. Молодь і ринок. 2018. № 7 (162). С. 139 – 143.

197. Чепелюк А.В., Щербанік Х.О., Особливості туризму як засобу фізичної активності студентів вищих навчальних закладів. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Випуск 136. 2016. С.211-215.

198. Щербанік Х.О., Чепелюк А.В. Туризм як складова екологічного виховання студентів вищих навчальних закладів Науковий часопис. Серія 15. Випуск 5 К (86) 17. Наукові матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи», присвяченої 20-ти річчю факультету фізичного виховання Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Київ: Вид. НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. С.374-377.

199. Яковлев Е.В., Яковлева Н.О. Педагогическая концепция: методологические аспекты построения. Москва: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2006. 239 с.

200. Aktywność ruchowa ludzi w różnym wieku № (23) 3/2014 : Wydawnictwo Promocyjne «Albatros» Szczecin 2014. 109 s.

201. Dallari, Fiorella et Mariotti, Alessia. Children in Tourism: a fresh perspective ? URL: <http://journals.openedition.org/viatourism/1407>; DOI: <https://doi.org/10.4000/viatourism.1407>.

202. Dziubiński Z. Kultura somatyczna kleryków. Warszawa: Wyd. Salezjańskie, 1996. P. 35-64.

203. Jutras S., Normandeau S., Kalnins I. Mutual Help in Relation to Health: the Experience of Children .The Journal of Primary Prevention. 1997. Volume 18. № 2. P. 173 – 192.

204. Mroczek-Żulicka, A. Wychowawcza rola turystyki. Działaniach polskich organizacji młodzieżowych warsztaty z geografii turystyki. S. 141 – 164. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/76002485.pdf>.

205. Pantiuk T., Protsenko U, Romanchuk O, Danylevych M. Improvement features of the Ukrainian physical education system. Journal of Physical Education and Sport (JPES), 2016. №16 (1). Art. 19. pp. 113-117.

206. Smoleń Ewa. Aktywność fizyczna dzieci i młodzieży. URL: <https://www.medicover.pl/o-zdrowiu/aktywnosc-fizyczna-dzieci-i-mlodziezy,7114,n,192>.

207. Solomchak Kh.O. Forming an interest in practicing tourism activity for the purpose of recreation and well-being of teenagers in a present-day environment. Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej, Częstochowa: Wydawnictwo Akademii Polonijnej «Educator», 2020, 38 (2020) nr 1-1, 324 s. S. 221 – 226.

208. Szkoła Podstawowa im. Stanisława Broniewskiego «Orszy» w Wałdowie Szlacheckim. URL: <http://www.orsza.pl/roznosci-II-kalendarz-kultura-fizyczna.html>.

209. Ungar, Michael Ph.D. Nurturing Resilience. Summer Camps Make Kids Resilient. Sending children to a residential, or day camp, builds resilience. Posted Feb 05, 2012. URL: <https://www.psychologytoday.com/blog/nurturing-resilience/201202/summer-camps-make-kids-resilient>.

210. Wychowanie fizyczne i sport w szkole / red. Zbigniew Szaleniec, Józef Bergier; Komisja Nauki, Edukacji i Sportu Senatu Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa : Kancelaria Senatu, 2010. (Problemy Nauki i Wychowania). 153 s.

211. Winthrop, Rebecca . COVID-19 and school closures: What can countries learn from past emergencies? Published: Brookings Institution, 31 March 2020. URL: <https://www.brookings.edu/research/covid-19-and-school-closures-what-can-countries-learn-from-past-emergencies/>.

212. Ziemska M. Rodzina a osobowość. Warszawa : Wiedza Powszechna, 1979. 265 s.

213. Zeszyty naukowe. Zeszyt 1. Wyższa szkoła hotelarstwa i turystyki w Lesku. Lesko: B.B., 2002. 160 s.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ІЗ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати

1. Щербанік Х.О. Формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору: постановка проблеми. Молодь і ринок. 2018. № 7 (162). С. 139 – 143.

2. Щербанік Х.О. Структура навчально-виховної моделі формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору Інноваційна педагогіка. Науковий журнал. Одеса: Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. Випуск 7. 2018. С.56 – 59.

3. Соломчак Х.О. Форми і методи для занять підлітків туризмом в педагогічних умовах літнього оздоровчого табору Інноваційна педагогіка. Науковий журнал. Одеса: Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. Випуск 23. 2020. С.39 – 42.

4. Соломчак Х.О. Шляхи удосконалення процесу формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. праць Класичного приватного університету [Редкол.: А.В.Сущенко (голов.ред) та ін.]. Запоріжжя: КПУ, 2020. Вип. 70. 230 с. Т.4. С. 14 – 17.

5. Щербанік Х.О. Психолого-педагогічне забезпечення формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору The 6th International conference – Science and society (August 3, 2018). Accent Graphics Communications & Publishing, Hamilton. – Canada, 2018. 250 p. С.146 – 156.

6. Solomchak H. Forming an interest in practicing tourism activity for the purpose of recreation and well-being of teenagers in a present-day environment. *Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej*, Częstochowa: Wydawnictwo Akademii Polonijnej «Educator», 2020, 38 (2020) nr 1-1, 324 s. S. 221 – 226.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Чепелюк А.В., Щербанік Х.О., Особливості туризму як засобу фізичної активності студентів вищих навчальних закладів Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Випуск 136. 2016. С.211-215.

8. Щербанік Х.О., Чепелюк А.В. Туризм як складова екологічного виховання студентів вищих навчальних закладів Науковий часопис. Серія 15. Випуск 5 К (86) 17. Наукові матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи», присвяченої 20-ти річчю факультету фізичного виховання Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Київ: Вид. НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. С.374-377.

9. Щербанік Х.О. Вплив спортивно-оздоровчого туризму на організм студентів вищих навчальних закладів: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Тенденції розвитку туристичної індустрії в умовах глобалізації», 27-28 квітня 2017р., Ужгород, С.103-105.

Наукові праці, які додатково відображають результати дисертації

10. Гук Н., Щербанік Х. Туризм. Методичні рекомендації до виконання індивідуальних завдань. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2017. 0,8 друк арк./ авт. уч. 0,5 друк. арк..

11. Щербанік Х.О. Проблема дозвілля та відпочинку у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського Педагогіка Василя Сухомлинського: від традицій до інновацій: зб. наук. пр. / за ред. М. Чепіль. Дрогобич, 2018. С. 261 – 267. (7 с. / 0,4 д.а.)

12. Соломчак Х.О. Проблеми формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору. Збірник наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Пріоритетні напрями розвитку сучасних педагогічних та психологічних наук». 7 – 8 серпня 2020 р. Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки». 2020. 124 с. С.79 – 82.

Відомості про апробацію результатів дослідження

Основні теоретичні положення і практичні результати проведеного дослідження обговорювалися на засіданні кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, отримали позитивні відгуки на науково-практичних конференціях, семінарах, зокрема:

1. Міжнародна науково-практична конференція «Тенденції розвитку туристичної індустрії в умовах глобалізації» (27-28 квітня 2017р. Ужгород).

2. Міжнародна науково-практична конференція «Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи» (Баку – Ужгород – Дрогобич, 2018 рр.).

3. Міжнародна науково-практична конференція «Формування цінностей особистості в європейському освітньому просторі: теорія та практика» (26 – 27 жовтня 2017 року. Дрогобич).

4. IX Міжнародна науково-практична конференція «Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи», присвячена 20-ти річчю факультету фізичного виховання Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Київ – Дрогобич, 2017).

5. The 6th International conference – Science and society. Accent Graphics Communications & Publishing, Hamilton (Canada, August 3, 2018).

6. Міжнародна науково-практична конференція «Пріоритетні напрями розвитку сучасних педагогічних та психологічних наук» (7 – 8 серпня 2020 р. Одеса).

7. VIII Міжнародна науково-практична дистанційна конференція «Actual trends of modern scientific research» (Мюнхен, 14 – 16 березня 2021 р.).

8. Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання сучасних педагогічних та психологічних наук» (19 – 20 лютого 2021 р. Одеса).

9. Всеукраїнська науково-практична конференція «Педагогіка Василя Сухомлинського: від традицій до інновацій» (Дрогобич, 2018 р.).

10. Звіт на засіданнях кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Дрогобич, 2017 – 2021 рр.).

11. Виступ на щорічних звітних наукових конференціях Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Дрогобич, 2017 – 2020 рр.).

ОРІЄНТОВНА ПРОГРАМА

**спецкурсу «Туризм – це більше, ніж мандрівки»
для роботи з підлітками з метою формування інтересу до занять
туризмом в умовах літнього оздоровчого табору,
а також для підготовки та перепідготовки вчителів, інструкторів
фізичного виховання в літніх оздоровчих таборах
(автор-укладач – Соломчак Х.О.)**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА**Вступ**

Проблема формування у підлітка інтересу до занять туризмом виходить за межі компетенції лише фізичного виховання, а є загальною педагогічною проблемою. Підлітковий вік (11/12 – 15/16 років) є найбільш сприятливим для ефективного формування здорового способу життя, вмотивованих занять туризмом, оскільки відбувається перехід від природної потреби в подорожах та мандрівках до усвідомленої необхідності її задоволення. Джерелом інтересу до занять туризмом є внутрішня мотивація підлітка, яка виникає тоді, коли цілі і завдання щодо занять фізичною культурою, вимоги дорослих (батьків, учителів, вихователів, інструкторів, керівників фізкультури в школі та поза нею) виявляються для підлітка оптимальними, коли їхнє (дорослих) «треба» трансформується у його (підлітка) «хочу». Це поєднання естетичного та етичного рівнів усвідомлення підлітком проблеми і, як засвідчує опитування, на цьому етапі онтогенезу естетичне домінує над етичним.

Інтерес підлітків до занять туризмом є формою емоційного вияву потреби рухової діяльності, подорожей, що забезпечує скерованість особистісних сил підлітка на її задоволення. Процес формування інтересу до занять туризмом в умовах ЛОТ ми розглянули як мотиваційний, розкрили його діалектику, з'ясували логіку його «технології». Це дозволило відтворити алгоритм виникнення інтересу у конкретизації шести етапів: **виникнення потреби**

займатися туризмом як відчуття підлітком нестачі руху, фізичного навантаження, самопізнання і самовдосконалення тощо → **пошук способів задоволення цієї потреби** → **визначення цілей, напрямів дій** → **виконання конкретних дій** у виборі і в занятті туризмом → **отримання результату як винагороди** за виконані дії, що послаблює, зберігає чи посилює інтерес до цих занять → **відчуття задоволеної потреби** в заняттях туризмом, що **свідчить про стійкий інтерес** до цих занять як поєднання *знань* (інтегративних валеологічних), *діяльності* (власне занять туризмом – самостійно та спеціально організованих) та *емоційного задоволення* від цієї діяльності.

Методологічні засади формування у підлітків інтересу до занять туризмом у ЛОТ визначені ідеями філософії і педагогіки канікул (А.Болл, Б.Болл, Г.Буранова, Н.Крилова, А.Сотнікова, С.Щекіна та інші), а також настановами особистісно орієнтованого підходу у поєднанні із валеологічним (М.Андрос, І.Бех, О.Вишневський, Т.Круцевич, Т.Ротерс, Л.Сущенко, В.Туяхова, С.Тупіленко, Н.Тимощук та інші). Суть цих настанов в наступному: - утвердження позиції підлітка як рівноправного учасника освітнього процесу в педагогічних умовах ЛОТ; - співробітництво педагога (вихователя/інструктора/тренера) з вихованцями за типом суб'єкт-суб'єктної взаємодії, що сприяє взаєморозумінню, співпереживанню, вільному обміну думками, враженнями; - забезпечення умов повноцінної життєтворчості особистості, що сприяє індивідуальному розвитку підлітка, стимулює його внутрішню мотивацію до занять туризмом; - створення у заняттях туризмом ситуації успіху, захищеності, підтримки, позитивних емоційних переживань підлітка.

Об'єктом спецкурсу є освітні умови літнього оздоровчого табору, в яких у підлітків формується інтерес до занять туризмом.

Предмет спецкурсу – процес формування стійкого інтересу в підлітків до занять туризмом у педагогічних умовах літніх оздоровчих таборів.

Основна мета реалізації програми – отримання стійкого інтересу у підлітків до занять туризмом, заснованого на **синкретизмі знання** – про себе, своє тіло, здоров'я, типи туристичних походів, значення і методику занять туризмом тощо, **занять туризмом та задоволення** – власне від процесу заняття туризмом та отриманого пізнавального, емоційно-естетичного результату.

Для досягнення поставленої мети передбачається вирішення таких **завдань**:

з'ясувати психолого-педагогічні аспекти проблеми формування у підлітків інтересу до занять туризмом у літньому оздоровчому таборі;

обґрунтувати методологічні засади формування у підлітків інтересу до занять туризмом у літньому оздоровчому таборі;

відтворити алгоритм виникнення у підлітків інтересу до занять туризмом та освітню модель його формування в педагогічних умовах літнього оздоровчого табору;

визначити форми і методи для занять підлітків туризмом в педагогічних умовах літнього оздоровчого табору;

визначити на засадах особистісно орієнтованого підходу ті риси мотиваційної сфери підлітків, які є очікуваним результатом процесу формування інтересу у підлітків до занять туризмом у літньому оздоровчому таборі за параметрами рівня мотивації, задоволення особистісних очікувань від перебування в ЛОТ, фізичної прикладної підготовки в компетенціях туризму.

Кількість годин: 10 академ. год., 8 годин – одноденний похід

Реалізація програми спецкурсу повинна забезпечити:

- мету фахової підготовки (перепідготовки) вчителя фізичної культури (інструктора фізичної культури в літньому оздоровчому таборі);
- обізнаність вчителів фізичної культури (інструкторів фізичної культури в літньому оздоровчому таборі) з настановами особистісно орієнтованого та валеологічного підходів щодо занять туризмом;

- формування здорового способу життя особистості засобами фізичної культури на всіх етапах онтогенезу;
- особистісно орієнтовану і валеологічну спрямованість занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору;
- забезпечити підліткові педагогічні умови для відпочинку та оздоровлення в процесі занять туризмом.

Підліток/ студент/ вчитель/інструктор повинен знати:

- змістові та методологічні настанови гуманістичної особистісно орієнтованої парадигми виховання підлітків, зокрема засобами фізичної культури;
- основні терміни та поняття, які розкривають сутність процесу формування інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору (інтерес, мотивація, потреба, стимул, алгоритм, модель, особистісно орієнтований підхід, педагогічна взаємодія, естетично-емоційне задоволення тощо);
- психологічні вікові особливості підлітків;
- класифікаційні ознаки занять туризмом;
- особливості туризму як виду спорту, мандрівки, явища культури, засобу формування інтересу у підлітків до занять фізичною культурою.

Підліток, студент/ вчитель/інструктор повинен уміти:

- застосовувати теоретичні знання гуманістичної особистісно орієнтованої парадигми виховання підлітків в умовах школи та позашкільного закладу освіти, зокрема літнього оздоровчого табору;
- поєднувати знання про психосоматичні особливості підліткового віку, власного тіла, здоров'я, шляхи і засоби задоволення потреб самоутвердження та самореалізації, рухової діяльності з елементами туристичного походу, фактами з історії виникнення та розвитку світового та українського туризму, фактами біографії визначних туристів, власним життєвим досвідом тощо;

- організувати самостійну роботу підлітка в заняттях туризмом з підготовчо-тренувальними фізичними вправами.

ЗМІСТ КУРСУ

Розділ 1

Теоретичні та практичні проблеми формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору (10 год.)

Тема 1. Мета та завдання спецкурсу. Його виховне значення для підліткової аудиторії, а також для загальноосвітньої та спеціальної (професійної) підготовки (перепідготовки) студентів факультету фізичного виховання, вчителів фізичної культури, інструкторів літніх оздоровчих таборів. Міжгалузеві зв'язки (педагогіка, психологія, валеологія, історія розвитку фізичної культури і спорту в Україні і світі, культурологія) в процесі формування інтересу у підлітків до занять туризмом. Принципи, функції, завдання та складові туризму. Організаційні форми туристських заходів. Інтегральні функції спортивно-оздоровчого туризму (розвиваюча функція, виховна, розважальна). Характеристика туристичної діяльності в закладах освіти різного типу. Історичні витоки туризму. Основні поняття у туристичній діяльності. Перспективи розвитку екотуризму в Україні. Мотивації до подорожей. Особливості навчальної програми з фізичного виховання для загальноосвітніх закладів освіти (5-9 класи), варіативний модуль «Туризм».

Тема 2. Вікові психолого-фізіологічні особливості дитини підліткового віку. Особливості формування мотиваційної сфери особистості підлітка. Алгоритм виникнення інтересу до занять туризмом та шляхи його задоволення. Показники сформованості інтересу до занять туризмом у цілісності: знання – фізкультурно-оздоровча діяльність (заняття підготовчо-тренувальними фізичними вправами та участь в походах/подорожах) – задоволення від цієї діяльності.

Тема 3. Система потреб та інтересів особистості (в ієрархії А.Маслоу). Роль і значення фізкультурно-оздоровчої діяльності особистості для задоволення життєво необхідних потреб та самоуктаалізації. Вибір кандидатів у туристичний похід. Фізична і психологічна підготовка учасників. Мета і задачі групи. Формування мотивації підлітка до занять туризмом як основа туристичної підготовки та діяльності.

Тема 4. Літній оздоровчий табір як позашкільний заклад освіти для проведення дозвілля, відпочинку та оздоровлення дітей та молоді. Особливості організації та проведення дозвілля як відпочинку та оздоровлення в умовах літнього оздоровчого у формах і методах особистісно орієнтованого виховання, з використанням засобів фізкультурно-оздоровчої діяльності, зокрема занять туризмом. Проблема ролі і значення функціонування ЛОТ в контексті педагогіки канікул. Зв'язок освітнього процесу в ЛОТ і закладі загальної середньої освіти.

Тема 5. Заняття туризмом як форма фізкультурно-оздоровчої діяльності підлітків в умовах літнього оздоровчого табору та поза ним, засіб формування стійкого інтересу до занять фізичною культурою. Характерні риси та особливості спортивно-оздоровчого туризму. Характеристика основних видів спортивно-оздоровчого туризму. Класифікація туристичних походів. Активні туристські заходи в природному середовищі. Основи туристичної підготовки. Топографічна підготовка. Різновиди мапи. Умовні знаки та легенда мапи. Масштаб. Небезпечні ділянки. Колір на мапі. Компас. Азимут. Візуальне визначення відстані на місцевості. Орієнтування на місцевості. Правила безпеки на заняттях з елементами туризму. Час проходження дистанції. Змагання зі спортивного орієнтування. Спорядження. Комплектація похідної аптечки.

Тема 6. Туризм як спортивна гра та феномен культури. Суб'єкти туризму: туристи, тренери, інструктори, краєзнавці, мандрівники. Керівник та інструктор походу. Тракткування елементів туризму у контексті краєзнавчої роботи. Патріотичне виховання підлітків засобами туризму як діяльності та явища

культури. Район походу. Розробка маршруту. Вибір складності дистанції. Шляхи виходу на маршрут. Отримання дозволу на проходження походу. Планування темпу руху і відпочинок у поході. Фізична підготовка туриста. Сезон подорожі, ступінь складності, склад групи, кількість учасників, кошторис. Обов'язки членів групи. Оздоровче значення туризму.

Тема 7. Історія розвитку світового та українського туризму. Міжнародні організації туризму. Об'єкти туристичної діяльності в межах населеного пункту, району, області, України та світу як шлях самопізнання та самореалізації. Документація, спорядження. Мапи. Щоденник туриста-краєзнавця. Особисте і групове спорядження. Найпростіші спостереження в подорожі (геологічні, гідрологічні, метеорологічні, фенологічні-сезонні, археологічні, за рослинністю, за тваринами). Вибір особистого спорядження та розподіл групового спорядження. Вага рюкзака. Толерантність до місцевого населення.

Тема 8. Методи туристсько-краєзнавчих досліджень. Методи збереження та поширення туристсько-краєзнавчої інформації. Шкільний краєзнавчий музей. Методи поширення туристсько-краєзнавчої інформації (тематичні екскурсії путівники, довідники, альбоми, туристські карти тощо). Основні принципи організації та діяльності музею. Підготовка і проведення екскурсій у краєзнавчому музеї. Основні етапи підготовки екскурсії. Методика проведення екскурсій. Метод спостереження (опис, вимірювання, порівняння, відео- та аудіо спостереження, включене та невключене, відкрите та приховане спостереження). Метод бесіди (інтерв'ю). Метод вивчення документів. Метод краєзнавчого експерименту. Методи фіксації туристсько-краєзнавчої інформації на маршруті. Метод перспективних зарисовок. Основні поняття ескізних перспективних зарисовок. Зміст та способи побудови ескізної перспективної зарисовки. Камеральна обробка та оформлення рисунків та малюнків. Фотографування й відеозйомка в туристсько-краєзнавчому поході. Знімальна апаратура і спорядження. Підготовка до фото- та відеозйомки у туристсько-краєзнавчому

поході. Підготовка сценарію фоторепортажу та відеофільму. Загальні правила фото та відеозйомки.

Тема 9. Проведення туристського походу. Темп руху. Подолання перешкод. Техніка і тактика подорожі. Техніка подолання природних перешкод у пішій подорожі. Темп руху. Організація водної переправи: над водою, навісна, плавом, вбхід. Організація переходу по сніжному схилі. Спорядження. Перила. Правила руху. Розпорядок дня у поході. Графік руху: подолання схилів, густих заростів, болотистих ділянок. Бівачні роботи. Безпека у поході. Організація туристського бівуака. Харчування у поході. Причини виникнення небезпек, що залежать від природних умов (каменепади, снігові обвали, сонячне проміння, льодові провали, дощ, гроза, завірюха, туман, снігопад, ожеледь). Правильне розташування табору. Джерела води. Організація корисної праці. Толерантне відношення до місцевого населення. Отруйні рослини, комахи, тварини. Правила поведінки. Долікарська медична допомога. Сигнали про аварію.

Тема 10. Сформований інтерес підлітка до занять туризмом як поєднання **знання** (про себе, значення фізкультурно-оздоровчої діяльності для життєдіяльності, туризм як форму цієї діяльності і засіб самопізнання, самоствердження та самореалізації), **діяльності** (заняття туризмом в умовах літнього оздоровчого табору та поза ним) і **задоволення** від цієї діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексєєнко Т.Ф. Канікули // Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с. С. 378.
2. Андрєєва О. В. Аналіз мотиваційних теорій у сфері оздоровчої фізичної культури та рекреації . Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2004. № 2. С. 81 – 84.
3. Антонік В.І. Анатомія, фізіологія дітей з основами гігієни та фізичної культури. Навчальний посібник. К.: «Видавничий дім «Професіонал», Центр учбової літератури, 2009. 336 с.

4. Безверхня Г.В. Мотивація до занять фізичною культурою і спортом школярів 5 – 11 класів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і сп. : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення». Львів: [Б.В.], 2004. 23 с.

5. Бех І.Д. Виховання особистості: У2 кн. Кн.1: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади : наукове видання. К.: Либідь, 2003. 280 с.

6. Болл А. и Б. Основы лагерного менеджмента: учеб. пособие для руководителей детских оздоровительных учреждений: пер. с англ. Санкт-Петербург: [Б.В.], 1994. 221 с.

7. Брижаний О.В., Прокопова Л.І. Формування мотивації фізкультурно-оздоровчої діяльності особистості на різних вікових етапах її розвитку. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. Харків: ХПУ 2001, №5. С. 13 – 18.

8. Винник В.Д. Особливості формування інтересу та мотивації до занять фізичним вихованням. Теорія та методика фізичного виховання. 2010. № 12. С. 39 – 42.

9. Газман О.С. Смыслы и значения философии и педагогики каникул. Новые ценности образования: Философия и педагогика каникул. Вып. № 8. М.: Инноватор, 1998. С.14 – 22.

10. Головач І. І. Використання основних форм екологічного туризму у фізичному вихованні школярів. Спортивний вісник Придніпров'я . 2014. № 1. С.37 – 41.

11. Горбинко В.М. Концепція діяльності дитячого оздоровчого табору «Астра». Практична психологія та соціальна робота. 2005. № 6. С. 57 – 60.

12. Дмитрук О.Ю., Щур Ю.В. Спортивно-оздоровчий туризм. Навчальний посібник. К.: «Альтерпрес», 2008. 280 с.

13. Дубінка М.М. Методика виховної роботи в дитячих оздоровчих таборах. Кіровоград: [Б.В.], 2006. 153 с.

14. Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» : прийнятий 4 вересня 2008 року № 375-VI / Верховна Рада України. [Електронний ресурс]. Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua.

15. Концепція Державної цільової соціальної програми оздоровлення та відпочинку дітей і розвитку мережі дитячих закладів оздоровлення та відпочинку на період до 2017 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 № 549-р. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=246580569>

16. Кто в лагере живет? Педагогика школьных каникул. Сост. и науч. ред. С.В.Тетерский. М.: АCADEMIA, 2003. 130 с.

17. Лук'янченко М.І. Педагогіка здоров'я: теорія та практика: монографія. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2012. 348 с.

18. Маслоу А. Мотивация и личность. 3-е издание. СПб.: Питер, 2008. 352с.

19. Методика роботи в літньому оздоровчому таборі : навч. посіб. МО України, ІЗМН ; уклад. Є.І. Коваленко, А.І. Конончук, В.М. Солова. К. : ІЗМН, 1997. 280 с.

20. Наказний М.О. Проектування діяльності дитячого закладу оздоровлення та відпочинку: теорія і технологія: Монографія. Київ: [Б.В.], 2010. 476 с.

21. Нові технології формування здорового способу життя у дітей і підлітків в умовах сучасного позакласного закладу : навч.-метод. посіб. для позашк. навч. закл. М. В. Макєєв, М. С. Гончаренко ; під ред. Е. Т. Карачинської. Х. : [Б.В.], 2001. 268 с.

22. Навчальна програма з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів: 5 – 9 класи / Автори-укладачі: Т.Ю.Круцевич, С.М.Дятленко, І.Х.Турчик, Н.С.Кравченко, С.М.Чешейко, О.М.Лакіза, Д.В.Деменков. К.: [Б.В.], 2009. 117 с.

23. Пангелов Б. П. Організація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей : навчальний посібник / Б. П. Пангелов. Київ : Академвидав, 2010. 248 с.

24. Технологія виховної роботи в умовах табірної зміни: теорія і практика. К.: Грайлик, 1998. 120 с.

25. Тимощук Н.С. Особистісно-орієнтоване виховання старшокласників у процесі позакласної роботи: [навч.-метод. посібник] / Н.С. Тимощук. Рівне: [Б.В.], 2004. 281 с.

26. Туяхова В.В. Використання інноваційних технологій на уроках фізичної культури / В.Туяхова. Електронний ресурс. Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/48360/

27. Щекина С.С. Философия и педагогика культуры: Презентация / С.С.Щекина. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://present5.com/prezentaciya-prezentaciya-filosofiya-i-pedagogika-kanikul/>

Анкета для вчителів/інструкторів фізичного виховання в умовах закладу загальної середньої освіти, літнього оздоровчого табору

1. Стаж роботи в ЗОШ _____
2. Чи маєте досвід роботи інструктором фізичного виховання в літньому оздоровчому таборі?

3. Назвіть область, у якій ви проживаєте _____
4. Чи відома вам технологія особистісно орієнтованого виховання ?
а) добре відомі;
б) частково відомі;
в) слабо відомі;
г) не володію.
5. Чи застосовуєте Ви у своїй практиці технології особистісно орієнтованого виховання?

6. Яка, на вашу думку, головна мета використання технології особистісно орієнтованого виховання у процесі фізичного виховання?

7. Чи відома вам технологія валеологічного виховання ?
а) добре відомі;
б) частково відомі;
в) слабо відомі;
г) не володію.
8. Яка, на вашу думку, головна мета використання технології особистісно орієнтованого виховання у процесі фізичного виховання?

9. Які засоби, на вашу думку є ефективними для формування інтересу у підлітків до занять туризмом?

10. Чи вважаєте Ви необхідним застосовувати інформацію про психо-соматичні особливості підліткового віку, пропагувати культуру тіла, особистісні потреби на різних етапах онтогенезу під час вивчення курсу фізичної культури?

11. Чи приділяєте ви належну увагу емоційно-естетичній атмосфері на уроці (занятті)? Чому?

12. Чи приходилося вам примушувати підлітка виконувати фізичні вправи як навчальні завдання? Чи як покарання? Яку мету ви переслідували при цьому?

13. Які форми заохочення та покарання ви обираєте для підлітків під час занять фізичною культурою?

14. Як ви вважаєте, заняття туризмом – це об'єкт навчання і виховання, чи лише засіб?

15. Що є метою занять, які ви проводите з підлітками?

6. Назвіть 3-4 основних відмінностей між традиційною технологією фізичного виховання підлітків та інноваційною, особистісно орієнтованою _____

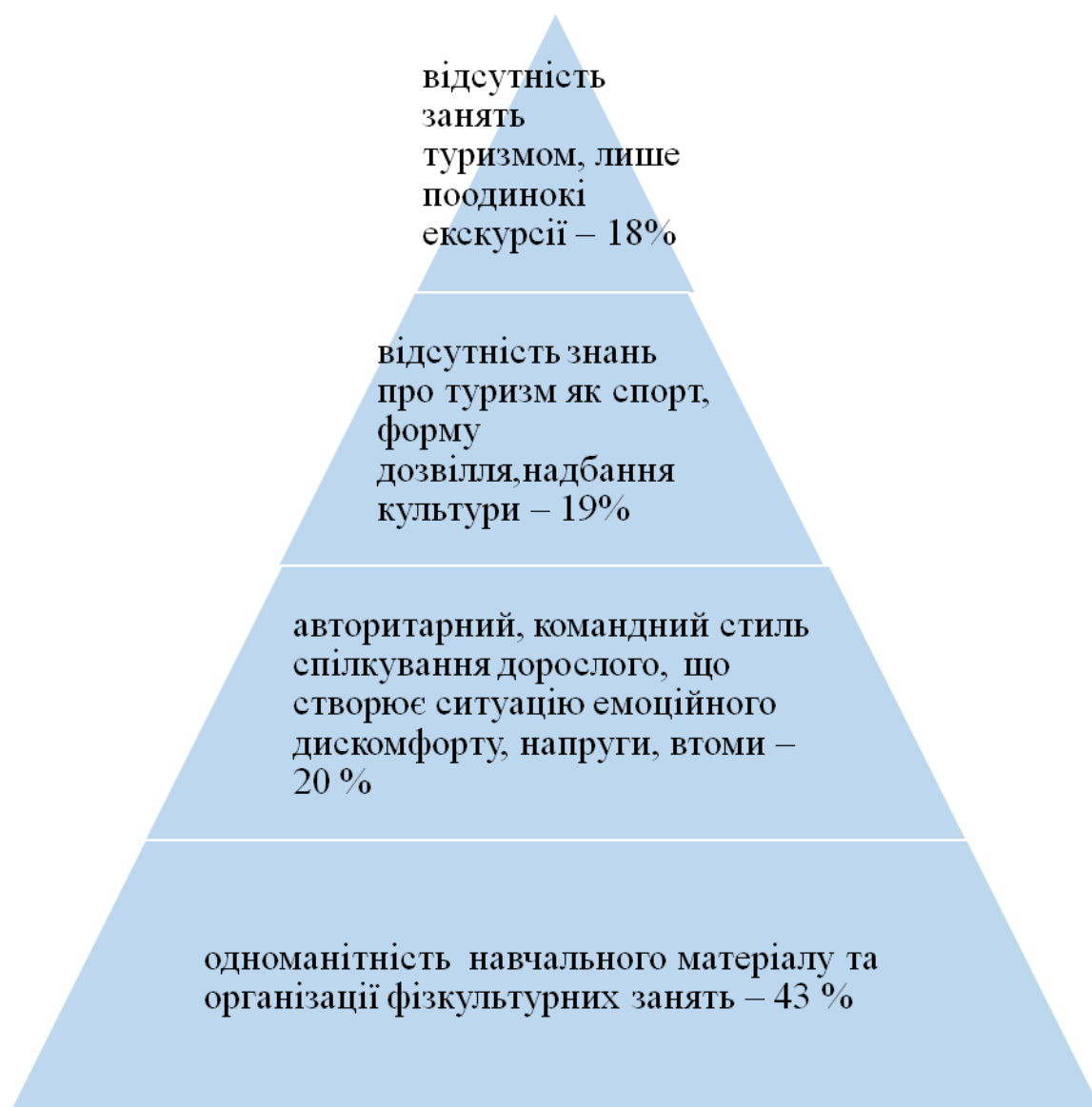


Рис. Д.1. Структура та ієрархія мотивів, які характеризують відсутність інтересу підлітків до занять туризмом

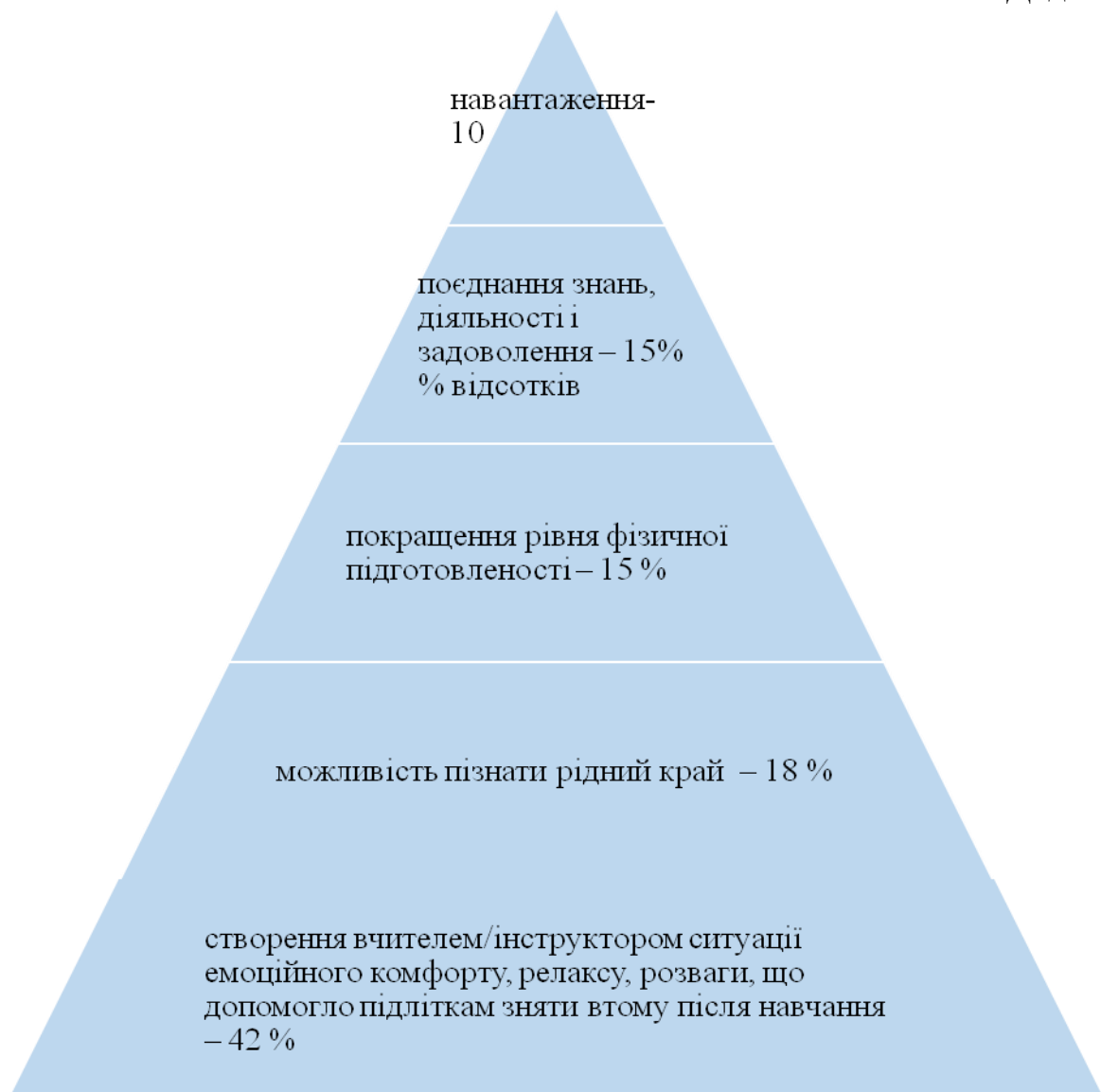


Рис. Е.1. Структура та ієрархія мотивів, які характеризують інтерес підлітків до занять туризмом

Методичні рекомендації проведення інформаційно-дослідницького проекту для підлітків «Україна – туристична країна»

з метою формування в них інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору

Метод проектів дозволяє будувати процес формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору у чіткій орієнтації на кінцевий результат: отримання стійкого інтересу до занять туризмом в умовах табору та поза ним як особистісного надбання, яке не втратить своєї актуальності упродовж усього періоду онтогенезу.

Стійкий інтерес до занять туризмом у підлітка можемо вважати сформованим, якщо мають місце у єдності та цілісності такі фактори: **знання підлітка** (інтегративні валеологічні: про свою тілесно-духовну природу, здоров'я як стан соціального, фізичного, психічного благополуччя, запорука життєвого успіху, самопізнання та самореалізації), **фізкультурно-оздоровча діяльність** (систематичні та цілеспрямовані заняття підготовчо-тренувальними фізичними вправами до туристичного походу/мандрівки: в природних та штучно створених умовах), відчуття емоційно-естетичного **задоволення** від цієї діяльності.

Метод проектів сприяє навчанню і вихованню на активній основі, через цілеспрямовану діяльність у відповідності до особистого інтересу, у поєднанні мети фізичного, емоційно-естетичного та інтелектуального напрямків виховання. Проектна діяльність передбачає використання педагогічних ситуацій та задач, активізацію пізнавальної діяльності підлітків у пошуку і вирішенні складних питань з теорії та практики туризму, що вимагає актуалізації знань, побудови гіпотез тощо. Метод проектів завжди орієнтований на самостійну діяльність підлітків (індивідуальну, парну, групову), яку вони виконують у відведений для цієї роботи час, як доповнення чи передумова до краєзнавчої екскурсії чи туристичного походу.

Метод проектів у процесі фізичного виховання – це проекти з метою дослідження впливу занять туризмом на організм людини, питань з історії туризму, краєзнавства, підготовки і проведення екскурсії, туристичного походу тощо. Використання проектної технології робить виховний процес більш захопливим для підлітків, оскільки передбачає: самостійний збір матеріалу по темі, теоретичне обґрунтування необхідності виконання певних організаційних дій, здобуття низки фізкультурних, валеологічних, природничих, культурологічно-краєзнавчих компетенцій для самопізнання, самовдосконалення та самореалізації у підготовці та участі в туристичному поході, екскурсії, виховання вольових якостей тощо.

У підлітків під час розробки власного проекту закладаються основи знань щодо застосування різноманітних методик підтримки здоров'я і фізичного вдосконалення. Інформація, самостійно здобута підлітками для власних проектів, дозволить усвідомити життєву необхідність компетентностей рухових умінь, долаття перешкод, орієнтування на місцевості, уникнення небезпеки та травматизму, облаштування, бівуаку, надання домедичної допомоги потерпілому тощо, що формуються в поході та процесі підготовки до нього. Підлітки стають більш компетентними і в теорії і в практиці предмету, що є необхідним як умова формування інтересу до занять туризмом.

Проектні технології з метою формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору та поза ним дозволяють трансформувати заняття рухової активності в заняття освітнього, виховного та розвивального напрямів, поєднувати компетентності фізичної культури з інтелектуальними, мовними, патріотичними, етичними, естетичними, математичними тощо. Окрім іншого, такі заняття допомагають підліткам, які мають певні обмеження в руховій активності, вповні проявити себе в проектній діяльності.

Під час презентації результатів проекту підлітки з'ясували правила поведінки в заняттях туризмом, дії учасників туристичного походу, виявили

знакові місця в рідному краї, особливості розвитку українського туризму в контексті світового тощо. Візуалізація даної інформації за допомогою інформаційних комп'ютерних технологій, використання Інтернет-ресурсу дозволяє закріпити отримані знання у пам'яті підлітків і перейти до практичних занять туризмом.

В єдності теоретичних і практичних методів проектної діяльності підлітків основний акцент зроблено на розкритті:

- емоційно-естетичного, етичного, інтелектуального потенціалу занять туризмом, в основі яких єдність загального (командного) та індивідуального (особистісного);

- можливостей для підлітка самопізнання, самоствердження та самореалізації у туристичній діяльності та спілкуванні;

- доцільному, ситуативно виправданому виконанні підлітком низки дій для власної безпеки, долання перешкод, орієнтації на місцевості, приготуванні їжі, створення комфортного відпочинку в польових умовах, надання першої домедичної допомоги при травмуванні тощо;

- підвищенні інтересу до краєзнавчої діяльності;

- життєвій необхідності формування валеологічних ключових компетентностей (мовних, культурологічних, математичних, природничих тощо), інтегративних знань, умінь та навичок з фізичної культури (витривалість, швидкість, сила, гнучкість, спритність).

Заняття проектною діяльністю задовольняє потреби підлітків, які здебільшого пов'язані із проблемами: -досягнення успіху, перебування у ситуації успіху; -міжособистісне спілкування у системі стосунків підлітка із однолітками, зокрема протилежної статі, дорослими; -самооцінка, самореалізація, оцінка інструктором/вихователем/однолітками власної участі у проекті (схвалення, подяка, зацікавленість аудиторії під час презентації тощо); - власного здоров'я та безпеки; -відпочинку, проведення дозвілля тощо.

Мотивація (усвідомлення потреб і цілей) підлітків до занять фізичною культурою та туризмом

(Автор: Шугані Анастасія Юріївна // Електронний ресурс. – Режим доступу: pedportal.net/starshie-klassy/fizkultura-i-sport/anketa-quot-motivaciya-uchaschihsya-k-zanyatiyam-fizicheskoy-kultury-quot-374112)

1. Я завжди з нетерпінням чекаю уроків фізичної культури, тому що вони зміцнюють моє здоров'я

Так

Ні

Не завжди

Важко відповісти

2. Я завжди знаходжу можливість займатися фізкультурою, тому що рух приносить мені радість

Так

Ні

Не завжди

Важко відповісти

3. У будь-яких обставинах я намагаюся регулярно займатися фізичною культурою

Так

Ні

Не завжди

Важко відповісти

4. Мені доводиться ходити на уроки фізичної культури, щоб отримати оцінку (обов'язково)

Так

Ні

Не завжди

Важко відповісти

5. Заняття фізкультурою і спортом мені потрібні для того, щоб в подальшому використовувати ці знання, навички та вміння в житті

Так

Ні

Не завжди

Важко відповісти

6. У спортивній секції є всі умови для спілкування з цікавими людьми

Так

Ні

Я не відвідаю спортивні секції

7. Беручи участь у фізкультурно-спортивних заходах і змаганнях, я прагну стати переможцем

Так

Ні

Не завжди

8. Інтерес до фізичної культури у мене не пропадає навіть під час шкільних канікул

Так

Ні

9. Мені подобаються фізкультурно-спортивні свята і змагання, пов'язані з боротьбою і суперництвом

Так

Ні

Не завжди

10. Я отримую задоволення від занять фізкультурою і спортом

Так

Ні

Не завжди

11. Я думаю, що всі оздоровчі заходи (фізкультхвилинки, рухливі зміни, спортивна година) повинні містити різні ігри та розваги

Так

немає

Не завжди

Важко відповісти

12. Я хочу займатися фізичними вправами, туризмом і спортом, тому що це модно і престижно

Так

немає

Не завжди

13. Самостійні заняття фізичними вправами вже стали звичкою для мене

Так

Ні

14. Заняття фізичними тренувальними вправами і туризмом мені корисні, покращують мій настрій і самопочуття

Так

Ні

Не завжди

15. Заняття фізичними тренувальними вправами та туризмом корисні для здоров'я, тому що шкільних уроків фізкультури недостатньо

Так

Ні

16. На заняттях фізичними тренувальними вправами та туризмом я виховую в собі сміливість, рішучість і самодисципліну, витривалість, швидкість та силу

Так

Ні

Не завжди

17. Під час канікул мені подобається багато рухатися і займатися туризмом

Так

Ні

18. Навіть під час канікул я змушую себе приділяти час заняттям фізичними тренувальними вправами, які тренують мою спритність, витривалість, швидкість та силу

Так

Ні

іноді

19. Щоб заняття фізкультурою і спортом не переривалися під час канікул, мене обов'язково повинен хтось контролювати

Так

Ні

Не завжди

20. Я намагаюся накопичити досвід фізкультурно-оздоровчої роботи, щоб використовувати його в різних життєвих ситуаціях

Так

Ні

Не знаю

21. Спілкування з друзями під час фізкультурно-спортивних заходів приносить мені велике задоволення

Так

Ні

Іноді

22. На змаганнях мені потрібна тільки перемога

Так

Ні

Не завжди

23. Я завжди цікавлюся фізкультурно-туристичною роботою і приймаю в ній участь

Так

Ні

Не завжди

24. Мені подобається, що в заняттях фізкультурою є елемент суперництва

Так

Ні

Не завжди

25. Мені хочеться займатися фізичними тренувальними вправами, щоб навчитися красиво рухатися, мати струнку фігуру і сильні м'язи

Так

Ні

26. Заняття фізичною культурою приваблюють мене іграми та розвагами

Так

Ні

Не завжди

27. Я беру участь у спортивних змаганнях тільки тоді, коли у них беруть участь мої знайомі і друзі

Так

Ні

Іноді

28. Активний відпочинок у вихідні дні, прогулянки, рухливі ігри, походи – це моя потреба

Так

Ні

Іноді

29. Фізкультура, спорт, рухливі ігри на дозвіллі і в канікули допомагають мені залишатися радісним, бадьорим і веселим

Так

Ні

Ключ

Так - 2 б.

Іноді - 1 б.

Ні - 0 б.

Висока мотивація 50-62 б.

Середня мотивація 25-49 б.

Низька мотивація 0-24 б.

Анкета для
підсумкового визначення рівня сформованості інтересу у підлітків до
занять туризмом в умовах ЛОТ

1. Чи вважаєте ви заняття туризмом дієвим засобом оздоровлення та відпочинку, отримання емоційного задоволення?

Так

Ні

Чому? _____

2. Чи маєте ви потребу, чи хочете займатися туризмом цілеспрямовано і систематично ?

Так

Ні

Чому? _____

3. Ви займаєтесь туризмом спонтанно, від випадку до випадку чи організовано і цілеспрямовано?

Так, від випадку до випадку

Ні, цілеспрямовано

Чому? _____

4. Ви вважаєте заняття туризмом нудними ? Чому?

Так

Ні

Чому? _____

5. Чи бажаєте ви займатися туризмом в шкільних постійно діючих секціях?

Так

Ні

Чому? _____

6. Чи вважаєте ви заняття туризмом престижними, ознакою благополуччя, життєвого успіху?

Так

Ні

Чому? _____

7. Що заважає вам займатися туризмом?

відсутність умов

відсутність коштів

відсутність часу

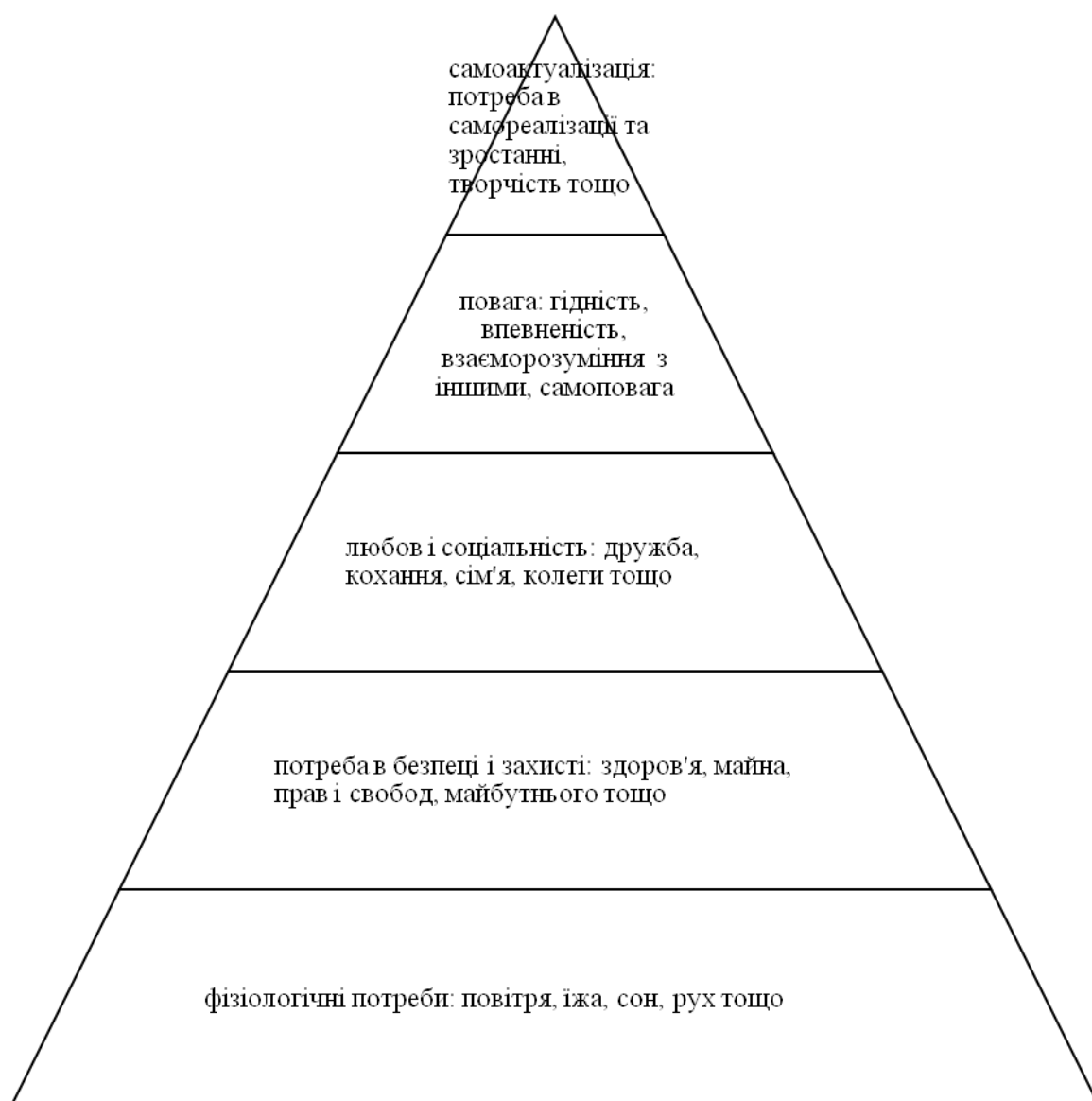


Рис.И.1. Ієрархія людських потреб (за А.Маслоу), які мотивують інтерес підлітків до занять туризмом в умовах ЛОТ та поза ним

Додаток І ДОВІДКИ ВПРОВАДЖЕННЯ (6 акти)



МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ІВАНА ФРАНКА

вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, 82100; тел. (0324) 41-04-74, факс (03244) 3-38-77
e-mail: dspu@dspu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125438

Від 7 грудня 2020 р. № 76

ДОВІДКА

про апробацію і впровадження результатів дисертації
здобувача наукового ступеня доктора філософії

Христини Орестівни Соломчак

на тему: **«Формування у підлітків інтересу до занять туризмом
в умовах літнього оздоровчого табору»**
зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

Упродовж 2019-2020 н.р. у центрі післядипломної освіти та доуніверситетської підготовки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка проводилася апробація і впровадження результатів дисертаційної роботи здобувачки наукового ступеня доктора філософії Соломчак Христини Орестівни на тему *«Формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору»*.

У процесі викладання навчальних курсів слухачам центру післядипломної освіти та доуніверситетської, зокрема слухачам курсів підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури та керівників гуртків, використовувалися матеріали і результати дисертації Х. Соломчак. Здобувачкою була розроблена авторська програма *«Туризм – це більше, ніж мандрівка»* та методичні рекомендації для проведення інформаційно-дослідницького проекту *«Україна – туристична країна»*. Мета запропонованих для апробації матеріалів – формування в підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору та поза ним.

Впровадження матеріалів дисертації «Формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору» в освітній процес викликало інтерес учителів фізичної культури та керівників гуртків, тоді як їхня апробація сприяла підвищенню рівня професійної компетентності педагогічних працівників.

Директор центру післядипломної освіти
та доуніверситетської підготовки
Дрогобицького державного
педагогічного університету
імені Івана Франка



Світлана ГІРНЯК

Ректор Дрогобицького державного
педагогічного університету
імені Івана Франка



Надія СКОТНА

Національний
педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова

**Факультет фізичного виховання,
спорту і здоров'я**

Україна, 01054, м. Київ,
вул. Тургенєвська 3-9
Телефон: 486-83-65
Тел/факс: (+38 044) 486-36-28

26.11.2020 № 1128



National
Pedagogical Dragomanov
University

**Faculty of Physical Education,
Sport and Health**

3-9 Turgenevska Str.
01054, Kyiv, Ukraine
Phone: 486-83-65
Tel / Fax: (+38 044) 486-36-28

ДОВІДКА
про апробацію і впровадження результатів
дисертаційного дослідження на тему:
**«Формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього
оздоровчого табору».**
здобувача наукового ступеня доктора філософії
Христини Орестівни Соломчак

Упродовж 2019-2020 н.р. в освітньому процесі факультету фізичного виховання, спорту і здоров'я Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова здійснювалась апробація та впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня кандидата педагогічних наук Соломчак Х.О. на тему «Формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору».

Матеріали викладені Соломчак Х.О. у наукових статтях, доповідях використовувалися під час читання курсів «Дитячий і юнацький спорт», «Теорія та методика фізичного виховання», «Організація і методика туризму», а також у процесі проведення практичних, семінарських занять, підготовки студентами та аспірантами наукових повідомлень, рефератів із апробованої тематики.

Студенти ознайомились із обґрунтованими у дисертації Соломчак Х.О. психолого-педагогічними аспектами проблеми формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору; методологічними засадами формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору; алгоритмом виникнення у підлітків інтересу до занять туризмом та навчально-виховною моделлю його формування в педагогічних умовах літнього оздоровчого табору; з формами і методами занять підлітків туризмом в педагогічних умовах літнього оздоровчого табору;

Апробація результатів дослідження підтверджує їх теоретичну і практичну спрямованість, доводить доцільність їх впровадження в освітній процес з метою підвищення ефективності підготовки педагогів до практичної діяльності. Результати впровадження дисертаційного дослідження Х.О. Соломчак на тему «Формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору» обговорені та затверджені на засіданні кафедри теорії та методики фізичного виховання (протокол № 4 від 26 листопада жовтня 2020 р.).

Завідувач кафедри теорії
і методики фізичного виховання
доктор педагогічних наук, професор

Декан факультету фізичного виховання,
спорту і здоров'я,
доктор педагогічних наук, професор



В.Г. Арефєв

О.В. Тимошенко



АКТ

про апробацію і впровадження результатів наукового дослідження
Соломчак Христини Орестівни
за темою «ФОРМУВАННЯ У ПІДЛІТКІВ ІНТЕРЕСУ ДО ЗАНЯТЬ
ТУРИЗМОМ В УМОВАХ ЛІТНЬОГО ОЗДОРОВЧОГО ТАБОРУ»

Упродовж вересня – листопада 2020р. проводилася апробація і впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня доктора філософії СОЛОМЧАК ХРИСТИНИ ОРЕСТІВНИ на тему «Формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору» в навчально-виховному процесі Станції юних туристів Дрогобицької міської ради Львівської області.

Здобувачка Х.Соломчак використовувала матеріали і результати дисертаційного дослідження, а саме авторську програму «Туризм – це більше, ніж мандрівка» та методичні рекомендації для проведення інформаційно-дослідницького проекту «Україна – туристична країна», укладені з метою формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах школи та позашкільного навчального закладу, зокрема літнього оздоровчого табору.

Ефект упровадження. Упровадження в навчально-виховний процес шкільного та позашкільного навчального закладу матеріалів і результатів дисертації Х.Соломчак дали змогу зробити висновки, що належні педагогічні умови закладу освіти сприяють формуванню стійкого інтересу у підлітків до занять туризмом як поєднання природничо-валеологічного знання, діяльності та задоволення від неї. Участь Х.Соломчак у роботі педагогічної ради, проведене опитування розширили знання учнів та викладачів про психолого-педагогічні аспекти проблеми; сприяли застосуванню особистісно орієнтованого, компетентнісного та валеологічного підходів до організації занять підлітків туризмом; впровадили метод проектів у процесі теоретичної та практичної підготовки підлітків до туристичного походу в умовах позашкільних занять.

Ефект упровадження свідчить про достатній рівень теоретичного та практичного значення наукового дослідження.

Директор Станції юних туристів
Дрогобицької міської ради
Львівської області



Ірина Мацьків

УКРАЇНА			
Дрогобицька міська рада Львівської області			
ЛІЦЕЙ № 1			
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА			
Дрогобицької міської ради Львівської області			
Ідент. код 22410106			
82100, м. Дрогобич, вул. Сагайдачного, 19			
Р/р	МФО		
в банку	про апробацію і впровадження результатів наукового дослідження		
№ 231	від "02"	12	2019 р.
на №	від " "		20 р.

Довідка

про апробацію і впровадження результатів наукового дослідження
Соломчак Христини Орестівни
 за темою «ФОРМУВАННЯ У ПІДЛІТКІВ ІНТЕРЕСУ ДО ЗАНЯТЬ
 ТУРИЗМОМ В УМОВАХ ЛІТНЬОГО ОЗДОРОВЧОГО ТАБОРУ»

Упродовж червня 2019 н.р. у закладі загальної середньої освіти ліцею № 1 імені Івана Франка Дрогобицької міської ради проводилася апробація і впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувачки наукового ступеня доктора філософії СОЛОМЧАК ХРИСТИНИ ОРЕСТІВНИ на тему «Формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору».

У освітньому процесі ліцею в позаурочних формах, зокрема в умовах літнього табору використовувалися матеріали і результати дисертаційного дослідження Х.Соломчак, проводилося опитування та анкетування у середовищі учнів базової та старшої школи, вчителів фізичної культури. Здобувачка впроваджувала авторську програму «Туризм – це більше, ніж мандрівка» та методичні рекомендації для проведення інформаційно-дослідницького проекту «Україна – туристична країна». Проведена Х.Соломчак робота мала на меті з'ясувати фактори, які виявляють відсутність і, навпаки, характеризують інтерес підлітків до занять туризмом в умовах закладу освіти та поза ним, а також сприяють професійному самоаналізу вчителя фізичної культури щодо питань формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах школи та поза нею, використання в роботі компетентнісного, особистісно орієнтованого підходів, досвіду роботи в літньому оздоровчому таборі.

Ефект упровадження. Апробація матеріалів і результатів дисертації дали змогу зробити висновки про зв'язок освітнього процесу шкіл та позашкільного навчального закладу, зокрема з педагогічними умовами літнього оздоровчого табору, ефективність формування стійкого інтересу у підлітків до занять туризмом як синкретизму інтегративного валеологічного знання, діяльності та задоволення від неї. Запропоновані Х.Соломчак матеріали, проведене опитування розширили знання про психолого-педагогічні аспекти проблеми; ефективність застосування особистісно орієнтованого, компетентнісного та валеологічного підходів до організації занять підлітків туризмом; ознайомили із особливостями застосування методу проектів у процесі підготовки підлітків до туристичного походу як в умовах літнього організованого відпочинку, так і в умовах шкільних/позашкільних занять.

Ефект упровадження свідчить про достатній рівень теоретичного та практичного значення наукового дослідження.

Директор
 Ліцею №1 імені Івана Франка
 Дрогобицької міської ради



Лужецька О.В.

УКРАЇНА	
Дрогобицька міська рада Львівської області	
ЛІЦЕЙ № 2	
ДРОГОБИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ	
ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	
Ідент. код 22410098	
82100, м. Дрогобич, вул. Козлюського, 17	
Р/р	МФО
в банку	
№ 0117/88	від " 9 " 12 2020
на №	від " 20 " 20

Довідка

про апробацію і впровадження результатів наукового дослідження
Соломчак Христини Орестівни
за темою «ФОРМУВАННЯ У ПІДЛІТКІВ ІНТЕРЕСУ ДО ЗАНЯТЬ
ТУРИЗМОМ В УМОВАХ ЛІТНЬОГО ОЗДОРОВЧОГО ТАБОРУ»

Упродовж червня 2019 н.р. у закладі загальної середньої освіти ліцеї № 2 Дрогобицької міської ради проводилася апробація і впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувачки наукового ступеня доктора філософії СОЛОМЧАК ХРИСТИНИ ОРЕСТІВНИ на тему «Формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору».

У освітньому процесі ліцею в позаурочних формах, зокрема в умовах літнього табору використовувалися матеріали і результати дисертаційного дослідження Х.Соломчак, проводилося опитування та анкетування у середовищі учнів базової та старшої школи, вчителів фізичної культури. Здобувачка впроваджувала авторську програму «Туризм – це більше, ніж мандрівка» та методичні рекомендації для проведення інформаційно-дослідницького проекту «Україна – туристична країна». Проведена Х.Соломчак робота мала на меті з'ясувати фактори, які виявляють відсутність і, навпаки, характеризують інтерес підлітків до занять туризмом в умовах закладу освіти та поза ним, а також сприяють професійному самоаналізу вчителя фізичної культури щодо питань формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах школи та поза нею, використання в роботі компетентнісного, особистісно орієнтованого підходів, досвіду роботи в літньому оздоровчому таборі.

Ефект упровадження. Апробація матеріалів і результатів дисертації дали змогу зробити висновки про зв'язок освітнього процесу шкіл та позашкільного навчального закладу, зокрема з педагогічними умовами літнього оздоровчого табору, ефективність формування стійкого інтересу у підлітків до занять туризмом як синкретизму інтегративного валеологічного знання, діяльності та задоволення від неї. Запропоновані Х.Соломчак матеріали, проведене опитування розширили знання про психолого-педагогічні аспекти проблеми; ефективність застосування особистісно орієнтованого, компетентнісного та валеологічного підходів до організації занять підлітків туризмом; ознайомили із особливостями застосування методу проектів у процесі підготовки підлітків до туристичного походу як в умовах літнього організованого відпочинку, так і в умовах шкільних/позаншкільних занять.

Ефект упровадження свідчить про достатній рівень теоретичного та практичного значення наукового дослідження.

Директор
Ліцею №2
Дрогобицької міської ради



Л. Панькевич

Панькевич Л.І.

УКРАЇНА	
Дрогобицька міська рада Львівської області	
ЛІЦЕЙ № 16	
ІМЕНІ ЮРІЯ ДРОГОБИЧА	
Дрогобицької міської ради Львівської області	
Ідент. код 22409971	
82100, м. Дрогобич, вул. Грушевського, 136	
Р/р	
в банку	
№ 185	від "25" "11" 2020 р.
на №	від " " " 20 р.

АКТ

про апробацію і впровадження результатів наукового дослідження
Соломчак Христини Орестівни
ЗА ТЕМОЮ «ФОРМУВАННЯ У ПІДЛІТКІВ ІНТЕРЕСУ ДО ЗАНЯТЬ
ТУРИЗМОМ В УМОВАХ ЛІТНЬОГО ОЗДОРОВЧОГО ТАБОРУ»

Упродовж січня – лютого 2020 н.р. у закладі загальної середньої освіти ліцеї № 16 імені Юрія Дрогобича Дрогобицької міської ради проводилася апробація і впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувачки наукового ступеня доктора філософії СОЛОМЧАК ХРИСТИНИ ОРЕСТІВНИ на тему «Формування у підлітків інтересу до занять туризмом в умовах літнього оздоровчого табору».

У навчально-виховному процесі ліцею в позаурочних формах використовувалися матеріали і результати дисертаційного дослідження Х.Соломчак, проводилося опитування та анкетування у середовищі учнів базової та старшої школи, вчителів фізичної культури. Здобувачка впроваджувала авторську програму «Туризм – це більше, ніж мандрівка» та методичні рекомендації для проведення інформаційно-дослідницького проекту «Україна – туристична країна». Проведена Х.Соломчак робота мала на меті з'ясувати фактори, які виявляють відсутність і, навпаки, характеризують інтерес підлітків до занять туризмом в умовах закладу освіти та поза ним, а також сприяють професійному самоаналізу вчителя фізичної культури щодо питань формування інтересу у підлітків до занять туризмом в умовах школи та поза нею, використання в роботі компетентнісного, особистісно орієнтованого підходів, досвіду роботи в літньому оздоровчому таборі.

Ефект упровадження. Апробація матеріалів і результатів дисертації дали змогу зробити висновки про зв'язок навчально-виховного процесу шкіл та позашкільного навчального закладу, зокрема з педагогічними умовами літнього оздоровчого табору, ефективність формування стійкого інтересу у підлітків до занять туризмом як синкретизму інтегративного валеологічного знання, діяльності та задоволення від неї. Запропоновані Х.Соломчак матеріали, проведене опитування розширили знання про психолого-педагогічні аспекти проблеми; ефективність застосування особистісно орієнтованого, компетентнісного та валеологічного підходів до організації занять підлітків туризмом; ознайомили із особливостями застосування методу проектів у процесі підготовки підлітків до туристичного походу як в умовах літнього організованого відпочинку, так і в умовах шкільних/позашкільних занять.

Ефект упровадження свідчить про достатній рівень теоретичного та практичного значення наукового дослідження.

Директор
 Ліцею №16 імені Юрія Дрогобича
 Дрогобицької міської ради
 25.11.2020 р.



Крайчик В.В.